Adalet Ağaoğlu

Romantik

Bir Viyana Yazı

ROMAN

10. Baskı

YKY

ADALET AĞAOĞLU • ROMANTİK / BİR VİYANA YAZI

YKY

ROMANTİK
Bir Viyana Yazı

Adalet Ağaoğlu, 1929'da doğdu. Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'de tamamladı. Ankara Üniversitesi DTC Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1950). Açılan bir sınavla Ankara Radyosu'na girdi; burada ve kuruluşundan sonra TRT'de çeşitli görevlerde bulundu (1951-70). TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan, kurumun özerkliğine elkonulması sonucu istifa etti. Öğrencilik yıllarında başladığı yazarlığını 1970'ten sonra başka hiçbir işle paylaşmadı. Radyo ve sahne oyunlarını romanları, öykü, anı, deneme kitapları izledi. Bu çalışmalarında hayatın değişim ve dönüşümlerine duyarlı yaklaşımlarıyla dikkat çekti. Doğa, toplum, zaman ilişkilerinin insanın iç dünyasındaki yansımalarını düşünce üretebilecek boyutlarda irdeledi. Değişimler karşısında edebiyatın yapısal durumu bakımından da arayışçı davrandı; kendine özgü anlatım biçimleri geliştirdi. Adalet Ağaoğlu, özenli, yaratıcı bir dil kullanmaktadır.

Kitapları:

Oyun: *Bir Piyes Yazalım* (1953), oynanmış, basılmamış; *Evcilik Oyunu* (1964); *Çatıdaki Çatlak* (1965); *Sınırlarda* (1970); *Tombala* (1967); Üç Oyun: *Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar* (1973); *Kendini Yazan Şarkı* (1976); *Duvar öyküsü* (1992); *Çok Uzak Fazla Yakın* (1991); *"Fikrimin İnce Gülü"* –Oyun (1996).

Roman: *Ölmeye Yatmak* (1973); *"Fikrimin İnce Gülü"* (1976); *Bir Düğün Gecesi* (1979); *Yazsonu* (1980); *Üç Beş Kişi* (1984); *Hayır...* (1987); *Ruh Üşümesi* (1991); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı* (1993).

Öykü: *Yüksek Gerilim* (1974); *Sessizliğin İlk Sesi* (1978); *Hadi Gidelim* (1982); *Hayatı Savunma Biçimleri* (1997).

Anı: *Göç Temizliği* (1985); *Gece Hayatım* (Rüya Anlatısı, 1991).

Deneme: *Güner Sümer Toplu Eserleri* I.II. Cilt (1983); *Adalet Ağaoğlu Seçmeler* (1993). Ayrıca basılı olan ve olmayan çevirileri vardır.

Ödülleri: *Üç Oyun,* 1974 Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü; *Yüksek Gerilim,* 1975 Sait Faik Hikâye Armağanı; *Bir Düğün Gecesi,* 1979 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü, 1980 Orhan Kemal Roman Armağanı, 1980 Madaralı Roman Ödülü; *Çok Uzak-Fazla Yakın,* 1992 Türkiye İş Bankası Edebiyat Büyük Ödülü (Tiyatro); *ROMANTİK Bir Viyana Yazı,* 1997 Aydın Doğan Vakfı Roman Ödülü.

1995, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat (Edebiyat) Büyük Ödülü.

Unvanlar: TÜYAP Onur Yazarı (1994), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Fahri Doktora Unvanı (1998), ABD OSU (Ohio State University, Humane Letters) Edebiyat Fahri Doktora Unvanı (1998).

Adalet Ağaoğlu'nun
YKY'deki öteki kitapları:

Duvar Öyküsü *(1992)*
Karşılaşmalar *(1993)*
Seçmeler *(1993)*
Yazsonu *(1993,1999)*
ROMANTİK Bir Viyana Yazı *(1993, 1994, 1995)*
Ölmeye Yatmak *(Dar Zamanlar I, 1994, 1996)*
Bir Düğün Gecesi *(Dar Zamanlar II, 1994, 1995, 1996)*
Hayır... *(Dar Zamanlar III, 1994, 1996)*
Geçerken *(1996)*
Başka Karşılaşmalar *(1996)*
Toplu Oyunlar *(1996)*
"Fikrimin İnce Gülü" *(1999)*
Üç Beş Kişi *(1999)*
Ruh Üşümesi *(1999)*

ADALET AĞAOĞLU

Romantik

Bir Viyana Yazı

ROMAN

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları
Edebiyat - 43

ROMANTİK Bir Viyana Yazı / Adalet Ağaoğlu

Genel Tasarım: Faruk Ulay
Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

1. Baskı: İstanbul, Ekim 1993
10. Baskı: İstanbul, Nisan 2000
ISBN 975-363-243-6

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
http://www.shop.superonline.com/yky
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

Bu sayfalardaki bütün kişi, yer, kitap adlarının, tarihlerin, coğrafyaların 'gerçektekilerle' her türlü ilişkisi vardır. Sadece, kitabın okunup üflenmiş roman kategorilerinden hiçbiriyle hiçbir ilişkisi yoktur.
Yazarın özlemi, bu romanın kafalarda önden hazır herhangi bir kalıba sokulmadan okunmasıdır.

A.A.

I.

Anahtar Deliği

Ba-rok,
oh-huhh.
Ba-rok,
oh-huhh.
Ba-rok...

Barok, Ortaçağ karanlığını geride bırakmak, Rönesans'ın yolunu açtığı büyük keşifler zaferini parlak bir geçit töreniyle kutlamaktır.

Oohhhh!..

Tümce amma da çetrefil. Gel de ayak ve soluk uydur.

Ba-rok, oh-huhh...
Ba-rok, It-riii...
Ooh-huh, Ba-rok...

Ayak değiştir.

Ba-rok, karanlık Ortaçağı geride bırakıp, Rönesans'ın yol açtığı büyük keşifler zaferini tumturaklı törenlerle kutlamaktı.

Bu ya da buna yakın bir söz dilime, beynime, neresiyse işte artık; bana, öyle ya, bana takılıp kaldığında, dünyanın tarihteki rengini hiç solmadan koruyan herhangi bir kentini düşünüyor değildim. Herhangi bir barok yapıya doğru gitmiyor, oradan dönmüyordum. Barok bir konserden çıkmamıştım, öyle bir konsere gitmeyi de o ara düşünmüyordum. Hyde-Park'ın bir ucundaki gölgeli cadde boyunca yürüyordum: Ba-rok, It-riii...

Yürüyordum. Önümde de iki küçük yeğenim, bir ân önce hamburgerlerine kavuşmak için koşuyorlardı.

Amaç açıktı, yol belliydi; çocukların ne yiyecekleri de, o ânda dünyada binlerle binlerle çocuk ve gencin aynı şeyi yemekte bulunduğu da: İki üç katlı yuvarlak yumuşak ekmek arasında kalın yassı köfte, turşu, domates salçası, kıyılmış soğan ya da Rus salatası gibi şeyler olacaktı; yanında coke olacaktı; kızarmış patates olacaktı. Kızarmış patatesten herbiri için birer porsiyon daha istenecekti. Kâğıt tabaklar, kâğıt bardaklar, peçeteler, plastik tepsi, küçük kaşıklar olacaktı. –O dönemde, böyle hafif malzemeden de olsa, yemekler hâlâ kap kacak gibi şeylerde yeniyordu.– Kızarmış patatesin yanına, yeğenlerimden birisi için yine domates salçası, öteki için hardal sıkılacaktı. Fakat zihnim, bir nakarat halinde tutturmuş gidiyordu. Ben de gidiyordum:

Barok, Ortaçağı geride bırakıp, Rönesans'la gerçekleşen büyük keşifler zaferini görkemli törenlerle kutlamaktır.

Söz, ilkağızda Barok'un peşine taktığı Itrî'yi arada bir unutturuyor –zaten bu Osmanlı bestecisinin müzik ansiklopedilerinde yeralması da unutulmuştur–, adımlarımı şaşırtarak kendisi de her seferinde küçük değişikliklere uğruyordu.

Çocuklar önümsıra hamburgerciye doğru koşarlarken dilime, zihnime, ayağıma, pekâlâ bana; bana takılan da herhalde bunlardan farklıydı. Sözcükler aynıyken bile tınısı değişiyor, beynime dolanan tümce, araya giren en küçük zaman parçasında dahi kılıktan kılığa bürünüyordu. Fakat, anlam aynıydı. Her seferinde 'Ba-rok...' diye başlaması da.

Oh-huh.

Nefes borumun derin bir inip kalkışıyla 'Ba-rok...' diye başlayan tümce, bir yerde okumuştum da, Londra'nın orta yerinde, Hyde-Park'ın oralarda yeniden bilincime mi çıkıyordu, yoksa zihnimin o ândaki durumu mu hamburgerci adının yerini baroka bırakmasını buyuruyordu; bilemiyordum. Tümce, bilinçaltımdan üste çıktıysa bile, ortada buna yolaçan bir dürtü, bir şey olmalıydı. Parka teğet ağaçlıklı yol ya da hamburgerci adı bunu açıklamaya yetmiyor.

Üstelik durum bukadarla da kalmadı. Barok, arkasına Itrî'yi, o da gerisine bu tumturaklı tannan tümceyi taktığı tarihi

ândan başlayarak, neredeyse bir saplantıya yakalandım. Özellikle dilinden anlamadığım, sözcük dağarcığı sessiz harflerden T ile başlayanlardan yana yoksul bir ülkenin barok bir kentine rahat, geniş soluklu bir hikâye uydurma saplantısı. Öyle ki, yanımda küçükler bulunmasa, kendimi daha o dakika Londra'dan Viyana'ya atmıştım.

(Viyana için, hâlâ yerinde duruyor mu, diye lütfen haritalarınıza bakınız.)

Viyana, dedim, değil mi? Nedense, Viyana. O zaman da çok şaşırmıştım. Daha iyi bir örnek var mı, yok mu, hiç düşünmeden, ilk aklıma gelen yer, Viyana oldu.

Oraya gitmeliydim. Eski, küçük, tabii ki oval bir alanda durmalıydım. Kentin barok önyüzü, içinde yuvarlandığım kaygan/kaotik günün yerleşik fon perdesi olmalıydı. Ben, bu taştan perdenin orta yerinde yükselen büyük süslü kapıya yaklaşmalı, bronz kilidin geniş anahtar deliğine gözümü dayamalıydım. Nedense, kapının bana ardına kadar açılacağını hayal bile edemiyor, anahtar deliğiyle yetinmeyi çok doğal sayıyordum.

Bir zamanlar prenslerin, düklerin, kontların binlerce taş işçisi çalıştırarak kurdukları avlu, park, saray duvarlarının hiçbirinin üstünde, "Viyana Viyanalı'nındır!", "Yabancı defol!", "Beyaz içeri, kara dışarı!", "Kuzeye hayır, güneye evet!" gibi yazılar yazılmış bulunmamalı, bu duvarlarda uçlarından kanlar damlayan ok, çekiç, hançer, balta resimleriyle karşılaşmamalıydım. Sokak satıcılarının dahi ipek dantel yakalıkları, ipek yelekleri, kollukları, yanaklarında benleri, başlarında gümüş renkli perukaları olmalıydı. Viyana'yı kuşatıp da kenti almasına ramak kala, bu 'basit işi' emrindekilere ve düşman casusu, Türk kahvesi tiryakisi Georg Kolschizsky'ye bırakarak Baden kaplıcalarına gidip yorgun gövdesini, gutlu dizlerini şifalı sulara teslim eden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı Bursa işi çizgili hamam bornozuyla görebilmeli, Rudolfshof'un ılık yüzme havuzunda onu Savoie Prensi Eugène'le şakalaşırken bulmalıydım. Onlar şakalaşırken, Türk-Leh-Avusturyalı on kadar er –şimdiki gibi o zamanlar da böyle böyle ırklar, topluluklar vardı–, gözleri kudretten sürmeli Erzincan kızlarıyla blues dinleyip dansediyor olmalıydılar.

Bitmedi. Anahtar deliğine gözümü daha iyi yapıştırmalıyım ve bir de bakmalıyım ki: Tarih, sakalını kesmiş, saçını sıfır numara traş etmiş, sonra da kanlı hançerini Tuna'ya atıp, eline bir elektrogitar alarak en işlek metro geçidinde *Get Together* şarkısını çalıp söylemeye durmuştur. Önünde, Venüs gezegeninde işlenmiş, uzay mavisi, ağırlıksız bir mendil serili. Gelip geçen bu mendile öpülüp koklanmış, sevilip okşanmış çok eski, çok değerli birer gözyaşı damlası bırakmalı, damlalar nehir olup insanlığın öldürgen silahlarının ateşini söndürmeli.

Yok eğer, Tarih bunları yapmayacak, hiç sesini çıkarmayacak, olan olmuş artık, geçen geçmiş, diyecekse, Hayalci Hoca'nın bir defa daha sahneye çıkması kimseyi şaşırtmamalı: Yıllar yılı polka, vals, şarapla, Roman havalarıyla halhamur olmuş Avusturya hayatı, bugünden ertesi güne Arap alfabesi öğrenmeli; Kerms, Melk, Sulz, Salzburg, Klosterneuburg, ne bileyim işte, Klagenfurt (ahh sevgili Ingeborg Bachmann, iyi dinleyin beni, siz ne bileceksiniz, siz tek alfabeyle doğup büyüdünüz, tek alfabeyle de öldünüz kardeşim), Ramsau okul sahnelerinde çocuklar *Aydın Zeybeği* ile *Çayda Çıra* oynamalı; kızlar, kadınlar, renkli, fistolu, büzgülü, yelekli, karpuz kollu giysilerinden soyunup çarşaflara, yaşmaklara bürünmeli, bürümcükler giyinmeli, peçeler takınmalı, takunyalar taklatmalı; babalar tespih çekip önünü kaşımalı, bu arada geğim geğim geğirmeli, sarık takıp bıyık burmalı, karıların kızların sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemeli; Mozart da peruğunu atıp fes giymeli, Hüseyin İleri darbukası refakatinde *Sâzım Gibi Sînem Dahî*'yi takliden bir şeyler bestelemeli, *Türk Marşı*'ndan piyano ve kremayı çıkarıp yerine bir miktar çiğköfte baharatı ile nısfiyye tohumu koymalı; Schubert, zurnayı klarnete tebdil eylemeksizin *Bitmemiş Senfoni*'sini *Çadırımın Üstüne Şıp Dedi Damladı*'ya göre uyarlayıp lütfen artık bitirecekse bitirmeli. Demek ki, herkese ana âşığı, baba tutkunu, bastırılmış duygular falan gibi kulplar takacağına Freud efendi de arkasını sıkıp biraz da Osmanlıca düşünmeli, yazmalı; lâfa bismillahla başlayıp, allahın dediği olur'la bitirmeli. Klimt, burnunu kanata kanata da olsa, *Beç'de Güreş* diye çizmeli, boyamalı; öyle elin, hem de koskoca bestecilerin karılarıyla halvet ola ola süslü salon mallarını yaldızlayıp

yaldızlayıp ortaya sürmek kaç para, asıl altı feshane, üstü şişhane ruhları ölümsüz kılmalı. Anton Karas, bakalım bir de Yeşilçam'ın *Üç Kadın*'ı için müzik yapmalı, Orson Welles dedikleri tombulyanak kâfirin yerini Hazret-i Tombulparmak almalı. Bu arada barış dernekleri, bitmez tükenmez güvercinlerinin bir bölüğünü yeniçeri paşaları üstüne üstüne uçurup: Buluş yok, sunuş yok, nice yüzyıllardır insanlık âlemine katılmaya hazır bir iş yok, eeyy öyleyse bu ne kuşatmasıdır sizinki heey Kara Mustafa'lar heeey, deyin bakalım, deyüp sormalı; Kemal Tahir üstadımız ise yattığı yerden boyun kaldırıp: Hele kâfirler, hele kâfirler! Lehistanlısı, Frenkistanlısı bir olup, geçtim koskoca Osmanlı Paşasını, geniiiş bir Astitürta Ekonomik Topluluğu'na kumpas kurmak olur mu, bre vicdansız nankör Macar âsileri bre, bre çiftestandart Sobiyeski gâvuru bre!.. diyerek ardına Boşnakları takıp –Dostoyevski'nin kulakları çınlasın, eskiden böyle insancıklar vardı–, Kıbrıs'a doğru gürlemeli. Kara Mustafa Paşa da hâlâ çizgili Bursa bornozu içinde, kaldığı yerden takunyalarını tangırdatarak tarihin sararmış sayfaları arasında, işte artık kaplıca otelinin bahçesinde gezinir gibi, "Viyana kapısı olmazsa Sarp kapısı," deyip gitmeli; beride Cumhuriyetli tarih öğretmeni(m) kruvaze ceketi içinde –iyi de, bu nereden çıktı şimdi?– Kastamonu'sundan tayinen ayrılıp Kütahya'sına doğru yola revân olmadan önce, şöyle bir geriye, gerideki yılların sabır tozuyla kaplı sayfalarına bakıp, "Sepet sepet yumurta / sakın beni unutma..." demekle yetinmemeli. –Sahi, nereden çıktı bu şahıs? Hyde-Park'ın oralarda dilime dolanan tümcenin içinden olabilir mi acaba? Üstelik bir de kruvaze takım, nasıl olur, ne ilgisi var yani çocuklar?– Evet, ne diyorduk, sepet sepet yumurtayla yetinmemeli; okula hala (unutmadan a'ların üstüne birer şapka koyunuz ki, Bosna'da gömülü Boşnak halamdan sözetmediğim anlaşılsın) bir Avrupa haritası göndermediler, gelmedi; bekle bekle, gelmedi işte!. diye inildeyecekse inildemeli. Artık bu sefer iniltisini, içine o zamana kadar her şeyini, öfkelerini, hüsranlarını, söylenememiş sözlerini, denememiş şiirlerini, yazılamamış denemelerini atıp durduğu göğüs torbasına atmayıp, şööyle okkalı bir gürz gibi dışa, kimin hakkıysa onun başına fırlatmalı. Kastamonu-Kütahya arası, midesi ağzı-

na gele gele yolalırken, ben her şeyi bilirim, bildiğimi de gizlemem, dobra dobra söylerim, edasıyla eleştiri, şey pardon, muhalefet direksiyonu sallayan otobüs sürücüsüne nihayet açık açık sormalı: De bakalım tahılcı oğlu tahılcı, Avusturya Avrupa'nın neresine düşer. 'Kapılarına dayandığın' Viyana Avusturya'nın neresine düşer? –Demek ben Londra'nın göbeğinde kapı derdine bu yüzden düştüm?– Ya Kahlenberg, cahillik zengini, de bakalım, Kahlenberg Viyana'nın hangi yakasına düşer? Sen onu da geç, ilkin söyle hele, Kütahya Kastamoni'nin hangi cânibine düşer?

Hah işte, o böyle böyle sordukça artık, sürücünün, bütün futbol takımları sağ ve sol beklerini ezbere bilen yardakçısına iki dönemeç arası döktürdüğü "Biz Mağripteyken, biz maşripteyken..." destanlarının köküne kibrit suyu ekilmeli, derken, kibrit belâsı, Melk Manastırı kitaplığındaki bütün elyazması sayfalar Tuna dalgalarıyla dosdoğru Varna'ya akmalı; ak, ak, Varna'dan kalkan bir geminin kıçına takılıp denizin dalgaları ortasında "Karlofça... Karlofça..." diye uğuldayarak kâğıttan bir heykel olup balıkçı teknesiyle Samsun'a çıkmalı; oradan kalkıp Ankara Kalesi eteklerinde çadır kurarak, Osmanlı Paşası olsa dahi, Kara Mustafa Paşa'nın da ola ola bir tek kellesi olduğunu, o nedenle geriye katliâmdan fazla bir şey artmadığını, işte bu büyük hakikati cümle âleme belletmeli; Belleten Bültenleri kilit altındaki yerlerinden çıkarılıp güneşe atılmalı ve nihayet..... Barok, dedikse Dedem Efendi'yi, Kayıkçı Kulumuz Mustafa'yı da unutmamalı; onların nağmelerini bilenler bilmeyenlere, sözlerini işitenler işitmeyenlere güzel güzel, şöyle en yeni çizgiler, haritalar, filmler, slaydlar, 'sound effect'ler, kasetler, CD'ler, CD-ROM'lar, Data'larla efendi efendi anlatmalı.

Ba-rok, It-riii,

Oh-huhh, Oh-huhh...

...Benimse silahlarım sözler, akınlarım hayallerimin dili olmalı.

Diyelim ki, İmparatorlar ve vebalar zamanı. Bu imparatorlardan biri, şehirde vebadan kırılanlar için çukur açtırmış. Bir toplumezar. Ne yapsın, haklı!! O kadar cesedi tek tek gömdürmekle başa mı çıkar? İşte bu İmparatoru ben, tebdil kıyafet ara-

bacı kılığında gece denetimi yaparken görmeliyim. Bir meyhaneye girmeli, orada kendini tutamayıp zilzurna olmalı, veba çukurunun yanından geçerken dengesini yitirip içine düşmeli, yine aynı meyhaneden zilzurna çıkıp aynı çukura düşen hakiki bir arabacının üstüne pat diye gelmesiyle onu ayıltmalı ve bunlar, üstleri yeni yeni cesetlerle örtülmeden yukarı tırmanmalı, kolkola gelip *Cats* müzikalini parter üçüncü sıradan izlemeliler. Oradan çıkışta da Prater'de bir dönmedolaba yanyana binmeliler; dön, dön, gün atmalı, o aydınlıkta asli arabacı yanındakinin asli imparator olduğunu anlamalı, fırsat bu fırsat, gırtlağına binip, "Ya vebaya son, ya sen de burdan aşağı gideceksin!" demeli. Aşağıda kalıp melûl meyus yukarı bakmakta olan çelebi, ansiklopedist, şair ve emekli tarih öğretmeni de her şeyden habersiz bunlara el sallamakta iken...

Buyrun işte, herkimse, yine çıktı ortaya. Tam o sırada da Marble Arch'ın köşesinde kırmızı yandı. "Durun çocuklar!" Durduk.

Aynı yerdeyiz:

Bu tarih öğretmeni(m) ki, çocuklara Kastamonu'da Bizans'ın Venedik'ini, Kral Yedinci Lui'nin Haçlı Seferi'ni; Kütahya'da Haçlı Seferi'nin Odon dö Döy adlı papazını, Avusturya-Macaristan İmparatoru Birinci Leopold'un İspanyol Mari-Terez'le evlilik törenlerini; Konya'da Katoliklerle Protestanlar arasındaki din savaşlarını ve tabii, arada sırada evlilik törenleri gibi kaçamaklar yapsa da, hep müfredat gereği, Kırşehir'de de Budin Beylerbeyliği'nin kuruluşuyla I. Viyana Kuşatması'nı; sonra, yeniden döngeri, Kütahya'da II. Viyana Kuşatması'nı anlatmış, sıra tam da ister istemez bozgunu anlatmağa geldiğinde aklından, hay allah, tayin olunduğum, yeniden tayin olunduğum yerlerin adları da hep K harfiyle başlıyormuş meğer, kör kadere bak sen kardeşim Kâmil Kaya, diye geçmiş; fakat nihayet doğduğu yer İ'ye yeniden kavuşunca, bakmış ki: İlâhiii, Bizans mizans hakgetire. Osmanlı toptan yokolmuş. Cumhuriyet ise, cebindeki ortaboy üç lise defterlik şiir toplamı ile yeni öğrencilerin bir ipin ucundaki yo-yo topu gibi inip kalkarak, "Çöplük 1–Sefatepesi 0 / Sultanbeyli 2–İkitelli 3 / Güneşli 4–Terelelli 5. Goool!. Goool!" ardından da, "Heey Corc /

Versene borç!." diye haykırışmaları demek. Ortalıkta bir gürültü, bir koşuşturma ki, bunlar ancak sınav eşiğinde mecalsiz dikilip kalmakta ve kısılmış sesleriyle işitilir işitilmez bir şeyler sormaktadırlar: Macaristan İran yanlarına mı düşer öğretmenim? Öğretmenim, Tuna kuzeyden güneye mi akmakta? Mohaç, Moğol kalesidir, sahaların kralı da bu kaleye üç gol atmıştır, diğmi örtmenim?

Müjde örtmenim, örtmenim müjde, Kastamonu şapkasının tarihini bildim, TV yarışında üç araba, beş buzdolabı, sekiz de güzel kız kazandım, nasılmıııış!.. Sen daha uyu, inek!. –Ve burada yeni bir ses patlaması kaçınılmaz.–

Ee, madem böyle, işte artık bu tarih öğretmeni(m?) de, –nereden çıktıysa, inanın bilmiyorum– ister istemez Habsburg İmparatorluk sarayından bir kız kaçırıp onu saray kilisesinin Meryem Anası önünde öpmemeli mi? *Öpmeli. Öpmeli / Bin kere / yüz bin kere öpmeli seni / sarmalı...* O onu öpüp sarmalı, arada ülke(m) yaşanıp bitmiş büyük bir aşkın hâtırası gibi tarihin solgun sayfaları arasından bana gülümsemeli: Cumhuriyet ve Opera baloları fena mıydı yaa? diyerekten bir koltuk değneğine sarılmalı; elinden kaçırdığı tutku beni tutuklamalı, dünyanın en yalnız sultanı III. Selim'e çıra gibi yanmalıyım. Ben öyle cayır cayır yanarken, uçuşan ak saçlarıyla asırlık Elias Canetti, Alma'nın Mahler'den olma kızı Anna'ya değil, bana gönül vermeli; ayaklarımın ucuna çiçekler serpmeli; peşinden koştuğum III. Selim ve peşimden koşan bir trompetçiyle ayrı ayrı düelloya tutuşmalı; başucundan kitaplarımı ve fotoğrafımı eksik etmemeli, bense burun bir karış havada, bakalım bir çevirmenle bir yayınevi bulursak belki sizin bir kitabınızı bizde bastırırız, belki bakalım, çeviri için devletiniz destek verirse, kültür bakanlığınız falan... demeliyim ve böylece barok yaşayışın ırkçılık-milliyetçilik kavramlarına yabancı kalışının tek somut kanıtı, Savoie Prensi'nden ibaret olmamalı...

Ay heyecanlandım. Sabırsızlandım. Yeşil yansa. Kırk yıl önce kırk saatçik gördüğüm Viyana burnumda tütmekte. Yeşil yandı, geçelim.

O kente gitmeliyim.

Büyük barok kapının önünde durup, anahtar deliğine gözümü dayamalıyım, onu görmeliyim.

Kimi mi?

Öyle ya, kimi?

Aradan yüzyıllaaar geçmiş, gölge, Hyde-Park'ın köşesinde göründüğü gibi de silinip gitmiş. Yüz çizgileri bile hiç belli olmadan, ancak kulağıma galiba şöyle bir şey fısıldayarak: "Aa, meğer ben düzgün soluk alıp vermeyi bilmiyormuşum da, bunu şimdi anlıyorum."

Yok canım, böyle fısıldayan kruvaze ceketli adam değil miydi? Tarih öğretmeni miymiş, neymiş? Hani emekli olmuş da...

Ba-rok, oh-huh. Ba-rok, It-rî. It-rii-hoh-huh. Hoh-huh, Barok... Ba-rok...

"Koşmayın! Ağır olun çocuklar, ağır olun!."

Küçükleri caddenin kalabalığında kaybetmesem bari. Öyle de sabırsızlar ki...

Rönesans'ın açtığı yol.

Görkemli geçit törenleri.

Aşklar, tutkular.

Karnaval.

At nalı, araba tekeri takırtıları...

Asli arabacının intikamı. Cinayet.

Zurna ve klarnet.

Flüt ve ah seni yaramaz Mozart.

Tutkum baskınlaşıyor(du).

Yanımdan iki katlı bir Londra otobüsü geçmektedir. Karşı kuledeki saat akşamı gösteriyor.

"Biraz daha çabuk yürüyemez misin? Biz çok acıktık," diyordu yeğenlerimden küçüğü.

Artık üçümüz birlikte koşuyoruz. Daha doğrusu ben onlara yetişmeye çalışıyorum. *Ortaçağ karanlığını geride bırakıp, Rönesans'ın yolunu açtığı büyük keşifler zaferi...* Oh-huhh..

Hamburger-kızarmış patates-coke...

Turşu-salça-hardal...

Hoh-huh, hoh-huh, hoh-huh... Ba-rok, It-riii...

"Üstüne kocaman bir dondurma yiyeceğim ben!" diye sıçrıyor büyük yeğenim.

Küçüğü de:

"Ben de, ben de!.." diyor.

Oh-huhh, oh-huhh...

"Ama ben çileklisinden isterim!" diyor öteki.

Oh-huh...

Ba-rok...

Dondurmaların kâğıttan kapları olacak.

Plastik kaşıkları olacak.

Hoh-huh... Ba-rok, It-rii...

Dondurma üstü kedi dili...

Derken, yüreğim ağzıma geliverdi: Bir görünüp de hemen silinen gölge! İşte, apaçık o. Hamburgercinin kırmızı fiberglas çerçeveli geniş camlı kapısı önünde. Tam kapıyı açmış, içeri girecek, ama giremiyor. Açtığı kapıdan başkaları giriyor. Gelen geçiyor, gelen geçiyor.

Biz de geçtik.

O ise yana çekilmiş, kapı kanadı hâlâ elinde. Evet, bu aynı gölge, aynı gölge! Kruvaze ceketinin düğmeleri ilikli mi, değil mi, diye parmaklarıyla yokluyor bir yandan da.

... görkemli bir zaferle kutlamaktı.

Vardığım yerde başımı geri çevirmiştim ki, yok. Yine yok.

Dilime, gırtlağıma ya da bana takılan tümcenin bu sefer yalnızca sonu bir daha belirmiş, sonra, gümbürtülü bir yıkımın altında silinip gitmiştir. Hyde-Park'ın oralarda nasılsa, bu defa da hamburgerci kapısında bir ân belirip, kılığı kıyafetiyle şöyle bir görünüp yokolan kimse gibi...

Barok, Itrî, Dedem Efendi, Kulun Mustafa, İmparator, arabacı, Kütahya, öğretmen(im), Viyana, kapı, anahtar deliği, sıfır numara traşlı tarih... Hiçbiri yok. Her şey silik.

O kadar yokluk, bulanıklık tutkumu büsbütün körüklemiştir: Aynalı salonlar, hileli aynalar, Ortaçağ'dan devren taş kaplı sokaklar, veba çukurunu ters çevirtip üstüne mermer çektirerek kentin ortasına kanatlı melekler biçiminde diken zaman, ağır zaman, tannan... Hepsini istiyordum. Köfte, turşu, dondurma, Rus salatası, fiberglas, müşteri kuyrukları, kasa şakırtıları o ka-

dar yakınımdayken ikinci defa beni kışkırtan hayali nasıl yitirdim? Bitti mi, sahiden? O kadar gösteri ve gösteriş ortasında o derece silik durursa, olacağı budur. Arabacı, İmparatoru dönmedolaptan aşağı sallandırırken de bakakalmıştı zaten; gıkı çıkmadı.

"Ağır ağır çocuklar, ağır ağır. İtişmeyin, sıraya girin!."

Ağır zaman. Tannan.

Sonsuzluk, sınırsızlık. Aykırılık, belirsizlik.

Kolaycılık, hattâ yüzsüzlük.

Coşku ve tutku.

Düzensiz düzen. Kıvrımlar, kuplar.

Aydınlıklar ve gölgeler.

Hepsine kırmızı mumlu birer dâvetiye göndermeliyim.

Göndereceğim, göndermesine göndereceğim de.....

Kasa, fiş, hamburger, patates, dondurma, kahve, kuyruk... Arkamdan sürekli itilmekteydim.

Hele o self servis tepsileri!.

Böyle itiş kakış derken zamanla tutkum beni terkedip gitti. 'Barok' diye başlayan tümceden ne dilimde, ne içimde tek iz bile yok. Sanki self servis tepsilerinden oluşma büyük bir dalga gelmiş, kumdaki ayakizlerini silercesine içimde tıpır tıpır dolanan izleri toptan silip gitmiş... Bunlarla birlikte elin Viyana'sına geniş soluklu hikâyeler uydurma saplantımı da. Nasıl desem? Hani, öte yan görünmesin diye, anahtar deliklerine kâğıt yapıştırırlar, bütün mera-kîlerin meraklarını kursaklarında koyarlar ya, öyle bir durum.

Kuraklık.

Tarihin o döneminde nice canlar telef olmuştur.

"Bir dakika beyler, itmeyin!"

II.

Süpürge Çöpü

Kalan sağlar kimin, fazla karıştırmazsanız, hayat her zamanki gibi yine sürmektedir. Bir yolu bulunuyor.

Diyelim, Osmanlı, Viyana kapısına dayandığında Hofburg halkı arabalarına atlayıp kenti dörtnala terketmeseydi, onlar tufandan kaçarken gemilerine her insan türünden birer çift daha atlamasaydı, bomboş kalan kent surlarının içini de derhal pılık pırtık çapulcular doldurmasaydı, bunlar sarayların, konakların kuştüyü yataklarına yangelip yatmasaydı, her gece fener alayı, her şafakta kah kah kah, kih kih kih o onla bu bununla düzüşmeseydi ne olurdu? Ne olacak, Leh ordusu yetişip kuşatmayı püskürttükten sonra Kolschizsky hazretleri, çadırlar yağmalanırken edindiği kahve ganimetini içirecek insanları zor bulurdu! O zaman da Türk denen insan adı oralarda da sadece kılıcın ve kıyımın yanısıra anılırdı.

Her işte bir hayır.

Hamburgercinin kırmızı fiberglas çerçeveli kapısında anahtar deliği meliği yoktu, üstelik kapının yanında duran kruvaze ceketli hayalet de tümden yokolup gitmişti. Geriye self servis tepsilerinde bir alay kâğıt tabak, bardak, domates salçası bulaşığı birkaç kızarmış patates kalmıştı. Benim mukavva bardaktaki sütlü kahvem devrilmiş, kâğıt peçetelerden bir kısmı da bunu içmişti.

Memleket bu hal ve şerait altında iken, gel zaman git zaman, Slovakçada bir kitabım yayınlandı. Tarihin o döneminde Slovaklarla Çekler aynı devletti ve ikisi de bir üçüncü devletin vesayeti altında bulunmakta idiler. Bir gün velâyetçinin seksen vilâyete bölüneceği, bunların da birbirlerinden uzaklaşıp kanlı bıçaklı olacakları kimin aklına gelirdi?

Ama, dedik ya, her işte bir hayır.

Kitabımın Bratislava dedikleri yerde yayınlanmasından bir süre sonra, oradan bir mektup aldım. Buranın Yazarlar Birliği beni kentlerinde üç beş gün konuk etmek istiyordu. Eskiden hiç ihtiyaç duymadıkları imza günleri düzenliyorlarmış, artık okutamadıkları kitapları böyle okutmaya çalışıyorlarmış. Oysa bunlar velâyet altındayken yüzbinlerle kitap basarlar, insanlara neredeyse bedava dağıtırlardı.

Çağrıyı alınca hemen hayallere kapıldım. Bu mektup bendeki küllenmiş korları alevlendirdi. Bir kere, Bratislava'nın ardından Prag'a doğru da uzanabilirdim. O kadar zaman birlikte yaşamış insanlardan bir kısmını ziyaret edip ötekini etmemek taraf tutmak olurdu. Sonra, ne olsa Prag, Prag'dı. Ama, hiç eveleyip gevelemeye neden yok; beni asıl alevlendiren, buralara giderken Viyana'dan geçme fırsatının doğması. Üstünden basıp geçmek yetmezdi. Dönüşte ne yapıp yapıp Viyana'da birkaç gün kalacaktım.

Demek, 'Barok', diye başlayan takıntı benden çıkıp gitmemiş! Geri çekilmiş. Barok bir kente geniş soluklu hikâyeler uydurma tutkusu. Beni buna dürten şeyin ne olduğunu hiç anlayabilmiş değilim. İstek içimde kabardıkça adımlarımı bile şaşırıyordum. Niye? Buna hiçbir yanıtım yok.

Prag'ın o zamanlar bile çok, çok eski olan kilise alanı, Baruthanenin çizgileri, Voltova üstündeki köprüler, özellikle Şarl Köprüsü –bilmem hâlâ duruyor mu, yoksa Mostar gibi o da top ateşi altında yokolup gitti mi?– yukarı kentin, sarayların ırmak suyuna düşen hayalleri, burçlar, sessizlik, tıpkı Bratislava'nın eski dar sokakları, kalesi, kulesi, çokuluslu otellerin şımarık ışıltılarının da silemediği kederi gibi, sancılarımı körüklüyor, beni sırtımdan Viyana'ya itiyordu.

Elbette, bu artık, ondan yıllar yıllar önce Münih'ten gece trenine binerek kırk saatliğine indiğim Viyana değil.

Yaş yirmi iki.

Ah tutku, coşkular ahhh! Tarihte o zamanlar böyle şeylerin kırıntılarına rastlanırdı.

Gardan çıkmışım, upuzun bir cadde boyunca yürümüşüm. Serin bir güz sabahı. Gün yeni yükseliyor. Gece uyumadım, ama bu kentin bir günde altını üstüne getirebilirim. Rüyalarımın kenti. Dünyalar benim.

Hayat ise sanki, gençlik hayallerimin burnunu sürtmek için var.

İki yanımda yıkılmış yapılar görüyordum. Bir başka cadde boyunca daha yürümüş, hiçbir yanda ne Strauss'un, ne Schubert'in izine rastlamıştım.

Kendimi ansızın Habsburglar'ın yazlık saray kapısı önünde buldum. Divan kapısı!

Dolmabahçe mi demiştim, Beylerbeyi mi, Yıldız mı?

Hiçbiri değil. Viyana Kapısı.

Schönbrunn, karşımda enlemesine uzun, sabah ışıltıları altında mahmur yatıp duruyor. Saray, önünü çakıllı bir düzlüğe, arkasını ormana vermiş, bir gece önce Gluck'un nağmeleriyle öpülüp okşanmış duvarları esneyerek uyanıyor. İki yanı mermer merdivenli büyük kapı açılıyor, İmparatoriçe Mari-Terez ve on altı çocuğu cıvıltılarla parka dökülüşüyor; Neptünlü havuzun yanına koşuluyor; zaten güzel sesiyle iyi şarkı söyleyen İmparatoriçe, buyruğundakilere, bahçevanlara çiçek tarhları, ağaçlarla ilgili isteklerini bildirirken kuşlar gibi cıvıldıyor; eskiden av avlanan koruluklarda Viyanalılar sabah gezintilerini yapıyorlar; ben de ortadaki geniş divanyolunu geçip, sarayın neogotik ön girişine ulaşmak üzere merdivenleri tırmanıyorum; büyük kapının iki yanında iki saray muhafızı, beni içeri buyur etmek için beklemekte...

Hiçbiri değil. Sarayın bütün kapıları kapalıydı. Sokaklardan savaş yıkıntılarını kaldırmak için bütün Viyanalıların gece gündüz gönüllü çalışmış olmalarına karşın, hâlâ yıkık duvarlar, molozlar, onarıma alınmış kubbeler, seralar, tramvay, tank-top yolları için bir ucundan dilinmiş yorgun bir park görünüyordu.

Bütün her şey, zamanın o parçasında, ağır bir ameliyattan sonra yaralarını sarıyordu.

Geniş yollukların iki yanındaki ateş çiçeklerine dahi sinmiş yorgunluk bana da bulaşmış gibiydi. Dönüp yeniden divan kapısı önüne geldim.

Buralarda bir tramvay durağı olmalıydı.

Vardı. İstanbul tramvaylarına benzeyen bir tramvay?

Bekledim. Geldi. Bindim.

Gece yatacağım yeri peylemeden Viyana'yı fethe, şey, keşfe çıkmıştım. –Yoksa genlerimde çapaçul fetih tohumları mı gizli?–

Öyleyse bile, fetih başlamadan bitiyordu.

Daha iki durak gitmeden tramvay durdurulmuş, kazılmış toprak rengi üniformalarıyla askerler beni: "Vize? İzin?" diye sorguya çekmişler, kent içi bir tramvayda vize hiç aklıma gelmediğinden de geri çevirmişlerdi. İçlerinden biri, cıvıltısı büsbütün solmuş bakışlarımdan etkilendi herhalde. Yarımyamalak Fransızcası –ki o çağda yaygın bir dildir,– ağzında bol votka kokusuyla –bu da tarihin o sayfasında albenisi yüksek bir içki diye geçmektedir,– bana 'Birleşmiş Cumhuriyetler Ülkesi'ne girmekte olduğumu, fakat bunu vizesiz, izinsiz yapamayacağımı söylemişti.

Dehşet içindeydim. Bir caddeden ötekine, ben bu izni nereden, kimden alabilirdim? Hele 'Birleşmiş Cumhuriyetler Ülkesi' sözkonusu iken?

Eski Ankara'da, oturduğumuz ilk Ankara evinde, bizim taraftan olduğu gibi 'ötekilerin' tarafından da mutfağa açılması gereken, ama hep çakılı tutulan bir kapı vardı. Bizler, bu yandan 'onların' yanını hiç göremeyelim diye, kapının anahtar deliğine kâğıt yapıştırmışlar. Bir seferinde merakımı yenemeyip, kapıya değmeden-dokunmadan anahtar deliğinin 'öte yanı'nı görmek istemiştim. Fakat, deliği örten o lânet kâğıt yüzünden hevesim kursağımda, kursağım da aklımda kaldı.

Demek, bendeki bu anahtar deliği merakı, böyle, çocukluğumun o döneminden!.

Gel zaman, git zaman, Büyük Ata(M)nın öldüğü günün gecesi, bizler sel gibi gözyaşı dökerken, kapının 'öte yaka'sından müzik sesleri, gülüşmeler işittik. Ben buna çok içerlemiş, ileri

atılmış, ancak, kendim biryana, kapının 'öte yaka'sına yine bakışımı bile geçiremeyip, anahtar deliğinden geçire geçire bir süpürge çöpü geçirebilmiştim. Ama bende, bunu yapmakla da övünebileceğim bir değişiklik olmadı; boyum atmadı, büyümedim. Tam karşıtı, galiba biraz çektim, büzüldüm, küçüldüm. Anahtar deliğini örten kâğıttan öte yakaya süpürge çöpü geçirdiğimi öğrenen büyükler, korkutucu ünlemlerle kapının o yanında 'Öteki Tür'den insanların yaşadığını söylediler de...

Yanmış yıkılmış bir Avrupa ortasında, savaş sonrası, artık öte tarafa geçen tek şey herhalde süpürge çöpü olmayacaktı. Kırk saatliğine bunun için, bu özgürlük duygusuyla oralarda değil miydim? Tarihin onca sayfası yeniden boşuna o kadar kanlanmış, oluk oluk gözyaşlarıyla ıslanmamıştı ya?

Bu akılla adımımı tam Viyana Kapısı'ndan içeri atmıştım, geri çevrildim. Öyle bir geri püskürtülüş ki, Kahlenberg tepesinde çadırlarını, erzaklarını, kahve ve sancaklarını bırakarak kaçan Osmanlı Ordusu herhalde benden iyi durumda idi!

O dehşet geri püskürtülüşün hızıyla baktım, yeniden az önce bulunduğum tramvay durağındayım. Elbette şimdi gidişte değil, dönüşte; inişte... Viyana'yı sadece iki uzun cadde, bir yazlık saray ve parkı, üç de toprak rengi işgal, affedersiniz, 'müttefik' askeri; ben, onlar ve ötekiler sanarak... Başka hiçbir durakta bekleyemeden, hiçbir tramvaya binemeden, kırk saat hep aynı çember içinde dönüp durarak, *Üçüncü Adam*'ın esrarengiz Viyana kanalizasyon labirentlerine nereden daldığını bilemeyerek. Oysa, bütün Amerika, filmin coğrafyasını solumaya, kimi kendini Graham Greene, kimi de Orson Welles sanmaya koşuyormuş! Bense, süpürge çöpünün açtığı topluiğne başı delikten hayal meyal kara erkek iskarpinlerini koklayan bir kedi seçebilmiştim, o kadar.

O çağlarda, birinci Viyana kuşatmamdan elimde kalan bunlar ve daha eşikteyken geri püskürtülüş!

Ama işte, yıllar sonra Viyana'ya ikinci sefer. Teçhizatım, bilenmiş tutkum. Daha ne olsun? Üstelik bu defa kente Münih treninden inmedim. Kuzeyden geldim, Bratislava'dan.

Franz-Josefs Garı'ndayım. Güzel sesli Maria-Theresia'yı hatırladım. Beli kırık prensesi de. Tutkum baskınlaştı. Bir tak-

siye bindim. Solumda Tuna kanalı. Kanaldan öteleri, bu güz gününün akşamında, alçak gri yapılarıyla dilsiz. Franz-Josefs Kai boyunca gittik. Bir aralık Stephansdom'un, Aziz Stefan Katedrali'nin alemini gördüm, günbatımı renklerini yırta yırta göğe saplanıyordu. Aşağı, güneye kıvrıldık. Onlar o zamanlar yüzük demişlerse de, bilezik bilezik bölgelere ayrılmış kentin içteki en dar halkasının, Opernring'in bir ucunda taksiden indim.

Opera ve çevresi gölgeliydi. Ama batı ucundan yumuşak bir ışık vuruyor, gölgeli alanları, önünde uzanan caddenin girişini yaldızlandırıyordu.

Opera'nın arkasından, ışıltılı yanından yürüdüm. Az sonra sırtımı Albertina'ya vermiştim. Ulusal Kitaplığın açılmasını beklemekteyim.

Sözde sabahın çok erken saatiymiş de, kitaplık memurları henüz yeraltı trenlerinden inmemişler. Ben, onu orada bulacağımdan eminmişim. Tam bugün, bu saatte. Londra'daki ilk karşılaşmamızda değil ama, ikincisinde, hamburgerci kapısında karşılaşınca sözleşmiştik. Öyle ya, yeğenlerim, "Acıktık, acıktık..." diye acele ediyorlardı. Self servis tepsileri de çok güçlük çıkarıyordu, insanlar kuyrukta, arkadan itiyorlardı. Yine de işte, zihnim gün gibi aydınlık, rüyamda görmüş değilim. Biraz telâşla da olsa, üçüncü kere, rahat rahat Viyana Ulusal Kitaplığı'nda buluşmak üzere sözleşmiştik biz. Zaten, Bratislava çağrısını neden kabul etmiş, o güzelim Prag kentinde neden daha fazla kalmadan buraya koşmuştum ki?

O henüz ortalarda görünmüyor. Ben erken gelmişim. Sabırsızım. Ya göremezsem, kaçırırsam? Yok ama, o da zaten bu aynı barok kapıdan girmeyecek mi?

Tam o ân, Hyde-Park'ın oralarda dilime takılan tümce bir yeniden dirilişe uğramaz mı? Üstelik Müzayede Sarayı'nın bulunduğu sokaktan gelip buyana kıvrılan Mustafa Kemal, Sofya Ataşemiliteri haliyle aynı cümleyi söylev tonunda yankılamaya başlamaz mı? Daha doğrusu o öyle, vurgulayarak söylüyor ama, sözcükler az aşağımdaki kilisenin duvarlarına çarparak yankılanıyor. Vurgulu çalgılar hamam kubbesi altında nasıl yankılanırsa öyle:

Irkçılık, milliyetçilik kavramlarına yabancı olan, sınırsızlık, sonsuzluk, giderek belirsizliği amaçlayan barok, Ortaçağ'ın koyu karanlık gecesini tarihin sayfaları arasına gömüp, Rönesans'ın akılla, düzenle, cetvelle geniş geniş yollarını açtığı büyük keşifler zaferini karnavallar, taklar, atlar, arabalar, meşaleler, apoletler, arşidük bıyıkları, kadriller, polkalarla görkemli bir geçit töreni halinde kutlamaktır.

Bütün tannan yankılanışlarına karşın bu, yarı at nalı, yarı kazaska takırtılı uzun tümcede, haketmeyle hazıra konma arası gidip gelen, aranağmelerinde zeybekten valse, valsten zeybeğe geçen bir şeyler vardı; esrar, tütün ve gülsuyu kokuyordu. Sokağın ucunda, köşebaşında da, baktım, Mustafa Kemal'in kendisi değil, yüzünde hiç bilmediğim bir anlamla yeni bir büstü, kırık bir kolon parçası üstünde duruyordu.

Tutku ve boyuneğiş. Zafer ve yenilgi. Gül ve kan. Aşk ve cinayet.

Ben, büstün yüzüne, duruşuna böyle anlamlar yakıştırırken o da şekilden şekile girmiş, derken, beyazperdede yanıp eriyen pelikül parçası gibi akışkan, ağır ağır silinip gitmişti. Ancak pelikül eriyip bittikten sonra anlıyordum: Bu Mustafa Kemal değildi. Burada buluşmak üzere Londra'da sözleştiğim kimseydi. Yanılgım yüzünden, işte bir kere daha elimden kaçırdım! Kendisine orada olduğumu, kitaplığın duvarı dibinde kapının açılmasını beklediğimi gösteremedim. Onu, eriyip gitmekten, yine silinip yokolmaktan alakoyamadım. Üçüncü kez! –Hani Allah hakkı üçtü? Zaten ona hiç inanmadım. Bari dördüncü şansı aramalıyım.–

Ama, acaba, kruvaze ceketli, çekinik bir beyefendiye ben bu tarihte, burada randevu vermiş miydim? Vermiştim, vermiştim de belki Ulusal Kitaplık'ta değil, belki...

Viyana'da geçirdiğim o birkaç gün içinde, kentin yürümediğim caddesi, sokağı, geçmediğim alanı, oturmadığım kahvesi kalmadı. Fakat, gözümü hangi anahtar deliğine dayasam, öte yakayı göremiyor, aradığımı bulamıyordum. Aslında alanları, sokakları, kahveleri, özellikle de Katedral'in çevresini dolduran herkes oydu ve heyhaaat, hiçbiri o değil! Bukadar çoklukta netleşmesi, görünür olması büsbütün güç.

Bir keresinde, bir U çıkışında apaçık gördüğümü sandım, değildi. Çok benziyordu da, yuvarlak burunlu ayakkabıları boyasızdı, gömleği de çiçekli. Hele çiçekli gömlekle o olması mümkün mü? Üstelik de kolunu, oksijen yanığı saçları olan bir kadının boynuna atmış, o saçları kokluyor. Mümkün değil!

Kendisini Katedral'in çevresinde bulacağımı çok umdum. Hattâ, birkaç defa, efendiliği üstüne yanıldığımı yüzüme haykıracak kadar netlikle gördüğümü de sandım. İçlerinden biri o olsaydı, bana el sallaması, merhaba, demesi, utangaç utangaç gülümsemesi gerekmez miydi?

Sahi, onun böyle bir gülümsemesi olduğunu nereden biliyorum? Hani netlikle hiç görünmemişti? Hani hep belirip belirip siliniyordu? Ayakkabılarının yuvarlak burunlu olduğunu biliyorsam, nereden biliyorum?

Buna da yanıtım yok.

Artık umutsuzdum. Oturduğum kahvelerde durmadan yazıyordum, ama ne yazdığımı da bilmiyordum. Kastamonu, Kütahya, Konya hızla geride kalıyor. Tarih, bozuk para gibi eriyip gidiyor, defter sayfalarım da...

Artık dönmeliydim. Şu son tümceyi de yazayım hele: Viyana'ya yağmur yaraşır.

Günler geçiyor, aylar. Bütün bir kışboyu Ba-rok... diye başlayan tümceye uydurulmuş adımlarım eşliğinde odadan odaya geçiyor, oradan buraya gidip geliyordum. Hep, oltamın ucuna vurup vurup kaçan balığı düşleyerek. Yalnız onu. Hayatım buna bağlı.

Yine gelir mi? Ya da ben yine gidebilir miyim? Ya hayalet benim peşimi bırakmalı, ya ben onun.

Bazı zamanlar tedirginliklerim tutkumu aşıyordu. İçimde, deşilememiş bir yaranın ufunetini taşıyorum...

Bu arada Avrupa çatlamıştır. Mısır patlağı gibi, patırtılarla eleği doldurmakta. Ama ateş söndüğünde, eleğin dibinde kalanlar ne olacak? Şimdiden birçok ceset.

Birliğin, sınırsızlığın her yanda terennüm edildiği, çokyönlü, değişik renkli kültür etkinliklerinin kapalı salonlardan da taşıp alanlara yayıldığı, ışık-ses-görüntü alaşımındaki müzikten tank ve toplarla Duvar'ın bir kere daha ve yeniden yeniden gör-

kemli bir şekilde yıkıldığı, endüstrileşmenin açtığı yolda tarihin modern-sonrası zaferini gururla kutladığı yaz aylarında, kendimi uzun süredir saplantıyla durmak istediğim, deliğine göz uydurmak için yanıp tutuştuğum barok kapı önünde buldum. Acelesiz, rahat, önü açık. Arkamdan itilmiyordum, önümden kimse kaçmıyordu.

Az önce Venedik'teydim. Neden Venedik, ortalamayı dürtmenin, aradığımı bulmanın kenti olmadı da, ille Viyana? Anılar? Günlükler? Hayaller?

Bilmiyorum.

Bu soruların yanıtını hiçbir zaman bulamadım. Bir yazarın neden yazdığının yanıtını tam bulamaması gibi...

Şimdi buradayım. Venedik'ten, oradaki Ölüm'den kaçtım. Canlıyım. Uzunca bir süre için Viyana'dayım. Kentin biraz dışında, ormanın eteklerindeki bir evde, yıllardır gereksindiğim büyük sessizlikteyim.

Rüzgârın fısıltısını dinliyorum. Sanırım benimle konuşmasını bekliyorum. Ormandan gelen esintilerin, hışırtıların kulaklarımda uğuldayışı bana hâlâ fazla bir şey söylemiyor. Ortada bir giz var, SEZİYORUM, tâ Londra'daki o gündenberi bir şey beni dürtüyor. Fakat aynı zamanda her şey onu benden sürekli kaçırıyor. Tutamıyorum.

O zamanlar öyleydi. Hiçbir şey durduğu yerde durmaz, bugün var dediğin, bir ânda yokolurdu.

Bundan bir süre önce, başka bir yaz, o günlerin haritalarına göre olan Avusturya'da da, bütün Avrupa'da olduğu gibi, bir 'Açıklık Haftası' düzenlenmişti. Artık ortada giz, hayalet, kapının öteki yanı-buyanı ya da ötekiler-bunlar diye bir şey kalmayacaktı. Rathaus'un önünde sarışın kızlar, ulusal (ortodoks) giysileriyle –nedense Kazak değil– dansetmişler, gece inerken Sergey Rijenko elektrogitarıyla bir Amerikalı caz şarkıcısının çok kullanılmış, kullanıla kullanıla tüketilmiş havasını estirmiştir. Oradan geçen eski bir Fransız komünisti ise kendi kendine: "Ölenler niçin öldüler?" diye sormuş.

Herkesin tarihboyu sora sora yalama ettiği bu soruyu son defa bir kere daha soran Robert Lafont'dur. Vilayet Parkı'nın bir köşesinde, kestane ağaçlarının altında durup, Belediye Sara-

yı'nın neo-gotik önyüzü altında çınlayan 'açıklık rock'uyla tanışanlardan biri de odur. Geçmişin cinayetleri lânetlenmekte, Sergey Rijenko, gitarını çalarken sürekli gülümsemekte, sayıları o tarihte üç yüz bini bulmuş Macar mülteciler, bir o kadar Romen ve Yugoslav kaçak, Mariahillfer'de boydanboya sıralanan dükkânların ucuzluk satışlarından edindikleri ganimetlerine sarılarak parkın kanapelerinde soluklanmaktadırlar. Ganimetler mi? İşte, tencere, tava, elektrikli meyve sıkacağı, kirpik kıvırma aleti falan... Zamanın araştırmacıları, onların böyle, büyük bir ruhsal doygunluğa erdiklerini söylemektedirler. Egzotik meyvelerin tadına bakmaları, nice aşklara, tutkulara, öpüşüp sevişmelere şimdi bin bedel dondurmayı kıtır külahların içinde yalayıp durmaları da bunun birer kanıtı sayılmaktaymış.

Hepsi ganimetlerini birbirine gösteriyormuş.

İnsanlardan hiçbir şeyi kaçırmayın. Bırakın ilkin ruhları, yani gözleri doysun. Bırakın onda olan bunda da olsun. Bırakın gariplere, dokunmayın!

Ruhlar eskiden tanrının gölgesiyle doyarmış. Nekadar az. Sözünü ettiğim zamanlarda artık başka tanrılar vardı. Bankta oturanlar birbirleriyle elektrikli masaörtüsü süpürgesinin, saç jölesinin, koltukaltı spreyinin etiketlerini karşılaştırıyorlar, Sergey de elektrogitarını daha bir şevkle çalıyormuş: Ye ye ye ye!..

Ben oraya vardığımda hâlâ sürmekte: Ye ye ye ye...

İşte o zaman, kendimden başka hiçbir yere ait olmadığımı, bir anayurdum varsa onun da sadece yazdığım dil olduğunu müthiş bir eziklik, büyük bir gururla algıladım. Bu bende Sergey'in henüz bilmediği bir özgürlük duygusu uyandırdı. Ancak, bu özgürlüğü ne yapacağımı bilmiyordum. Bu öyle yeni bir sorundu ki, tutkuyla peşinden kovaladığım şeyi, kimseyi o curcunada yakalamam büsbütün güçleşiyordu. Saçmalık neredeyse ruhumu ezmiş, aklım ununu eleyip eleğini duvara asmak için canatıyor, ama tuhaf işte, her zamandan daha canlıyım, iştahım yerinde, geride kalan tek yurda, yazdığım dile âşığım, onda her gün yeni yetenekler, tarif edilmemiş güzellikler buluyorum. Bütün bunlar da ruhumla bedenimi amansız bir kavganın içine sürüyor.

Gecelerim rüyasız, fakat gündüzlerim düşlerle, karabasanlarla doluydu. Kafka gözüme minicik görünmekte. Kendini kendi olarak gördüğü böcekten daha küçük: Seninki de Dâvâ mı, Milena'yı sömüren bencil herif?

Böyle diyordum, çünkü çaresizlikten, hiçkimsenin dönüp de bakmadığı kitaplar okuyor, onlardan böyle böyle tuhaf şeyler öğreniyordum. Bu kitaplardan birinde neredeyse açık açık Kafka denen sinsinin Milena'yı işleri, yazıları, şusu busu için kullanıp kullanıp sonra başından savdığı iddia ediliyordu.

Bazan ıhlamur ağaçlarının altında Schubert, kuşlarla bir olup şakıyarak geziniyor, sonra da, ben aman demeye kalmadan, bu kuşları bestecinin ağzı tel kafesli köpekleri parçalayıp yutuyordu. Strauss, hiç kılı kıpırdamadan, nefesinde vals notaları uçuşarak geçiyor... Aynı ânda barok yapı işçilerinden biri, kireç ocağına düşüyor. Bu yapıya hayranlıkla bakan turistlerin hiç aklına gelir mi, nerdee? Adamcağız, içine düştüğü kireç ocağında yanarken, Graben'la Katedral arasında, uçları yağlı bez topuzdan meşaleleriyle karnaval kuklaları geçmeye başlıyor. Kuklalardan birinin al al şişman yanağında yerküre tarzı iri bir et beni bulunuyor. Katedral'in kapısında dilenciler kraliçesinin kızı Lotta, bacaklarını ayırmış, hazinesini bu iri et benine açıyor.

Bazan da ortalığı ölüme benzer bir sessizlik kaplar. Perdeleri inik bir atlı araba, içinde tarihin Yahudi Celladı diye adlandırdığı Hitler, başında Napolyon şapkası, boynunda sırıma takılı lastik bebek memesiyle, hırsız gibi, casus gibi, teker sesleri hiç işitilmeden geçer. Arabanın içi, Molotof kokteyli derler, çeşit çeşit içkiler, tepsi tepsi yiyeceklerle doludur. Heldenplatz'da araba yavaşlar, dünyanın dörtbir yanından gelip günün o saatinde öbek öbek oralara toplanmış insanlara yaklaşır ve Napolyon şapkalı Hitler ağzına lastik memesini alıp bir yandan emerken bir yandan da içki şişelerinden birini ortalığa fırlatır ve alanda, aile başına ortalama üç kişinin kafası gövdesinden ayrılarak etrafa saçılır. Ardından ansızın yüksek tonda *Mavi Tuna* başlayacak, sağ kalanlar birbirlerine sarılıp, "Ne oldu?" demeye kalmadan dönmeye başlayacaklardır. Alanda, geriye artmanın sevinciyle bir neşe, bir kıyamet; uçan kelleler, bacaklar ise ayaklar altında sigara izmaritinden farksız.

Tabii insan şaşırıyor. Hiç beklemezken öyle... Birilerine sormak, bi şeyler danışmak istiyor.

Kime danışırsın?

Ungarn Caddesi'ni, o upuzun yolu, İngeborg Bachmann adındaki tanışı bari görür müyüm ki, diye üç kere gidip geldim. Yokuş-aşağı, yokuş-yukarı. Hem de aynı günde. Bachmann'dan bir ize rastlamaksızın. Sadece *Malina*'yı film yapacaklarını öğrenerek. Herhalde, iki âşığın ikisini de aldatan 'fettan kadın'ı çeviriyorlardır.

Evet, kime soracaksın? Heldenplatz'da sinsice kurulmuş komployu GÖREN birkaç kişi varsa, onlar da Mavi Tuna'da sürüklenip gitmemek için kendini Mariazell dağlarına atmış, içlerinden biri de İnce Memed takma adıyla yıllar sonra Toroslar'da görülmüş.

Buralarda böyle bir söylence vardı, nekadar doğru, bilmiyorum.

Sık sık kendi kendime bir hayalet zamanda, bir hayal kentte yaşayıp yaşamadığımı soruyordum. Arada sırada Prens Balthasar'a rastlıyordum. Her zaman çok telâşlıydı. Freyung üstündeki konağını elinden mi alıyorlarmış neymiş, Belediye İmar İşleriyle Tapu Dairesi arasında mekik dokuyor, peruğunun altından şakaklarına incecik dereler gibi terler süzülüyordu. Linke Veinzeille'yi dolduran Macar, Türk, Çek, Polonyalı ve Nijeryalı –o zamanlar Nigeria İmparatorluğu diye bir İmparatorluk yoktu, bunlar küçük bir kabileydi– pazarcıların yine kendilerine benzeyen, kendilerinden olan alıcılarına karşın ya önümde sadece geçmiş hortluyor, ya ortalıkta in cin top oynuyordu. Kimdi, rüzgâr mıydı, kulağıma şöyle bir şey fısıldanmıştı: *Boşuna koklamayın, tarihin kokusu yoktur.*

Ufala ez de bak bakalım, taşın bile kokusu çıkar, değil tarihin. (Bizim de şairlerimiz vardır.)

Kime söyleyeceksin? Arabalar korna çalar, kaldırımlarda ayak atacak yer yok İstanbul'da, ortalığı çöp götürüyor, tarih pis pis kokuyor.

Viyana'da hava nemli sıcaktı. Boğucu, hattâ, yorucu. Her şeyden de yakınıp durma, hele güneş çekildikten sonra, kent

merkezinin bütün alan ve sokaklarından müzik taşıyor; bir köşeden ötekine, bir havuzbaşından berikine akordeonu keman, kemanı gitar, onu da flüt ve klarnet karşılıyor. Nısfiyyenin klarnet hali Bavyeralı'ya tanıdık gelmektedir. Sonra, ansızın Meksikalı'nın harpı, İspanyol'un tek telli sazı kahır dolu inlemektedir. Rembetiko buzukiyle ağlaşarak kucaklaşmakta...

Bazan da Freud'ün dev böcek duyargaları, duyargaların ucundaki iri patlak gözleriyle üstüme üstüme geliyor, bilinçaltıma yürüyordu.

Böyle zamanlarda gidip ormanın eteklerinde, sessizlikteki eve sığınıyordum. Bir şeyler yazıyor, rüzgârı, ağaçların hışırtısını dinliyor, uykularımın arasında ise soruyordum: Freud, açıkgözlülüğü, kurnazlığıyla sahiden Otto Plötzl'ün buluşları üstüne mi oturmuştu?

Bunu o sessizlikte bulduğum başka tuhaf bir kitapta okumuştum. Tam böyle değilse de, bir dokundurma. Doğru mu acaba? Soru kafamda belirir belirmez, kısa beyaz sakal bıyığı, ince koyu renk yuvarlak çerçeveli gözlüğü, kalın şeritli fötrüyle Freud, gözüme sahtekâr bakışlı biri olarak görünmesin mi?

Utanıyordum. Aklım karışıyordu. Marketin serin, soğuk ve normal bölgelerinde çok fazla peynir çeşidi var; hangisini alacağımı şaşırıyordum. Deterjanların herbiri en temiz kendisinin yıkadığını söylemekteydi.

Kent merkezine inmeyegör, Kärtner'le Graben'ın kesiştiği yerde buzuki hâlâ inlemektedir: Kurtar beni, kurtar beni! Yanıbaşında Ugandalı küpe satıcısı, delik kulaklara küpe satmakta. O tarihlerde insanlar, ataları gibi, kulaklarını deldirir, kâğıttan geçen süpürge çöpü benzeri, bu deliklerden geçirdikleri küpeleri sallandırırlardı. 'Delik kulak', 'Kulağına küpe olsun', 'Kulak yırtmak', 'Kulak dikmek' gibi sözler buradan kalmıştır. Bir aralık erkekler kulak deldirmiyor, hiçbir şeyi de kulaklarına küpe etmiyorlardı, ama benim anlattığım zamanlarda yeniden hem kadınlar, hem erkekler kulağı delik hale gelmişlerdi. Bunun sebebi bilinemiyorsa da, kimi incelemeciler: 'Deli deli tepeli / Kulakları küpeli' diye bildiğimiz, o gün bugündür günlük hayatta çok yaygınlaşmış bir selamlaşma biçiminin bu dönemden kaldığına işaret etmektedirler.

Küpeler önceleri değerli madenlerden, taşlardan yapılırdı, sonraları sadece taş ve tahtadan yapılmaya başlanmıştır ki, bunlara pet şişelerinden kesme boyama olanlarını da ekleyebiliriz. Ugandalı küpe satıcısının veba heykelinin oralarda gelene geçene satmaya çalıştığı takıların böyle şeyler olduğu söylenebilir. Bu küçük hususu da burada kaydetmeden geçmeyelim.

Dönüp dolaştığım bu yerlerde çok uzun saçlılarla hiç yok saçlılar vardı. Çok soyunuklar kadar fazla giyinikler de vardı. Sözüm meclisten dışarı, kendini peygamber ilân etmişler de...

İşte şu, örnekse: Artık hangi zamanın, hangi dinin peygamberi ise –her durakta bir tarikat kurulduğu iddia edilmekteydi– bakıyordunuz, sabahları ulemanın toplaştığı Schottenring'de, öğleye doğru, eskiden bildiğimiz yazlık sarayın halka en açık parkı ucunda, Hietzing'de, öğlenleri mutlaka Linke'de, öğleden sonraları Herrengasse'nin gölgeli tarafında, Cafe Central dedikleri Merkez Kıraathanesi önünde, akşamları Aziz Stefan Kilisesi'nin –sizlere Katedral de dediğim– dörtbir yanında, geceyarısından sonra da kente girip çıkanların bol olduğu Terminal'de görünüyor, o saatte oraya ulaşan uçak, otobüs yolcularını geniş selamlarla karşılıyordu: Gelin, gelin, vebadan korkmayın. Sizi kurtaracağım! Sizi kurtaracağım!

Arada sırada yüzü bana tanıdık gelmiyor değildi. Ama çıkaramıyordum. Af buyurun, bu çılgın, bu güzelim, bu cafcaflı ve aynı zamanda da son kerte simetrik post-barok (Ne dedim?) hayatın ortasında insanlara vebadan sözetmesi çok saçmaydı tabii. Durup dururken ortalığa tedirginlik salıyordu. Buna hiç gerek yoktu, çünkü sakallı sakallı adamlar, buldukları her alanda binlerle Veba cildi yakıp duruyorlardı. Ayrıca Linke de yiyecek dolup taşıyordu. Sacher'den, Aida'dan soprano sesler gibi nefis pasta kokuları yayılıyordu ortalığa. Şu yanda deniz mahsulleri, bu yanda şampanya ve vals, orada sihirli flüt, burada Hindistan cevizi ve papaya... Bu bolluk, bu fetret döneminde buzuki de saçmalıyordu tabii ki: Kurtar beni, kurtar beni!.

Demek, tarihin hangi zamanında olursa olsun, bir "Beni kurtar!" diye inleyenler, bir de "Sizi kurtaracağım!" diye haykıranlar vardı. "Sizi kurtaracağım!" diyenlerin olması için ilkin "Beni kurtar..." diyenlerin olması şarttı.

Bizimkisi ise, gün atarken artık Lugeck'dedir. Fırından bir ekmek çaldığı için asılan adamların idam sehpasında sallanışlarına bakıp, dili dışarda güler gibi duruşları, korkudan ödü bokuna karışmanın örtülmesi sayacak: "Korkma, kurtulacaksın. Seni kurtaracağım..." diye haykıracaktır.

Son defa onu orada gördüm. Gerçi o gün ve saatte Lugeck'in bilmem kaç asırlık darağacında asılmış kimse görünmüyordu, ama herhalde, ne olur ne olmaz, diye, Peygamber, görevi başında bulunmaktaydı. Bir ân bana, yine ötekiymiş gibi geldi. Sakın, artık hayaleti yakalamış mıydım?

Gerçekten de, bu sefer silinip gitmiyor. Gitmiyor ya, ben kesinlikle oyum, diyen bir yanı da yok. Zaten onu o, bunu bu sanmam çok saçma. Şurada burada üstlerine 'Hiçkimse' levhası asılı tonla insan var; bukadar 'Hiçkimse' arasında bana hayal meyal görünüp duran o kimseyi nasıl bulacaksınız ki? İsterseniz artık karşınızda duvar da olmasın, önünüzde kapalı kapı.

Bir kente özel bir hikâye uydurulamayacak tarih parçasında yaşıyordum.

Hava hep ağır. Günlerdir yağmur yağmıyor.

'Heurigen'lerde fıçı fıçı taze mevsim şarabı tüketiliyordu. Kiliselerin ayin-konserleri her zaman dolup taşıyordu. Kilise içleri serin oluyordu. Pazar dualarının her yaş, her konumdaki müdavimleri, yorgun yüzlü küçük orospular dahil, rahiplerin önünde sıraya dizilip ağızlarına kutsanmış ekmek içi konmasını bekliyorlar... Ama sanki, hepsi tarihsiz.

Her şey tarihsiz.

Ezsen de, ezmesen de, hangi kokunun peşine takılacaksın? Onu nasıl bulacaksın, hayır canım yani, Viyana'yı nasıl kuşatacak, dil yurdunun bayrağını kalelerde, kulelerde nasıl dalgalandıracaksın?

Dönüp bakıyordum: Güzel eğimli tepelerin yamaçlarında üzüm bağları mavimsi yaz sisinin altında bana belli belirsiz *Uyuyan Güzel* şatosunun kulesini sunmaktadır. Tepelerin ince uğultulu rüzgârı ise kulaklara sürekli şu soruyu fısıldamakta: Nerdesin, nerdesin, nerdesin?

Rüzgâr böyle fısıldarken Ahmet Kudsi Tecer, bir ân yattığım yerin alacakaranlığında belirmekte, "Hayır, bu değil," dememle de silinip gitmektedir. Ama ses, uykumu böler durur: Nerdesin, nerdesin, nerdesin?

Ulusal Kitaplığa bu üçüncü ve uzun Viyana ziyaretimde de gidip geliyordum. Benimle orada buluşma sözü veren hayalin çıkıp gelebileceğini gizli gizli hâlâ umarak, burnumu eski kent haritaları, gravürleri arasından çıkarmıyordum. Kitaplarda: *Burada rüzgâr bile Viyanalılara fazladan bir ruh dinginliği sağlamak için eser* benzeri bilgilere rastlayınca umudum kırılır, büyük tutkumun gizi çözmeye, varlığını sezdiğim yüzü görmeye asla yetmeyeceğini düşünürdüm. Tarihçiler tarihi yazmış, yaşayanla yazanı kesin bir kılıç darbesiyle ayırmışlardır, ama kulağı delikler gibi, tarihin yinelendiği zamanlar da var, yok mu?

Haftalar haftalar geçti.

Hâlâ da bir otobüs durağında bekliyor oluyordum. Bekliyorum. Semt otobüsünün birkaç dakika içinde şu köşeden belireceğini biliyorum, nitekim tam zamanında geliyor. Biniyorum. Bu bende, ortalıkta gizli, gizemli bir şeyler döndüğü duygusunu baskınlaştırıyordu. Oturduğum tepeciğin eteklerindeki emekliler yurdu, arada bir tarihin hayattan ayrılmadığını sanki bana somutlukla kanıtlıyor, bu da çarçabuk siliniyordu. Emekliler yurdundan takma ayakları, bacakları, bastonları, tekerlekli alışveriş çantalarıyla asırlık insanlar çıkıyor. Bazıları derisini kemiğini sürükleyerek maden suyu, çocuklarına, torunlarına doğum günü armağanı almaya, kaçamak çukulatalı pasta yemeye gidiyorlar. Oysa torunlar-çocuklar, hiçbiri, Noel'e kadar hiçbirini görmeye gelmeyecek.

Çocuklarının onları neden bukadar unuttukları gibi bir sorum yoktu. Ama torunları bu insanlardan kimbilir kaçının ortalama altı Yahudinin ölümünden sorumlu bulunduğunu keşfettiklerinde ne yaptılar, diye soruyordum kendi kendime. Şimdi artık kendileri de yaşlanmış bu çocuklar, bu yüzden mi başka insanlarla gözgöze gelmekten kaçmaktadırlar acaba, diye? Tam bu noktada, ırçılık-milliyetçilik kavramlarından uzak olduğu söylenen barok zamanı kendi zamanıma davet ediyor, onun benimle konuşmasını istiyordum.

Tarihin ceket-etek ucundan bukadar çekip durursanız, belki size bir süpürge çöpü işlevi görecek bazı kırıntılar bulursunuz.

Ben de buldum ve bir akşamüstü, deliğin kâğıdını yırttım.

Günbatımı. Kaldığım evin az yukarsındaki kır lokantasındayım. Ağır tahta masalardan birine oturmuşum, yazdıklarım ve yazacaklarımın içinde bana ne tam belli olan, ne bırakıp giden hayali arıyor, bir yandan da taze şarabımı yudumluyorum.

Ohh. Güzel bir akşam bu.

Mavi sis yine var, ama hafif pembe karışığı.

Servisi yapan Anita:

"Defteri kapadınız mı?" diye soruyor bana gülerek.

Kederli kederli başımı sallıyorum:

"Yaz bitiyor. Gideceğim. Kapamam gerekiyor, ama henüz değil."

"Her akşamüstü yazdınız. Ne yazıyorsunuz?"

"Bilmem."

Boşalan bardağımı alıp gidiyor.

İlerde, çimlerin üstünde çocuklar oynaşıyor. Cıvıldaşıyorlar. Başımı kaldırdım, karşımda o. Kruvaze ceketi, ucu yuvarlak siyah pabuçları, utangaç gülümsemesi, ceketinin düğmeleri ilikli mi değil mi, diye yoklayan parmaklarıyla...

Telâşla, dilimin ucuna gelen ilk soruyu sordum:

"Siz ne arıyorsunuz buralarda?"

"Alma Mahler'i arıyordum," diyor efendi efendi.

Bozuluyorum:

"Ama bunun barokla bir ilgisi yok?"

Başını biraz bana yaklaştırıyor, fısıldıyor. Sanki rüzgârın uğultusu:

"Niye olsun ki? Ben bir romantik'im. Fakat, bunu öğrendiğim yer burası işte, bu barok kent."

İliklerime kadar ürperdim. Tam şu ân nasılsam, öyle.

Günlerim sayılı. Umudum kırık. Fakat güneş henüz batmadı. Akşamın en dürtükleyen saati. Önümde, pembeliği gittikçe baskınlaşan mavimsi sis. Sisin içinde eriyen asmalar. Asma

yapraklarının yarı yarıya gizlediği koruk salkımları. Neredeyse olgunlaşmış salkımlar. Jülide, Kınalı Yapıncak. Akşam Güneşi. Maarif Müfettişi. Anadolu Yolları. Küçük kentler, şair öğretmenler...

Anita'dan bir bardak şarap daha istemeliyim. Yazdıklarıma, yazamadıklarıma bakmalıyım. Tâ yanıma gelen, benimle konuşan hayaleti bu sefer tutmalıyım. Onun sisler içinde eriyip gitmesine izin vermemeliyim.

Anita, şarabımı getirdi. Ben, kapadığım defteri açtım.

O da ne? Nereden çıktı lise tarih dersleri(m) şimdi?

III.

Tarih Dersleri

(Kastamonu)

"Günaydın sevgili çocuklar. Oturun. Oturun. Ooo, sıralarınız da nekadar gıcırdıyormuş canım! Hep böyle midir bunlar? Neyse, oturunuz bakalım. Fakat, sizler öyle durmadan kıpırdanırsanız ben, dişetlerim sızlaya sızlaya nasıl ders anlatırım?

"Pekâlââââ, işte karşınızda bu seneki tarih öğretmeniniz. Tahta gıcırtısından tüyleri diken diken olan mızmız bir herif. Yaş yirmi beş. Yolun başı. Tarihi anlatmayı sever, şiiri yazmayı. En birinci dostu edebiyattır. Yani, bazılarına göre, 'hayali şeyler'.

"Arkamdan başka söyleyecekleriniz varsa –ki daima olur– bunları bugün bir bir, şöyle gözlerimin önünde ortaya dökelim, bu iş bitsin. Biz de dersimize bakalım. Dırıltı ve dedikodu hanemizden uzak dursun. Baksanıza efendim, kız-erkek karışık müstesna liselerimizden biri burası.

"Evet, ilk tayin, ilk lise, ilk ders.

"İnanın sizlerden heyecanlıyım yavrularım. Benim güzel kızlarım, efendi oğullarım.

"Demincek mızmızlığımdan, hayalciliğimden dem vurdum, güldünüz, amennaaa... Peki şimdi niye güldünüz? 'Yavrularım' dedim diye mi? Doğrudur, bellidir. Aramızda gelinlik

kızlarımız, kazık kadar oğlanlarımız da var. Belki içinizde yaşı benden büyük olanlar bile vardır. Fakat, ne yaparsınız, beni de buraya, tarih öğretmeniniz diye gönderdiler. Bekârım. Çöpsüz üzüm. Pislik sevmem, biraz fazla titizim.

"Yaaa, demek bunları zaten biliyordunuz? Adım sayın bayanlar, baylar... Kim söyledi? Yusuf kim? Kimseniz kalkınız bakalım ayağa Bay Yusuf. Aaa, nasıl da sarışın, pembe beyaz bir şey ayol! Peki, peki, söyleyin, neymiş adım? Güzeeel, tastamam böyle. Kâmil Kaya. Doğru öğrenmişsiniz, bravo! Kızmayın canım, alay etmiyorum ki. Milli Eğitim Müdürlüğü'nde bana hep 'Kemal Bey...' deyip durdular da... Bir türlü Kâmil, dedirtemedim. Ben düzeltirim, onlar yine, Kemal Bey... Yaaa, demek dayınız bu okulda muhasip de ordan... Memnun oldum. Ancaaak, dersimde anlattıklarımı da bekârlığım, titizliğim vesairem gibi aynen aklınızda tutacaksınız. Bunu yaparsanız, beni daha memnun edersiniz. Teşekkürler ve oturun.

"Evet hanımefendiler, beyefendiler, tarih, lise iki. Türklerin İslamiyete geçişlerinden başlıyoruz. Osmanlı devletinin kuruluş yıllarına kadar da geleceğiz. Cumhuriyetimizin otuzuncu yılını kutlamaya hazırlandığımız bu günlerde tarihimize şöyle bir gözatmak daha bir manâlı, yani anlamlı olacaktır. Ama tabii o sıralarda Avrupa'nın, hattâ dünyanın hali pür melâli ne idi, bunu da gözden geçirmeyi ihmal etmeyeceğiz küçük beylerim, genç hanımlarım...

"Durun bakalım, hali pür melâl ne demek, içinizde bilen var mı? Yok mu? Aman edebiyat öğretmeniniz işitmesin, aramızda kalsın olur mu? Çünkü neticede sizlere öğretilen çağdaş edebiyat değil yazık ki, hep en eskiler, en eskiler, eh onu da böyle kulak ardı ederseniz... Efendiler, sayın bayanlar, beyefendiler, hali pür melâl, tam da şimdi içinde bulunduğunuz durum demektir. Sıkıntı, usanç dolu bir durum.

"Güldüğüme bakmayın. Daha başlarken, inanın ben sizlerden çok daha sıkıntılıyım. Sıraların gıcırtısı, sizlerin şimdiden bıkkın haliniz, Yusuf'un peşin bilgileri, fısıltılar... Hepsi birer dert tabii. Fakat dostlarım, lisemize bugüne kadar merkezden birer geniş dünya ve ülke haritasının gönderilmemiş bulunması, tarihini anlatacağım yerleri şöyle her daim gözümüzün önünde

bulundururamamamız... Benim kederimin asıl sebebi budur genç dostlarım. Maalesef şimdilik tarihi coğrafyasız öğreneceğiz, çünkü, coğrafya dersinde kullandığınız el kadar atlaslar da bizim fazlaca işimize yaramayacaktır. Yine de umudumuz kesilmesin. Belki, ilerde beklediğimiz duvar haritalarına kavuşuruz. Gelecek, gelecektir. Durun, bunu not alayım. Tam da yeni şiirim için aradığım söz.

"Yalnız harita mı kardeşler, elimizin altında şöyle bol bol gravürler, resimler, fotoğraflar falan olmalı. Mısır, dedik mi, Allahım, ben sizlere Firavun mezarlarını, Bizans dedik mi Ayasofya'yı her bir yanıyla gösterebilmeliyim. Selçuklu deyince köprüleri, kervansarayları... Bakın işte, tarih kitabınızda Selçuklu İmparatorluğu diye bir şey çizilmiştir, ancak koskoca imparatorluk neyle çevrili, bu yok. Bir iki nehir, bir iki göl resmedilmiş, o kadar. Bunlar dışında ne yaylalardan, ne dağlardan haber var. Bilhassa komşular, hiç. Ne yazıyor şurda, okunamıyor bile. İmparatorluk diye gözümüzde canlanan, mücerret, yani soyut kocaman bir boşluk. Bu İmparatorluğun hiç mi bölgeleri, şehirleri yoktur? İsfahan nerede biter, Hamedan nerede başlar, değil mi ya?

"Ben bunları zaman zaman tahtaya elle çizeceğim. Artık hayal edebildiğim kadar. Elimden de doğru dürüst resim, çizim gelmez Allah kahretsin! Kimbilir boyutlarda ne yanlışlar yapacağım. Hazer Denizi, diyeceğim, gözünüzde göl, Aral Gölü, diyeceğim umman canlanacak. Öfff, ne yapsak? Artık biraz da kafayı çalıştırırız, çizdiklerimizin içini düşlerimizle doldururuz. Yine niye güldünüz? Kalkın bakayım ayağa, sizden çıktı bu kikirdeme. Siz, karakafa arkadaş, kalkın diyorum, söyleyin, gülüş sebebiniz? Haaa Türkçemiz bazan bir âlem, herkes her sözü kendine göre bir yana çekebiliyor. Ama sizler de yok musunuz, ah sizleeer, aklınız fikriniz hep... İlkin söyleyin hele, adınız? Aykut. Güzel, Aykut, aklınıza gelen şey bizim de burnumuza kötü kokular getirdi. Hele kız arkadaşlarınızın. Şimdi bunu temizlemelisiniz, ortalığı mis gibi bir şiirle kokutmalısınız. Hadi, dinliyoruz, bize bir şiir okuyun bakalım. Hadi ama, bekliyoruz. Benim cezalarım böyle, buna alışmalısınız. Hadi Aykut!

"Oğlum, bu mu şiir? Şiir bu mu? Marş bu yahu, marş! Üstelik kan revan içinde bir şey.

"Şişşt, arkadaşlarınızla alay etmek yok. Aykut kardeşimiz bize gayet tumturaklı bir şey okudular; gerçi sesi sedası tamam, ölçüsü uyağı yerinde de, şiir, nasıl desem... En iyisi biz ona bir başkasını okumalıyız ki, aradaki farkı görebilelim. Aykut'a ilk kim güldü, kim alay ettiyse, o okuyacak. Yusuf, siz. Gördüm. Hadi bakalım, okuyunuz bir şiir. Okuyunuz da bir de sizin zevkinizi görelim.

Ne çektim böyle gülünceye dek
Eh işte şeniz hep bu düğünde
....

"E, hadi yaaa...
"Peki bir başkası:

Akıyordu su
Gösterip aynasında söğüt ağaçlarını!
....

"Yok mu? Böyle bir şiir de mi bilmiyorsunuz? Peki, ne biliyorsunuz? Ne biliyorsanız onu...

"Kimden bu? Benden mi? Yok yahu, sahi mi? Valla utandım. Evet çocuklar, Yusuf arkadaşımızın okuduğu bu şiir, maalesef ve tastamam benim bir şiirim. Nasıl olur? Mümkün değil. Acaba Yusuf kardeşimiz, tarih öğretmenlerinin kıyıda köşede kalmış bir şiirini nereden biliyorlar? Merak ettim doğrusu. Nereden, Yusuf? Yaa, halanızdan demek? Sizin aile de, maşallah... Halanız ne iş yapmaktalar, yani nerden böyle?... Dilim dolanıyor, hoşgörün çocuklar, heyecanlandım ne olsa... Okunmayan, bilinmeyen genç şairler, işte böyle, hiç umulmadık yerden ses verdiler mi, kendilerini artık bütün dünya tanımakta sanırlar... Onları anlayışla karşılayacaksınız. Ya demek

halanız radyodan?.. Yurtta ayın dergileri, diye okunurken... Ev kadını olduğu için, devamlı radyo başında, akşam bulaşıkları yıkarken falan?.. Demek sana, "Bu seneki tarih öğretmeniniz hayalcinin teki, bilmiş ol Yusuf," dedi? Başka? "Hayalci Hoca," dedi. Eh, Kastamonu lâkabımız belli oldu. Artık ömürboyu da böyle sürer bu.

"Dersimize dönelim. Tarihe ve hayale. Çünkü hanımlar, beyler, hayalsiz tarih olmaz.

"Şimdi, İslamiyete gelmeden önce, benim sizlere birkaç sorum daha var. Söyleyin bakalım, içinizde kaçınız Kastamonu doğumlusunuz? Yani, kaçınız buranın yerlisi? Hımmm, otuz üç. Ya geri kalan beşiniz?

"Sen? İnegöl.

"Sen? Erzurum.

"Ya sen? Ne? Arhavi. Ah şimdi teferruatlı bir haritamız olmamalı mı? Arhavi nerde, kim biliyor? Siz kızım, siz nerden? İstanbul. İçinizde başka İstanbul doğumlu olan var mı? Yok mu? Nasıl yok? Ben varım ya?..

"Geçelim. Şimdi mademki hepimiz Kastamonu'da yaşıyoruz, topumuz Kastamonulu sayılırız. Hanım kızımız dahil. Niye mi? Niye olacak, insan doğduğu yerli değil, doyduğu yerlidir, demişler de ondan. İstanbul'a tatil için gitmek bile birçok aile için yıkımdır, yıkım...

"Eveeet, Kastamonulu kardeşler, acaba, buranın kimler tarafından, ne zaman kurulduğunu içinizde kaçınız biliyor? Bekliyorum. Cevap yok.

"Ayıp ayıp. İnsan doğduğu, hem de doyduğu yerin tarihini bilmezse, ne memleketin, ne dünyanın tarihini bilebilir. Bunu kafalarınıza böylece yazın, kuzucuklarım. Bir tarihi ezberlemek başkadır, orada kendi yerinizi ete kemiğe bürünmüş olarak bulmak başka...

"İşte, ilk ev ödeviniz: Gelecek dersimde sizlere, şimdi anlatacağım yerleri soracağım. Gidin, bakın, öğrenin, sonra gelin, bana anlatın. Kalesini, Kitaplık'ını, Atabey Camisi'ni... Yaaa, demek 'Hayalci Hoca!' Aman canım, adımı ne koyarsanız koyun, lâkin ayağınızı bastığınız yeri tanıyın. *Eyyy bu topraklar için toprağa düşmüş asker / Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı de-*

ğer! diye gümbürdemek kolaydı... Bilmediğin bir vatan toprağı için nasıl öleceksin, ille ölünecekse?

"Efendiiiim, Kastamonu, On İkinci Yüzyıl'ın sonlarında Bizanslılar tarafından kurulmuş. O zamanlar adı Kastamon imiş. On Üçüncü Yüzyıl'ın başlarında Çobanoğlu Türklerinin eline geçiyor. Ondan sonra da adı Kastamonu oluyor.

"Çobanoğulları bir Selçuklu uç beyliği idi. On Üçüncü Yüzyıl sonlarına kadar da Selçuklulara bağlı kalmışlar. Tâ On Beşinci Yüzyıl yarısına kadar ise Kastamonu, Candaroğulları'nın başkenti olmuş. Osmanlı Devleti'ne İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmet tarafından katılmış. O sıralarda Kütahya'da bir Anadolu Eyaleti vardır.

"Pekiii, Kütahya nerede? Canım artık bunu bilirsiniz. Orası da coğrafya-tarih kitaplarınızda gösterilmiyor değil ki? Hiç memleket haritası görmediniz mi? En uyduruk haritalarda bile görünür Kütahya. Ne? Küçücükmüş! Yazısı okunamıyormuş! Yazısı küçükse küçük, baskısı kötüyse kötü; var ya! Gelmişsiniz lise ikiye, koskoca insanlarsınız, şimdiye kadar coğrafya öğretmenine kim sordu, 'örtmenim şurda ne yazıyor, bura nere?' diye?. Sizi siziii... Bilmiyorsan soracaksın. Memleketini sevmek kellesini kılıca, göğsünü kurşuna bağışlamakla olsaaa... Bir şeyi bilmeden o şey sevilir mi kardeşler?

"Peki, içinizde Avrupa görmüş olan var mı? Bak bak, Kastamonu gibi bir yerin lisesinde bile üç parmak birden kalktı. İyi valla. Ben hâlâ görmedim. Hiçbir yerini. Bu gidişle kimbilir ne zaman artık. Nerelerini gördünüz? Girit. Selanik. Ne? Kıbrıs mı? Oraları da mı Avrupa'dan sayılıyor güzel kızım?

"Siz söyleyin delikanlı, siz, Selanik'i bilen. Kastamonu, Kütahya'daki Anadolu eyaletinin nesiydi? Nesi olabilir? Sancak merkezi. Ne zaman? Osmanlı zamanında. Hattâ süzgün gözlü güzel çocuk Sultan Cem, burada tam on altı yıl boyunca sancak beyliği yapmıştır. Kaçtı sonra. Öldürülecekti, kaçtı ya, o mahzun bakışlı oğlancık öyle, el ellerine, ahh içler acısı, zehirlenmiş deniyor, bana felaket bi şey geliyor, saray entrikaları öyle, kardeş kardeşi şeydiyor... Zaten, tayin Kastamonu'ya, dediler demediler, aklıma derhal Sultan Cem düşmüştür.

Gülerdi taht-ı zerrin üzre Cem gülşende güllerle
Sebû endam sâkiler elinden bâde geldikçe,

diye buyurmuşlar Yahya Kemal üstadımız: Cem, altın tahtında gül bahçelerini dolaşırken, yakışıklı, güzel oğlanların, yani sâkilerin, yani içki sunucuların elinden şarap içtikçe yüzünde güller açılır, güllerle birlikte gülermiş. Fakat, dikkat buyrula, bu Cem, bizim Sultan Cem değildir. Buradaki Cem, şarap tanrısına telmihtir, o denmeye getirilmektedir. Yanılmıyalım.

"Ay boğazım kurudu çocuklar. Son zamanlar hep böyle oluyor. Dilim damağım çarçabuk kuruyor. Hava değişikliğinden herhal.

"Pekâlâ işte, yine döndük geldik Kastamonu'yaaaa... Şehir, yani kent, evet, kent, Tanzimat'tan sonra eyalet merkezi olmuştur. Düşman saldırısı görmemiş yerlerimizdendir. Böyle talihli ilimiz azdır ha... Kastamonu'nun ne zaman il olduğunu bileniniz var mı? Hah, aferin size. Adınız? Bânu. Evet, öyle Bânu'cuğum, Cumhuriyet'ten sonra tabii. Başka ne zaman olacak? Peki, Cumhuriyet deyince, Kastamonu'nun bu tarihimizdeki önemi nedir? E artık bunu da bilemezseniz çocuklar, ders yılı sonunda ağzınızla kuş tutsanız, İslamiyet nerelerden nerelere nasıl yayıldı, tıkır tıkır sayıp dökseniz nafile, derim. Bitti, çaktınız. Yahu, içinizden biriniz bile cevap vermeyecek mi? Bekliyorum. Ümitsiz vak'a.

"Atatürk şapka devrimini ilk defa burada, Kastamonu'da ilân etmemiş midir, hay benim tın tın kafalılarım hay! Iyyyy, biliyorduk, unuttuuuk!.. Aklınızı başınıza toplayın bayanlar, baylar. Sizler şapka devriminin ilân edildiği bir şehrin, pardon kentin, bir kentin lisesinde okumaktasınız. Hem de ülkenin en uygar, en iyi liselerinden birinde. Türklerin İslamiyete geçişini öğrenmekte gecikmiş olabiliriz, ama bunu bilmeden geçemeyiz ki. Peki, kaç yılında ilân edilmiş bu şapka devrimi? Değil küçükbey, değil. 1926'da değil. 24 Ağustos 1925'te. Bunu da böylece bir tarafa yazın. Bir daha da unutmayın haaa. Sonra münazaralarda kaybedersiniz. Kız Meslek Lisesi'nden küçükhanımlar bilir, siz delikanlılar bilemezseniz, o kızlar sizi beğenmez, selam bile vermezler. Yarın içlerinden biriyle evlenmek istese-

niz, onlar sizi istemez. Bu da aklınızda bulunsun. Sonra 'Hayalci Hoca' dediydi dersiniz.

"Peki, burada, o tarihte kim ilân etmiş şapka devrimini? Gülecek ne var kınalıkafa? Ya siz Yusuf, yüz buruşturmaktasınız öyle, niye? Hep bir ağızdan, 'Atatürk örtmeniim!' diye bağırsanız olmaz mı? Anlaşılan, onu bilmeyecek ne var, demeye getiriyorsunuz; yanıtlamaya tenezzül buyurmuyorsunuz, böyle kolay sorular sormam gururunuza dokunuyor... *İncinir düz caddede / Dağda gezen ayaklar,* Yusuf beyefendi, acaba halanız hanımefendi Faruk Nafiz Çamlıbel diye bir şair de işitmişler mi, bir dahaki derse öğrenip gelir misiniz lütfen?

"Aaaa zil! Ne çabuk? Daha İslamiyetin İ'sine bile gelmedik.

"Aman koşun, koşun hadi, şehrin hiç bilmediğiniz kitaplığı, içine girmediğiniz müzesi, yanından bakmadan geçtiğiniz bütün tarihi yerleri sizi bekliyor. Sizi gidi oyuncular sizii... Sizi çapkınlar. Kastamonu'nun neresinde ne var, neyin önünden, yanından geçip gitmektesiniz, bilmeden fırlayın gidin bakalım!..

"Neyse, bakarsınız haritalarımız, yerküremiz haftaya gelir. Ya da belki merkezden bir yazı gelir baylar: Haritalarınız çok yakında gönderilecektir, bekleyiniz.

"Bekleriz.

"Bugünlük bukadar. Tanıştığımıza sevindim efendim."

Üç Yıl Sonra
(Kastamonu)

"Sayın bayanlar, baylar, derse biraz geciktim, sizleri beklettim, özürler dilerim. Ceketimin düğmelerinden biri kopmuş da, Hayriye Hanım'a iğne iplik bulduruncaya kadar işte... Rengi pek tutmadı, ama eve gidene kadar idare eder artık. Efendim? Düğmelerimi kendim mi dikiyorum? Tabii kendim dikiyorum, kızcağızım kim dikecek? Pantalonumu, gömleğimi? Onları da kendim ütülüyorum baylar. Şikâyetim yok. Zeytinyağlı dolma da doldurabilirim, ama sarma saramam. Zaman ayırsam onu da yapabilirim, fakat o vakti kitap okumaya, yazı yazmaya ayırmak daha hoşuma gidiyor.

"Kim diyormuş? Aman, desinler bakalım. 'Hayalci Hoca'ya bir de cinsiyet eklemeleri zaten şarttı: Hayalci Hanım Hoca. Üçü de H ile başlıyor, hoşuma gitti. Yine de dersimize dönmek gerek arkadaşlar.

"Kastamonu Lisesi'nde üç yıldır sizler gibi birçok gençle dostluklar kurduk, çarpışmalar geçirdik; birlikte memleketler işgal ettik, kaleler yıktık, burçlara bayraklar diktik, arada punduna getirip getirip şiirler bile okuduk. Birinci Leopold'ün Margarit-Terez'le, ki İspanyol prensesiydi kendileri, Viyana'daki görkemli düğünlerinin neredeyse baş konukları bizler olduk. Aman efendim, o ne debdebeydi öyle, değil mi? Bir yanda veba insanları kırıp geçirmekte, bir yanda düğün dernek, karnaval! Bu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da bir âlem imiş.

"Aramızdan okulu bitirerek ayrılanlar oldu. Babaları başka yere tayin edildikleri için ayrılanlar oldu. Evlenip çoluk çocuğa karışanlar bile oldu. Sahi söylüyorum, benim bu yıl torunum oldu. Bir Aykut arkadaşımız vardı, liseyi bitirir bitirmez on sekizinde evlendi, on dokuzunda, tıpkı kendisi gibi kara kaşlı, kara gözlü, neredeyse de bıyıklı bir oğlu oldu.

"Bu arada İznik'i alan Haçlılar, dostlarım, Anadolu içlerine doğru ilerledi. Onlar böyle ilerlerken, Kılıç Aslan da, Kayseri Emiri Hasan Bey'den yardım aldı. Eskişehir Ovası'nda kıran kırana bir savaş başladı.

"Küçük hanımlar, küçük beyler, bu din savaşları, bütün lânet savaşların en kötüsü. Hoş, savaşın iyisi mi olurmuş? Oğlum, niye burnunu karıştırıyorsun, mendilin yok mu senin? Neydi adın? Ömer. Ömer, kardeşim, af buyur, af buyurunuz, benim miğdem bulanıveriyor, lütfen yapmayın öyle, dersi şaşırıyorum. Kız arkadaşlarınızdan utanıyor insan.

"Geçen derslerimizde Onuncu, On Birinci ve On İkinci Yüzyıl'ları, hattâ On Üçüncü Yüzyıl'ın yarısını da boydan boya saran Haçlı Seferleri'nin nasıl başladığını anlatmış bulunuyordum. Özetlersek: Yavrucuğum, sen söyle bakayım, siz söyleyin yani, kaç haçlı seferi olmuştur tarihte? Altı. Daha çok, daha çok. Fakat, bunlardan ilk dördü çok önemli olduğu için, bizim okulların tarih kitapları bu dört sefer üstünde durmaktadır. Müfre-

dat icabı, ders programı gereği, biz de öyle yapmaktayız. Şimdi bakalım, Birinci Haçlı Seferi, nasıl başlamıştı?

"Evet, papaların güçlerini ve Avrupa'da nüfuzlarını arttırmak istemeleri sonucu. Müslümanlık hızla yayılmıştı. Fransa'da ortaya çıkan Katolik bir tarikat da Hıristiyanları Müslümanlara karşı toptan ayaklandırmak istiyordu. Sonra efendim, Kudüs'ü ele geçirme inatları da var, daha işte, ticari micari bir yığın başka sebep yüzünden de tam üç yüz yıl Avrupa ve Balkanlar'la Anadolu, tâ aşağılara kadar kana bulanmış bulunuyor idi.

"Yazık ki çocuklar, sınıfımızın duvarında şöyle geniş boy bir Avrupa, Balkanlar, Akdeniz haritası yok. Görüyorsunuz, memleket haritamız bile el kadarcık. Duvar büyüklüğünde yapılanları galiba bazı büyük devlet dairelerine veriliyormuş, liselerimize maalesef ancak bunlar gönderiliyor. Bu sene lise üçlere de ders veriyorum. Onların tarih kitabından şuncağız bir haritayı kendi ellerimle büyüttüm, işte bu Orta Avrupa-Balkanlar-Türkiye haritası. O zamanın sınırları, kim nerelere yayılmış... Tahtaya parça parça büyüterek de çizeceğim, bu sınırlar sahiden o zamanın sınırları mı, ondan da emin değiliz. Geçen sene kent kitaplığında rastladığım, sonra İstanbul'dan da bir arkadaşıma sahaflardan buldurup getirttiğim haritaları karşılaştıra karşılaştıra ortaya şöyle bir şey çıkarttım. Onu da buraya asıyorum. Ne olsa insan görmediği yerleri gözünde tam tecessüm ettiremiyor, canlandıramıyor. Bunu çizerken, ben belki bir ölçüde de kendi hayallerimin esiri olmuşumdur.

"Haa sahi, içinizde hiç Avrupa görmüş olanınız var mı? Sen mi Fikret? Tatilde mi gittiniz? Neresine? İtalya'ya? İtalya'nın neresine, neyle yani? Vapur'la? Liman liman... Olmadı. Müzeleri hiç gezmediniz mi? Bak, Venedik'e de uğramışsınız işte. Büyük imkân. Burada Bizans İmparatorluğu'nun kuruluşunu da öğrenmeye çalışıyoruz, hele şu Dükalar Sarayı'nı bir görseydin bakalım, bakalım o kilise ve alanı, şu çok ünlü San Marko.. Ha, orayı gördünüz demek? Alışveriş ettiler? Ne aldılar? Kristal vazo. Sana da top ve kep aldınız demek? Haklısın, ahh şu büyükler, onlar her zaman plastik çanak tabak, tuzlukbiberlik peşindeler. Muhakkak Babaya da bir Borsalino şapka

alınmıştır. Dükalar Sarayı'nı, Bizans İmparatorluğu'nu kim düşünür desene? Tam yüz yirmi düka, oradan adına Serrenisme denen, nasıl anlatsam, gürlük-bolluk döneminin yöneticileri olmuşlar.

"Bazı geceler yatağıma girince arkadaşlarım, şu bizim hayatlarımızı düşünüyorum. Güleyim mi, ağlayayım mı, bilemeyince, ruhumu şiirlerime döküyorum. Venedik, ah Venedik! Sizlere ora tarihini de anlata anlata neredeyse kendimi Rialto köprüsünden geçerken, iççekme köprüsü üstünde gözyaşı dökerken buluyorum, silkelenip bakıyorum, kentin tek taşını tanıdığım yok.

"Geçelim. Evet, Haçlı Seferleri, varan iki: Bu seferki bin yüz kırk yedilerde başlıyor. Eskişehir Ovası'ndaki savaştan sonra haçlılar Anadolu'dan adım adım çekilmeye, silinmeye başlamışlardı ama, bu hep böyle sürmedi. Musul'da bir devlet kurmuş bulunan İmadeddin Zengi, sınırlarını Halep'e kadar genişletmişti. Bu durum Kudüs Krallığı ile Antakya, Trablus Kontluklarını tehlikeye düşürmekteydi. Ya da tarihler böyle diyor. Tabii, Haçlı Ordusu, Anadolu'da zaten büyük kayıplara uğramış, Kudüs de tehlike altında. Bu durum karşısında Avrupa hop oturup hop kalkıyor; Hıristiyanlığın büyük tehlike altında olduğunu düşünüyor ve yeni bir Haçlı Seferi yapılmasına karar veriliyor. Bu İkinci Haçlı Seferi'ne canlarım, Alman İmparatoru Üçüncü Konrad ile Fransa Kralı Yedinci Lui yönetimindeki haçlı orduları katılmış. Bunlar bu sefer öyle kalabalık gelmişler ki, efsane edildiğine göre, atları içe içe Anadolu'nun bütün nehirleri kurumuş. Her savaşın böyle masalları, destanları olur. Biz kendimiz bunları aklın terazisinden geçirmezsek şu soruyu sorabilir miyiz? Peki, nehirler kurudu da, bunlar Menderes'i içip bitirdikten sonra tâ aşağılara, Antalya'ya kadar nasıl indiler? Bu arada Selçuklular nasıl sağ kalıp Kral Lui askerlerini yendiler? Yine mesel edildiğine göre dostlarım, Selçuklular onları öyle dövmüşler ki, sonunda attıkları dayaktan üzülüp yardım etmişler. Buna göre Selçuklu, düşmanına yardım ettiği için yenilmiş oluyor. Düpedüz, hakedemedik, yenildik, demek ayıp mıdır arkadaşlar? Demek ayıp. Bu 'ayıp' hattâ bugüne kadar sürüp geliyor. Herkes, 'bilmiyorum', 'başaramadım'

demeyi zul sayıyor, nerde bir terslik, olmazlık, nerde bir yenilgi; suç hemen karşı tarafta aranıyor.

"Zil! Ne çabuk? Bu zil, çenemi tutayım diye zırladı galiba...

"Perşembeye arkadaşlar, Haçlılar bahsini, herbirinizin kendi yorumunuzla istiyorum. Güzel günler.

"Ömer, sınıftan çıkmadan ceketin düğmesini açma dostum. Sözüm hepinizedir. Aramızda hanımlar var. Hepimiz birbirimize karşı saygılı olmalıyız.

"Çıkabilirsiniz."

Altı Yıl Sonra
(Kütahya)

"... Çocuklar, bilenler biliyor ya, bilmeyenlere bildirmek isterim ki, Kütahya Lisesi'nde bu altıncı yılım. Altı yıl önce, kız-erkek karışık bir okuldan Kastamonu'dan buraya, Selçuklu Türklerinin Haçlı askerine karşı şefkatinden şüphe ettiğim için, sürgünen gönderilmiş bulunmakta idim. Bugün ise, lise son, siz değerli arkadaşlarıma elveda dersimi vermekteyim. Sürgün edildiğim kent açısından şanslı idim. Kütahya'da sizler arasında pekâlâ iyi idim. Hepinizi, sizden öncekiler gibi, sizi de sevdim.

"Ne o, gidiyorum diye sevindiniz mi? Efendim? Yoksa oradan duyduğum bir hıçkırık sesi midir?

"Haaa, Asaf'ın sesiymiş! Ne var Asaf arkadaşım? Yoksa, bugün yine hassas günümdür deyip, damarıma basacak, bana bir şiir mi okutacaksın? Nerde? Nedir o? Sahi? Bakıym. Getir hele. Allahım ne güzel şey bu, ne hârika! Gördünüz mü dostlar, Asaf'ın bizler, şey, sizler için, hepiniz için elleriyle yaptığı şu yerküreye bakın! Su kabağı üstüne işlemiş. Nereden buldun bu tostoparlak kabağı Asaf? Bravo, yaşa! Biz ömrümüzü duvar haritası, merkezden yerküre, diye inlemekle geçirirken bak hele sen, böyle bir şeyi yapıp çıkmışsın. Ay nolur şu, dersyılı başında elimizde olsaydı! Kaçıncı yüzyıl dünyası bu, kürenin üstündeki? Bugünün. Bakın çocuklar, biz daha dün, Osmanlı'nın Kafkasları nasıl fethettiğini okuduk, Kanuni'nin bir yandan

Moskof Kralı'na, öte yandan Portekiz Kralı'na, hem de Portakal Kralı, diye çektiği notaları... Rusya nere, Portekiz nere, kimin nerede denizleri, toprakları var, işte Asaf'ın armağanı yerküremizde somut biçimde görünüyor, böyle daha iyi hayal edebiliyoruz, değil mi? Venedik nerede? Çevirin çevirin, hah, na işte orda, tam yerinde, içerlere doğru giren Adriyatik Denizi'nin tam şu üst köşeciğinde. Viyana? Viyana da işte. Ahhh Viyana. İçinizde Viyana'yı gören biri var mı? Geçen yıl üçüncü sınıflara Birinci Viyana kuşatmasını anlatırken, o yerleri görmüş olmayı öyle istemiştim ki, pek canım çekti. Sizler bana 'Hayalci Hoca', 'Hayalci Hanım Hoca' falan dersiniz, hiç gocunmam. Yıllardır, Kastamonu'da olsun, burada olsun, ne zaman Birinci ve İkinci Viyana kuşatmalarını anlattıysam, o kadar da Viyana şehrini, pardon, kentini hayal etmişimdir, doğru. Yani arkadaşlar, düşünebiliyor musunuz, halk vebadan kırılıyor, İmparator da avenesini toplamış, şehri terkediyor. Kaçıyor. Viyana kuşatmasında da aynı şeyi yapmış saray. Çapulcular da surlardan içeri girip bunların saraylarına bir güzel yerleşmemişler mi? Saray parklarına, bahçelerine yayılmışlar. Fakat eminim yazlık sarayın bahçesindeki Neptünlü havuzdaki Neptün heykelinin burnunu kırmışlardır. Kısmet olur da gidersem, bakacağım bakalım. Onu kırmadılarsa bile, Hofburg'daki avizelerin, halıların canına okumuşlardır. Çingene kralı Otto Kar'ın oralarda bir yerlerde duran kemanını paramparça etmişlerdir. Ayol oraları daha ne debdebeler gördü, ben gidene kadar hepsi onarılmıştır. Yine de, Neptün heykelinin burnuna bakacağım, ekleme mi, değil mi?

"Geçelim. Nerde kalmıştık? Ha, Osmanlılar, bir taraftan Kafkaslar'a, öteki taraftan Avrupa'nın ortalarına, beri yanda Akdeniz'de ilerlerken Avusturya-Macaristan İmparatoru Ferdinand da artık Kanuni ordularıyla savaşmaktan yorulmuş, Avusturya'yı Cizvitlerle doldurmuş, ayrıca da imparatorluğu üç varisi arasında taksim etmiştir. İkinci Maksimilyen'e Avusturya, Rudolf'a Çek bölgesi, Matiyas'a da Macaristan tarafı düşmüş, ammaaa, gelin görün ki dostlarım, bunlar da kendi aralarında geçinemiyorlar. Çünkü Maksimilyen koyu protestan, berikiler sıkı Katolik. Al sana bu sefer de Otuz Yıl Savaşla-

rı... Bunlar, katolikler egemen olacak, yok protestanlara da hak, derken, fırsat bu fırsat, sıra tabii Osmanlı'nın ikinci defa Viyana kapılarına dayanmasına geliyor. Kardeşleriyle bir türlü geçinemeyen Maksimilyen'in paçaları tutuşmuş vaziyette, babası Ferdinand, imparator yani...

"Ne o Celâl, gözüne bir şey mi kaçtı? Maksimilyen'e mi üzülüyorsun yoksa? Kalk bakayım ayağa. Söyle. Yoksa ben mi geleyim oraya? Yaklaş yaklaş... Ne? Bunun son dersim olmasına mı üzüldün? Yapma. Bak ben de ağlarım şimdi. Zaten kendimi güç tutuyorum. Hayat uzun. Bakarsın bir gün yine karşılaşırız. Birlikte Viyana'yı nasıl hayal ettiğimizi falan konuşuruz.

"Viyana, deyince yine, barok dönem Viyana'ya geç gelmiş. Gelince de pir gelmiş ama. Otuz Yıl Savaşlarından yirmi, otuz yıl sonra, birden ortada bir görkemlilik merakı, bir tannanlık, mimaride, resimde, müzikte... Giyim, kuşam, hayat. Gösteriş egemen. Tüketim, hep tüketim. Tam bir sefahat. Yarını düşünmek yok. Tutkular, aşklar, cinayetler, balolar, gözyaşı ve kahkaha. Hepsi bol. Bu yaşama biçimi halk arasında da yayılmış. Bu nedenle, bakın ne demiş büyük Alman şairi Schiller? *Tuna kıyısında, mağribî dahi Viyanalı kesilir.* Yani, baroku bile Viyanalılaştırmış Tuna. Mağribi nedir, biliyor sizler? Yok bilmek? Efendim, Mısır hariç, Afrika'nın kuzeyindeki her yere Avrupalılar Mağrip derlerdi, burda oturanlara da Mağribi. Onlar için en aşağı tabaka, en hödük, en kalas, en pis. Yani düşünün, Tuna'nın büyüsüne koca Alman şairi bile nasıl kapılmış! Celâl, geç yerine dostum. Dersi dağıttık yine. Fakat, bu bizim birlikte son dersimiz olduğuna göre, tarihin nehir kıyılarında kolkola dolaşmaya biraz hakkımız vardır a canım.

"Ne var yine? Ne diyorsun? Kütahya mı? Öyle ya, evet. Elin kuşatması, Kafkaslar mafkaslar derken, hele Tuna'sıydı, Barok'uydu... yaşadığımız yeri unuttuk gitti. Haklısınız dostum, benim öyle bir alışkanlığım var idi. Bu yıla kadar sürdü, bu yıl bıraktım. Her ilk dersimi içinde yaşadığımız kentin tarihi, coğrafyası üstüne verirdim. Madem ki istek boygösterdi, giderayak biraz değinelim, Kütahya tarihine bir göz atalım.

"Asaf bize bir yerküre armağan ettiyse sayın baylar, bakın işte, ben de sizlere koccaman bir Kütahya şehir, pardon kent,

kent haritası armağan etmekteyim. Ders bitiminde, anlatmayacak, kendi ellerimle boyadığım bu planı sizlere armağan edip gidecektim.

"Nasıl buldunuz? Güzel olmuş değil mi? Bakın, Aslanbey Camisi'ni de kondurdum. Belki bunu yeşile boyamalı idim, ben tuttum maviye boyadım. Masmavi bir cami. Bu da Kitaplık. Kütahya da ilk Kitaplık Bin Sekiz Yüz On İki yıllarında Ulu Cami'nin son cemaat yerindeki bir odada Kilisli Vahit Paşa tarafından açılmışmış. Bin Dokuz Yüz Otuz Üç'te İmaret Mescidi'ndeki bu yerine taşınmış. İçinizden kim gitti? Yok. Bendeniz küçükbeyler, hayli sık gittim. Baktım gördüm ki kent kitaplığınızda, hem de hepsi birbirinden değerli tam yirmi beş bin kitap var, yirmi beş kişi bile gelip kapağını kaldırmıyor. Ol nedenle ben kitaplığınızı griye, keder ve yalnızlık rengine boyamış bulunuyorum.

"Burası da Yahya Kalesi malûmunuz. Bizanslılar tarafından yapılmış. Hani geçen yıl, Asaf falan, beşimiz Yalçın Tepe'ye tırmanmıştık, gidip bakmıştık? Etekleri gelincikli. Ama ben sarıya boyadım, çünkü... duvar dipleri, af buyurun, pislik içinde. Bu yüzden kirli sarıya boyadım.

"Bütün bu gördüklerinizi ben böyle, Kütahya çinilerine benzesin diye, çini mavisi bir renk üstüne çizip boyadım. Kastamonu'daki eğri büğrü haritalarımdan, resimlerimden sonra burada gösterdiğim bu gelişmeden heyecan duydum.

"Efendim, Kütahya tam yüz elli yıl boyunca Germiyanoğulları'na merkezlik etmiş. Selçuklular zamanından beri de çinileri ile ün salmış. Ama asıl kimler tarafından, ne zaman kurulmuş, bileniniz var mı? Peki, anlat kardeş. Ne zaman? Hayır. Daha önce. Milattan önce bin beş yüzde. Kimler kurmuş? Evet, Frigyalılar. Adı önceleri Kotiyon imiş. Yine Milattan önce atmış yıllarında Sezar'ın damadı Pompe tarafından Romalıların eline geçmiş. İkinci Yüzyıl'da Roma hıristiyanları için önemli bir piskoposluk merkezi olmuş, Dördüncü Yüzyılla On Dördüncü Yüzyıl arasında Bizans, On Bir ile On Üçüncü Yüzyıllarda ise Selçuklular'ın yönetiminde kalmıştır. Nereden nereye ha? Bütün Anadolu toprağı gibi hemen hemen, neler görmüş geçirmiş. On Dördüncü Yüzyılın sonlarına doğru Germiyanoğlu Sü-

leyman Beyin kızı Devlet Hatun için Kütahya toprakları çehiz olarak verilmiş. Kime? Evet, Yıldırım Beyazıd'a Celâlciğim. Düşünün, Devlet Hatun, Kütahya'yı dağı tepesi, bağları bahçeleriyle çehiz sandığına koymuş, Yıldırım Beyazıd'a gelin gidiyor. Bohçasında neler yok daha, neler! Bizans Kalesi, Roma Hamamı, Takyeciler Çarşısı, Camisi...

"Kütahya, On Altıncı Yüzyıl'da Kanuni'nin oğulları Beyazıd ile İkinci Selim'e sancakbeyliği etmiş; On Altıncı Yüzyılın hemen başlarında Celâlî İsyanlarına sahne olmuş. On Dokuzuncu Yüzyılın başında Mısırlı İbrahim Paşa tarafından alınmış, bir anlaşmayla tekrar Osmanlılar'a bırakılmış, hattâ Bin Sekiz Yüz Ellilerde Macar Cumhurbaşkanı altmış kadar Macar mülteci ile buraya sığınmış. Neler, neler...

"Ey tarih, ey tarih!. Seni kentlerin hayatından sorsunlar. Kütahya'yı buraya ilk defa Bin Sekiz Yüz Doksan Dörtte düüdüt diye gelen trenden sorsunlar ve telgrafhaneden.

"Ey tarih, ey tarih, seni tarih kitaplarından, tarih öğretmenlerinden çok, o tarihi yaşıyanların taşa, kâğıda, kile, tuğlaya, boyaya, çizgiye döktüklerinden sorsunlar. Konakladıkları hanlardan, içinde yıkandıkları ırmaklardan ve hamamlardan, yedikleri kaplardan, içtikleri kâselerden, giyip çıkardıklarından sorsunlar. Araç ve gereçlerinden, onları ne biçimde kullandıklarından ve kadınların elişlerinden sorsunlar; yaktıkları kandillerden, baş koydukları yastıklardan, döktükleri gözyaşlarından sorsunlar...

"Boşverin siz arkadaşlarım, Viyana Kapısı, dedik mi, yeniçerinin tak tak vuran şah damarı da, Viyana kalesi içinde sersefil yatan gariplerin küt küt atan yürecikleri de aklınızda olsun. Genç kızların yarım kalmış çehiz kanaviçeleri, bağbozumlarında damağa vuran şıranın tadı, savaş tarlalarında açan kiraz ağaçlarının çiçekleri aklınızda olsun.

....

"... Ah, nerden çıktı bu yeni göç, kış kıyamet, şimdi de hadi bakalım Konya'ya...

"Gidelim dostlar, bakalım Mevlâna'mız ne buyurmakta?

"Elvedâ...

"Ten ehli ilmin yükünü taşır
Gönül ehli ilme binip ulaşır.
Kalbe giden bilgi faydalı mutlak
Tende kalan bilgi bir yüktür ancak.

"Ahh ah, kitapların yazdığına göre anlattığımız bütün o yerler, o tarihler... Onları salt tenin yükü olmaktan nasıl çıkarmalı, kalbe giden yolu, nasıl bilgi yolu kılmalı?

"Bu tatilde şöyle bir Konya'ya uzanın arkadaşlar. Gelebilen gelsin, beni orda bulsun. İş güç tutmadan, çoluk çocuğa karışmadan, gelin dostlarım, gelin, yeniden buluşalım. Kalbin yolunda birlik olalım.

"Hoşçakalın. Gidebilirsiniz. Buyrun çıkın. Hayır, siz önden çıkın, lütfen."

Bir Yıl Sonra
(Konya)

"Dostlarım, lise üç, iki, hattâ birlere, yeni tarih öğretmeniniz bendeniz: Kâmil Kaya. Namı diğer, 'Hayalci Hoca', Konya'ya hoşgelmiştir. Hepinizi sevgilerimle selamlarım.

"Bugün siz üçüncü sınıf gençlerimizle birlikteyiz. Bakalım kimler var sınıfımızda. Burada kırk sekiz öğrenci olmanız gerekiyormuş. Tamam mıyız? Okula deyip sinemaya, kız peşine giden, tuvaletlerde sigara içmeye kalan kaç kişi, bir görelim hele.

"Aa, Asaf, ne oldu dostum, Kütahya'da çaktın mı? Demek sen de Konyalı oldun? Herhalde bendenizden ayrılamayıp peşimsıra geldin? Ne yaptın öyle, saçlarını mı uzattın, yoksa boyattın mı? Saç sakal, kıllarında bir gürlük var maşallah. Bize yeni bir küre yapacak mısın? Kabağı benden, boyaması senden, olur mu?

"Sen. Ne gülüyorsun horozibiği? Adın ne bakayım? Hüsnü. Kütahya tamam da, Konya'da da böyle çilli suratlı güzeller olacağını hiç sanmazdım doğrusu.

"Sahi Asaf'cığım, merak ettim, belge falan almadın ya? Canım işte, nakil zorunda bırakılmak... Ha tabi, babanın tayini.

Zaten senin ikmale kalabileceğini dahi düşünmezdim. Burda da arkadaşlarını seveceksin, onlara kendini sevdireceksin, eminim. Oo, Kütahya lisesinden bir dostumuz daha var. Celâl, kaldırınız başınızı efendim. Beni tanımadınız mı? Yoksa siz de mi burada bitirmek zorunda bırakıldınız? Hangi öğretmeninle takıştın bakayım? Aritmetikçiyle? Niye yahu, Ayten Hanım logaritmayı öğren dediyse, öğreneceksin. Üç de çarpım toplam. Hem iyi bir kadındı aritmetikçiniz. Herhalde onun saçıyla alay ettin? Belki çantasını beğenmedin? Zaten bir kadın öğretmen görmeyin, ya körkütük âşık olursunuz, ya onunla alay edersiniz, yüz bulamayınca da düşman kesilirsiniz. Bir türlü öteki öğretmenlerinize baktığınız gibi şöyle normal, tam kendisi olarak bakamazsınız onlara. Bu erkek cinsinin bir hastalığıdır ve asıl bu cinsin sorunudur, unutmayın.

"Durun bakalım a canım, belki Celâl arkadaşımızın böyle bir sorunu yok. Ne dedin Celâl? "O kadın da o haliyle bana terbiye dersi vermeye kalkmasaydı," gibi bir şey homurdandın, işittim. Ee bak, ben dersi bıraktım, dakikalardır terbiye dersi verip duruyorum, niye hiç sesin çıkmıyor? Ben başkaymışım! İşittiniz mi genç dostlarım? Ben niye başka oluyorum aziz efendim? Anlaşılan bu konulara yeniden dönmemiz gerekecek. Şimdilik burada kesiyorum bunu.

"Dersimiz tarih.

...."

İki Gün Sonra

"Efendiiim, tarih kitaplarımız alındı mı? İçlerine şöyle bir bakıldı mı acep?

"Sizleri üzmek istemem, fakat bu ders yılı neler öğreneceğimizi hiç mi hiç merak buyurmamanızdan ötürü derin üzüntülerimi bildiririm baylar.

"Peki, bari içinde doğduğunuz ve yetişmekte olduğunuz bu şehri, pardon kenti, bu kenti tanıyor musunuz? Hüsnü? Pekâlâ, söyleyiniz Bay Hüsnü, neler biliyorsunuz Konya, Konya'nın tarihi üstüne?

"Hı, hı.. Hııı. Evet, Selçuklu eseri boldur. Başka? Meram Bağları vardır. Hı, hı.. Sonra? Her yıl Mevlâna törenleri yapılır, Mevlevîler döner, yabancı turistler gelir. Başka? Yok. Peki. Otur.

"Siz söyleyin bakalım, oradaki. Siz siz.. Ayağa kalkmanız gerekmez, oturduğunuz yerden söyleyebilirsiniz. Hadi Konya'mızın altın çocuğu, Göksel saçlı yıldızımız, anlat. Canım, ne var kızacak? Baksana bana yıllardır gittiğim her okulda 'Hayalci Hoca', o kadarla kalsa iyi, hattâ 'Hayalci Hanım Hoca' deyip duruyorlar. Ne olur ki, dostlar arasında? İncilerim dökülecek değil ya? Böyle deyimleri, dil cambazlıklarını yeni edebiyat öğretmeniniz Nesrin Hanıma sormanızı bilhassa rica ediyorum. Kendisi sizler için büyük şans. Genç olmasına rağmen olgun, bilgili, dost, sıcak. Onun ağzının içine bakın. Meselâ, hayal-düş-rüya-ütopya üstüne sorun, aralarında ne fark var, sorun, bakın nasıl güzel anlatacak sizlere. Hem de edebiyattan örnekler vererek, yetmedi resimden örnekler vererek. Hayattan da...

"Yok mu? Lisesinde son sınıfa geldiğiniz bu şehir üstüne diyeceğiniz hiçbir şey bulunmuyor mu? Ne? Ha evet, Alâattin Camisi. Halili Türbesi... Peki ne zaman yapılmış o cami? Bakın ne zaman. On İkinci Yüzyıl Başlarında, Selçuklular tarafından. Söylendiğine göre de, yapımı tam altmış yılda tamamlanmış. En son on yıl kadar önce onarıldığını işitmiştim. Eski Arap üslûbunun en süslü camilerinden. Anadolu'daki en eski örneği olduğunu da bir yerlerde okumuştum arkadaşlar. İçinizde Karatay Medresesi'ni gören var mı? Şimdi Çini Eserleri Müzesi imiş de, ondan merak ettim. Henüz gidip göremedim. Sizler buralısınız, içinizde gidip o çinileri gören yok mu allahaşkına?

"Sayın baylar, öyle burun karıştırarak, lök gibi oturup ayak parmaklarınızla oynayarak ömür geçmez. Geçer de yaşam, insan yaşamına benzemez. Dikkat, yaşam, yaşantı, hayat, bu sözcükler de yanlış kullanılmaktadır. Radyo yayınları buna büyük katkıda bulunmakta. Nesrin Hanım öğretmeniniz bunu da sizlere öğretecektir, eminim.

"Ne diyordum? Mevlâna demeyle, oturak âlemi turizmiyle iş biter mi? Bakın işte, Mevlâna Celaleddin dediğimiz bu kişi kalkıp taa Acem diyarından buralara gelmese, hayat üstüne ka-

fa yorup beyitler, mesneviler döktürmese, Konya'nın nâmı Avrupalara kadar yayılır mıydı? Yabancı turistlermiş... Ayol canlarım, onlar sizin yüzünüzü görmeye gelmiyor ki, Mevlâna adına geliyor. Üstelik bir düşünsenize, burası il olarak ülkenin en geniş ili yahu! Tarihi İsa'dan önce iki bin beş yüzlere, altı yüzlere kadar uzanmakta. Daha sonra gelmiş buraya Bakır Çağı, sonracığıma Hitit Çağı, sonra efendim sırayla Frigler, Lidyalılar, Persler... Ardından dostlarım, Büyük İskender, yedi asır boyunca ise Bizanslılar. Vaaay vay, neler görmüş geçirmiş bu topraklar. Şimdi bizim Cumhuriyet Çağı'ndan da gelip görmeye, bakılmaya değer bir şeyler bırakmamız iyi olmaz mı? En küçük sarsıntıda yıkılıverecek, çatısı nere, bacası nere belirsiz şu uyduruk apartımanlarla yarına nasıl iz bırakırız efendiler? Meram Bağları da bitmiş, insaf!

"Kim o parmak kaldıran? Söyle. Ne? Konya, özbeöz Türk bir vatan köşesidir, öyle mi? Sadece Türk olur mu canım? Baksanıza, buralardan Romalılar geçmiş, Bizanslılar geçmiş, Kim söylemiş senin söylediğin o lafı? Kim? Atatürk? Yok yahu, vallaha bilmiyordum. Hiç duymadım, bir yerde de okumadım doğrusu. Nerde demiş bunu? Kim biliyorsa söylesin, aklım takıldı canım.

"Araştırın, gelin. Ben de araştıracağım. Ama durun, belki demiştir. Ulus olmayı ille Türk olmaya bağlamak gibi bir.. bir şeyi de vardı ya onun?. Neyse. Ben yine de böyle büyük bir tarihi bilgi yanlışına düşebileceğini sanmıyorum.

"Kentin adı Romalılara göre İkonyum'dan geliyormuş. İkon, ikona nedir, biliyor siz? Yok bilmek ikona? Canlarım, ikona diye, kiliselerdeki boyalı süslere deniyor, hani canım şu dini tasviri resimler, Meryem Ana, İsa, melekler, azizler filan. Tamam, geçiyorum. Şimdi Müslüman mahallesinde salyangoz satarak olay çıkarttırmayalım. Hoş zaten Araplar da hemen hasıraltı etmişler bu Hıristiyan adı, yerine önceleri Kuunî demişler, ne demekse? İnanın bilmiyorum dostlarım, herhalde İkonyum'u ezip büzüp bu hale getirdiler. Biz işi gevezeliğe döktük diye, İkonyum da zaten sonsuza kadar Bizanslılar'da kalacak değildi. Tarih göçebedir. İnsanlar, aklınızın almadığı yerlerden kalkıp yaya, at, deve, ne buldularsa öyle akın akın aklınızın al-

madığı yerlere konmuşlardır. Akınlar, saldırılar hiç bitmez. Merak ve ihtiyaç gibi iki ana nedenle kimse durduğu yerde durmaz. Durunca da kıtlık başlar. Bu ne iştir, akınlar, kıyımlar bugün de bitmemiştir. Yalnız usuller değişmiştir.

"Adınız? Ne? Sıtkı. Ne buyurdunuz Sıtkı kardeş? Yüksek sesle lütfen. Savaşa karşı mıyım? Ah Sıtkı'cığım, savaşa karşı olmasak olur mu? Hayvan dünyası mıyız ki, karın doyurmak için türümüzün kanını içiyoruz. Öf. *Aç insan inançlarını bile yer*'miş. Bu da büyük bir adamın sözüdür, ama insanı aç koyan da yine insan değil midir? Sistemler, yönetimler, devletler...

"Biz yine Konya'mıza dönelim. Şimdi içinizde bazılarınız şöyle diyorsunuzdur, işitir gibiyim: Peki ama öğretmenim, On Birinci Yüzyılla On Üçüncü Yüzyıl arasında Konya'nın Selçuklu başkenti olduğunu bilince ne olacak? Başımıza güller mi yağacak? Gelen gelmiş, geçen geçmiş, biz bugüne bakalım. Veya, diyorsunuz ki meselâ, Cem Sultan'ın, II. Selim'in Konya Valilikleri ettiklerini bilince ne olacak? Beni Konya'ya Vali mi tayin edecekler? Şimdiki valimiz ne yapıyor, onu bilsek daha iyi olmaz mı, falan filan...

"Dostlarım, insanlığın toplumlar, topluluklar tarihini bilmek, uygarlıkların birbirini nasıl izlediğini, nerede nasıl etkilediğini bilmektir. Bunu bilmek, bugünü, bugünkü kendimizi bilmektir. Kendini bilen, tanıyan, kendi ölçülerini de bilir. Hesabını kitabını ona göre yapar. Kaldı ki, yanından geçip gittiğin şu han duvarını kimler taş taş üstüne koyarak kaç zamanda örmüş, bunu bilmezsen, insanı hissedemezsin. Hissedemeyince senin için insan hayatının değeri kalmaz. Sen tarihe hakkını vereceksin ki, tarih de sana hakkını vere.

"Geçmişi insan hayatlarıyla düşünmek, onların sevinçleri, kederleriyle hayal etmek beni heyecanlandırır. İnanın arkadaşlarım, geceleri, yatağımda gözlerimi kapıyor, gündüzleri sizlere anlattığım olayları asıl o zaman anlamlandırabiliyorum. Çünkü bir imparatorluğun kuruluşu, çöküşü ya da bilmem ne savaşı, saraylar, kaleler, deniz muharebeleri gözümde bütün bu olaylar olurken insanların yiyip içtikleri, yatıp kalktıkları halleriyle canlanıyor. Düğünleri, cenazeleri, insan ilişkileriyle... Ortaçağ keşişlerinin öyle bir avuç buğdayla nefis körletebilmeleri ya da

okunmuş bir lokma ekmek, bir yudum şarapla ömrü nasıl geçirebildikleri en büyük meselem, pardon sorunum olup çıkıyor. Kraliçe Elizabet, der demez meselâ, yanımdan biri ipek etekliğinin hışırtıları ve hattâ birazcık koltukaltlarının ter kokusuyla geçiveriyor.

"Tarih arkadaşlar...

"İşte zil. Hep bu. En çabuk da dersin en tatlı ânlarında çalar.

"Ha, Asaf, dostum, okul çıkışı boşsan bana yardıma gelir misin? Kütahya'da bize kabaktan bir yerküre armağan ettiğinden beri, ben de haritaları daha özenle çizip boyamaya heves ettim. Bu yıl kitaplardaki haritalar daha silik, baskılar daha kötü. Resimlerden hiçbir şey anlaşılmıyor, büyüklerimiz duymasın. Biz yaza yaza usandık, Bakanlık, "Yakında gönderilecektir," cevabı vermekten usanmadı.

"Asaf'cığım, sen bize yeni bir yerküre armağan edinceye kadar, benim komik haritalarla idare edeceğiz, zaten bitmek üzere, ama boya için yardım edersen....

"Serbestsiniz arkadaşlar. Çıkabilirsiniz.

"Lütfen baylar, siz önden..."

Beş Ay Sonra
(Konya)

....

"... şiirle, şairlerle ilgili sorularınızı bana değil, çok değerli edebiyat öğretmeninize sorunuz. Nesrin Hanım, inanın, bu konularda benden daha bilgili. Laf aramızda çocuklar, liselerimizde böyle bir edebiyat sevdalısına kolay kolay rastlanmaz. Hele şimdilerde herkes ya çok biçimci şiiri yüceltiyor ya da fazla gümbürtülü, yumruğu her zaman sıkılı, haykıran slogan şiire çeviriyor yüzünü. İyi şiir büyük oranda arada kaynayıp gidiyor. Ben mi? Benim şiirlerim? Canım efendim, benim şiirlerim öyle sesi yüksek şiirlerden değil. Yoo, yo, alanlarda, müsamerelerinizde okuyamazsınız. E tabii, duyguları, düşünceleri derinlemesine verebilmek için dili oya gibi işlemek gerekir. Bakın,

gerçekten bence bunu Nesrin Hanım'la tartışın. Benim dizelerim, nasıl olduysa bir kere radyodan okumuşlar ama, biraz içine kapalı şeyler... E tabii Sıtkı, tabii, şiir üstüne, şiir dili üstüne bilgi, birikim olmadan şiir yazılır mı canım? Sadece duyguyla, gençlik heyecanlarımızla, ne bileyim öyle kalıp sözlerle falan olur mu?

"Hayır efendim, okuyamam. Ben sevmem kendi şiirlerimi okumayı. Başkalarını da iyi okuyamam zaten. Nesrin Hanım, değerli şairlerimizin şiirlerini çok güzel okuyor meselâ, Nâzım'ı, Tanpınar'ı, Oktay Rifat'ı, hele Melih Cevdet'in Anı adlı şiirini, Behçet Necatigil'i, hele bakın özellikle onu çok çok güzel okuyor. Benimkileri mi? Mahcup oluyorum dostlarım, fakat evet, ne yalan söyleyeyim, benim o çok solgun şiirlerimi bile!. Ayol hayır, beni bırakın. Eğer içinizde şiirle sahiden ilgilenen varsa, Nesrin Hanım'dan da rica ederiz, ayrı şiir akşamları düzenleriz. İzin verirlerse burada, olmazsa benim evde toplanırız. Yeter ki siz isteyin. Gümbürdemek için değil, dili, türkçemizi hissetmek için... Kendi şiirlerini mi Sıtkı? Toplanırsak, bize bunları mı okumak istiyorsun? E, elbet canım, dinleriz, neden dinlemeyelim?..

"Eveeet, biz yine Osmanlı-Avrupa ilişkilerine dönsek iyi olacak..."

On Yıl Sonra
(Kırşehir)

"Arkadaşlar, bugünkü dersimiz, Kanunî Sultan Süleyman devrinde Avrupa'daki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin başında Macaristan Seferleri gelmektedir. Yıl, bin beş yüz yirmiler.

"Kanuni Sultan Süleyman padişah olduğu sıralarda Osmanlılar için en büyük tehlike Şarlken idi. Roma-Cermen İmparatoru Şarlken. Almanya, İtalya'nın kuzeyi, Fransa'nın kuzey ve doğusundaki bazı kısımlar ile Avusturya topraklarından meydana gelen geniş, güçlü bir devlet kurmuş bulunuyordu. Üstelik de Şarlken... Oğlum, hey Babür kardeş, gece uyumadın mı? Başın önüne düşüyor. Sen de... Oradaki... Şey, neydi adın, ders yılı başından beri, üç aydır bir türlü aklımda tutamıyorum, Zülfükâr, Zülfü yavrum, esnemekten ağzın yırtılacak, bari elinle kapa şöyle. Nedir yani, çok mu sıkıcı buluyorsunuz tarih derslerinizi? Sıksa da, sıkmasa da, öğreneceğiz, çare yok.

"Ne diyorduk? Şarlken çok güçlenmişti; üstelik de Macaristan Kralı İkinci Layoş'a kızkardeşini vermiş, onun kızkardeşini de kendi erkek kardeşi Ferdinand'la evlendirerek Macaristan'ı dahi kendi nüfuz bölgesi içine almış idi. İşte bakın, sen bana, ben sana ilişkiler... Bu dünya böyle. Çıkar dünyası!

"Fatih öldüğünde, biliyorsunuz, Osmanlı sınırları Macaristan kapılarına, Kanuni zamanında da, aşağıda neredeyse İtalya bağrına kadar dayanmış bulunuyordu. Fransa, bu sıkışık durumda varlığını koruyabilmek ve sürdürebilmek için Osmanlı Devleti'nden yardım istiyordu. Kitabımızın dediğine göre, Osmanlı açıkca Macaristan'a saldırmaya zorlanıyor.

"Anlattığımız tarihi koşullar Osmanlı için gerçek bir zorlayıcı mıdır, ille Macaristan'a saldırmalı mı? Tarih kitabımızın yazdığından ötesini merak eden varsa, araştırmalarını o doğrultuda yapar, bir fikir edinir. Ne diyeyim? Elimizdeki kitaba göre, durum zorlayıcıdır ve bir de Osmanlı, yardım isteyen bir ülkeye elini uzatmadan edemeyecek kadar yüceyürekli, iyiliksever ve kahramandır; kötü olan sadece son Osmanlı padişahları. Koca İmparatorluğu perişan ettiler mızmızlar, cahiller. Biri kızını ona verse, beriki bundan damat alsa olmaz sanki. Ama işte Doğu; ne diyeceksiniz arkadaşlar? Kırk yılda bir, bir iş yapmaya kalktılar, bu sefer de kimin nereye damat olacağı konusunda kendi aralarında çekişme vuku buldu, özür dilerim, tartışma çıktı. O zaman da böyle oldu. Fakat iyi oldu. Bizler de o sayede Cumhuriyet yüzü gördük. Zaten her şey küçük bir bahaneye bakar. Büyük yangınlar küçük bir kıvılcımdan çıkar. Bütün tarih bundan ibarettir.

"Dostlarım, yaşıma başıma bakıp beni Osmanlı'dan kalma bir parça sanmayın. Gözümü açtım, Cumhuriyet'i gördüm. Ona kul köle oldum. O da tuttu, yok derslerde öğrencilerin kafasına olur olmaz acaip şeyler sokuyor, yok evinde gizli toplantılar düzenliyor, diye beni yirmi yıllık öğretmenliğimden attı. Derken, suçum ne bilmeden, affa uğradık. Herhalde, 'yahu sahi, biz Cumhuriyet idik, hak-hukuk devleti idik, unuttuk gitti' dediler. Neyse, aman işte yeniden birlikteyiz ya dostlar. Ne iştir!

"Bendeniz sayın Baylar, tarihin koşullarını anlamaya hazırım, ama hiç değil sınıflarımız bunca yıl sonra iyi bir tarih kitabına, duvarlarımız genişçe haritalara kavuşsa. Hadi bunun modası geçti, şimdi slaydlar, filimlerle eğitim var, diyelim, peki onlar nerede? İşimiz kaldı yine hayale?

"Gözümüzde canlandırmazsak, onu duymazsak, tarihi nasıl anlayıp anlamlandıracağız? Kuru kuruya filan savaş şu tarihte başladı, bu tarihte bitti demekle olur mu? Böyle olacakmış, ya sabır.

"Sabır ve dersimize devam efendim.

"Belgrad da fethedildiği halde Macaristan Osmanlı için hâlâ bir tehlike idi. Bu arada Fransa Kralı Birinci Fransuva da Şarlken'e esir düşmesin mi? Onun öyle Cermen İmparatoru'na

esir düşmesi Osmanlı için büsbütün kötü olmuş. Çünkü, eğer Fransa da Şarlken'in hakimiyetine, yani egemenliği altına girerse, Avrupalılar artık Tuna'yı kolayca aşıp Osmanlı üstüne yeni bir Haçlı seferi düzenleyebilirlermiş. Tarih On Altıncı Yüzyıl ortalarını gösteriyor, ortalıkta hâlâ din kavgası. Yirminci Yüzyıl'ı gösteriyor, yine öyle: Baksanıza, İsrail-Filistin. Kudüs hala paylaşılamadı a dostlar. İlle, o toprak senin, bu toprak benim: Altında ya ırk, ya din! Bu arada Tuna boylarında oturanlara, Anadolu'da, ötede, Doğu Anadolu yaylalarında oturanlara, oturamayıp oradan oraya göçenlere ne oluyor? Bu insancıkların neden haberleri var? İki tohumcuk birbirine rastlamış, bu garipler dünyaya gelmişler, yaşamaya çalışıyorlar. Dapdaracık, küçücük hayatlar üstüne büyük büyük hesaplar kuruluyor. Bir kavga, bir kıyamet, sayısız can telef oluyor. O güzelim kaleler, kuleler, yollar, fabrikalar yerle yeksan. Köprüler yıkılıp yıkılıp gidiyor. İnsanoğlu kavgaya harcadığı o kadar canı, malı, parayı barışa, buluşa harcasa herkes gül gibi yaşar giderdi, diyorum.

"Efendim? Ne buyurdunuz? Ha, evet. Hayalci Hoca! Bu ad bana, daha öğretmenliğe başladığım ilk günden takılmıştı. Anlaşılan sen de şu söylediklerimi boş bir hayal sayıyorsun. Hadi efendim hadi, Konya'daki müzevir arkadaşlar gibi siz de bu sefer, 'bu adam vatanı düşmana öyle teslim edivermek yanlısı manlısı' gibi tutturmayın bakalım. Tarihe bakın, bakın da ders alın. Bütün bunları niçin anlatıyor, niye, yok efendim Ortaçağ'da şöyle olmuş, On Altıncı Yüzyıl'da böyle olmuş diye nefes tüketiyoruz? Beni dinle Zülfü kardeş, Vatan, uğrunda ölmek için sevilmez, üstünde adam gibi yaşayabilmek için sevilir. Otur.

"Ne diyorduk? O koşullarda, Osmanlı'ya göre önce Macar sorunu halledilmeliydi. Bu karar sonucu Kanuni ordusu harekete geçti, Macar ordusu ile Mohaç'ta karşılaştılar. Biz buna Mohaç Meydan Muharebesi diyoruz.

"İçinizde bilen var mı, bu çarpışma nasıl sonuçlandı? Kimse bilmiyor mu? Pekâlâ, o zaman kitabınızdan okur, öğrenirsiniz. Okursanız, belki sözlü iletişimden yazılı iletişime geçmek için de bir başlangıç olur bu. Sahi yahu, eskiden benim öğrencilerim bir iki kitap okurlardı, şiir severlerdi, iyi kötü, merak ederlerdi.

"Haydi, birbirimize biraz gayret verelim çocuklar. Bir şeyi sahiden öğrenmeye, severek öğrenmeye çalışalım. Böyle, geceleri televizyona gözümüzü dikerek de olmaz ki... Hı, ne? Bu mu? Ceketim mi? Niye mi hep bu biçim ceket giyiyorum? Kruvaze. Nesi var? Derse her zaman önü ilikli gelinirdi. Biz de öğretmenlerimizden böyle gördük. Karşılıklı saygı kötü bir şey mi? Tabi, blucine de karşı değilim. Benim yaşımda bile giyenler var, ben böyle daha rahat ediyorum. Herkese uymak zorunda mıyız çocuklar?

"Bu zil de bugün amma geç çaldı. Ya da bu ders bana çok uzun geldi. Karşımda biriniz uyuklar, öteki elinde pilli bir şey, cırt cırt cırt. Neymiş o? Ne işe yarıyor? Koy bakalım şimdi cebine, dersten sonra getir, göster. Biz de öğrenelim. Baban Almanya'dan getirdiyse getirdi, ille sınıfa taşımak, herkese çalım atmak mı gerekir? Ne işçisi baban orada?

"Neyse, zil. Gidebilirsiniz. Buyrun çıkın, lütfen."

Üç Gün Sonra
(Kırşehir)

....

"... Hayır oğlum, Kırşehir'in kuruluş tarihi çok daha eski. Fatih zamanına gelene kadaaar!.. Buranın Hititler zamanında kurulduğu sanılıyor. Bizans döneminde bir kasaba imiş. Adı da Makissos mu, Makesos mu, böyle bir şeymiş. Ama asıl önemi, taa Danişment ve Eratna dönemlerinde buranın bir darphane kenti oluşu. Darphane, yani para basım yeri. Altın, sikke, her neyse... Ayrıca Kırşehir'iniz Ahilik merkezlerinden de biri. Bu da önemli. Çünkü Ahilik, bilmem içinizde bilen var mı, bir çeşit esnaf örgütüdür. Tâ o dönemde örgütlenmeyi bilen insanların yaşadığını haber verir bu durum bize. Burada bir esnaf örgütü olduğuna göre, demek Kırşehir ticaret merkeziydi.

"Dinliyorum. Başka ne biliyorsunuz içinde yaşadığınız yer üstüne? Pek bir şey bildiğiniz yok. Öğrenmeye hevesiniz de yok. Ben bu ödevi size vereli iki kocaman gün oldu tosunlar. Nekadar az merak etmişsiniz. Hayır efendim, burası daha An-

kara Eyaleti'ne bağlanana kadar birkaç kere Osmanlı hakimiyetine girip çıkmış. Ankara Eyaleti'ne bağlı beş sancaktan biri oluşu, Tanzimat'tan sonra, taa bin sekiz yüz yetmişlerde. Adı da o sıralarda Kırşehri imiş. Bir ara Gülşehri de denmiş. Kimbilir, ya gülleri boldu, ya insanlar böylece bir özlemlerini dile getirmek istedi. Yüzü gülen, güllerle bezeli bir şehir hayal ettiler belki. Görüyorsunuz, bir ad için bile kaç türlü olasılık var.

"Osmanlı'nın Avusturya-Almanya seferleri için de bir yığın bilmediğimiz, tarihlerin açıklamadığı neden olmalı. Bizim önümüze konan tek neden: Cermen İmparatorluğu'nun dengesiz güçlenmesi, Osmanlı üstüne yeni bir Haçlı Seferinin mümkün görünmesi. Buna geçen dersimizde değinmiştik. Mohaç karşılaşmasına kadar da geldik. Bu meydan savaşı, Osmanlı'nın lehine sonuçlanmıştır.

"Mohaç zaferi ile Osmanlı ordusu Macaristan'ı kontrol altına almış görünüyordu. Fakat Şarlken, hemen kardeşi Ferdinand'a arka çıktı. Bir ara burası yeniden Ferdinand'ın eline geçti. Sen misin inatlaşan, Kanuni de şahlanıyor. Zaten o zamanlara kadar geri basmaya alışmamış, kaybetmeye. Derhal bir Avusturya-Macaristan, şey, yani Macaristan-Avusturya seferi düzenliyor. Yıl, bin beş yüz yirmi dokuzdur; resmî tarihlerde bu seferin adı 'Gazâ-ı Bec' diye geçmektedir. Biliyor siz nedir Bec? Bilmiyor? Osmanlılar Viyana'ya Bec derlermiş yakışıklı baylarım. Kitaplarınızda adı Viyana Seferi diye geçen bu seferde Avusturya kuvvetleri Macaristan'dan çıkarılıyor. Eski Macar Kralı, yine Macar Kralı oluyor; e madem böyle olacaktı onca insancığın kanı niye aktı, demez misiniz; beri yanda da Kanuni ordusuna buyuruyor ki, hazır yola çıkmışken varın gidin Viyana kapılarına! Onlar da, kolay mı, hayır, desinler, tabii gidiyor dayanıyorlar. Artık bukadarını olsun kitaplarınızda görmüşsünüzdür, buna Birinci Viyana Kuşatması denmektedir.

"Ah dostlarım, siz güledurun ya, bu kenti bir de ben kendimce kuşatsam! Viyana benim için sanki hiç ulaşılamayacak bir hayal şehir. Kolay mı, yirmi iki yıla yakın hemen hemen hep aynı tarihi olayları hep aynı biçimde anlatıp duruyorum. Birinci Viyana, İkinci Viyana, yok Kara Mustafa Paşa, yok Kahlenberg tepesi, Osmanlı'nın duraklayışı, gerileyişi, sonra al baştan Türkle-

rin İslamiyete geçişi, İslam yayılışı, Hıristiyan telaşı, Haçlılar, Otuz Yıl Savaşları, hadi bakalım yine Budin, Mohaç, Viyana... Sizler karşımda her iki üç yılda bir değişiyorsunuz, ben hep aynı yerdeyim, anlattıklarım hiç değişmiyor, kentten kente sürülüyorum, öğretmenlikten atılıyorum, dönüp yine başlıyorum, efendim, o sıralarda Roma-Cermen İmparatorluğu çok güçlenmişti... Bütün bunları hayalimde nekadar süslesem, nihayet hayal! Bizans İmparatorluğu, Venedik, Dükalar, Cenevizler, Macarlar, Lehler, Avusturya, Karnaval, Viyana... Ah hele Venedik ve Viyana!.. Oralara gitmeliyim. Elimi saray duvarlarına sürmeliyim, eski alanlarda durmalı, daracık, taş döşeli sokaklarında gezinmeliyim. Öğretmenlikten atıldığımda İstanbul'da düzeltmenlikti, danışmanlıktı, ansiklopedicilikti derken kaç işi birden yaptım, elime bir seyahatlik para artmadı, hadi arttı diyelim, bu sefer de tam dört yıl pasaport alamadık. Venedik... Viyana. Böyle yerlerin bir büyüsü var. İnsanı çekiyor. Ayrıca çok ayıbıma gidiyor beyler, bir tarih öğretmeni kırk yıl aynı kentlerin, yolların, ülkelerin serüvenlerini anlatsın da, şu devirde oralara ayak basamasın!

"Büyülü kentler. Prag'ı düşünün. Bir başka nehir hayatını. Akınları. Güneşin İmparatoru Birinci Leopold'ün dedelerinden bir bakıma ikinci başkent olarak devraldığı Prag'ı. Nehrin suları bir yandan Bohemya havaları yankılandırıyor, bir yandan Otuz Yıl Savaşları'nda ölenlerin cesetlerini tâ nerelerden sürükleyip getiriyor. Köprü başlarının gözcüsü kristal sokak lambalarından çoğalarak dökülen kandil ışıkları, nehirde yeniden yeniden kırılıyor; şişmiş cesetler, şairin koyun sırtı dediği dalgaları çağrıştırıyor.

"Beri yanda, dönelim yine Viyana'ya. Viyana, On Altıncı Yüzyıl'ın başı ile sonu arasında, veba, opera, karnaval ve cinayetlerin, düşman saldırılarıyla vals nağmelerinin en büyük boyutlarda yaşandığı bir kenttir. Şövalyeler, savaş alanlarından buraya atlarının sırtında barok rüzgârlarıyla gelmişlerdir. Birinci Leopold, İspanya'daki Avusturya Prensesi Mari-Terez'in desti izdivacına talip olmuş, uzattığı el incelikle geri çevrilmiş, fakat İspanya Kralı, koskoca Güneşin İmparatoru'ndan utandığı ya da korktuğu için, Mari-Terez'in küçük kardeşi, İspanya Prensesi nâm Margarit-Terez'i ona vermiştir. Tarihler Avusturya-Macaris-

tan İmparatorluğu'nun o güne kadar böyle görkemli bir düğün görmediğini yazmaktadır. Ama hangi tarihler? İşte, siz de sordunuz? Hangi tarihler öğretmenim? Düğün dernek deyince hemen uyandınız, kulak kesildiniz. Böyle ayrıntıları elbette okul tarih kitaplarımızda bulamazsınız; oralardan, hep bildiğimiz gibi, sadece olayların tarihleri, kim nereye saldırmış, kim nereyi istila etmiş, kime karşı zafer kazanmış, böyle şeyler ezberlenir.

"Sizleri derin uykularınızdan uyandıracak başka şeyler de anlatabilirim. Margarit-Terez'in İspanya'dan Viyana'ya gelin gelmesi aylar, aylar sürmüş, biliyor musunuz? Neden derseniz, Prensescik daha çocuk yaşta, pek de zayıf naif bir şeymiş. Atlı arabaya binmekten ödü koparmış. Onun için, omuzlar üstünde bir koltukta taşınıyormuş. Bu da hayli sarsıcı oluyormuş. Sallantıya dayanabilmesi için adamlar günde ancak on kilometre yapabiliyorlarmış. Anladığıma göre, bu uzun yolculuk bir yandan da müstakbel damadın işine gelmiştir. Kendileri aynı zamanda bestecidir. Sarayın orkestrasını arada sırada yönettiği bile olmuştur. Çalgıcılarına grev hakkı tanıyan ilk ve tek İmparator olduğu bilinmektedir, ne ilginç değil mi? İşte İmparator, müziğe karşı duyduğu bu derin aşk nedeniyle, gelini beklerken, düğün töreni için İtalyan bestecilere çeşit çeşit baleler, operalar ısmarlamış. Parlak şeyler. Bütün sarayı görkemli bir bale temsili için seferber etmiş. Bu balenin çok görkemli olmasına önem verdiği, bu nedenle de provalara bizzat katıldığı edindiğim bilgiler arasındadır. Hofburg sarayının içi bir tiyatro sahnesine dönüştürülmüş. Sahneye, pupayelken koskoca bir gemi geliyor. Saray soytarısı, kadın kılığında bir cüce sahnenin önüne geliyor, taklalar atıp öndeyişi okuyor. Prolog yani. Bu bitince gemiden müthiş süslü, pırıltılı pelerinleri içinde şövalyeler iniyor. Artlarında uşakları, seyisleri ve yine görkemli pelerinleriyle atları. Bunlar, o tarihlerde kurulmuş Saray Atçılık Okulu öğrencileridir. Avrupa'nın en ünlü beyaz atları burada adeta bale öğrenmektedir ve bu atlar, binicileri tarafından muntazam sıralar halinde dansederek bir geçit töreni yaparlar. Onlar dansederken, bizzat İmparator tarafından yönetilen başka atlar, binicileriyle birlikte aynı yere akıp gösteriye başlarlar. Tarihte böyle olağanüstü bir balenin bir daha görülmediği de söylenmektedir.

"Fakat bir de şunu gözlerinizin önüne getiriniz. Barok bu kente geç gelmiş, ama pir gelmiş. Çalgı, çigan, dans, opera gırla. Ancak, karnavalın ertesi günü, yarı sarhoş, kapılarını açanlar ne görsünler? Eşiklerinde, yollarda yüzleri mor mor ölüler!.. Şarapla tütsülenmiş kafalar, kâbus gördüklerini sanıyorlar, ne münasebet! İnsanlar patır patır düşüyor, cesetler üstüste yığılıyor, büyük çukurlar açılıp üstüste bu çukurlara atılıyorlar, yine de gömmeye yetişilemiyor. Viyana kokuyor!

"İnsan böyle tuhaf, çok tatlı, çok tuzlu, çok acı olaylara sahne olan yerleri merak etmez mi dostlar? Kendi adıma buraları benim rüyalarıma girmektedir. İstanbul'da da ne zaman Topkapı'nın oralardan geçsem, ne zaman ki Cağaloğlu'na bir işim düştü, ya vezirlerin kelleleri yollarda yuvarlanırken görürüm, ya fener alayları, sünnet düğünleri, Padişah'ın şenlik tören............ Veba ve karnaval bir arada!..

"Ben ne yapıyorum çocuklar? Beni niye susturmuyorsunuz? Neden zil çoktan çaldı örtmenim, demiyorsunuz? Akşamın karanlığı çökmüş, saat bilmem kaç olmuş, hay allah!

"Bu böyle olmayacak. Gelecek dersimizde Budin meselesinden başlayacağız. Kaldığımız yerden de devam ederiz sonra, oldu mu? Bu arada kapitülasyonları atladık. Bana hatırlatın, bir nebze de ona değinmek istiyorum."

Üç Yıl Sonra
(Kastamonu)

....

"Arkadaşlar, bugün sizlerle İkinci Viyana Kuşatması'nı gözden geçireceğiz. Fakat, daha önce, o tarihlerde Avrupa'nın durumu ne idi, buna bir gözatalım.

"Atalım da, nasıl atalım? Kitabınızdaki haritalar çok kötü, hiçbir şey seçilemiyor. Eski kitaplarda biraz daha iyiydi bu çizgiler. Şimdi artık hiçbir şey anlaşılmıyor. İçinizden hiçbirine, şunu büyüt de gel, diyemiyorum.

"Neyse, ben şimdi elle tahtaya bir şeyler çizeceğim. Sizler de artık hayalinizde canlandırırsınız, Avusturya nerde başlıyor-

muş, Osmanlı nerelerde bitiyormuş... Eskiden bu lisede kız arkadaşlarımızın sayısı epeyceydi. Şimdi birkaç tane kızımız var; ondan mı acaba, sınıfımız pek tozlu. Soluk alınmıyor.

"Özür dilerim çocuklar, bugün başımda tuhaf bir dönme... Kendimi iyi hissetmiyorum.

"Acaba rica etsem de, sizler bu iki saati kendiniz sınıfta çalışarak geçirseniz... Kitaplarınızın Osmanlı-Avusturya-Macaristan ilişkileri bölümünü açınız. Şu haritayı da iyi kötü, şöyle...

"Yok, hiç iyi değilim. Orhan, sen oğlum, geç tahtaya. Artık kitabınızdan çıkarabildiğin kadar şuraya bir On Yedinci Yüzyıl Avrupa-Osmanlı haritası çıkar, yani çiz... Hava çok mu sıcak? Bir yandan da titreme... Demek artık üzüntüyü kaldıramıyorum. Bu sabah kötü bir haber aldıydım. Konya'da çok sevip saydığım bir edebiyat öğretmeni vardı, o zamanlar kızları üç yaşında... Nesrin Öğretmen kocasını aniden kaybetmiş... Benim de, belki tansiyonum düştü, belki çıktı...

"Teşekkür ederim Orhan'cığım. Kendim gidebilirim sanıyorum. Sen haritayı şuraya güzel güzel çiz; arkadaşlar hep birlikte bir şeyler öğrenmeye çalışın, biraz da hayalleriniz harekete gelsin, tarih şöyle gözlerinizde canlansın, ben o zaman gerçekten memnun olurum. Nerminciğim, Zerrinciğim, siz de sınıfın tozunu şey yapıverseniz... Hadememiz Akil bunu pek beceremiyor belli...

"Oturun, oturun, rahatsız olmayın lütfen... Kapıyı kendim açabilirim..."

İki Ay Sonra
(Kastamonu)

....

"Kalp, dediler, kalp çıkmadı şükür. Karaciğer dediler, o da sağlam... Ama bu baş dönmeleri. Kan da sayıldı, dostlarım, gayet normal.

"Bilmem söylemiş miydim? İlk tayin olduğum yer yine burası, Kastamonu idi. O zamanlar sadece lise ikilere ders verirdim. Türklerin İslamiyete geçişi, yayılma dönemi, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu... Bütün bu zaman içinde, Avrupa'daki

durum. Unutmadığınızı umarım. Gerçi her şeye çok özet bakabiliyoruz, programlar yüklü. Şimdi lise iki, son sınıflar, hattâ hâlâ birlere de ders veriyorum, büsbütün özet oluyor. Sınıflar da kalabalık. Fakat kız arkadaşlarımız gitgide azalmakta.

"Arkadaşlar, tarihte bütün olup bitene hızlı bir gözatarken ben hep toplumların o olaylar sırasındaki hayatlarını, kültürlerini, sanatlarını bilmemiz gerektiğini de düşündüm. Kitaplarımızda yazılanlardan azıcık daha fazlasını bilmek, dönemlerin düşünce akımlarını karşılaştırmak gibi, ne bileyim... Doktorumuz bana, bukadar ayrıntıyla uğraşmamın sağlığımı olumsuz etkilediğini söyledi. Kendisi işitmesin, ama buna inanmak zor. Eğer bir şeyle etraflıca ilgilenmek sağlığı bozsa, bütün incelemeciler, araştırmacılar, hele sanatçılar sapır sapır dökülür gider.

"Biz geçmişte öğrencilerimle çok neşeli dersler yapardık. Ben ciddi bir şey söylerken bile onlar kıkır kıkır gülerlerdi. Şimdiki gençlik hep içine kapanık. Ne düşünürsünüz, ne yaparsınız anlamıyorum. Biz bazan Alâaddin Kalesi'nin oraya pikniğe giderdik. Osmanlı Devleti'nin gelişme, büyüme dönemindeki sınırlarını toprağa çizdiğimiz haritalar üstünde tasavvura çalışırdık. Böyle inip çıkan bir tansiyon hastalığına hiç yakalanmadım. Öğrencilerimden uzaklaştırıldığım, şu, iğneyle kuyu kazar gibi minik minik, ömür törpüsü Ansiklopedi çalışmalarını yaptığım sıralarda bile.

"Rahatsızlığımdan buyana gevezeleştim sanırım. Bu konuya asıl, sizlere sonsuz teşekkürlerimi bildirmek için girmiştim. Bana, hastaneye çiçek göndermişsiniz, ne kadar duygulandım anlatamam. Sizleri öyle özlemişim ki arkadaşlar... Benim ailem sizlersiniz. Canlarım, hele bir de yokluğumda derslerinizi boşlamamışsanız beni öyle mutlu edeceksiniz ki? Küçük bir sınav yapalım mı? Osman, söyle bakayım, İkinci Viyana Kuşatmasını hazırlayan koşullar neydi, ordunun başında kim vardı?.."

Üç Yıl Sonra
(Kütahya)

"Genç arkadaşlarım, edebiyat öğretmeniniz Nesrin Hanımın inceliği. Onu yıllar önce Konya Lisesi'nden tanırım, doğum günümü unutmaması, bunu sizlere de hatırlatması... Ne diyeceğimi bilemiyorum. Şurama bir şey takılıyor, sevinçten ağlayabilirim. İnsanlar tarihin bazı dönemlerinde hemcinslerine olan güvenlerini yitirirler. Sonra, hiç beklemediğimiz bir günde bir yerden öyle bir ışık çakar ki, insana karşı güvensizliğe düştüğünüz için kendinizden utanırsınız. Bana armağan ettiğiniz bu güzelim Kütahya çinisi tabak karşısında, armağanın taşıdığı anlam bakımından şimdi işte böyle bir utancı yaşıyorum. Fakat bu, mutlu bir utançtır. İnsanın ruh zenginliğinden duyduğum kuşkuyu yüreğimden silip götüren bir günü yaşıyorum. Kimbilir, bundan sonra sınıfta nekadar çok çekişeceğiz. Bazan ben sizlere öfkeleneceğim, bazan da sizler bana. Karşılıklı güven yitimine uğradığımız her seferinde benim artık sığınacağım bir yerim var. Nesrin öğretmenin dikkatiyle inceliğini ve sizlerin bu inceliği paylaşmanızı simgeleyen bu derin mavi tabak.

"Şimdi tam elliyle altmış arasındaki orta duraktayım. Kastamonu'dan Kütahya'ya yirmi yıl aradan sonra yaptığım bu ikinci yolculuk da benim tarihimin bir olgusu. Osmanlı'nın İkinci Viyana Seferi gibi bir şey, desenize! Hele şükür, sizleri gülümsetebildim! Doğum günümü o kadar ciddi, kapalı yüzlerle kutladınız ki, kendime sizlerle biraz şakalaşma izni tanıdım.

"Birkaç zaman önce Kastamonu Lisesi'nde tuhaf bir rahatsızlık geçirmiştim. Asabi tansiyon mu, şekerim mi düşmüş, pek anlaşılamadı. İkide bir başım döner, gözüm kararır, sırtımdan aşağı buz gibi terler iner... Gerçi artık lisemizde genç hanım öğrencilerimiz de var, ama bizler öğretmen-öğrenci olarak sorunlarımızı açıkca konuşmalı, paylaşmalıyız. Yaşdönümü bunalımı yalnız kadınlarda oluyor sananlar, yanılır. Erkeklerde de olur. Fakat benimki bundan değil, sanırım daha çok ülkenin, toplumun içine düştüğü bunalımın sonucuydu. Bir buhran, sadece

ülkenin geneli için geçerli olmuyor yani. Tek tek insanların iç dünyalarını da değişik biçimlerde etkileyebiliyor. Bendeniz edebiyatla, şiirle de uğraştığım için, fazlaca mı kendime dönmüş oldum acaba? Kastamonu'da doktorlar geçirdiğim rahatsızlığı ayrıntı düşkünlüğüme veriyorlardı, kendim de üstümüze çöken bungun havadan etkilendiğimi keşfettim. İnsan rahatsızlığının kaynağını doğru saptarsa, birçok durumda kendi kendisinin iyileştiricisi olabiliyor. Tarih olayları da böyledir dostlarım. Bunun için ben sizlere, bu olayların yanısıra, o dönemleri yaşayan insanların iç dünyalarını da keşfetmeye çalışmamızı öneriyorum. Tarih, sanıldığı gibi ölü değildir. Canlı bir şeydir. Çünkü insanlar tarafından yapılmıştır.

"Daha ilk tarih dersimi verdiğim günlerde bana 'Hayalci Hoca' adını takmışlardı. Sonradan Romantik, diyenler de oldu. Ama bunu daha çok, şiirle uğraştığım için söylediler nedense. Hiçbirine itiraz etmedim. Doğrudur, dersimi verirken kafamın içi hayallerle doludur. Örnekse ben, 'İkinci Viyana Kuşatması'nda ordunun başında Kara Mustafa Paşa vardı,' derken imkânı yok, o sırada onun bağırsaklarının iyi çalışıp çalışmadığını, savaş alanlarında bir çadır aşkı yaşayıp yaşamadığını, sabah kahvaltılarında ne yiyip içtiğini düşünmeden edemem. Başka türlü, o savaşın ruhunu anlayamam. Sürekliliğin tekerleklerini bulamam.

"Kütahya'da ilk derslerimi verdiğim yıllarda gençlerin dünyası ne idi? Bugün sizler neredesiniz? Ben eski ben miyim? Yazık ki bizim toplumsal hayatımız doğal akışı ile gelişmedi. Bunu biz hep kesintili yaşadık. Onun için, bugün karşımda beni böyle kapalı yüzlerle dinleyen sizleri anlamamın kolay olacağını sanmıyorum. Sizler de beni yadırgayacaksınız. Doğum gününü kutlama inceliğini gösterdiğiniz öğretmeniniz sizlere çok aykırı gelebilir. Sandığım gibi bu bir gerçekse, bizler bu uzaklığı, bu kopuşu birlikte aşmaya çalışalım. Nesrin Hanımın öncülüğündeki armağanınız aynı zamanda da bizim bu uzaklıkları aşma özlemimizin bir simgesi olsun.

"Önümüzde duran bir sorun da şu: Dostlarım, o kadar çok zaman, o kadar çok ve artık değiştirilemez tarihi olayı hep öyle kendi zamanlarının içinde donup kalmış haritalar üstünde anlattım ki, bazan kendi kendime bu sabrı nerden bulduğumu so-

ruyorum. Bir bakıma tarihin bu 'aynı'lığından iki ders yılı boyunca sıkılıveren sizler, acaba bir tarih öğretmeninin değiştirilmeyen bir geçmiş karşısındaki durumunu hissedebilir misiniz? Burada, önünüzde sürekli akan, değişen bir hayat var. Orada, geride hep olduğu gibi duran bir geçmiş, tarih... Ve biz yüzümüze hep bu aynada bakıyoruz. Buna nasıl katlanıyoruz? Ya artık kendimizi görmez olarak, oraya kör kör bakarak... Ya da genç dostlarım, tarihe önümüzden akıp geçen, değişen bugünün aynasından bakarak...

"A, kim o 'n'ooolur bırakın bu yakınmaları...' diye çıkış yapan arkadaşımız? Hiç değilse bir ses, bir soluk! Kim ama, göreyim. Aaa, siz! Öyle ya, sizinle derse girmeden önce tanışmıştık. Daha doğrusu çocuklar, bu arkadaşımız kapı önünde kendisini bana tanıtmıştı. Birtakım dergilerden sözetmiştiniz, değil mi? O dergilerden çarçabuk bazı yazılar, şiirler aktardınız. Yusuf... Yusuf'tu adınız yanılmıyorsam? Peki, Yunus. Özür dilerim. Yıllar önce, Kırşehir'de miydi, Kastamonu'da mı, Yusuf adında bir öğrencim vardı. Eh zihinde *Kuyucaklı Yusuf't*an da silinmez bir iz var ne olsa, böylece bütün Yunus'lar beni şimdiden hoşgörsünler, hep karıştırıyoruz.

"Pekâlâ, sizi dinliyoruz Yunus. Açıklayınız. Hangi yakınma sizi ne bakımdan rahatsız etti? Hadi, ama... Hiç, hiç, diyerek bu çıkışınız açıklanmış olmuyor ki. Konuşmak istemiyorsunuz. Sonraya bırakıyorsunuz. Öyle olsun.

"Bugün hem kendi adıma, hem de izninizle sizler adına, bir sevincimi daha dile getireceğim. Sınıfın kapısında karşıma bir yığın edebiyat dergisiyle dikilen Bay Yunus'un özellikle dikkatini dilerim. Hayatta herkesin, her şeye karşı farklı yaklaşımları, değişik bakışları olur. Bunu doğal karşılamalıyız. Zaten bir kültürü birlikte oluşturmak, birlikte bir hayat biçimi kurmak, farklılıkları birlikte yaşayabilmekle olur. Yine de dostlarım, insan hep aynı saatlerde aynı sınıflara girip çıkarken, hep aynı dersleri anlatırken, ötede, bir başka kapının arkasında sizin özel ilgilerinizi de paylaşan birinin olduğunu bilmekten büyük coşkular duyar. Nasıl desem, o kadar aynılık ortasında sizin, silik-soluk da olsa, farklı dünyanızı paylaşan biri varsa, gurbetlerin gurbetinde dahi yalnızlıktan kurtuluyorsunuz.

"Konya Lisesi'nde, iki yıl için benim böyle çok özel bir dostum olmuştu. Edebiyat öğretmeniniz Nesrin Hanımın birkaç yıldır burada olduğunu, şimdi aynı okulda bulunduğumuzu bilmek benim hayatımın ikinci büyük şansıdır. Bu aynı zamanda sizin de şansınız arkadaşlar. Kendileri şiir yazmaz, fakat çorak bir hayatı, çevresi, kendisi, öğrencileri için bir şiir kılar. Edebiyatı sizlere kokusu, lezzetiyle tattıracaktır, hiç kuşkum yok bundan. Eğer bugün geride bir iki bin şiir, edebiyat okuru kalmışsa, bunu Nesrin öğretmeniniz gibi öğretmenlere borçluyuz. Onun benim övgülerime ihtiyacı yok. Sadece elinizin altındaki bir olanağa dikkatinizi çekmek istedim. Nesrin Hanımın derslerinde kulağınızı ve yüreğinizi açık tutmanızı dilemekteyim. Çünkü benim tarihi anlatışıma yaklaşabilmeniz de böyle mümkün olacaktır.

"Efendim, bu uzun girişten sonra yüzlerimizi tarih kitaplarına çevirebiliriz. Baylar, hayalci hocanız bu ders yılında sizlere Osmanlı İmparatorluğu'nun çaptan düşe düşe... Ooo, yine Yusuf. Pardon, pardon, Bay Yunus. Evet, cancağızım, yine ne diyorsunuz bakalım? Neee? Ne diyorsunuz siz? Teessüf ederim. Çok ayıpladım. Yok, galiba ben gittikçe şu değişen hayatın dışına düşüyorum, bu ne biçim bir değişme ise! Bana baksana sen, edebiyat öğretmeninizin dulluğu, senin kendisini doyumsuzlukla yaftalamanı gerektirmez. Ne çirkin şey bu! Çok pis bir yaklaşımınız var. Anladığım kadarıyla her taşın altından çıkmak, hep gözönünde bulunmak, dikkatleri sürekli üstünüze çekmek istiyorsunuz. Benim böyle zıpırlıklara karnım tok. Bak işte, benim de dilim bozuluyor artık. Doğrudur. Alışılmışın dışında bir hareketi anlayışla karşılayabilirim. Ancak, her sivrilik, her puştluk özür dilerim, farklılık demek değildir. Sivriliklerin de bir dayanağı olmalı. Farklı olmak başka, o rolü oynamak başka. Marjinalmiş! Marjinalsen bu sınıfta ne işin var? Hepsi icazetli o dergilerle ne işin var? Git kendi dergini çıkar beyim.

"Oturunuz Bay Yusuf. Ve... dersten sonra odama gelin lütfen. Sayın bayanlar, baylar, bir arkadaşımızın aykırılık rolü nedeniyle güzelim doğum günü dersimiz acı bir kesintiye uğramıştır. Buna neden olan kişinin sizlerden özür dileyeceğini hâlâ umuyorum. Bugün değilse, yarın.

"Evet, şimdi bakalım, On Dokuzuncu Yüzyıl'dan Birinci Dünya Savaşı'na gelene kadar koca Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye ne kaldı?

"Güçsüzleşme öyle birden olmuyor. Tıpkı insan organizması gibi toplumların hayatı da ağır ağır yaşlanıyor ve sönüyor. Ancak çöküşü hızlandıracak etmenler her zaman sözkonusu edilebilir.

"Dediğim gibi, tarihle insan hayatı birbirine benzer. Onun için ben, insan hayatını en iyi anlatan, açığa çıkaran edebiyatla toplumların hayatını aydınlatan tarih arasında sıkı bir bağ olduğunu düşünürüm. Bizim bu bağı gözden kaçırmamamız, akıl ve gönülden gizlemememiz gerekir. Arşivler ortada, açıkta olmalı. Her şey enine boyuna tartışılabilmeli.

"Şimdi bakın ne diyeceğim. Yahya Kemal üstadımız Açık Deniz şiirinin *Kar Besteleri*'nde:

....
Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu
Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu
Bir kuytu manastırda dualar gibi gamlı
Yüzlerce ağızdan koro hâlinde devamlı
Bir erganun âhengi yayılmakta derinden
Duydumsa da zevk almadım Islav kederinden

derken ve bu yeryüzündeki yalnızlığını:

Gönlüm bu devirden bu şehirden çok uzakta
Tamburi Cemil Bey çalıyor eski bir plakta

dizeleriyle dışa vururken bize farklı bir kültür insanının kederleniş şeklinin bile farklı olduğunu söylemiyor mu? Kendini Slav seslerine değil, Tanburi Cemil Beye yakın duyuyor. Bunu bir tutuculuk sayanlar yanılırlar. Bu, şairin şiirine de bir yer ve yurt aramasıdır. Onu bir tarihe, coğrafyaya yerleştirmesidir. Ama sadece bukadar mı arkadaşlar? Eğer biz bu dizelere bir de Yahya Kemal'in kendi özel tarihinden yaklaşırsak ne görürüz? Kimbilir, belki de onu yadellere salan şeyin, kendi topraklarındaki iç yal-

nızlığı olduğunu. Bu iç yalnızlığına yabancı bir kültür ortasında mazeret aradığını belki. Çünkü şairimizin özel hayatı 'hiçkimsesiz'dir. Bu, bir sanatçının zaten mahkûm bulunduğu yalnızlık değildir. Ona eklenen çok özel bir yalnızlıktır da. Evli, çoluk çocuk sahibi öteki şairler akşamları evlerine çekildiklerinde, bir kadının sıcak kollarıyla sarıldıklarında Yahya Kemal, evsiz, ailesiz, otel odalarında çifte kavrulmuş bir yalnızlığın dantelalarını örer. Fiziksel dezavantajlarının onu kadınlardan ya da evlilikten uzak tuttuğu söylenir. Büyük bir şair ve bir 'erkek' olarak reddedilme korkusu, onun somut yalnızlığını açıklamanın bir yolu belki, ancak böyle bir onur kırılması korkusu, kendini büyük görmenin de sonucudur; alçakgönüllülükten uzak bir iç dünya.

"Siz, ne dediniz kızcağızım? Ben mi? Değilim, evet. Hayır, hiç evlenmedim. Oo, beni mahcup ediyorsunuz doğrusu. Bilmem, evlenmedim işte. Belki. Kimbilir. Kimbilir çocuklar, herbirimizin derinlerimizde bilmediğimiz ne korkularımız vardır. Adınız neydi? Gülsen. Şey, Gülsen'ciğim, Yahya Kemal benim çok sevdiğim bir şair. Ama bekârlığım ona benzemeye çalışmaktan çok, sorumluluktan kaçışımın bir sonucu olabilir, başka şeyler olabilir... Ben Yahya Kemal'e dil hazinemizi çok iyi tanıyıp kullanan bir şairimiz olduğu için hayranım. Geçen gün Nesrin Hanım pek ilginç bir örneğe dikkatimi çektiler. Yahya Kemal, Ahmet Haşim'i şair olarak beğenirmiş, ama dilimizi kullanırken çok sık hata yaptığını söylüyor. Bunu da birkaç örnekle kanıtlıyor. Siz bu örnekleri edebiyat öğretmeninize bir sorun.

"Ooo, saat kaç olmuş. Giriş dersimiz nekadar uzamış. Vaktinizi almışım, özür dilerim. Zilin eli kulağında herhalde. Haa, bu arada dostlarım, bakıyorum bu yılki tarih kitaplarında haritalar biraz daha özenli basılmış gibi. Ben artık müdürlükten yerküre, duvar haritası, slayd falan istemekten bıktım. Onlar da herhalde yukarı yazmaktan bıkmışlardır. Biz kitaptakilerle yetineceğiz. Eskiden kendim de bir şeyler çizerdim, bazan arkadaşlarınız yardım ederlerdi. Fakat artık bu usulü bırakıyorum. Bu çağda, çok tuhaf... Siz yine mümkünse çantalarınızda birer atlasla gelin derslerime. Her dönem devletlerin, imparatorlukların sınırları değişse de şehirlerin, pardon kentlerin çoğu yerli yerinde durmaktadır ya. İşte, yüzyıllardır Venedik Venedik'in-

de, Viyana Viyana'sında, Paris Paris'inde... Bizde ise her gün her yerde yeni bir yerleşim bölgesi kurulmakta. Doğrusu arkadaşlar, İstanbul da İstanbul yerinde kalacak mı, kuşkudayım...

"Ne gülüyorsunuz Yunus?

"Evet efendim, öyle. Bizler idealistleriz. Bu kuşak öyle. Sizlere bukadar ayrıntılı... Bin dereden su getirerek, evet...

"Ders bitti. Serbestsiniz beyler.

"Yunus, odamda bekliyorum. Unutmayın."

On Sekiz Gün Sonra
(Kütahya)

....

"... son iki haftadır bir yandan Osmanlı-Venedik ilişkilerine, öte yandan On Yedinci Yüzyıl'da Osmanlı ıslahat hareketlerine kısaca gözattık. Gördüğünüz gibi, bu yüzyıl Avrupa için tantana, görkem, Osmanlı için ise bir iç isyanlar, ayaklanmalar dönemi olmuştur. Anadolu'da çıkan en önemli isyan, Celalî İsyanları'dır ki, bunu bundan sonraki derslerimizde ayrıntılarıyla ele alacağız.

"Bu arada, bugünkü dersimizi bitirmeden önce bayanlar, baylar, arkadaşımız Yunus'a teşekkür borcumuzu ödemeliyiz. Kendileri çok güzel bir özür dileme biçimi seçmişler, bize, o dönemi sınırları, yaylaları, dağları, gölleri, nehirleri, denizleriyle, hattâ her yerin komşuları, kaleleriyle son derece açık gösteren bir duvar haritası çizmişler, bunu sınıfımıza armağan etmişlerdir. Son on gündür anlattığım tarihi olaylar bugün gözünüzde biraz canlanabildi, bir somutluk kazanabildiyse, bunu arkadaşımızın büyük emek ürünü bu haritasına borçluyuz.

"Yunus, dostum, elinizden nekadar iyi çizim geliyormuş! Bu beceriyi nasıl edindiniz? A, öyle mi? Demek babanız grafikçilerimizden... Ah üzgünüm, ayrıca başınız sağolsun gerçekten. Büyük kayıp. Hepimiz için. Soyadınızdan anlamalıydım. Sormalıydım size. Üzgünüm, evet. Peki, Kütahya Lisesi, neden? Babaannenizin yanında... Anladım, peki, başka sorum yok. Evet, üzgünüm.

"Arkadaşlar, bundan sonraki dersimiz Celalî İsyanları, demiştim. Ancak, ilk derste sizleri Osmanlı-Venedik ilişkileri üstüne bir sınavdan geçireceğimi belirteyim. Ona göre hazırlanın. Demedi demeyin. Bu yoklamamda sizler bana elbette Venedik nerede, kaç yılında kimindi, kaç yılında ne oldu, bunları anlatacaksınız. Fakat ben sizlerden şunu da bekliyorum: Venedik deyince, o çağda hayalinizde nasıl bir hayat canlanıyor? İnsanlar nasıl yaşıyor, nasıl giyinip kuşanıyor, neyle uğraşıyor, bunları da bilmek istiyorum. Düş gücünüzle bir On Yedinci Yüzyıl Venedik filmi çekmenizi bekliyorum. Tabii, Karlofça Anlaşması'ndan sonra cesaretlenip pupa yelken Mora'ya kadar saldıran bir Venedik hayal edeceksiniz. Ben kendi filmimi çoktan çektim. Bakalım sizinkiler nasıl olacak, karşılaştırırız.

"Yunus, güzelim haritamızı sizin koruyuculuğunuza bırakıyorum..."

İki Ay Sonra
(Kütahya)

....

"... işittim ki bir hanım kızımız, bizim tarih öğretmeni, bir Venedik'e, bir de bilhassa Viyana'ya takmış, diyesiymiş. Oralara bir gitse, görse de kurtulsa, yoksa delirecek, diyesi... Haklıdır. İnsan otuz yıl aynı tarih parçalarını anlatınca böyle oluyor. Ayrıca benim Barok dönemin müziğine, resmine özel bir merakım var. Barok kentler, o tuhaf tantanalı hayatlar ilgimi çekiyor. Bir yanda büyük gösteriş, bir yanda büyük bir sefalet. İnsanlar savaşlarda, salgın hastalıklarda kırılıp kırılıp gidiyor, yine de başta kendileri, vur patlasın, çal oynasın... Bu çok dikkat çekici gelmiyor mu sizlere?..

"A, Günay, sen saçını at kuyruğu mu bağlıyorsun artık? Yunus zaten oldum olası bir kulağı küpeli. Ben böyle şeylerin bozgun Doğu Bizans, dediğim İstanbul'umuzda göründüğünü sanırdım. Demek, Kütahya'mız da... Eh işte, her yerde birlikberaberlik... Deli İstanbul'da olan neden burada olmaya, değil mi ya? Eskiden bizim insanlarımız eğilimlerini, özel merakları-

nı açığa vurmazlarmış, gizli yaşarlarmış. Herkes hep aynı bıyıkla, hep aynı saç traşıyla, hattâ benimki gibi hep aynı kruvaze ceketle görünürdü. Şimdi valla hoşuma gidiyor, gençler her şeylerini, zevklerini, eğilimlerini açıkca ortaya vuruyorlar. Ne o? İçinizde bu duruma kızanlar, homurdananlar mı var? Alışılır baylar. Hayatta her şeye alışılır. Baksanıza, geçmişteki o kadar kıyımı bugün yok sayabildiğimize göre?

"Sahi dostlarım, neden hep dış görünüşte cesur olunuyor acaba? Neden saç sakal, giyim kuşam daha cansiperane savunuluyor da, iç dünyalar, düşünceler bukadar bir heyecanla değiştirilip dışa vurulmuyor? O konuda yeterli bir dayanışma sağlanamıyor, neden? İş bu soruya dayandı mı ortalıkta ya büyük bir sessizlik, ya her yan kan revan.

"Şimdi bakalım, Genç Osman neden öldürüldü? Çünkü efendim, İkinci Osman, daha tâ Birinci Viyana Bozgunu'ndan sonra, Hotin seferi sırasında yeniçeri ordusunun bozulduğunu, işe yaramaz hale geldiğini farketmişti. Buna çare olarak da, bu ordunun ıslahına, yani iyileştirilmesine karar vermişti. Ancak kendisi, adı üstünde, çok genç idi. Bizim birçok değişimci, gelişimci gencimiz gibi deneyimsiz, aynı zamanda sabırsız idi. Hazırlıksızdı. Kemikleşmiş bir ordunun değiştirilmesi, yenilenmesi kimbilir kaç türlü taktik, beceri ister, değil mi? Kolay mı yüzyılların içinde kök salıp yerine sımsıkı yerleşmiş, dünya âleme de hep kuşatıcı, kurtarıcı ve koruyucu kılığında görünmüş bir ordunun öyle pat diye başka bir ruha dönüştürülmesi? Genç Osman da tabii, dediğimiz gibi, o güne kadar hiç yumruğuyla yoğurt yememiş bulunduğundan, karşılaşacağı çetin direnişten habersizdi. Yeniçeriler onun reform niyetlerini öğrenince, kuşanıp saraya yürüdüler. Sultan Osman'ın, akıl hocalarının ve yakınlarının kellesini istediler. Saray da kapılarını ardına kadar açıp, Buyrun işte kelleler, demeyince, bunlar Birinci Mustafa'yı karga tulumba tahta çıkartıp –demek tarih gerçekten bir tekerrürden mi ibaret canlarım? Şöyle bir başınızı çevirip etrafa, yakınlarınıza bakın–, ne diyorduk, elleriyle Birinci Mustafa'yı tahta çıkartıp keman kaşlı, gül dudaklı, pembe beyaz tombul Osman'cığı da sille tokat, çeşitli hakaretlerle Yedikule zindanlarına attılar. Burada, sanki kendiliğinden oluvermişe getirip, hayatını

noktaladılar. Yıl, bin altı yüz yirmi ikidir, şaşırmayalım. Genç Osman, artık buğday biçer gibi bir yeniçeri kılıcıyla mı halledildi, zindanda boğularak mı öldürüldü, orasını çıkartamıyorum. Bu konuda rivayetler muhtelif. Lâkin arkadaşlarım, şimdi sıkı durunuz, kutsal sayılan Sultan'ın böyle saray beslemesi bir ordu tarafından ortadan kaldırılması memlekette öyle yankılar yapıyor ki, yıllarboyu devam ediyor, gelip bugünlere ulaşıyor. Ulaşıp da ne oldu, diyeceksiniz. Huylu huyundan vaz mı geçti? Yooo. Görünüşe bakılırsa, al dünü, vur bugüne. Fakat biz yine o günlere gidersek, ne görüyoruz? Yeniçeri ordusu gerçekten de bozulmuş, çürümüş. Öyle çok yiyip içmiş ki, şişmiş. Devlet bütçesini emmiş bitirmiş. Sefer sefer üstüne ayrıca. Barışta ise bütün o paşalara, vezir vüzeraya yalılar, hanlar, hamamlar, bağışlanan köyler, obalar... İhsan. Resmen bağış yani. Allahın vekili padişah bağışı. O zamanlar öyleymiş. Son model bir araba bağışlanır gibi, bir yazlık konut tahsis buyrulur gibi, hektarlarca koruluk, ormanlık, başarılarınızın karşılığı, denip veriverilirmiş.

"Demek balık baştan kokmuş. Kumandanlar, paşalar, gevşemiş. Başı öyle gören ayaklar da, ne reformuymuş, neyimiz varmış bizim eyy tüysüzler, deyüp, değişime karşı çıkmış. Ama daha İkinci Osman'ın öldürülmesi üstünden otuz yıl bile geçmeden, buyrun size İkinci Viyana bozgunu. Benim değişik kaynaklardan öğrendiğime göre sevgili bayanlarım, baylarım, buradaki yeniçeri ordusunun kumandanı Kara Mustafa Paşa, kentin kapısına dayanıldığında, eh artık gerisini nasıl olsa askerlerim halleder Allahın izniyle, deyüp, Baden kaplıcalarının şifalı sularında cıp cıplamaya gidesi. Fakat ne diyelim, Allah izin vermemiş işte. O da bu sefer bu başarısızlığının cezasını dönüşte kellesiyle ödeyecektir. Allah Osmanlı ordusunun yardımına koşmamış, ama o sırada Leh Kralı Üçüncü Sobiyeski ve müttefikleri, Krakow'dan tam yirmi bin askerle koşup gelip Habsburg İmparatorluk askerine yardım etmiş. Yoksa, onlar gelene kadar Saray bayağı korkmuş, pılıyı pırtıyı toplayıp kent dışına kaçmış. Halk da tarlalara tepelere toplanıp, defile seyreder gibi Osmanlı askerlerinin Viyana'yı kuşatmasını seyrederlermiş! Tam da Ağustos ayı. Sıcak. Kahlenberg Tepesi ana baba günü. Yahu, ben sizlere şimdi bu tepenin Viyana'nın neresine düştüğünü göstermeliyim ki, Hıristiyanlık elden gidi-

yor avazeleriyle buraya akan Cermen ordusu ne yandan gelmiş, derken Leh ordusu bunlara ne yandan eklenmiş, bunlar böyle atmış beş bin kişilik koskoca bir ordu edip Yeniçeri ordusunu ne yandan kovalamış ve Tuna ne yana doğru akacağını nasıl şaşırmış, şöyle gözlerimizde güzelce canlandırabilelim. Ah Yunus'cuğum, bir kere daha bin teşekkür, en azından işte karşımızda Viyana. İşte bu da Osmanlı'nın çadır kurduğu tepe... Tuna, işte. *Akma Tuna akma ben bir dertliyim / Yar peşinde koşan kara bahtlıyım...*

"E, kolay mı canlarım, bütün o askerler, yıllaaar, yıllarboyu sevdiklerinden, analarından, çocuklarından uzak, savaş meydanlarında, yarı aç, yarı tok. Dayan ha dayan. Şu savaşların gözü körolsun. Kimbilir, bütün o ercikler öyle, çadır çötek oralarda, *kemirir içimi bir sinsi firak* diye diye ayrılık ateşiyle kavrularaktan...

"Hayalci Hocanız yine coştu canlarım. Bir film sahnesi gibi, ne yaparsınız? Düşünün ki, bu kuşatmadan daha üç gün önce bizzat İmparatorun kendisi *Sonsuzluk Mabedi* diye muhteşem bir baleyi yönetmektedir. Bu gösteride perde dev bir dünya yuvarlağı üstüne açılmakta, bütün Habsburg sülalesi teker teker altın tozlar içinde görünmekte, bu heykellerin sonuncusu, birden yeryuvarlağını bırakıp sahnenin önüne doğru gelmekte. Heykel sandığımız, kanlı canlı, İmparatorun tâ kendisidir; altın işleme ipek kadife pelerinini şöyle bir savurtup sahne önüne gelir; açılış bu şekilde tamamlandıktan sonra, baleyi yönetmeye koyulur. Şimdi artık sahneye her yanları renkli taşlar, sırma püsküllerle süslü filler dahil olur. Üstlerinde karayağız, yarıçıplak fil terbiyecileri; fillerin dansı başlar. Kırbaçlar şaklamakta, alınları göğüsleri çiçek resimli, başları tuhaf serpuşlu baletler, yani erkek balerinler fillerle adeta kadın cariyeleri gibi oynaşmaktadırlar. İmparator Birinci Leopold, bu dansın ateş dozunu gittikçe yükseltmek istemekte, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu temsilen sahnede bir billûr küre gibi parlayıp duran dünyanın üstünde güneş hiç batmamakta, bale, rengin, müziğin, zenginliğin, aşkın, tutkunun, efendilik ve köleliğin doruğunda seyretmektedir.

"Kilise dahi Viyana'ya has barok hayat biçimine uymuş, bunu kendine uydurmuş bulunmaktadır. Kiliselerin tavan ve duvarlarının neredeyse çırılçıplak kadın resimleriyle süslenme-

si izni o zaman çıkar; ressamlar kolları sıvarlar. Artık her yanı boyamaktadırlar. Evleri, iç mekânları... Hattâ tabutlar bile çiçek resimleriyle donatılır.

"Bir düşünün dostlarım, buna çok benzeyen bir barok, ülkemizde şimdi, üç-dört yüz yıl sonra boygöstermemekte midir? Televizyonda gördüğünüz törenleri, renkli basında sergilenen düğünleri, ziyafetleri düşünün... Evet, evet, tarih canlı bir şeydir.

"Ay ben nerelere açılıp gitmişim çocuklar. Günay kardeşiniz oradan, "Zil... zil!" diye uyarmasa, canlı tarihin peşine takılıp kimbilir daha ne... A, Günay, sen saçlarını ne yaptın dostum? Boyattın mı, ıslattın mı? Nedir öyle parıl parıl, cam gibi? Ne? Ha öyle mi, demek jölelenince böyle oluyor? Ben de jöleyi yenen, hani şöyle serin tatlılara konan bir şey sanırdım. Yok canım, pekâlâ yakışmış.

"Gelecek derste, Osmanlı'nın Hodin meselesine döneceğiz. Çıkabilirsiniz sayın bayanlarım, baylarım. Yunus, sen kal. Geçen gün bana verdiğin şiirlerini okudum da... onu konuşalım. Evet? Ne var Gülsen kızım? Acele Müdür Bey mi çağırmakta? Geliyormuş deyiver lütfen. Yunus, sen en iyisi akşama benim eve uğra. Daha rahat konuşuruz.

"Pekâlâ, dağılabilirsiniz.

"Hay Allah, göbeklendim yahu, ceketin önü zor kavuşuyor.

"Buyrun çıkın hepiniz; biraz çabuk olalım lütfen..."

Altı Yıl Sonra
(Kütahya)

"... öğretmenliğimin kesintiye uğramadığı tek dönem, buradaki şu son altı yılım. Sizlerle, ikinci lise mezunu kuşağa öğretmenlik ettim demektir ve artık emekli oluyorum sevgili bayanlarım, baylarım. Bugüne kadar sürç-ü lisan ettikse affola. Ağzımdan kötü bir söz çıktıysa, sizlere karşı kötü bir dil kullandıysam, bilgide ve davranışlarımda yanlışlar yaptıysam, hoşgörüle...

"Bu son yıl baktım da, aramızdaki yaş farkı büsbütün genişlemiş, anlayışlardaki fark da beklenenin çok üstünde. Yine

de, siz kendi adınıza ne dersiniz bilmem, fakat ben, canlarım, sizlere hiç bukadar yakın olmadım. Çünkü işte bugün sizler de yeni bir hayatın başındasınız, ben de öyle. Öğretmen ve öğrenci birbirine hiç bu denli benzememiştir.

"Bu dersin başında, içimde büyük bir kahkaha uçverdi. Çığlık gibi bir şey. Kendimi tuttum; o kahkahayı ya da çığlığı daha uygun bir zaman ve zemine sakladım.

"İçimde kopan, şiddetli bir fırtına, bir depremdi sanki. Çünkü ansızın kendimi gördüm. Sabah akşam, sizden öncekiler gibi sizlere de, otuz yedi yıldır Bizans, Venedik, Avusturya-Macaristan, Roma-Cermen, Hotin-Budin, Viyana, yine Viyana diye anlatıp duran, kafasından sürekli kaleler, kuleler, kiliseler, katedraller, saraylar, nehirler ve denizler geçen, ama benliğini kuşatan sınırların üç adım ötesine geçememiş olan kendimi... Ben sizlere, bütün bu anlattığım İmparatorlukların, sarayların müzelik hallerini bile gösteremedim dostlarım. Kendim de, ne zaman Topkapı Sarayı'nı gezsem, ne zaman Dolmabahçe Sarayı önünden geçsem, Ayvazovski tablolarının o saray duvarlarına tuhaf biçimde yabancı kalışı gibi, kendi tarihime de yabancı kaldığımı hissediyorum. Neden? Çünkü ben de hep kendi hayalimdeki tabloları anlattım sizlere. Tek tip tarih dersi kitabımızı kendi uydurmalarımla çeşnilendirmeye çalıştım. *Ümidi zülfüne tutmuş idim velî bildim / O dahi ömr gibi bivefâ imiş ey dost* diye beyitler, kasideler dizen ve gencecik yaşında öldürülen Cem Sultan'ın yediği son yemek acaba neydi, diye, tıpkı vurulan gençlerimizin, ünlü kişilerimizin yakınlarına son sözleri neydi acep, sorusunu sorar gibi, merak ettim, bu sorular peşinde uykularımı kaçırdım. Ümidi yüce, sonsuz bildim; genç ve gür saçlarınızla bir tuttum, ama o da ömrümüz gibi ölümlüymüş dostlarım, demek istemiyorum. Umudumu diri tutmaya çalışıyorum, emeklilikte artık, anlata anlata en fazla tutulduğum Venedik ve Viyana'yı mutlaka gidip görmeyi tasarlıyorum.

"Öğrencilerime de sık sık önerirdim. Ellerinden gelen oldu, hiç gelmeyen oldu, isteyen, ilgilenen oldu, ilgilenmeyen oldu ve aslında ilgisizlik zaman içinde epey arttı yaşadığımız toprakları şöyle iyice bir tanımamız açısından.

"Bendeniz arkadaşlar, her tatilde ülkeye bir ucundan yaklaşmaya çalıştım. Gidip, Yavuz Sultan Selim zamanında Bozok'lu Celâl'in mehdiliğini ilân ederek binlerce taraftarıyla patlattığı isyanın Yozgat'ını gördüm örnekse; bugününe, bugünkü toplum hayatına, ekonomisine, eğilimlerine, dinsel yaklaşımlara bakarak dünü, o isyanları kavramaya çalıştım; buna çalıştıkça da bugününü daha iyi anlamaya başladım. Ya da sevgili dostlarım, Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa'nın Genç Osman kanını dava ederek –o zamanlar böyle kana kan davalar vardı, diye bugün yokolup gitmiştir sanmayasınız, kılık değiştirmiştir salt– ortaya bir isyanla çıktığı, ele geçirdiği yeniçerileri katlettiği, işkencelerden işkence beğensinler diye sürüyüp götürdüğü Erzurum yaylalarını... gezdim. Tarih o zaman gerçekten diriliyor. Bizimse bu kapalı sınıflarda, bunları, buraları gözümüzde daha rahat canlandırabileceğim filmlerimiz, slaydlarımız biryana, ayrıntılı duvar haritalarımız bile olmadı.

"Üç yıl önce bu sınıfta Yunus adlı bir arkadaşınız vardı. Şiire, çizgiye eli yatkındı. İyi resim yapardı. Tuhaftı, ama yetenekli bir genç dostumuz... O bize, tarihini anlattığımız her yerin, her döneme ait geniş, güzel haritalarını çizmeyi alışkanlık edinmişti. İşte benim sizlere üstünde ders anlattığım, artık çok eprimiş bu haritalardır hâlâ... Çok eski yıllarda adını dahi unutmadığım Asaf diye bir öğrencim vardı, o da bize toptoparlak bir su kabağı üstüne dünyayı nakşetmişti. Kim orada? Niye gülüyorsunuz bakayım, su kabağı tabii ya... Ona gülmüyor musun Osman? Ya neye? Ne derlerdi Yunus'a? Kız Yunus mu derlerdi? Sebep? Küpesi mi? Kulağının birindeki küpe... Ha evet. Tuhafsınız arkadaşlar. Görünüş insanı her zaman yanıltır. Ama diyelim ki yanılmadınız, size ne? Bak beni iyi dinle karakaş oğlum, şimdi artık her yerde binlerle, yüzbinlerle delikanlı saç uzatıp küpe takınmaktadır. Bunu belki de her yanı fazla 'erkek adam' doldurduğu için yapıyorlar, belki yiğitliğin yüzünü değiştirmek, meselâ başkalarının çok özel hayatına burun sokmamanın yiğitlik olduğunu göstermek istiyorlar. Belki insanın farklı olabilme hakkını savunuyorlar? Ya sen benim sarıkafa oğlum, sen niye kikirdiyorsun ha? Yunus'u unut-

madım, evet; unutmak mı gerekiyordu? Hepimiz için fazladan bir şeyler üretmiş, belki biraz tuhaf, öfkeli, ama yetenekli, verimli bir arkadaşı unutsak ayıp olmaz mı? Tarih ne için öğrenilir çocuklar?

"Ne? Eh evet, belki bunda da sen haklısın Osman'cığım. Artık bu benim son dersim olmasaydı, bugüne kadar başkalarının 'kız', seninse şimdi 'karı' diye daha şeddeli nitelediğin Yunus konumunu belki bukadar açık savunamazdım, evet efendim, korkardım.

"Hiçbirinizin benden korkmasını istemedim. Karşılıklı saygımız olsun istedim. Çünkü, benden öğreticilik bekleyenler, kendilerinden korkmamı da beklemişlerdir.

"Artık ayrılıyoruz. Sizlere bakıyorum. Bakıyor, her şeye karşın kendi kendime şöyle diyorum: Ah ne tuhaf, şu bizim okullarımızda sınıflar, kitaplar, giyim kuşamlar tek boyut, tek renk, tek biçim, ama çocuklarımızın saçları, gözleri, rengârenktir. Kiminiz kara gözlü, kiminiz mavi; kimi kumral, kimi siyah saçlı; kiminiz hattâ kızıl, kiminiz saman sarısı... İçinizde Kızılderili gibi, bakır tenli olanlar da var. Kiminiz ince uzunsunuz, kiminiz tıknaz, bodur. Çok sıska olanlar ile pek tombullar... Ama ne yazık, dıştaki farklılığı biz düşüncelerde ve duygularda pek göremiyoruz. Yaşama biçimlerimizde göremiyoruz. Hattâ insanlar, yapılarındaki farklılığı bile yaygınlaşan saç biçimleri, giyim kuşamlar içinde silikleştiriyor, yokediyorlar. İlle, herkes ne yiyorsa o yenecek, ne giyiyorsa, o giyilecek, ne yapıyorsa, o yapılacak. Bence sizler, kendini böylece silen, yokedenler çoğunluğu değil, kendini varederek o varlığı, kişiliği savunanlar çoğunluğu olmalısınız, bilmem ki anlatabildim mi sevgililerim? 'Kaderinizi' değiştirmelisiniz.

"Görüyorum, sıkıldınız.

"Zaten artık "Elveda" demenin zamanı.

"Hiç değilse ben, bundan böyle kendi kaderimi değiştirmeye çalışayım. Viyana'yı hâlâ görememiş bulunmaklığım bir alınyazısı değildir ya?

"Bu arada, hiç kuşkunuz olmasın, o büyük, görkemli ve sırlarla dolu aşk kahramanlarının birlikte intihar ettikleri Mayerling av köşkünü de göreceğim. Son defa baş koydukları yas-

tıkta Barones Vetsera'nın kurumuş gözyaşlarına bakacağım. Henüz on yedi yaşındaki Mari Vetsera ile Arşidük Rudolf'u, onların aşklarını, son gecelerini düşünürken, ölümden az önce, köşkün yemek salonunda intihara sahiden birlikte mi karar vermişlerdi, diye yeniden yeniden soracağım; orada, akşam yemeğinde ne yemiş olabileceklerini de bulmaya çalışacağım. Bana gülebilirsiniz, fakat bu kafamı çok kurcalayan bir soru. O zamanlar düklerin, baronların, sultanların, prenslerin yemek listeleri akıllara durgunluk verecek çeşitliliktedir. Bizim Osmanlı sarayındaki normal iftar sofraları da bunlardan aşağı kalmazsa da, Arşidük Rudolf'la Mari Vetsera'nın intihar öncesi sofralarında neler bulunduğunu öğrenmek benim en büyük tutkularımdan biridir. Ne yediler, ne içtiler? İştahları yerinde miydi, değil miydi? İnsan buna bakarak bile, bir ölümün intihar mı, cinayet mi olduğunu anlayabilir? Ya da fazla yemekle çılgınlık arası mesafenin çok kısa olduğunu... Ah, tarih! Saraybosna'da vurulan Arşidük Ferdinand'ı alalım meselâ... Onun kanlı üniforması, bir müzede....

"Özür dilerim, uzattım.

"Ders bitti, genç dostlarım!

"Hayalci Hocanız sizlere, geniş ufuklu günler, merak dolu bir gelecek diliyor.

"Ooo, çok teşekkürler Ruhi'ciğim, hepinize çok teşekkür çocuklar. Nekadar duygulandım. Gümüş çerçeve içinde son sınıfımızın grup fotoğrafı. Sizler ve ben... Neredeyse ağlayacağım. Fakat hele şu benim halime bakın, kruvaze ceket amma da daralmış!. Yok canım, ben genişlemedim tabii, o daraldı. İşte saçlarım da dökülmemiş, ne ak var, ne bi şey... Oh çok şükür, sizleri böyle gülümsettim ya...

"Haa, bu arada, bu akşam değerli edebiyat öğretmeniniz Nesrin Hanım'ın, emekliye ayrılışım dolayısıyla hazırladığı sofranın konuğu olacağım. Arkamızdan dedikodularla Nesrin Hanım'ı üzücü şeyler olmasın diye, siz çocuklarımı da bu fotoğrafla masanın üstünde bulunduracağım.

"Sizin de hayatınız ve tertemiz dostluklarınız hiç kirlenmesin canlarım.

" Vakit azaldıkça çoğalmam gerekiyor
Hemen yetişmeliyim kaçan taşıtlara
Yaşansın son bir anılar
Zaman yok bir daha

demişlerdir has bir şairimiz. Anlayana.

İnsan yaşlanınca yollarda kalıyor
Yaşansın kendimi atacağım odalarda.

"Çıkabilirsiniz, sevgili çocuklarım.
"Hayır, rica ederim, önce sizler, her zamanki gibi.
Buyrunuz, geçiniz. Geçin..."

IV.

Hayatın Kumarı

"Demek burada da yazıyorsunuz?"

Başımı kaldırdım, oturduğum masanın boş yanında, karşımda duran yüze baktım. Tanımıyordum. Kibar kibar gülümsüyordu.

Şaşkındım. Burada, üstünde doğup yaşlandığım topraklardan çok uzaklarda, semt sakinlerinden başka kimsenin de pek uğramadığı bu kır lokantasında bana anadilim ve adımla hitap eden kişi kim?

Hayır. Hiç tanımıyordum o yüzü. O ânda, Yirminci Yüzyıl başlarında Sarayevo'da vurulan Arşidük Ferdinand'ın yüzü bile bana daha tanıdıktı. Habsburgların son temsilcilerinden İmparator Franz Jozef'in acıları da. O kadar yufka yürekli imiş ki, monarklığı hiç becerememiş. Hoş zaten çağ da artık hanedanları, imparatorları falan takacak çağ değil. Hepsi bir bir yıkılmış, yıkılmakta... İşçi hareketleri bir yanda, anarşist eylemleri, suikastler bir yanda. Bugünkü gibi neredeyse herkes bir cumhuriyet olana kadar baş ayakla, ayak başla didişip durmakta ve inanılır gibi değil, hâlâ ırk ve din kavgaları ortalığı kasıp kavurmakta; Almanı, Macarı, Çeki, Slovakı ve Romanı, herbirinden de birkaç bin adet Yahudisi, çigan-çengi, veba-tifüs bir arada yaşayıp gitmiş Avusturya-Macaristan toprakları sen sen, ben ben kavgasına tutuşmuş bulunmaktadır. Bu durumda, duyarlı ve dertli İmparator da, her sabahın altısında bir tiyatro sanatçısı

olan metresinin kapısını çalarak ona içini dökmektedir. Nasıl dökmesin ki? Yapayalnızdır. Koskoca imparatorluktan ortalarda kimse kalmamış gibidir. Pek sevgili karısı, Güzel Elizabet, Sissi, diye de anılan Kraliçe Elizabet, biraz kaçırmış, ruhu çok bunaldığı için sık sık Viyana'dan ayrılıp Avrupa'nın orasında burasında dolanır olmuştur. Kardeşlerinden Maksimilyen, Meksika'da vurulmuştur. Yeğeni Arşidük Salvador da tuhaf bir adam çıkmış, İmparatorluk ailesiyle bütün bağlarını koparararak Güney Amerika'ya yelken açmış, kimseler izini bulamasın, diye de adını Johann Orth olarak değiştirip, oralardaki Viyanalı bir tüccarın kızıyla evlenmiştir.

Bukadar olsa iyi. İmparatoru daha da büyük acılar, yıkımlar, yalnızlıklar beklemektedir. Varisi, oğlu Rudolf, –herkesin pek iyi bildiği gibi– Mayerling'de, sevgilisi Barones Mari Vetsera ile birlikte intihar etmiş, intihar nedeni ya gizlenmiş, ya bir giz olarak kalmıştır. Derken, Viyana Operası'nın mimarı Van der Null, eseri Viyanalılar, özellikle de İmparator tarafından çok eleştirildi diye kendini asmış, burasını birlikte tasarladıkları mimar arkadaşı, olayın sarsıntısıyla fücceten vefat etmiş, bütün bunlardan da fazlaca etkilenen Franz Jozef ise, suçluluk duygularına kapılarak eleştirilerinden pişmanlık duymuş, derin üzüntülere garkolmuş, sonuçta, bir kararnâme ile, her ne biçim altında olursa olsun sanat eserlerinin eleştirilmesini yasaklamıştır. Ondan sonra kendisi de, kim neyi nasıl yaparsa yapsın, "Pek güzel olmuş, memnun kaldım," demeyi bir alışkanlık haline getirmiştir.

Fakat, Tanrının ve halkının karşısında bukadar alttan almakla İmparatorun acılarının dinmesi şöyle dursun, çektiklerine daha da beterleri eklenmiş, sevgili Elizabet'i Cenevre'de bir anarşist tarafından vurulmuştur. Çok geçmeden Sarayevo suikasti vuku bulmuş, uluslar savaşı patlamış, şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüp dili tutulan Franz Jozef, savaşın ikinci yılında gözlerini içinde yaşadığı operalar ve cinayetler dünyasına kapamıştır ki, işte ben, tam o sırada bir yandan arabasında vurulan Arşidük'ün kanlar içinde yana devrilişine, "Aa, Ay, Ayy!" demekte, öte yandan da, sarayında neredeyse tek başına ölen Franz Jozef'in gözkapaklarını ellerimle örtmekte, örterken de: Bitti,

artık hiç üzülmeyeceksiniz işte, demeye hazırlanmaktaydım. Üstelik uzunca bir sosyal demokrat dönemden sonra, şu olanlara bakın.

"Uzun süredir şurada oturmuş, size bakıyordum. Ülkemin bir yazarı. Hemen tanıdım; çalışıyordunuz, fevkalâde kaptırmıştınız, bölmek istemedim, ama..."

Sanki bir korunma duygusuyla, masada, önümde duran defterimi çarçabuk kapatıvermiştim. Her fırsatta başına çöküp ne işe yarayacağını bilmeden sürekli notlar aldığım defterim. O zamanlar, böyle binde bir de olsa, hâlâ elle yazı yazanlar bulunurdu; görüldüğü gibi ben onlardan biriydim, ama antikalığımdan utanmıştım doğrusu. Defterimin kapağını öyle bir kapatış kapatmıştım ki, bu sefer de o hareketimden utandım. Gizli gizli şiir yazan lise öğrencilerine benziyordum. Ya da tarihçinin dersinde amiral battı oynayan yeniyetmelere...

Bana böyle suçüstü yakalanmışlık duygusu veren kimse, kırk-kırk beş yaşlarında, hafif kır saçlı, yanık tenli bir adam. Gözlüklü. Okumuş yazmış halli. O dönemde böyle okur yazar tiplerine de arada sırada rastlanırdı. Ama benim sandığımdan da yaygın olmalıydılar. Baksanıza, elin memleketinde ben bile beni tanıyan birine rastlamıştım! Üstünde tertemiz bir tişört vardı, bacaklarında iyi marka kot pantalon. Tarihin bu kesiminde kot, kalitesi ne olursa olsun, genç yaşlı, herkes için yarı üniforma gibi bir şeydi.

"Kitaplarınızı biliyorum efendim. İzin verir misiniz, oturabilir miyim? Size bir şarap da ben ısmarlayabilir miyim?"

Hangi yazar, büsbütün de okunmaz, bilinmez biri olmadığını kanıtlayan böyle bir okur karşısında eğilmez ki? Elim ayağıma dolanmıştı. Hemen neredeyse, bir kapıyı açıp, onu önden buyur etme hevesindeymişim gibi, şöyle ayağa kalkmak üzre kımıldanmıştım. Karşımdaki terbiyeli terbiyeli beni önledi:

"Lütfen rahatsız olmayın..."

Güneş çoktan silinip gitmiş. Günbatımının ayak izleri tozpembelikler bile patlıcan moruna dönmüş. Ortalıkta hoş bir serinlik var. Anita, Wiltschko'ların bahçe lambalarını henüz yakmamış. Fakat, annelerle babalar çocuklarını alıp gitmiş. Bahçede artık yalnızca okurumla benim mırıltılarım... Ormandan üs-

tümüze hışırtıyla gelen esintinin ortalığa bir şeyler fısıldaması gibi. Haa, Wiltschko'lar mı? Önümüzde uzanıp giden bağların, bu bahçenin, içtiğimiz şarap kavının sahibi aile işte. Ancak, ben hâlâ nerede bulunduğumu, zamanın hangi dairesinde oturduğumu anlamaya çalışırken, karşıma yerleşen terbiyeli adam da Anita'yı aramaya koyulmuştu. İçimden, çok beklersin, şimdi Anita'nın yemek saati, kırk dakika sonra ancak görebilirsin onu, diye geçiriyordum. Burada, hangi saatte ne olur, tanımadığım kişiden daha iyi bildiğimi düşünüyordum. Hattâ ona yardımcı olmaya hazırlanıyordum, oysa Anita çoktan masamızın yanında bitmiş, önümüze birer bardak şarap bırakmış, boşları almış, ona dost gülümsemelerle yiyecek bir şeyler de isteyip istemediğimizi soruyordu. Sekiz haftadan fazla bir zamanda ne olsa ben bile, hemen hiç bilmediğim bir dilde çat pat bir şeyler anlamaya başlamıştım. Bazı sabahlar şehre, pardon, kente inmez, ormanda uzun yürüyüşler yapardım. Kuşların, böceklerin sesine, ağaçların hışırtısına, bir ağaçkakanın tak tak gaga vuruşuna, önüme tık diye düşen bir palamut meşesi, bir at kestanesi sesine ıslığımla katılmaya çalışır, bu işte ısrar ettiğim zamanlar, kendimi hafifçe Schubert olmuş sanırdım; hani sanki şakaklarımda favorilerim, boynumda fularım, üstümde kadife yakalı redingotum, bir elimde bastonum, ötekinde silindir şapkam vardır ve dudaklarımdan çıkan notalar önümsıra kelebekler gibi uçuşmaktadır; süpürge çöpünün ulaşamadığı menzile notalarım ulaşacak, beni peşinden koşturan neyse, onu bulup önünü kesecek, melodimle büyüleyecek, bulunduğu noktadan kımıldayamaz edecekti.

Bu hayallerle öyle yorgun düşerdim ki, dönüşte yine Wiltschko'ların bahçesine uğrar, dinlenirdim. Garson kıza çevreden, Anita, diye seslenildiğini bilirdim. Ama kendim onu bir kere bile böyle çağıramamış, ikide bir, "Madmazel..." deyip durmuştum. Bu bana İngilizce, "Mis..." diye seslenmekten daha ince, saygılı gelirdi. Adını hâlâ bilmediğim sevgili okurum ise genç kıza kırk yıllık dostu gibi davranıyor, Anita şöyle, Anita böyle, deyip duruyordu; onunla şakalaşıyordu. Ne seçilebileceği konusunda hiç bocalamadan birtakım soğuk, sıcak yiyecekler ısmarladı. Garson kız, yine çat pat çıkarabildiğim kada-

rıyla, "Kendini bir daha bukadar özletmemen için özel bir şey getireceğim," diye uzaklaştıktan sonra ise bana:

"Size sormadan ısmarladığım için hoşgörün, efendim," dedi. "Sevmediğiniz şeyler olursa, yemezsiniz..."

"Zahmet ediyorsunuz."

"Rica ederim. Siz beni masanıza kabul buyurduktan sonra. Burası bizim insanlarımızın bilmediği bir köşe. Kentten de uzak. Sizi görünce, tanıyınca yani, sahiden şaşırdım. Yeni bir kitap mı yazıyorsunuz? İstemezseniz yanıtlamayın. Bu yakınlarda mı oturuyorsunuz?"

Ona, aşağıdaki süpermarketin birkaç sokak yukarısında bir evde kaldığımı, haftalardır bu kentte yaşadığımı, herbir yanda dolanıp durduğumu, havanın zaman zaman çok bunaltıcı bir hal aldığını, bitkinleştirdiğini, yine de kokusunu duyduğum, fakat elimle tutamadığım bir şeyin peşinde olduğumu, bu tutkulu arayış ateşinin içime birkaç yıl önce Londra'da düştüğünü, o gün bugündür beni yakıp kavurduğunu, olmadık yerde, olmadık zamanlarda karşıma çıkan hayaletlerin, veba çukurlarının, din savaşlarının, suikastlerin, fil balelerinin, kulelerin, zindanların, opera ve cinayetlerin, intiharların hayatımı karabasana çevirdiğini, tarihe bir Ortaçağ sonrası barokunun çılgınlık gölgeleri düşüyorsa bile, bu gölgeler arasında kruvaze ceketli, efendi ve matruş yüzünde her seferinde seçilen gülümseyişe, böyle bir gülümseyişle kendisi için açtığı kapılardan basıp geçenlere, basıp geçenlere, kapı kanadı elinde, yolverişine bakılırsa ayrıca da romantik demekte bir sakınca görmediğim kimsenin ne aradığını sormadan edemediğimi, böylece üstümdeki karabasan ağırlığının daha da arttığını yarı kekeleyerek söylemeye çalıştım. Söylediklerimden hiçbir şey çıkaramayacağını düşünüyordum, ama bunda da yanılmışım:

"Ah, anlamıştım! Siz yeni bir kitap yazma peşindesiniz!" dedi sakin sakin. O kadar yatıştırıcı bir edası vardı ki, bu sefer de bir deliye nasıl davranılmak gerekirse, öyle davrandığı kuşkusuna kapıldım. Değerli okurum karşısında irtifa mı kaybediyordum yoksa?. Onu şöyle bir tartma amacıyla:

"Yazdıklarımın aradığım şeyle hiçbir ilgisini göremiyorum ama," demiştim ben de ona.

Sesim kulaklarımda titrek, bitkin tınlıyordu. Resmen acı çekiyordum. Her şey avuçlarımdan kayıp gitmişti. Yazı denilen şey tarihe gömülmek üzereydi. Söz, gittikçe kısalıyordu. Geride sadece kodlar kalmaktaydı: YDP-PHC-PHS-BP-UNO-FAO-İT-FA-AHC-RTI-NBSI-ISBN... Hattâ bunların yerini de işaretler, çizgiler, resimler almaya başlamıştı. Hiyeroglif yazısı gibi yazılar türüyor, 'Kadın' demek için meselâ, bir yuvarlak, ona bitişik artı işareti çizmek yetiyordu. Aksi gibi benim elimden de hiç çizgi çizmek, resim yapmak gelmiyordu. Harita bile çizemiyordum, durumum gerçekten umutsuzdu. Kendimi herhalde bunun için Franz Jozef'e yakın duymuştum. İnsanları kitap okumuyorlar, yazıyı unuttular, diye eleştirmekten, çocukların bütün gün sokaklarda top peşinde koşmalarını ya da ellerinde pilli dıt dıtlamalarını gelecek adına doğru bulmadığımı ifadeden çekinir olmuştum. Çünkü bu tür eleştiriler ya bir kitabevi yangınıyla sonuçlanıyor ya da anneler babalar çocuklarının trafik kazasına kurban gidişinden sizi sorumlu tutmaya başlıyorlardı. Her eleştirinin yanıtı yıkım ve ölüm olacaksa, "Pekâlâ, pek güzel, her şey iyi, memnunum," demeyi, kafamı boşu boşuna tarih dersleriyle yormamayı öğrenmeliydim. Yoksa ben de bir metres tutmalı, sabahları gözümün çapağını ayıklaya ayıklaya ona içimi dökmeye mi gitmeliydim? Ama benim geride ona bırakacak atım arabam, mücevherlerim falan da yok ki, içdökmelerimi niye dinlesin? Nerede öyle bedava aşklar? Hadi onu da geçeyim, anahtar deliğini örttükleri kâğıtta bir gedik açan süpürge çöpü nerede kaldı, Sultan Cem ve Itrî nerede ey dost, Üçüncü Selim nerede, liselerde okuduğumuz onca tarih dersi ve Cumhuriyet nerede, yeni yeni kurulan din ve kabile imparatorlukları Halep'te ise arşın nerede, arşın orada ise Barok nerede; o da Belveder'de falan ise, Graben'la Kärtner'ın hayhuyu ortasında ben neredeyim?

Sık sık soluğum kesiliyordu. Bir defasında, işte sözünü ettiğim zaman Londra'da Hyde Park köşesinde de soluğumun içime tıkılıp kaldığını hissetmiştim, ama hadi o zaman önümsıra hamburgerciye doğru koşan iki yeğenime yetişmek zorundaydım. Ya bu kentte, o bahçede, tarihten silinmeye yüztutmuş bir defterin başında oluşum hangi zorunluluğun sonucu?

Masanın öteki ucundan bana yatıştırıcı tebessümler gönderen terbiyeli okur tarafından gerçekten de suçüstü yakalanmış gibiydim. Öyle ya, ne arıyordum buralarda? 'Bizimkiler'in bilmediği 'ötekiler' köşesinde ne işim vardı? Hâlâ adını bile öğrenemediğim bir adamla şarap içiyor, onun bana ısmarladığı yemekleri tatmaya hazırlanıyordum. Tedirginliğim artıyordu. Tanımadığım kimselerin hayatları üstüne soru sormaktan hiç hoşlanmayışım, buna heveslensem de beceremeyeceğimi bilmem ise soluğumu ayrıca tıkıyordu. Fakat, hoş, terbiyeli ve cömert okurum beni bu sıkıntılarımın hiç değilse birazından kurtarıverdi:

"Önce izninizle kendimi tanıtayım. Bunu çoktan yapmalıydım, şaşkınlığıma, heyecanıma verin. Adım Asaf. Münih'te ruh doktorluğu yapıyorum."

Demedim mi? Bir deliyi yatıştırmaya çalışır gibi sakin görünüşü burdan geliyor işte! Adı Asaf'mış. Bu ad da bana hiç yabancı değil. Büyütmemeliyim, Asaf, yaygın bir ad. Her yerde geçebilir... Yine de, bu Asaf adıyla başka, özel bir yakınlığım olmuş gibi bir duygu içindeydim.

Asaf, babası dar gelirliler sınıfından olduğu için, ülkede Tıp Fakültesi'ni hayli güç koşullarda bitirebilmiş. Tam da son sınıfa geldiğinde, neredeyse her şey boşa gidecekmiş. Kargaşa dönemi... "İşte o bildiğiniz dönemler, olaylar..." diyordu. Üstüne ezik büzük bir hal gelmişti:

"Babam beni okutmak için o kadar sıkıntı çekmişti ki, bir ucundan öğrenci hareketlerine karıştım diye neredeyse utanç duyacaktım. Böyle hissettim diye, bu sefer de kendimden utanmıştım. Babam, ek mesai falan, yine destek verdi. Tarihimizde böyle babaların bulunduğu dönemler vardı, değil mi? İnsan, çocukları olarak her zaman onlara borçluluk duyar, ömürler de üstüste binen borçlarla biter giderdi. Babam, 'borç ödeme' töresinin ortadan kalkışını göremedi. Ben Tıpta bir değil, iki yıl kaybettim. Ortalık biraz durulur gibi olunca, geceleri şurda burda çalışarak, karpuz sergilerinde karpuz satarak fakülteyi sekiz yılda bitirdim."

Artık sokak işlerinde çalışmaya, barlarda barmenlik yapmaya alışmışmış, ama bu sefer de annesi, herkes babadan kalan

'mirası' tek başına yiyor, oğluna hiçbir şey koklatmıyor sanacak diye, iki gözü iki çeşme ağlayıp duruyormuş. Utanıyormuş da. Asaf, aynı 'küçük işler'i gözlerden ırak yerlerde, yurt dışında yaparsa, annesinin içinin rahat edeceğini düşünüp bir rastlantı sonucu Viyana'ya gelmiş. Yine bir yandan barmenlik, bulaşıkçılık, öte yandan üniversite derken, ihtisasını, öyle rastgitmiş, ruhbilim dalında yapmış. Profesörü tarafından çok seviliyormuş. Onun sağladığı bursla bir ara Amerika'ya gitmiş, Ohio'da bir hastanede çalışmış, derken orada kalmaya karar vermiş. Yeni dünyada o sıralar o kadar çok insan ruh doktorlarının kapısını çalıyormuş ki, bayağı iyi kazanmış. Hattâ annesine deniz kıyısında bir yazlık bile almış, onu mutlandırmış. Sonradan profesörü kendisini geri, Viyana'ya çağırmış. Yardımcıya ihtiyacı varmış, Asaf'a çok güveniyormuş.

"Derken, aynı profesörüm Münih'te önemli bir hastanenin başhekimliği için davet alınca, beni de yine yanında istedi. O kadar çok iyiliğini gördüm ki efendim, ona 'olmaz' demem mümkün değil. Burada evlenmiştim. Bir de kızım oldu. Karım Avusturyalı. O da doktor. Çocuk doktoru. Daha doğrusu, doğum öncesi DNA'ların durumuyla ilgili bir branş... Prof.'um Münih'te ona da iyi bir laboratuvarda iyi bir post sağladı. Kalktık gittik. Burdaki evi kapamadık. Çünkü, sık sık gelip gidiyoruz. Karımın ailesi burada. Onlar On Dokuzuncu Bezirk'de oturuyorlar, kentin kuzeylerinde... Hemen her Noel tatili geliriz. Başka her fırsatta geliriz. Onun için evi olduğu gibi bırakıyoruz..." diye anlatıyordu.

O anlatırken gözlerimin önünden çeşit çeşit film kareleri geçiyordu. Doktor Asaf'ı kâh kara kaşlı, kara gözle bir lise öğrencisi olarak, babasının tayinen gittiği Anadolu şehirlerinden birinin lisesinde habire meydan savaşlarının tarihlerini ezberlerken görüyor, kâh Bebek'in barındaki barmene benzetiyor, kâh bütün yaz Maslak yolunda bir karpuz sergisi başında dikilen çocuk sanıyor, sonra, ansızın, onun bunların hiçbiri değil de, geceyarısı bindiğim bir takside, "Araba benim değil, ama geceleri ben çalıştırıyorum efendim, okuyabilmek için..." diyen ve o tarihlerde eşine artık çok ender rastlanmaya başlanan düzgün şiveli, nazik, arabanın teypinde de, o da müşterinin iznini

aldıktan sonra, hafif hafif Arnold Schoenberg *Telli Çalgılar Trio*'su çalan delikanlı olduğunu düşünüyordum. "Evimizi kapatmadık," derken, sesinde bir ürperti, yüzünde bir ışıltı beliriyordu. Besbelli orası, huzur köşesiydi; 'borç duyguları'ndan arınıp emeğine saygı duyabildiği köşe. Hattâ bir çeşit gurur. Ama doğrusu bu gururu ele vermeyecek kadar da iyi eğitmişti kendisini. Her yanından alçakgönüllülük akıyordu. Bu da tarihe karışıp gitmiş bir şey değil miydi? Kimbilir, belki ülkede gün gün azalan, azala azala yeni bir azınlık grubu oluşturan, orada bile birbirinden habersiz duranları öyle bırakıp gidenlerden biri olduğu için suçluluk duyuyordu.

Ne olursa olsun, artık benim de doktora bir soru sormam gerekmiyor muydu?

"Eviniz şehrin, pardon, kentin ne tarafında?" diye sordum ben de.

"Buralarda. Aynı Bezirk'de, yani bölgede," dedi.

Eliyle kır lokantasının üstünde bulunduğu caddenin güneybatı ucunu gösterdi:

"Şurada, Mauer'e inen sırtta..."

Oralarda da çok dolandım ben. Aradığımı bulmaktan umudumu kestiğim halde, salt güneyden esen rüzgârın fısıltısını dinleyerek, bu fısıltıların içimdeki düğümü çözeceğini bekleyerek üzüm bağlarının aralarındaki yollarda dolanıp durdum. Evlerden bazılarını çok beğenmiştim. Hele birinin, kimin acaba, diyerek eğilip kapı levhasını okuyacaktım. Utanmıştım. Sonra, ya pencereden biri görürse, ya bir köpek havlayarak üstüme saldırırsa, ya kapı pat diye açılıverirse?.. Açılıp karşımda bu aynı okuru bulmam amma tuhaf olurdu haa! Doğru ya, hayat bir kumar değil de neydi sanki?

Aklımdan ne geçtiğini mi anladı; sanki iç sesimi yankılıyordu:

"Ah efendim, hayat sahiden bir kumar! Yaşamımızda rastlantıların önemi çok büyüktür. Size burada rastlayıvermem... Düşünüyorum da... Okuduğum bütün romanlar sahici bir başlangıçla bitsin isterim, diyen birinin öyküsünü yazmıştınız, onu unutamıyorum. Bakın işte, bu karşılaşmamızın başlangıcı da çok sahici. Rastlantı çünkü... Ah evet, rastlantılar..."

Onun ruh doktoru oluşu bile bir rastlantı sonucuymuş. Aslında göz doktoru olmak istiyormuş. Okumayı çok sevdiği, eski oymacılar gibi yazarlara ayrı bir saygısı bulunduğu için, bu tür işlerle uğraşan kişilerin önünde sonunda gözlerinin bozulacağını, böylece de kendisine onları iyileştirip yardımcı olma onurunun düşeceğini hayal ediyormuş.

"Ama kumarda kazandınız," dedim ona, "artık okumaktan ve yazmaktan gözü bozulan kimse yok, büsbütün hastasız kalacaktınız..; Oysa ruhu bozulan..."

Gülüştük. Ekledim:

"Şarabınız ısınıyor."

Hemen bardağını aldı, hafifçe kaldırdı. Tam o sırada da Anita bahçenin lambalarını yaktı. Beyaz şarabımız bardakları incecik, tül gibi buğulandırmıştı.

Doktor:

"Size rastladığım için çok mutluyum, yıllarca satırları arasında koştuğum bir yazarla karşılaştığıma inanamıyorum," dedi, içtik. Mahcup oldum.

Şarap bu sefer çok iyiydi. Buruk üzümden. Wiltschko'ların özel aile kavından olmalı. Yine tazeydi, ama çok inceydi.

Anita, eski, sürekli müşterisine gösterdiği dikkati sürdürüyordu. Az sonra yine gelmişti. Küçük küçük tabaklardaki yiyecekleri önümüze dizerken, hafif Macar aksanıyla tabaklardakinin adlarını da söyledi. Mantar turşusu vardı, keçi peynirine benzeyen bir peynir vardı; kaygan, taze görünüyordu. Ahtapot salatası ve incecik beyaz soslu kuşkonmaz vardı, bura usulü. Son tabak ise tam ortaya yerleştirildi. Özel ikram bu olsa gerekti. Gözucumla bakıyor, ne olduğunu anlamaya çalışıyordum, öteki ikisi bir tören edası içinde, coşkuyla, "Yaaa, evet, işte! Demek?.." gibi sesler çıkarıyor, küçük kesik sözcükler fırlatıyorlardı ortalığa.

Doktor Asaf, tabağı alıp bana uzattı:

"Buyurmaz mısınız?"

Kabuğu soyulmuş taze cevizmiş! Her şey makineyle kesilip, dilinip, soyulabilir. Ama taze ceviz sadece elle soyulur. Bu, Anita'nın doktora gerçek bir ikramıydı. El emeği, göz nuru... Üç taze ceviz de olsa...

Anita:

"Sıcakları da az sonra getiririm," deyip gitmişti.

Doktor Asaf, ardından seslendi:

"Çok da acele etme Anita. Sütlü cevizin tadını çıkarmalıyız...

Sonra bana döndü:

"Şurada, ormanın eteklerinde koca bir ceviz ağacı var. Bazan, duvarın beri yanına, yola iri iri cevizler düşer, ben toplarım. Çocukluğumdan kalma bir sevgi bu, taze cevize bayılırım. Ama Anita'ya da kimse iki diş ceviz soyup vermemiş herhalde. Ben arasıra cevizleri getirir, burada ayıklardım. Ona da soyup verirdim. Hele ağzına tutarsam, sevincine ölçü yoktur. Bakın şimdi ne yapmış... Bana borcunu ödüyor... Duygulandım."

"Başka yiyecek söylemeseydiniz. Çok olacak..."

"Umarım hemen kalkmak zorunda değilsiniz. Burada bir süre daha oturabilir miyiz?"

"Olur, tabii. Bu gece şehre inmeyecektim zaten. Yorgun ve ne yalan söyleyeyim, biraz da bezgindim bu akşam..."

"Kitap iyi gitmiyor mu?"

"Kitap mı iyi gitmiyor, hayat mı, bilemiyorum. Dedim ya, her şey bulanık. Aradığımı hiçbir yerde bulamıyorum...

"Ben de..."

Doktor Asaf, bunu öyle, bir kere daha benim iç sesimmiş gibi söyledi. Yani, hani, karşısındakiyle ortak bir yanı olduğunu belli etmek için değil, sahiden aradığını bulamayan biri konumunda bulunduğu için.

"Ama siz... İşte yerleşik bir hayatınız var. Gününüz, geleceğiniz programlı, planlı yanılmıyorsam..."

"Bakın, bu kuşkonmazlar bu şarapla iyi gidiyor; bilmem denemiş miydiniz? Keçi peyniri sever misiniz? Bunu bir tadın, çok taze, tuzsuz, çok taze. Belki daha önce tattınız?. Ah evet, hayatım planlı programlı. Ben neyi arıyorum öyleyse, değil mi? Kuşkusuz sizin yaratıcılıkta aradığınızla hiçbir biçimde eşitlenemez, ama gerçekten efendim, şu son hafta, içinde bulunduğum durumu bir bilseniz... İşime, hastaneye dönmem gerekiyor, dönemiyorum. Telefon ettim, faks çektim, biraz daha gecikeceğimi söyledim. Prof.'um doksanını geçti, artık çalışamıyor;

istese daha çalışır ama, istemiyor. Evine çekildi. Her şey beni bekliyor. Karım, kızım... Dönmem gerek evet, ama imkânsız..."

Ansızın, bir yangının içinden konuşur gibiydi. Yine de, sorunu neyse, itiraf ederim, ilgimi çekmiyordu. Merak bile etmiyordum. Hani ola ki, karısının annesi ya da babası hastalandı, onu bırakıp gidemiyor. Fakat öyle olsa, karısını çağırır, kendisi döner. O halde, güzel evlerinde onarım vardı; çatısı aktarılıyordu, adamlar evin üstünü açtılar, kapamadan ortadan yokoldular; doktor da evi öyle çatısız bacasız bırakıp gidemiyor. Önümüz kış. Yağmurların eli kulağında.

Bunların hiçbiri beni ilgilendirmez. Sadece, yağmurların eli kulağında, diye düşünür düşünmez, dönecek olmamı hatırladım, bir huzursuzluk duydum. Bungun, hayallerle dolu, yorucu bir yazdan sonra, kafamın içi, ruhum karmakarışıktı. Bense, bu yaz boyunca bu kentte içime bir çekidüzen vermeyi düşlemiştim. Bana o düzeni, dinginliği sağlayacak hayalin peşine düşmüştüm, oysa avuçlarım hâlâ bomboş...

"Özür dilerim, kim dediniz? Dalmışım..."

Doktor birinden sözediyordu galiba. Yüreğini bir şey sıkıyor gibiydi, yüzünde de ter çığsıması sanki... Yoksa, ağaç dallarından biri hafiften artan esintide lamba ışığını örttü de ondan mı yüzünü gölgelenmiş buldum? Sesi de donuklaşmıştı:

"Tarih hocam, efendim. Onu söylüyordum. Eskiden, lisedeyken, hem de ayrı ayrı yerlerde iki yıl öğretmenim olmuştu. Rastlantı işte. Ama siz onu asıl şiir kitaplarıyla, bazı denemeleriyle bileceksiniz. Kâmil Kaya, yani."

Nee? Peki ne olmuş ona? Beş kitabından özellikle ikisi neredeyse başucu kitabımdır. Güzel dörtlükleri, hoş hoş hikmetleri, aforizmaları vardır. Az okunur, ancak okurunca seçilmiştir. Tarihten hızla silinen sessiz ve derindenliğin bellibaşlı son temsilcilerinden biridir bence.

Doktor Asaf, ağzının cevizini bir yudum şarapla yıkadıktan sonra, Kâmil Kaya'dan okumaya başlamıştı. Belleği nekadar sağlammış! Bitirince:

"Dörtlükler'inden. Hadi onun sağlığına içelim," dedim. "Kendisiyle hiç karşılaşmadım, ama aslolan yazarın eseriyle buluşmak, değil mi?"

Doktor, hüzünlü hüzünlü başını salladı:

"Onu kaybettim, biliyor musunuz? Kahroluyorum..."

Neredeyse şarap bardağımı deviriyordum.

"Kaybetmek mi? Nasıl yani, ne zaman? Daha bu kış bir konferansı..."

Doktor, bu sefer de beni yatıştırmak zorunda kalmıştı:

"Yo, yoo, hayır. Öldüğünü düşünmek bile istemiyorum. Saçma olur. Hem, Allah korusun, öyle bir şey olsa, bilinirdi. Fakat, onu kaybettim. Kayıp, yok. Yokoldu yani..."

Kocaman, yaşlı başlı adam nereye kaybolur canım? Neredeymiş ki, doktor Asaf onu orada kaybetmiş? Üç aydır gazetelerimizden kaçının yüzünü kaç kere gördüm? Ya üç, ya beş... Onun kaybından herhalde dünya basını da sözaçacak değildi, nereden haberim olabilirdi? Eski öğrencisi karşımda beni yatıştırmaya çalışıyordu ama, kendisi de artık fazlasıyla tedirgin:

"Ben onu burada, bu kentte, hem de kendi evimde kaybettim..."

Uzatmayayım, bana sonra şunları anlattı; daha doğrusu aklımda tutabildiğim kadarıyla bu kayıp hikâyesi, başıyla sonuyla şöyle bir şeydi:

"Ben, hayatın kumar olduğuna asıl o gün inanmıştım efendim. Hiç unutmam, bu yaz başı, Haziran'ın dokuzuydu. Münih'ten karımın annesiyle babasının altın evlilik yıldönümlerini kutlamak üzere gelmiştik. Temmuz'da karım ve kızımla iki haftalığına Azor Cumhuriyetleri'ne gidecektik. Gittik de. Sonra onları memlekete, annemin yanına Akdeniz kıyısındaki eve bırakıp dönecektim. Onlar orada iki üç hafta kalacaklardı. Kızım denize bayılıyor. Ağustos sonlarına doğru yeniden onlara katılır, bir kaç gün daha tatil yapabilirim. Bizim yaz programımız buydu, aynen de uyguladık zaten. Bütün bunları, bizim buradaki evin tam üç ay boyunca, en az üç ay boyunca hiç kullanılmayacağını, boş kalacağını belirtmek için söylüyorum. Çünkü, bütün her şeyin başı bu. Belki, hastaneden boşalabilirsem, arada bir iki haftasonu gelir giderim, diye düşünüyordum.

"Evde eski tarih öğretmenim Kâmil Beyin kalmasını istemiştim de... Bunda çok ısrar etmiştim.

"Hocamı ben, sadece lise öğrenciliğimden bilsem, kimbilir belki, unutur giderdim. Ama biz onunla sonraki yıllarda da karşılaşmıştık. Nerede olursa olsun, fırsat buldukça onu yoklamaya giderdim. Hattâ iki kere de birlikte Doğu Anadolu'yu gezdik. Bir seferinde Nemrut'a çıkmıştık. Bir seferinde Trabzon yaylalarına gitmiştik. Uyku tulumlarında, bazan aynı çadırlarda yatardık. Kimseye okumaz, ama bana arada sırada yeni yazdığı şiirleri okurdu. Onu yakından tanımış bulunsanız, nekadar mahcup yaradılışlı olduğunu görürdünüz. Sonra ne olsa ben, onun öğretmenliğe ilk başladığı yılların öğrencisiyim; bu bakımdan aramızdaki yaş farkı da çok fazla değildir. Ne bileyim, kendisiyle öyle güzel bir dostluğumuz vardı işte. Dostluk ama, ölçülü, mesafeli, saygılı... Ondan çok şey öğrenmişimdir. Tarihi başka türlü anlatırdı. Sanki bir insanı, canlı bir şeyi anlatır gibi. Ayrıca, sinema gibi, gözümde canlanırdı. Çok sonraları, memleketteki olaylar falan, bir ara öğretmenlikten uzaklaştırılmış. Birbirimizin izini kaybetmiştik. Benim de başım dertteydi. Onu yıllarca göremedim. Tam işte bu yıl, Haziran'ın dokuzuna kadar...

"Şeyden hiç geçtiniz mi, Eski Viyana Üniversitesi'nin bulunduğu küçük alandan? Dr. Seipel Platz'dan? Hani, Büyük Postane'nin ora? Burdan birkaç sokak Stephandsdom tarafına yürürseniz, oralarda bir yerde Figarohaus vardır hani, Mozart'ın bunu bestelediği ev? Öyle ya, görmüşsünüzdür tabii, orası işte. O küçük eski alan. Bakın, o lokantada yemek yediniz demek? Orası eskiden yoksul öğrencilerin yemekhanesiymiş. Sarayın artıkları buraya gönderilirmiş; veremden kırılan gençler burada doyunurlarmış. Şimdi oldukça modern bir lokanta, farketmişsinizdir, kapı, pencere pervazlarını eflatun-mor renklere boyamışlar, o eski alanda insan yadırgıyor, ama burada mimarlara, iç mimarlara böyle geniş özgürlükler de tanınıyor işte, ne diyeceksiniz...

"Karım, altın yıldönümü armağanı aramaya gitmişti. Benim Büyük Postane'de bir işim vardı. Biz o lokantada buluşmaya karar verdiydik. Barbara, armağan seçmekte zorlanmış herhalde, epey gecikti, ben bekledim. Beklerken, ne göreyim, tıpkı az önce burada sizi görüvermem gibi, yıllardır izini kaybetti-

ğim sevgili tarih öğretmenim! Ben dergimde, ruhbilimdeki ve DNA konusunda yeni gelişmeleri okumaya öyle dalmışım ki, onu daha önce farketmemişim! Baktım, tek başına ilerde bir masada oturuyordu. Tabii saçları ağarmış, epey çökmüş, ama hep aynı, alışık olduğu kılıkta, gömlek, kravat, kruvaze ceketiyle... Yine öyle çok efendi, sessiz, sanki dünyada olup biten her kötülükten sorumluymuş, her taraftan her ân özür dilemeye hazır... Ancak bu sefer onda değişik bir yan da var. Şaşkın gibi, sarsılmış gibi, ne bileyim, sanki yolunu şaşırmış, annesini kaybetmiş bir çocuk gibi... Ağzımdan öylece fırlayıvermişti: Hocam, siz ne arıyorsunuz buralarda? demiştim. Alma Mahler'i, dediydi hattâ. Öyle ya, Alma Mahler'i; düşünün...

"Yerini, yuvasını bulmuş çocuk haliyle elime sarılmasa, onun o yitikliğini farketmezdim belki.

"Başınızı ağrıtmak istemiyorum, çok özet anlatayım, diyorum, ama hayatın kumarı, bu karşılaşma olayını düz bir olay olmaktan çıkardığı için, ister istemez heyecanlanıyorum, hoşgörün. Sonra ne olsa, durumun böyle sonuçlanmasından sorumlu duyuyorum kendimi.

"Hocam aslında Viyana'ya gelmeyecekmiş. Buraya daha sonra gelmeyi planlıyormuş. İlk defa yurt dışına çıkıyormuş da, İtalya'ya düzenlenen bir tura katılmış. Bunu ilkadımda daha güvenli bulmuş, sonra da oralarda üstüne bir sıkıntı basmış. Bir tur kolay kolay bırakılmaz, hele Kâmil öğretmen gibi, ekonomik durumu çok iyi olmayanlar bunu göze almazlar, ayrı bir dönüş bileti falan... Fakat demek grup gerçekten sıkıcıydı. Hocam diyordu ki, hem bakalım önümüzdeki yıla sağ kalacak mıyım, diye içime bir ateş düştü. Asıl bu. Belki bir daha kısmet olmayıverir, diye Venedik'ten kalkıp dosdoğru buraya geldim, yol yakınken işte...

"Trenle gelmiş. Güney Garı'nın oralarda ucuz bir otelde kalıyormuş. Banyosu dışardaymış. Onun gibi utangaç bir adamın, başkalarının da geçtiği bir koridordan belinde havluyla duş almaya gidip gelmesi nasıl bir işkencedir, tahmin edebilirsiniz. Ah onu yakından bir tanısanız...

"Biz ertesi gün dönecektik. Evimiz bomboş kalacakken hocamı öyle, o otelde bırakamazdım. Bence onu o kadar telaşlan-

dırıp bitkinleştiren de burada ancak kısacık bir süre kalabilecek olması. Oysa bu kenti bütün tarih derslerini verirken nekadar hayal etmiştir. Viyana'nın, baroku da kendine benzeten tuhaf bir yer olduğunu söylerdi. Üstelik daha Tuna'da kısa bir yolculuk yapıp Durnstein Kalesi önünden geçerken Aslan Yürekli Rişard'ın ıslığını duymak istiyordu, Mayerling'e de gitmek istiyordu. Besbelli daha bir yığın tutkunun peşindeydi, hepsini açıklamaktan çekiniyordu sanki. Dahası, burada, hayatında ilk defa bir kadın olmuş gibi bir duyguya kapılmıştım. Bu duygu nereden geldi, bilemiyorum. Geçmişte edebiyat öğretmenlerinden biriyle yakın olduğunu işitirdik, derin bir dostluk olabilir, taşranın yalnızlığında, loşluğunda ışığa açılan küçük bir pencere olabilir... Belki hepsi buydu. Sonraları da hiç evlenmediğine göre.

"Düşüncelerimin hepsini gerçekleştirmek bir seferinde tabi mümkün değil, bakalım, şimdilik bukadar olsun da, sağ kalır yine gelebilirsem, diyordu.

"Ona bizim evde istediği kadar kalmasını önerdim. Hattâ hemen gelebilirdi. Ne diye o kötü otele para ödeyecekti? Dedim ya, o kadar ince eleyip sık dokur ki. Başkalarına yük olmaktan dehşetli çekinir. Baktım, daha da öyle olmuş. Bu huydaki insanlar, ödeyemeyecekleri bir borcun yükü altına girmektense, içlerine çekilirler, hayatlarını sınırlar, daraltırlar, bilirsiniz.

"Hocam Kâmil Beyi bizim evde oturmaya ikna edebilmek için, beni hoşgörün, küçük bir yalan söylemek zorunda kaldım. Dedim ki, hocam, bu yaz bizim bahçevan da memleketine, İngiltere'ye gidiyor, izin istedi. Evde siz kalır da çimlere çiçeklere arada sırada su verirseniz, bırakın yük olmayı, bize büyük iyilik edersiniz. Hele karımın o acaip bitkilerinin bakımını yapabilirseniz. Şimdi, şu dar zamanımda geçici birini arayacaktım ben. Bakarsınız, hırsızın, huysuzun, ayyaşın biri çıkabilir, bunlar hiç belli olmaz, bahçeye, eve esrarcıları toplayabilir. Kısacası, içimiz hiç rahat etmeyecek. Ama siz olursanız... Gelin kabul buyurun... Bilmem soğuk mu kaçtı, ama gülelim, içi büsbütün rahatlasın diye ona, aslında üste size maaş vermeliyim, gibisinden bir laf da ettim.

"Aman bir utandı. Bilirim, utanır. Zaten mahsus yaptım. Bu biçim şeyleri daha fazla dinleyeceğine, peki demek zorunda kaldı. Bizim o eski memleket gezilerimizde kaç kere yol paramı, otel paramı çekmiştir, karnımı doyurmuştur, bunu hep öyle çok doğal bir şekilde yapmıştır. Ben tabii, onun gibi incelikle beceremedim, ama sonuçta güç bela razı etmiştim. Hattâ dedim ki, biz Azorlar'dan dönene kadar bir deneyin, hoşlanmazsanız, ne bileyim sıkılırsanız, kente uzak falan diye yalnızlık çekerseniz, yine bırakabilirsiniz. İstediğiniz zaman. Siz de gördünüz, buraları merkezden biraz uzakça ama, ulaşım çok kolay, otobüs saati saatine duraklarda olur, indiğiniz yerde de yeraltı treni hazırdır, o bakımdan hocama bir sorun yaratacağını sanmıyordum. Araba kullansa, onu da bırakırdım, ama kullanmaz. Sonra, demiştim ona, hocam, Münih kaç adımlık yer, arada sırada ben de gelirim, buluşur, gezmek istediğiniz yerleri biraz da birlikte gezeriz, sizin bilgilerinizle, hayalleriniz eşliğinde gezileri çok özledim, biliyor musunuz? dedim...

"Galiba en zayıf teline dokunmuştum. Sonuçta, olur, demek zorunda kaldı evet. Sanırım, önerimi biraz da, yazın sonunda bize çok iyi bakılmış, daha da gelişip güzelleşmiş bir bahçe bırakmak için kabul etti. Geçmişte, penceresinin önündeki iki saksı çiçeğiyle nasıl konuştuğunu, onları nasıl sevip okşadığını bilmez miyim?

"Burada çok mutlu olduğunu sanıyordum. Arada telefon ediyordum. Bir kere de Azor Cumhuriyetleri'nden telefon ettim hattâ. Bana, Asaf'çığım, sayenizde hayatımda huzur dolu bir parantez açıldı, sağolun. Bahçenizi de öyle seviyorum ki, galiba çiçekleriniz de beni sevdi, falan diyordu. Sahiden, geçen hafta geldim ki, birinin üstünde tek bir kuru yaprak yok, her şey ışıl ışıl... Fakat kendisi ortalarda değil. Deli olacağım.

"Ağustos'ta iki kere annemin deniz kıyısındaki evine gidip geldim. Birinde karımı kızımı bırakırken, ötekinde almaya. Münih'te, hastanede çok yalnızdım. Herkes tatilde. Başımı kaşıyacak vaktim olmadı. Hocamı, özellikle son iki hafta hiç arayamadım. Fakat daha önce, ben Akdeniz'e gitmeden önce o, bir kere bana telefon etmiş, çekine çekine, artık biraz yalnızlık çektiğini, bu yeni yerlerde yepyeni düşüncelerini birisiyle paylaşmak is-

tediğini, yoksa başka hiçbir sorunu olmadığını söylemişti. Öğretmenliğinin son yıllarındaki öğrencilerinden biri, resim yapan, şiir yazan biri de Viyana'ya gelmek için yanıp tutuşuyormuş. Ama ekonomik durumu buna elvermiyormuş, hani olsa olsa bir yol parası denkleştirebilirmiş, bir de belki el harçlığı, ama kalacak yer... Hocama üstüste mektuplar yazıyormuş. Kendisi de yalnızlık çektiğine göre, acaba onun da burada kalmasında bir sakınca var mı? Ne sakıncası olacak? Ben buna sevindim bile. Ne olsa yaşlı bir adam. Evde kalmasında çok diretmiştim ama, ya yalnızken başına bir şey gelirse? Hastalanırsa, banyoda düşüp bir yerini kırarsa? Böyle tedirginliklerim vardı. Daha çok karının aklına geliyordu. Bunu başta hiç düşünmemiştim, bayağı huzursuzdum. Bu bakımdan yanında birinin bulunması beni hattâ sevindirecekti. Hocam zaten bu genç ressamın ya da şairin yanında iki üç hafta kalacağını söylemişti. Bugünler onun geri dönmüş olması gerekiyordu. Ne oldu? Kâmil Bey de onunla dönmeye karar verdiyse, bizi arardı. Evi kendi elleriyle teslim etmek istiyordu, böyle içi daha rahat edecekmiş, öyle söylüyordu. Öğrencisiyle dönmüş olsa, eşyalarını niye burda bıraksın ki hem? Her şeyi öylece duruyor. Birkaç plak almış, kartlar, şimdi artık çok değişen dünyanın halini gösterir koskocaman bir harita almış, bez üstüne, duvar haritası, tablo gibi bir şey. Telefonda da söylemişti, takılmıştı. Bu harita işi aramızda bir şaka olup çıkmıştı da... Eskiden, çok eskiden, kitapların kötü, anlaşılmaz ve yetersiz haritaları onu üzerdi, ben de bir gün sınıfa, matrağına, yuvarlak bir sukabağını yerküre gibi boyayıp getirmiştim. Unutmamış. Senin dünyana benzemez ama, bunun da aydan çekilmiş bir hali var... diyordu. Siz de hatırlar mısınız değerli yazarım? Böyle okul anıları... Bazıları hiç unutulmaz...

"Bu, altıncı günümdür ki, ortadan yokolup giden hocamın izini arıyorum. Ararken, anılar büsbütün bastırıyor. Onu, bir çukura düşüp kalmış bulmaktan korkuyorum, uykularım kaçıyor. Polise haber vermedim. Vizesi bitmişse, diye çekiniyorum. Yeryüzünde vize uygulanan tek toplum kala kala bizim toplum kaldı, hani yasalara yanlışlıkla girip de kaldırmanın bir daha kimsenin aklına gelmediği saçma maddeler gibi; şey gibi, ordu

vazife ve selahiyetler içtüzüğü gibi meselâ... Evde her şeyi duruyor, pasaportu hariç. Apar topar sınır dışı mı edildi acaba?

"Burada bildiğim, sevdiğim, aklı başında bir iki gencimiz var. Biri, Faruk, elektronik mühendisi çıktı, bir şirkette çalışıyor. Öteki, genç bir kızımız, Nur, o daha sosyoloji öğrencisi... Güvendiğim insanlar. Arada yoklasınlar diye hocamı onlara da emanet etmiştim, ama Ağustos'ta onlar da tatile çıkacaklardı. Biri İspanya'ya, öteki memlekete gidecekti galiba. Bugünlerde birinden biri dönmüş olmalı. Uzattılar mı tatili, ne oldu, hâlâ ses yok. Fakat, dönseler bile Hocama ne olduğunu bilemezler. Ne olduysa, onların yokluğunda oldu, bu açık.

"Kendimi sorumlu duyuyorum. Münih'ten gelmeden önce, çeşitli saatlerde aradım, tam hangi gün gelebileceğimi bilmiyordum, bir gün atlar gelirim hocam, diyordum. Geldim ki, pasaportu ve kendisi hariç, her şey olduğu gibi duruyor. Bütün eşyası. Ev pırıl pırıl, bahçe bakımlı, tek eksik olan hocam. Çimler sulanmış, dipleri hâlâ nemliydi geldiğimde. Üzülerek söyleyeyim, kâğıtlarını kitaplarını karıştırmak zorunda kaldım. Bir defterini buldum. İçine bulmaca gibi bir şeyler yazmış. Hiçbir şey çıkaramadım. Sanki şifre.

"Görmek ister miydiniz? Bir bakar mıydınız?"

Bana uzattığı şöyle küçücük bir not defteriydi. Üstünde madalyon biçimi bir kadın fotoğrafı vardı. Ben Alma Mahler'e benzettim. Topuzu, boynunu çenesinin altına kadar örten koyu renk ipek giysisi ve madalyonlu zinciriyle, sanki dünyaya çok kapalı bir manastır kadınını andıran fotoğrafı.

O aydınlıkta gözlerim pek iyi seçemiyordu. Zaten gözlüğümü de yeniden değiştirmem gerekiyordu. Ayrıca Kâmil Kaya Beyin küçük not defterindeki el yazısı pek kargacık burgacıktı. Doktor Asaf, rastlantı sonucu, ruhbilim dalını seçmeyip de karşımda bir göz doktoru olarak otursaydı, şu gözlerimdeki kaşıntının neyin nesi olduğunu herhalde en fazla ondan gizlerdim. Hiç sevmem, herhangi bir yerde bir doktorla tanışır tanışmaz orasında burasındaki rahatsızlıkları sayıp dökenleri... Bu yüzden de doktora o kargacık burgacık yazıları seçemediğimi belli etmedim, sadece defteri geri verirken:

"Evet. Şifre gibi sahiden..." dedim.

Küçük defteri geri uzattım uzatmasına, ama merak da etmiştim. Gözüme şöyle bir şeyler çarpmıştı: Venedik. Vaporetto. Kitap. Sevme Sanatı.

Küçük sayfalardan birinin bir başka köşesinde: Ressam, Şair, Mimar, Rahip. Münih treni. Sonra, daha da küçük, okunur okunmaz: G. Mahler: Bundan böyle tek uğraşınız, beni mesut etmektir...

Açıkcası, bu son tümceyi, defterden kaptığım iki üç sözcük üstüne kendim kurmuştum. Sevme Sanatı, diye Alma Mahler'i anlatan bir kitap vardı. Biyografinin Fransızcasını International Kitabevi'nde görür görmez hemen satınalmıştım. Okumuştum. İnsan bir başka kente giderken, orayla ilgili her şeyi okuduğunu, incelediğini sanıyor, ama bunlar genellikle tarihle, coğrafyayla ilgili rehber kitaplar oluyor. Bir kentle çok özel bir anlamda ilgileniyorsak, o zaman lokantaların yemek listelerini bile toplamak, bir sarayın perdelerinin çiçeklerini anlamlandırmak da önem taşıyor. Ama en başta biyografiler tabii...

Doktor Asaf'ın emekli tarih öğretmeninin küçük not defterinden bir de şöyle bir tümce yakalayabilmiştim: Dün yoktunuz. Alte Hofapotheke yazısı altında da yoktunuz Miss Smidt...

Miss Smidt... Miss Smidt... Bu adı bir yerden anımsıyorum. Nereden, nereden?.

"Aa, *Üçüncü Adam!*" diye bir çığlık atmıştım birden.

Herhalde bir çığlıktı. Herhalde. Çünkü, Doktor Asaf, tam da çatalın ucunda bir ahtapot parçasını ağzına atacakken eli titremiş, pembe beyaz et parçası yere düşmüştü.

"Nasıl? Niye üçüncü adam?"

"Hocanız defterine bu filmdeki Miss Smidt'in adını yazmış. Hani, savaş sonrası Viyana'yı gösteren, Ring'de bir sinemada ise bütün turistlere sürekli gösterilen Carol Reed filmi. Hani, Graham Greene romanından?.."

Hayatta yenilebilecek en taze keçi peynirinden bir parça alıp ince bir dilim esmer ekmeğin üstüne koydum, ısırdım. Gerçekten lezizdi. Ağızda eriyor, genzi yakmıyordu.

Bu arada Anita, önümüze küçük tabaklarda dumanı tüten yiyecekler de koydu. Tam da Doktor Asaf, notu merak etmiş,

küçük defteri açıp şöyle şeyler hecelemeye başlamışken: Son aşk. Yabancı-yaşıt. Yerli-genç. N. ile konuş. Y.yi çok severdim. Krizantemler ezilirse, diye...

Sonra, daha çarpıcı bir cümle: O kahveye giderken yolda Viyanalı ölüme rastladım.

"Harry Lime!"

Bu sefer de doktor Asaf bir çığlık atmıştı. Anita'nın koluna usulca dokunarak beklemesini istedi, ekledi:

"Bakın, bakın, filmden yalnızca Miss Smidt'i not etmemiş. Harry Lime'ı da!."

İyi de, bütün bunlar adamacağızın ortadan kayboluşunu açıklamıyor ki. Şu, 'yolda Viyanalı ölüme rastladım,' sözü biraz ürpertiyor, emekli tarih öğretmeninin kimbilir belki de kendini ünlü Viyana kanalizasyonunda yokettiği duygusunu veriyor, o kadar. Ama, hayatında en huzurlu parantez açılmışken bunu niye yapsın?

"Sağol Anita," diyordu doktor, "bakayım bize neler getirdin. Hımm, güzeeel. Buranın rozbifi ünlüdür. Geyik eti sotesi de çok gevrektir."

Tabii bunların yanında bir tabak da kızarmış patates vardı, kıtır kıtır.

Etleri görünce susuzluğum arttı; şarap bardağımı bir dikişte sonuna kadar boşalttım.

"İsterseniz size gazozlu şarap vereyim," dedi Anita. "Ama şimdi, sıcak yemeklerinizle... Kırmızı getireceğim, itirazınız yok ya? Yemek üstüne, belki şöyle hafif bir şampanya, hazım olsun diye..."

Bana bütün bu özen, yazarlığım için gösterilmiyordu, doktor Asaf'ın konuğu olduğum için... Ne yaparsınız? Hiç değilse ruh doktoruna konukluğum yazarlığım nedeniyleydi ya!..

Tam düşündüğüm gibi, bahçeye yeniden tek tük insanlar geliyordu. Çoğu bu saatte gazozlu pembe şarap içer, en geç de saat on buçuk dolaylarında kalkıp giderler. On birde uyumaları, ortalığı büsbütün ormandan esen rüzgârın fısıltılarına bırakmaları gerekir. Wiltschko'lar da zaten lokantalarını o saatlerde kapatacaklardır.

"Buyrun, soğumasın," diyordu doktor Asaf.

Bir süre sessiz kaldık. Düşünceli, diyemiyorum, çünkü o ânda etlerimizi soğutmadan yemek, her şeyin önünde geliyordu. Yine de Doktor, bir ara, yemeğe dalıp da kayıp hocasını unutmadığını belli etmek istedi:

"Hocam, bu rozbiften tatmamıştı. Ama, artık bundan sonra yemeklerimi arada sırada burada yerim herhalde, demişti. Telefonda da, hele sabahları o kadar serin, öyle hoş ki beni götürdüğün bahçe, derdi. Ormandaki yürüyüşlerimden sonra hep orada dinleniyorum. Kahve ya da meyve suyu içiyorum. Şarap hakkımı akşamlara saklıyorum, diyordu."

Kâmil Kaya'nın hayali yeniden bütün ruhunu sarmış gibiydi. Çatalını bıçağını bırakıp küçük defteri bir kere daha açmıştı:

"Bakın, bakın... Defterde şöyle bir not daha var. Bunu daha önce görmemiştim. Sanki büsbütün gizleyerek yazmış: Bütün o bomboş, özgür günlerimde olmayıp, tam da Y.nin geleceği günlerde olması!. Şimdi hangisi? N.ye söyleyecek miyim?

Çatalımı iki kızarmış patates dilimine, onları da hardala saplayıp:

"Kim bu Y., bir fikriniz var mı?" diye sordum.

Doktor Asaf, bu Y. üstünde önceden düşünmemiş meğer.

"Hiç fikrim yok, gerçekten. Onunla birlikte kalmaya gelen öğrencisinin adını da sormamıştım. Ayıp olur, diye düşündüm."

Patatesi hardala fazla bulamışım. Üstelik acı hardalmış, dilim tutuştu. Üstüste şarap içtim. Bu kırmızı, o kadar iyi sayılmazdı. Beyazın serin tazesi çok iyi olabilir de, kırmızı...

Bu arada düşünüyordum: Doğru, bir hayat kumarının tam ortasına düşmüştüm. Ama ben kendi hayaletimin peşindeyken ortaya kanlı canlı aranacak başka biri çıkmıştı. Tabii hâlâ canlıysa...

"Hocam yarın da ortaya çıkmazsa, onu bulamazsam, korkarım polisi harekete geçirmek zorunda kalacağım."

Doktor Asaf, birden ansımış gibi, ekledi:

"Sahi, peşinde olduğunuz roman, nasıl bir şey? Bir mahzuru yoksa?"

Belki de hocasıyla, onun kayıp oluşuyla beni fazlaca yorduğunu sanıyordu; konuyu değiştirmek istiyordu. Ya da belki, farkında olmadan elimi masada, bir kıyıda duran, içi elyazılarımla

dolu defterin üstüne koyduğum için böyle söyledi. Doktor konuyu buraya çekene kadar o hareketi yaptığımı bilmiyordum.

"Elbette mahzuru yok. Ama ben sadece birtakım tarih notları alıyordum. İnsan, gezip tozduğu yerleri tarihin çerçevesinden yazarken daha iyi anlıyor, anlamlandırabiliyor da... Kendim için notlar sadece..."

"Bunu hep yapar mısınız? Belki böyle böyle, bir kitaba hazırlık oluyordur."

"Oluyorsa bile, çok sınırlı bir hazırlık. Bazan hattâ, hiçbir anlam taşımaz. Hem, bizzat kitabın yeraltına, belki artık çıkmamasıya çekildiği bir dünyada, ona bu tür özenler göstermenin gereğinden kuşku duymaktayım. Üstelik ben gezi notları yazmaya da hiç istekli olmamışımdır. Yüzlerce, binlerce kere anlatılmadık hiçbir yer kalmadı, diye düşünüyor olabilirim. Üstelik insanlara dünyanın her ucunu bucağını, kutuplara, buzdağlarına kadar o kadar çok gösterdiler ki, anlatarak onların düşlerini nekadar zorlayabilirsiniz ki?"

Doktor, benim 'Evliya Çelebi'liğe, 'Montesquieu'lüğe –onun o *İran Mektupları*'nı düşünüyordur herhalde– burun kıvırmamı pek iyi karşılamadı; gözünden birkaç numara aşağı düştüm galiba:

"Bense gezi kitaplarını okumaya hâlâ bayılırım. Her anlatanın bakışı, tonu farklıdır. Herkesin çok iyi bildiği, yazıla yazıla cılkı çıkmış, filmlere sahne ola ola ezberlenmiş, ekranlarda bakıla bakıla hattâ artık görülmez olmuş ünlü bir cadde bile, farklı birinin sunuşuyla bize hiç bilmediğimiz bir yermiş gibi gelebilir. Yalan da olsa... Yalana ihtiyacımız var..."

"Öyle mi?"

Bunu apaçık bir alayla söylediğimi hemen farkettim. Ama iş işten geçmişti. Ağzımdan o tonda, yani karşımdakini küçümseyici bir "Öyle mi?" çıkmıştı bile. Üzüldüm. Konuyu döndürüp, bıraktığımız noktaya getirmek istedim:

"Eski tarih öğretmeniniz belki Baden'a gitmiştir, kaplıcalara... Olamaz mı?"

"Melk'e, Mayerling'e de gitmek istiyordu ama, buraları günübirlik gidilip gelinebilecek yerler. Kalmaya gitmiş olsa, o zaman da hiç değilse yanına usturasını almaz mıydı?"

"Ne? Ustura mı?"

Doktor, hayalinde bir çocuğa gülümser gibi gülümsedi:

"Traşını hâlâ usturayla oluyor. Bu zamanda artık ustura da kolay kolay bulunmaz ama, bilmem ne yapıyor, eskileri mi bileyliyor ya da bileyletiyor acaba? Bunca yıl, insanın iki düzine usturası olsa, yine de körelmez mi? İşe yaramaz hale gelmez mi? Teker teker kaybolmaz mı?"

"Belki sakalı güçlük çıkarmıyor?"

"Efendim?"

"Sakalının kılları fazla sert çıkanlardan değil herhalde. Zaten yazdıklarından da dirimsel yapısıyla huyu suyu uyumlu biri olması gerektiği sonucunu çıkarmıştım. Erkek öğrencileriyle iyi dost olabiliyor, ilk yalnızlığında bir kadına değil, onlardan birine gereksinim duyuyor..."

Bana uzaktan uzağa saygı beslemiş okurun gözünde işte biraz daha irtifa kaybetmiştim. Fakat, olan oldu artık. Geri dönemem. Doktor Asaf, sakal makal derken nereye varmak istediğimi anlamayacak kadar aptal değil. Üstelik, dokundurmanın dokunacağı yerlerden biri de kendisi. Ancak, benim de mazur bulunduğum bir nokta yok muydu acaba? Ortada kayıp bir hayat duruyor. Yok, kayıp. Üstelik ülkenin bir ozanı, yazarı... Dahası, ömrünü kırk yıla yakın o taşra lisesi senin, bu taşra lisesi benim, tarih anlatmaya adamış bir öğretmen. Onun izini bulmak istiyorsak, hiçbir ipucunu gözden kaçırmamak zorunda değil miyiz? İyi bir hafiye, iyi bir ajan ne yapar? Amaç ister bulmak, ister yoketmek olsun, ilkin avının zayıf mevzilerini tesbit etmez mi?

Karşımdakine bunu açıklayarak gözünde zedelenmiş yerimi yeniden sağlama alabilirdim, ama doğrusu o kadar da okur dalkavuğu olma hevesi duymuyordum. Yine de, Doktor Asaf'ın bakışlarına öyle bir anlam gelip yerleşmişti ki, kendimi olduğum gibi açıklama gereği duymuştum. Besbelli, o benim, mesleki bir kıskançlıkla, sinsi sinsi bir şeyler kurduğumu düşünüyordu. O kadar da değil! Kendimi o derecede de feda etmek istemedim doğrusu:

"Bir yanlış anlama oldu galiba doktor. Hocanız Kâmil Kaya, belirttiğim gibi, benim önem verdiğim bir yazar. Özellikle

tarih üstüne denemeleri. O kadar kendine özgü ki... Böyle birinin ortadan kaybı sözkonusu. Onun gibi, herbirimiz de artık tek tük, meraklısı tarafından okunmaktayız. Belki de yazının battığı bir çağın son temsilcilerindeniz. Bir İmparatorluğun batışı gibi, son temsilciler üstüne her şeyi, ama her şeyi bilmemiz gerekiyor. Aksi halde, neden vardılar, neden yokoldular; yokolurken neydiler, neler hissettiler, son yemekleri neydi, son olarak bakışlarından ne geçti, neye iççektiler, bilemeyiz. Nooteboom adlı yazar çok haklı doktor. Arşidük Ferdinand Saraybosna'da kurşunlanmadan önce, o öğle yemeğinde ne yemişti acaba, diye merak etmekte haklı. Öldüğünde bağırsaklarında ne vardı? Kâmil Kaya üstadımızın son akşamını ya da tam kaybolmadan önce son sabahını bilmek istiyorum. Hem de çok. Bunu bulursak, onu da buluruz, gibi bir his var içimde..."

Farkındaydım. Tiradım doktoru heyecanlandırmıştı. İndirildiğim seviyeden iki parmak yükseltilmiştim. Şimdi yeniden hemen hemen eski yerime yakındım.

"Ah değerli yazarım, bunları ben de bilmek isterdim. Daha da fazlasını. Ama gördünüz, küçücük bir not defterinden çıkarabildiklerimiz hemen hemen hiç, demin gözüme çarpan, 'kendimi tanıyorum'u da hesaba kattığımız halde...' dedi doktor.

Ağzına bir lokma geyik sote attı. Ben pek et yanlısı değilimdir; keçi peyniri hâlâ ilgimi çekiyordu; ikinci tur için yemeğin sonunu bile bekleyemiyordum. Yemeği bitirmek üzere Anita'nın ikram edeceği uçucu şampanyayı da aklımdan çıkarıp atmış değildim. Havada gittikçe artan ıslak yaprak kokusu vardı. Yeryüzünde en çok iki bin kişinin tanıdığı kayıp bir yaşlı yazara karşın, bu akşam karşıma çıkan hayat kumarının küçük küçük sürprizlerle oldukça renkli seyrettiğini düşünüyordum. Doktor, içimdeki kıvılcımları bilmeden körükledi. Etini yutup üstüne bir lokma şarap aldıktan sonra dedi ki:

"İster misiniz, kahvelerimizi bizde içelim. Size iyi bir konyak da sunarım, severseniz. Hem de Kâmil Hoca'nın evde bıraktıklarına bir göz atarsınız. Ben hiçbir sonuç çıkaramıyorum, belki siz çıkarırsınız..."

Öneriyi memnuniyetle kabul ettim. Zaten haftalardır yapayalnız orada burada dolanıp durmaktan bunalmıştım. Bir sez-

gi, bu akşamüstü, günbatımında, şurada karşıma dikilip, "Ben bir romantik'im, ama bunu öğrendiğim yer burası işte, bu barok kent," diyen, beni iliklerime kadar ürperten hayalin büyüsünün bozulduğunu, tutkunun solduğunu söylüyordu. Hiçbir şey olmasa, kahve ve konyak iyi haberdi doğrusu. Uykum yoktu, bu saatte tepenin eteklerindeki kahvelerin dahi çoktan kapanmış olduğunu biliyordum.

Kruvaze ceket, askılara asılıp yakaları iliklenmiş iki beyaz, iki renkli gömlek. Renkli dedimse, biri bej, biri gri. Üstünden ütü geçirilmiş üç kravat, derisi aşınmış bavulu, hepsi gri renkte çorapları, dize kadar inen donları, limon kolonyası, burunları yuvarlak, ama pırıl pırıl boyalı biri siyah, öteki kahve iki çift ayakkabısı. Kitapları, plakları, harita. Venedik'ten alınmışa benzeyen, bütün eşyalarının arasında hafifçe hovarda duran, ama Borsalino olmayan fötr şapkası, uzun saplı koyu renk şemsiyesi, yakası aşınmış, temizlikçiden gelme gri gabardin yağmurluğu, cebinde *Autriche* adlı, vişne çürüğü renginde kapağıyla Fransızca bir kitap. Bir deste iskambil kâğıdı, içine bakma cesaretini ve saygısızlığını gösteremediğim 'Edebiyat Notları' diye bir dosya, şıpıdık deri terlikleri, körüklü el çantasına özenle yerleştirilmiş birçok broşür, el ilanı, poster, Venedik ve Viyana üstüne çeşit çeşit, resimli rehber kitaplar, kent haritaları, kıyısında 'Bursa Hâtırası' yazılı, çok kullanılmış, fakat mis gibi iki havlu, çizgili poplinden tertemiz, katlanıp yatağının üstüne bırakılmış pijaması, muntazam dürülü, kıyıları gri-bej çizgili mendilleri. Nesrin adında birine yazılmaya başlanmış, gönderilmemiş iki de kart. Üstünde Egon Schiele deseni olanının arkasına, "Can dostum, bir tanem..." diye başlanmış, sonu getirilmemişti. Tarih de yoktu. İkinci kart, Klimt'in tablolarından birinin, *Kürk Yakalı Şapkalı Kadın* tablosunun kötü bir kopyesiydi, arkasına, "Nesrin'ciğim, insan bütün gördüklerine bir de gözlerini kapayıp öyle bakmalı, ama cesaret ister, değil mi? Sana ben..." diye yazılmış, o da orada bırakılmıştı. Bunun üstünde 17 Ağustos tarihi vardı. Tükenmez kalemleri, tırnak makası, kullanılıp bitmiş ama atılmamış haftalık metro biletleri, iki konser bileti, telefonun yanında, küçük bir kart üstüne, şukadar şi-

ling şu konuşma, bukadar şiling buraya şu konuşma, şukadar dört yurtdışı, diye notlar alınmış, toplam çıkarılmış, karta da toplamın yuvarlak hesap karşılığı kâğıt para iliştirilmiş, kartın en altına da 'şimdilik' diye minicik bir ekleme yapılmıştı.

Hepsini görmüştüm. Banyoya da girdiğimiz için, ustura-fırça traş takımını, yanında minicik traş tasıyla, temiz, kurulanmış, bir keçenin üstüne dizili bulmuştum. Bunları görene dek Kâmil Kaya'nın kayboluşunu ciddiye almamış olacağım, inanmamıştım herhalde, ama keçe üstündekileri görünce içimde bir ezilmeyle buna inandım. Banyoda gözüme ikide bir su yeşili bir çamaşır ipi de çarpıyordu. Bembeyaz, net, geniş banyo odasının içinde gözden kaçması olanaksız renkte, pırıl pırıl naylon bir çamaşır ipi. İlkin, evsahiplerine ait, diye düşünmüştüm. Doktor Asaf ise, burada önceden bildiği her şeye sonradan eklenmiş bu ipi ilk defa farketmiş:

"Bu çamaşır ipini neden satınaldı acaba? Herhalde terasta çamaşır kuruttu," demişti. "Oysa aşağıda, çamaşırlıkta kurutucu makine var. Kimbilir, Kâmil Hocam bu, güneşte kurumuş çamaşır başka olur, demiştir ya da elektrik ziyan etmek istememiştir, ben onu bilmez miyim? Ama ipi daha önce farketmemiş olmam tuhaf..."

İki katlı bir ev. Ayrıca bodrum katı. Yemek üstüne, in çık, in çık, yoruldum. İyi bir Calvados vardı, öteki konyaklara tercih ettim; kahvemin yanında bir yerine iki Calvade yuvarladım.

Terbiyeli ama tedirginlikler, hattâ pişmanlıklar içindeki ruh doktoru okurumun evinden hafif sallanarak ayrılıyordum. Onu avuttuğum anlaşılıyor; gitmemi hiç istemiyor gibiydi. Yanılmış olabilirim de.

Çıkarken ona dedim ki:

"Sancınızı, vicdan rahatsızlıklarınızı anlıyorum. Eski öğretmeninize bir vefa borcu ödeyeyim derken, içine düştüğünüz tedirgin durumu anlıyorum. İnanın, sizin kadar merak içindeyim doktor. Bir iki gün daha polise bir şey söylemeyin. Onu ben de arayacağım. Yani, kimbilir, bazı ipuçları... Durun bakalım, belki... Hem belki, bakarsınız bugün yarın bir haber; hattâ bu gece bir yerden telefon eder belki. Şimdi güzelce yatıp uyuyun. Ya-

rın ayrı ayrı bir düşünelim bakalım. Hani, buradaki genç dostlarınızdan birinden biri dönmüşse, bir de ona sorun. Ben de olasılıkları bir gözden geçireyim. Sonra oturup birlikte bir durum değerlendirmesi yaparız. Baktık bu arada kendilerinden sahiden bir haber yok, baktık izini dahi bulamadık, o zaman tabii... Ama hele durun bakalım, acele etmeyelim..."

Ses tonum, sanki bir şeyler sezmiş, biliyormuşum, kayıp hayatın izi üstündeymişim gibi.

Bildiğim, o akşamüstü, günbatımında, barok derken karşıma romantik birinin çıkmasıydı. Hayallerim yıkılmıştı. Hikâyem beni terkediyordu. Yıllardır izini sürdüğüm büyü dağılıyordu. Yapayalnız, umutsuzdum. Geçmişe/geçmişime tanık birine, terbiyeli bir okura tutunmak istemiş miydim, o alacakaranlıkta söyleyemem, ama zar atmıştım, karşıma Doktor Asaf çıkmıştı. Hayatta rastlantıların önemini görmezden gelemeyiz. Tutkum dirilmiş, heyecanım tazelenmişti. "Hele durun bakalım," derken okurum doktorla birlikte kendimi de yatıştırmak istiyordum, o kadar.

"Yarından sonra tekrar buluşalım mı? Cafe Central'de buluşalım isterseniz. Hem belki hocanızla birlikte gelirsiniz. Zaten size bir şey de göstermek istiyordum. Yalnız, izninizle, şu dosyaya bir gözatacağım."

Birden kendimi Hercule Poirot sanarak, doktordan böyle bir duygu içinde ayrıldım. Gecenin ve ormanın ıssızlığında büsbütün güçlü hissedilen rüzgârın fısıltıları kulaklarımda, çoktan uyumuş bahçeli evlerin arasındaki sokakların karanlığına karıştım.

Tabii bir kolumun altında 'Tarih Dersleri' defterim, öteki kolumun altında 'Edebiyat Notları' dosyasıyla.

V.

Geçmişin Kokusu

Gördüklerimle işittiklerimin hiçbir anlamı yok. Aslolan gözlerim kapalıyken yaşadıklarım.

Aynı şey beyninden üstüste, uğultularla geçti. Soluğunu tuttu, bekledi; uğultuyu içine sindirdi; sonra, derin bir iççekişle gözlerini açtı.

Park, kanape, dizlerindeki kitap, başının üstünde hışırdayan kavak yaprakları; hepsi yerli yerinde.

Bakışlarını çevresinde, yaz sabahının gölgelerinde dolaştırıyor: Peki, bütün bunlar yok mu, gerçek değil mi? Elime aldığım bu kitap, kitapta anlatılmaya çalışılan hayat gerçek değil mi? Milena, onun aksayan ayağı bir yalan mı? Alma Mahler'in peşinde koştuklarım, neredeyse onun birçok erkeğinden biri, üstelik de en özeli olmaya heveslenmelerim bir yalan mıydı? Alma'ya tutkumu Cléa'nın bozguna uğratışı, İkinci Viyana Kuşatması'nın geri püskürtülüşle sonuçlanması gerçek değil mi? Yunus'un artık olmayışı? Yok mu gerçekten?

Yanıtların hepsi elindeki Fransızca kitapta yazılıymış gibi, hemen açıyor. Az önce bıraktığı yeri, bölüm sonunu buluyor. Alışkanlıkla sağ sayfanın altlarındaki son birkaç satırı yeniden okuyor. Ah canım Milena, artık nekadar yorgun; üstlendiklerini taşımakta zorlanmaya başladı işte, diyerek sayfayı çeviriyor. Sol üst baş. Yeni bölümün başı.

İşittiklerimin hiçbir değeri yoktur. Değeri olan yalnızca gördüklerimdir. Hattâ, gözlerim kapalıyken gördüklerim.

Kendini tutmasa haykıracaktı. Giorgio de Chirico'dan bir alıntı. Sayfanın üst köşesine italikle dizilmiş. Az önce uğultularla benliğine dağılıp yankıyan şeye bukadar yakın bir sözle karşılaşmak!

Ağzını eliyle kapatıyor. Sahiden haykıracaktı. Yoksa haykırmış mıydı? Kapatıyor ağzını. Gözlerini de kapatıyor.

Ortaya böyle derin bir yakınlık çıktığı halde, ressamın henüz tek tablosunu görmemiş bulunmasından hem büyük utanç duyuyor, hem de o kadar ıssızlaşmış dünyasına iniveren bu dost sesle coşuyordu. Utanç duygusuyla kaçmak isterken, kollarını açıp koşmak, ona sıkı sıkı sarılmak özlemiyle yanıp tutuşuyor.

İnsan, bilmediği birini bukadar özleyebilir mi? Chirico için burnunun ucunu sızlatacak kadar derin bir özlem duydu. Ama hiç çaresi yok. Şu ân tek tümce ile yetinmesi gerekecek. Milena'ya yeniden kolunu uzatıp, onun aksayan ayağına ayak uydurarak Viyana'da bir de böyle başlattığı gezintiyi sürdürmesi gerekecek. Ayak uydururken yanılmaması, yanılırsa bunun Milena'dan ileri geldiğini belli etmemesi, özellikle de Chirico'yu ondan sorma yanlışına düşmemesi...

Son haftalar biyografiler, monografiler okumaya merak sardırmıştı. Ama salt, herhangi bir biçimde Viyana'ya bağlı hayatların hikâyelerini. Milena üstüne yazılmış bu kitapta ise Giorgio de Chirico'dan bir alıntıya rastlayacağı, bunun da kendi iç uğultusuna bukadar denk düşeceği nereden aklına gelirdi? Acaba o satırlar daha önce, sayfaları çevirirken gözüne mi çarpmıştı? Ancak, ne kadar merak ederse etsin, bir kitabı okurken, sırası gelmedikçe bir alt paragrafa bile atlamamaya büyük özen gösterirdi. Üstelik kaldığı yer, bir önceki sayfadaydı. Yine de bilinmez ki. Göz, herhangi bir fırsatta bu bölümün başındaki alıntının fotoğrafını çekmiş, negatifi bilinçaltındaki depoda saklamış olabilirdi. Öyle olduysa bile, gözleri kapılıyken benliğini sarsarak su yüzüne çıkan şey, kendi hayatının içinden uğuldadı, ressamınkinden değil.

Okumaya koyuldu: Yıl bin dokuz yüz yirmi altı. Kafka'nın iki yıl önceki kaybını iniltiyle, içine kapanarak değil, özümseyerek karşılayan Milena, artık kesinlikle Viyana'yı bırakmış,

Prag'a dönmüştür. Ernest'den boşanmıştır, ama trenden yanında tuhaf bir adamla inmektedir. Tabii, babasına göre tuhaf adamlar bunlar. Gerçi, Milena'nın Viyana yıllarında bu kent garip garip insanlarla doluydu. Nerden gelmişler, nereye gidiyorlar, geçmişleri nedir, bilinemeyen, bu nedenle de her şeyden önce gazeteci olan Milena'ya çok çekici gelen insanlar... Milena...

"Milena mı? Aman hoca siz de Allahaşkına? Bülent, Kafka'nın onu ancak işine yaradığı kadar ciddiye aldığını söylüyor. İşi bitince de, sanki yücegönüllülükmüş gibi, hastalık bulaştırırım bahanesiyle başından atıvermiş! Zaten ilişkileri öyle, abartıldığı kadar derin ve uzun değilmiş. Milena da erkek ve şöhret delisi olmasa, niye o kadar yükünü çeksin o mızmız adamın, diyor Bülent. Şu beni götürüp gezdirdiğiniz... neydi adı, ha, *Yaşamak*, öyle ya, *Yaşamak* adındaki sergi de çok saçma doğrusu. Ne o öyle? Disneyland'de Milena'nın ruhu dolanıyor sanki..."

Yetmiyor; küsmüş bir çocuk gibi dudağı kıvrılıyor:

"Kafka'ya tabii ki hayranım, ama bu ticaret..."

diyor, susuyordu.

Yine Yunus. Başka kim olabilir? Onun sesiydi bu. Hâlâ günlerinin, sayfalarına sığındığı *Milena* kitabının içine dalıyor, gitgide açık bir gaddarlık edinmiş gülümseyişi yine üstüne başına, dahası ruhuna, evet ruhuna zehirli tozlar gibi serpiliyordu. Zehir, ne zehri olmalı? Nereden, nasıl bulmalı? Emma'ya mı sormalı? Bulunca ne yapmalı, şarabına mı katmalı, sabahleyin kahvesine mi, o kadar beklemeli mi, gitti sanırken, her şey çok doğalmış haliyle çıkıp gelirse, henüz zehir de tedarik edilmemişken İkinci Selim'i boğdulardı da, ip de olabilir, var mı ip, dolaplara bak bakalım belki markette zaten çamaşır için her zaman lazım olabilir bıçakla yapan var bir de tabancayla zehiri Emma eczacıdan alırken eczacı sanki bilmiyordu da hemen anlaşılır çamaşır ipi nerden anlaşılacak çünkü insan işittikleriyle gördüklerini gördükleriyle işittiklerini ve ruhunu saran dalgalarla birlikte...

Başını silkeliyor; kapalı gözleri ardında beliren, belirmesiyle ruhunu ele geçirmeye kalkışan her şeyi kovalıyor, çünkü ne olsa, "Böyle kendimi daha iyi görüyorum," derken hesapta bunlar yoktu. Yunus'u Milena sergisine götürdüğüne üzülmüş-

tü, o kadar. Gözlerini açması gerekmiyor işte: İşte, her şeyi böyle daha iyi görüyorum. Çağları, imparatorlukları, Haçlı Seferlerini, kuşatılan kentleri, insan ruhlarını, alınan kaleleri, yıkılan kuleleri, kurulan cumhuriyetleri... Kafka'yı da daha iyi görüyorum, Milena'yı da. Garları, taşra istasyonlarını, vilayetleri, parçalanışları, dağılışları, bozgunları, kendimi daha iyi görüyorum.

Kruvaze ceketi, pantalonu çoktan bırakmış, bacaklarını şorta, ayaklarını beş parmağı da açıkta bırakan geniş yüzlü sandallara alıştırmış, ama bu haldeki kendine hâlâ pek alışamamış; öyle, küçük parktaki birkaç banktan birinde oturmaktadır. Başının üstünde, yanında yöresindeki kavakların, kestane ağaçlarının, palamut meşelerinin yaprakları hışırdıyor, ortalığı kuşluk vaktinin hareketli gölgeleri kaplıyordu. Temmuz'da başlayan bunaltıcı günler, Ağustos sonları geldiği halde, hep aynı bungunlukla sürmekte. Viyana'da koca bir yaz. Yorucu yaz. Hayaller, heyecanlar, soyluluk ve düşkünlükler, zaferler ve bozgunluklar yazı. Romantik yaz.

Ayaklarının ucuna 'tık' diye bir şey düşüyor; gözlerini açıyor. Bir meşe palamutu. Eğilip alıyor. Esmer, tırtıklı, hafif. Bir sincap yavrusu, kızıl kahve, uzun kuyruğunu sürükleyerek önünden geçiyor.

"Bak, meşe palamutu..."

"Yaa, öyle mi?"

Artık Yunus'un, olsa ne olur, olmasa ne olur'a gelen sesi mi, yoksa, yanılıyorsunuz hoca, meşe palamutu değil bu, demeye getireceği gizli alaylarla yüklü gülümsemesi mi, şu adamın diyecek ya da gösterecek daha ilginç numaraları yok mudur Allahaşkına'ya gelen cansıkıntılı kaş kaldırışı mı yine, hangisi?

Ormandan senin için getirdim; henüz dalından düşmemişti, fakat kapçık tel tel ayrılmış, düşmeye hazırdı, kayan bir yıldız gibi, bak... diye de sürdürecekti, sürdürememişti. O ses tonu, o gülümseyiş, o kaş kaldırış, o Bülent, birlikte yaşadıkları her zamanın içine tek bilirkişi olarak çıkıp gelen...

Yunus, masanın üstüne, önüne konan palamutları eliyle bir yana itiyor, uzun uzun esniyor, sözcükler ağzından lütfen dökülüyor:

"Sigaram da bitmiş," diyordu, birini suçlarcasına.

Sigara içen kendisiydi, palamutu dalından alırken onu düşünmüş bulunan hocası değil: Sonra, ne demişti? Derin bir özlemle, "Keşke Bülent burda olsaydı!" dememiş miydi? Bir küvet su, insanı nekadar zamanda boğar? Bodrum katı yakında kokar tabi gözler hep öyle açık mı kalacak patlak patlak kendiliğinden örtülmeyecek mi acaba? Geniş yüzlü sandalların da epeyce eskimiş. Eee, o kadar yürürsen, azgın mart kedileri gibi bir Alma'nın ardında, bir Benediktin Papazının ardında, bir imparator, bir Cléa, derken Kont Montecuccoli, Yunus ve Gropius, yetmedi Milena ve bütün tren istasyonları, havaalanları ardında o kadar koşarsan olacağı budur? Alma'yı Münih'e giden trende bile yakalamaya çalıştıydın, unuttun mu? İşte sandalların eskimiş, fakat besbelli, günler daha yeterince eskimemiş...

Yüzünü, ağaçların arasından kızılımsı sarımsı pırıldayarak yükselen güneşe doğru çeviriyor. Gözleri sulanmış. Siliyor. Kenarları gri çizgili beyaz mendili tertemiz.

Ayaklarının ucuna düşen o tek palamut, hâlâ öyle, parmaklarının arasında durmaktadır. Fırlatıp atsa, birinin canı yanacakmış gibi. O ara bir de yaprak düşüyor dizine. Yaprağı sağ avucunun ayasında tutuyor, bakıyor. Sık düşen yapraklardan biri. Sararmadan düşüyorlar. Yoksa, yazın sonu geldiği için değil. Yürek biçimi, ince damarlı, tırtıklı kenarları beyaza yakın yeşil renkte bir yaprak. Üstünde hâlâ taşıdığı sabah serinliğinden ötürü palamuta Faruk, diyor; inceliğinden, hemen hemen saydamlığından ötürü de yaprağa, Nur.

Eski öğrencisi Asaf, evini kendisine bırakırken, onu buradaki bu iki genç dostuna emanet etmişti. Onlara:

"Hocamı yalnız bırakmayın, sık sık yoklayın haa..."

demişti.

İlk haftalar onların ilgileri zaman zaman fazla bile gelmişti. Özgür olmalıydı, özgür, özgür... Kimseye verecek hiçbir hesabı olmamalı, yalnız Alma'yı düşünmeli, onu kovalamalı, bu kentin her köşe bucağını onun yanıbaşında tanımalıydı. Ah, Opera'da, locada Strauss'ları atlatıp yanyana oturmadılar, Mahler'in Altıncı Senfonisi'ni birlikte dinlemediler mi? Ama tabii bir yanda, bitişik locadaki dırdırcı bayan Strauss, öte yanda Ka-

ra Mustafa Paşa'nın durmadan bizi dikizleyen bakışları, bir kere bile elini tutamadığım halde Alma'nın içimi kavuran ateşi... Allah biliyor ya, senfoniyi nasıl dinlediğimi, ondan ne anladığımı hatırlamıyorum. Off, of, ben de az şey yaşamadım canım, şu sandalların haline baksana!.

Parmaklarının arasındaki palamutu usul usul okşuyor, bir yandan da sağ elinin ayasındaki ince yaprağa bakıyor yine. Faruk ya da Nur, şu ân ikisinden birine öyle gereksinim duyuyor ki. Çünkü nihayet, yüzünü, huyunu suyunu bilmediği Chirico ya da zaten çok yorgun olan Milena ile günlük sorunların altından kalkamazdı. Gözler açıkken görülenler de vardı. Apaçık işitilenler sonra. Siz İspanya tatilinizden bugünlerde dönmeyecek miydiniz Faruk? Döndüyseniz, belki bana bu akşam telefon edersiniz. Telefonla ararsanız, yardıma çağıracaktım. Yardım edeceksiniz, değil mi? Yalnız, bilemiyorum, ben acaba eve dönebilecek miyim, o oradayken öyle, yani bakmışın pat diye dönüp gelmiş, bu karşılaşmaya hazır olabilecek miyim?

Sahi, mutfak penceresini kapatmış mıydı? Musluk temiz miydi?

Buraya kadar yürürken usul usul bir iç dinginliği edinmişti. Kitabını okurken de bir süre dingindi. Ne oldu da, yeniden tedirginleşti? İç dinginliğini elden kaçırması bir ara Milena'yı düşünmek için gözlerini kapadığı zaman başladı galiba. Farkında bile değildi: Asaf da bugünlerde gelebilir. Gerçi muslukları, tuvaleti, mutfağı, evin her yanını tertemiz bırakmaya özen gösteriyorum; emanete ihanet olmaması için elimden geleni yapmaya çalışıyorum; çimleri, çiçekleri de suluyordum, yine suladım ama... Ah, anahtarı aldım mı ben?

Yaprağı buruşturup elini hemen şortunun cebine atıyor: Tabii canım, burada işte. Nedense hep, içerde unuttuğum korkusu. Bir türlü atamadım üstümden. Haftalardır evden anahtarı elimde tutarak çıkarım, yetmez, gözümü de üstüne dikerim, elimde olduğunu mükemmelen bilirim, yine de içerde unuttuğumu sanırım. Asaf nekadar içten olursa olsun, nekadar cömert davranırsa davransın, emanet şey hiç bana göre değil. Alışmamışım. Hep kendi evim. Azıcık aşım, kaygısız başım, yaşayıp

gelmişim. Ah Faruk, benim yeni genç dostum, bugün İspanya'dan dönmüş olsanız, ben de eve dönmüş olsam, telefonla beni bulsanız, dersiniz ki: A, ama yemeklerinizi bukadar zaman yapayalnız yemeniz yeter. Hadi çıkıp birlikte yiyelim. Şarap içeriz. Yarım kalan konumuza döneriz, yine Gottfried Benn'den konuşuruz, dersiniz. Tatlı tatlı güler, bana hâlâ varolduğumu hissettirir, tuhaf bir biçimde eriyip giden kimliğimi belki de geri kazandırırsınız. Siz, bu son bir ayda yemeklerimi yapayalnız yediğimi sanıyorsunuz, oysa ummadığım kadar kalabalıktım ben, bilseniz! Kendimle hiç başbaşa kalamadım, ne olup olmadığımı göremedim Faruk'cuğum, cancağızım. Yunus'a bir defa yine Benn'den sözaçmak istemiştim, kendimi ne ata, ne insana benzetemediğimi söyleyeyim, demiştim, hani o akşam kahvede otururken dinlememişti ya, yine dinlemedi. Acele Antonia ile buluşması gerekiyordu. Onlar böyle müzikli yerlere gidiyorlardı da, çok gürültülü, benim başım kaldırmaz bilirsiniz. Unutur muyum hiç, nasıl yarım kalmıştı ikili yaşayışlar üstüne konuşmamız.

Yeni genç arkadaşı İspanya'ya gitmeden önce, bu ayın başlarında, sıcak, bungun bir akşam, serin bir kahvede oturdular. Yanlarında Yunus. Geleli birkaç gün olmuş. Yoksa daha mı çok? Onunla zamanın neresinde bulunduğunu şaşırmaya başlamıştı. Faruk'a Gottfried Benn adındaki Alman şairden sözetmişti; Behçet Necatigil'den bir şiir okumuştu, durup dururken, nedense, *Sorum* adlı şiiri. Bir zamanlar... O zamanlar... Şaire en yakın duranların bile –galiba– çok dikkat etmediği *Sorum.* Gottffried Benn'den bir yazısında sözeden de aynı şairdi, oradan aklına gelmişti. Benn, kendi kuşağının sanatçılarını yarısı insan, yarısı hayvan mitoloji kahramanlarına benzetirmiş. "Biz, olduğumuzdan başka türlü yaşadık, düşündüğümüzden başka türlü yazdık, umduğumuzdan da başka türlü düşündük," demiş. Bu doktor-şair, daha ilk uluslar savaşına katıldığı sıralarda Yirminci Yüzyıl insanının parçalanmış bir insan olduğunu söylemiş...

Faruk'un kendisini sahici bir dikkatle dinlediğini görünce, eklemeden edememişti:

"Bizim birçok aydınımız, yazarımız da Benn'in tarifine uyuyor. Artık yüzyılın başlarından çok uzakta olduğumuz hal-

de, hâlâ o dönemmiş gibi, onlar da olduklarından başka türlü yaşıyor, düşündüklerinden başka türlü hareket ediyorlar. Ben... Ben..."

Kendisinin kendine nekadar yabancı kaldığını söyleyecekti, titizlikle, orta yerinden bölünmemek için tarihin ve yazının içine çekildiğini, buna benzer bir şeyleri söyleyecekti. Ama Yunus, hemen sözünü kesmiş:

"Hıh, bizimkiler!.. Ne düşünmüşler ki, ne yaşayacaklar?" demişti.

Ardından da yine, tek sıcak notası bulunmayan ses tonunu çıkardı ortaya:

"Bozuk paranız var mı Faruk? Bir yere telefon edeceğim."

Bu tını. İmparator buyrukları bile onunkinin yanında ezik büzük kalırdı herhalde. Bağırmadan, buyurmadan, bu tını: Tahtırevanımın bir ucundan siz omuzlayın Faruk, öteki ucunu da emekli tarih öğretmenimiz omuzlasın; beni havaya kaldırın, kaldırın, daha kaldırın ve taşıyın, diyen bir tını.

Ah yavrucuğum Nur, farkında olmadan seni de ezmişiz, avucumdaki ince, saydam yaprakçık, Antonia ortaya çıkana kadar senin efendiye hoşca vakit geçirtmek için verdiğin gönüllü uğraşlar... Sonra da, siz olmasanız da olurdu'ya gelen soğuk duruşlar. Aman, neyse artık, kurtuluş. Olan oldu, geçen geçti, artık feraha erdik. Gittiğine hâlâ inanamıyorum, sabah yürüyüşüme biraz geciktirerek de olsa bir rahatlık duygusuyla başladığıma inanamıyorum. Üzgünüm, ama artık gücümün sonuydu. Bir de bakmışın gitmemiş, dönüp gelmiş, öyle ise çamaşır ipi olsun bari, başka ne olabilir?

Sayfaları açık kitap yine dizlerinin üstünde. Hani okuyacaktı? Milena artık Prag'a kesin dönüş yapmıştı hani? Yanında da garip bir adam vardı. Sözde, Birinci Dünya Savaşı'nda ilkin Balkanlar'da direniş mangalarına katılmış doğru çeviriyorsam, sonra da gidip bolşeviklere katılmış hani, Milena adamı profesör babasına tanıştırınca, yaşlı adam büsbütün patlayıp: "Nedir canım, hep bu saçma sapan kimseleri bulup bulup getiriyorsun buraya Milena!" diyerek herifi evinden defetmiş! Jeromir, köyde bir orman korucusunun oğluymuş, çok yoksulmuş, babası da erkenden ölüvermiş, bunun üstüne küçük Jeromir babasının

işini sürdürmüş; ağaçların, kuşların dilini öğrenmiş; ama annesi onu ille okutmak istediği için, tutmuş kente göçmüş. Bakkallık falan ederek oğlunu okutmuş. Oğlan mimar çıkmışsa da eylemci bir gruba katılarak mimarlığı boşlamış. Türlü türlü hücrelerde görev almış. Bu yüzden, Milena'nın aristokrat babasının hem komünistlerden, hem Yahudilerden nefret ettiğini ne bilsin, koskoca Prof.'un kendisini yaka paça evden kovuşuna pek şaşmış!

Kitabı yeniden bırakıyor. Nefret, mi dedi? Bu duyguya çok kısa bir süre öncesine kadar nasıl da yabancıydı. Faruk, Yunus'un kahvede gösterdiği tutumu nasıl okadar serinkanlı karşıladı, anlayamamıştı. Kendini hiç de öyle tahtırevan taşıyıcısı biri gibi gördüğü yoktu. Elini cebine atmış, Yunus'a bir avuç dolusu madeni şiling uzatmakta...

Gözlerini önüne, tam da şimdi indirdiği noktaya indirmiş, ezim ezim ezildiğini hissetmişti. Emekliliğine çok az kala öğrencisi olmuş, sonra, yazılarından ötürü hocasını ziyarete başlamış Yunus'tan, bu genç arkadaşından mı utanıyor, kendisinden mi, artık birbirine karıştırdı. Faruk'tan Yunus adına özür dileyecek bir söz, küçük bir hareket biçimi aranıyordu. Faruk ise, paraları alıp ilerdeki telefon kulübesine doğru uzaklaşan Yunus'un arkasından tanımadığı birine bakar gibi, dümdüz bakarak mırıldanmakta:

"Rahat olun efendim, lütfen. Aldırmayın. Neden başkalarına düşen sorumlulukları da hep siz yükleniyorsunuz? Sevdiğimiz şairimizin az önce okuduğunuz şiirini düşünün. Sanki o kediyi betonlar arasına kendisi tıkmış gibi, suçlandığını duyuyordu değil mi? Bakın, siz de böylesiniz işte. Evet, belki sizin kuşaklarda bir kurt adamlık var ya da sfenkslik. Ama bence asıl sorun, şu aşırı sorumluluk duygularınız. Aydınımızın bellerinden yukarısı insan, aşağısı at gibi mitolojik bir görünüşlerinin bulunmasının temelinde yatan bu olamaz mı değerli hocam?"

Sonra, Asaf'ınkini hatırlatan bir sevimlilikle gülümsemişti:

"Çok konuştum galiba. Bize düşen de bu konuşkanlık işte! Gevezelik. Baksanıza, sizi de, bilmeden anlamadan kentor'lar türüne katıverdim. Belki, kendinizi her ân her şeyden sorumlu saymanıza isyan ettim, hoşgörün..."

Yanına düşürdüğü palamutu alıyor, cebine koyarken o da Faruk'a gülümsüyor sanki: Palamutu bir yana atamadım, dalından düşmesinden sorumluymuşum gibi...

Burada, birkaç ayın içinde özleyeceği kimselerin de olacağını sanmazdı. Asaf'ı özlüyordu, Faruk'u tabii; Nur'u özlüyordu, hele Cléa'yı. Utanarak da olsa, Cléa'yı özlüyordu, onu günlerce aradı. Hattâ, ne tuhaf, Yunus'u. Fakat, şimdi onu içi ürpererek de olsa düşünüyor olmaktan gizli bir utanç duydu. Böyle bir utancı hiç duymamıştı. Nesrin hâlâ hayatının içinde, onun önemli bir parçası iken Yunus'la buluşmaktan, onunla saatlerce oturmaktan duymadığı bir utanç. Dahası, Cléa'yla gizli gizli buluşurken de bu derecesini duymamıştı. Nesrin. Yılların dostu. Nekadar acı, umutsuzluk, nekadar da güzel gün paylaştı onunla. Hattâ, zaman zaman bir yatak. Kadınlara o kadar yakın gelmekten kaçındığı halde, sadece Nesrin'le... Ömründe, yalnız o. O büyük kadın, diye geçti içinden. Bir kere bile evlenme sözü etmedi.

Avucunda buruşturduğu yaprağı düzelsin diye kitabın sayfaları arasına koyuyor: Fakat, buradan Nesrin'e götüre götüre her düştükleri yerden topladığı palamutları, kitap, defter aralarında kurutulmuş yaprakları götürmeyecekti herhalde? Bunlar da tek başına güzel armağanlar olabilirdi. Ama asıl yük, henüz yeterince eskimemiş yakın geçmiş. Ne kokusu olduğu belli değil, tarihi bile yok. Yine de henüz çürümüş bir armut, taze inek pisliği gibi insanın orasına burasına bulaşıyor.

Yakın bir geçmişin yükü de öyle. İnsana bulaşıyor. Lise tarih derslerinde anlattığı koskoca imparatorlukların yıkılışı bile gözünde görkemli operalar gibi canlanırdı. Savaş alanlarında ölenlerin, kent alanlarında asılanların, sarayların zindanlarında boğdurulan sultanların, prenslerin iniltilerini işitirdi, ama bütün acıların bile kurgulanmış bir ahengi olurdu. Bu kenti dolaşırken de, korsesi sıkılırken beli kırılmış küçük prensesi neşeli operetlerin küçücük kısacık hüzünlü kadansları gibi algıladığı olmuştur. Bugünse her şey çok yakınında, omuzlarında ve yakın geçmiş çok ağır. Onu henüz bir şarkıya, estetik bir acıya, bir karnavala ya da tragedyaya dönüştüremeyecek kadar yakın, taze.

Bu yükün ağırlığı altında ezilmek istemiyor. Yıllarca özlemini çektiği yeni, geniş ufuklar perdesi böyle kapanabilir mi? Hemen Faruk'un güleç yüzüne, diri sesine sığınıyor yine:

"Bakın ne diyeceğim. Belki biliyorsunuz, Goethe, bir dükün davetlisi olarak savaşı izlemeye gitmiş. Orada, silah seslerine, top ateşlerine karşı bir tepenin üstünde dikilip operet yazmış... Şimdi operet düşünmenin sırası mı, insanlar ölüyor, belki de vatan elden gidiyor, hele operet günleri gelsin de, o zaman, demeden."

Ah, bir iklim değişikliğine uğramadan önce, gencecik öğrencisi Yunus'la da az-çok böyle konuşmaları, tartışmaları olurdu. Ama konuşmalar nedense hemen başkalarına kayar, gazetelerde şu ne yazmış, bu kime ne demiş, kimin o berbat şiiri nerede başköşeye konmuş biçimlerine dönerdi. Yunus'un, kapalı dünyasına sızdırdığı bu hafif esintiler öğretmeninin hoşuna gitmiyor muydu peki? İki hafta ortalarda görünmese, çıkıp gelmesini beklerdi.

Şimdi ise Yunus, telefon kulübesinden yanlarına dönüyordu. Aradığı kimseyi bulamamış. Hiç tanımadığı bir kentte, kısacık bir süre içinde durmadan arayacak kimselerinin olması da tuhaf ya. Kendi iklimlerinde hep kimsesizlikten, yalnızlıktan yakınırdı, herkesle ilişki kuramadığından falan. Bütün bunlar o zaman dikkatini çekmemiştir; Faruk'un şilinglerini avucuna doldurup gittikten sonra ağır ağır ortaya çıkan renkler, sesler. Tın, tın, tın kendini işittiren tuşeler...

Yunus, gece eve dönerlerken metro girişindeki meyveciden kendine bir sepet çilek alıyor. Avusturya dağlarının Ağustos çileği. Yolboyu çilekleri ağzına tek tek atıyor. İp su yeşili renktedir. Boynunda. Marketteki̇nden. Bir yandan da geniş küvet gürül gürül suyla dolmaktadır. Yunus, dudak bükerek, "Ay siz küvete mi uzanacaksınız?" demekte... Hangisi iyi, yani hangisiyle olmuştu? Gözleri patlak patlak öyle, biri gelip gözkapaklarını örtmeliydi. Peki ama küvetin suyu neden kızıldı. Kanlı. Usturayla kesilmiş bir gırtlaktan fışkıran kan...

Çilekler koyu kırmızı, canlı renkteydi. Daha çok, pembeyle mora kaçan, müthiş çekici renkte, kokulu...

Kendisinin de canı çekmişti, ama genç dostuna, bir tane de bana versene, diyemedi. Geri dönüp bir sepet de kendisine alması tuhaf kaçmaz mıydı. Hani, biri ne yapıyorsa onu yapmak istiyormuş gibi? Kişiliği yokmuş gibi?

Nesrin. O eski, uzun dostluk. O sevgili.

Nesrin, tabağında ne varsa, bir lokma da kendisine tattırmadan imkânı yok yiyeceğini yemezdi. Yemez. Sokakta güzel bir şeyle karşılaşsa, gelir, bunu daha güzelleştirerek anlatır, çirkinleri ise kendine saklar. Bazan telefon eder:

"Enginar çıkmış. İç bakla da aldım. Seversin. Hadi hemen atla gel."

Bukadar incelik, dikkate karşın ona, "Bu akşam çıkmak istemiyorum, bir deneme üstünde çalışıyorum," deme özgürlüğünün olduğunu düşünüyor da. Hiç farkında değildi. En azından bukadar açıkca bilmiyordu, küçücük, sınırları dar dünyalarının içinde dingin, dengeli bir hayatlarının olduğunu. Çok büyük sandığı düşünce, duygu bunalım anlarının, zamanlarının çok minik olduğunu. Çeşit çeşit taşra okullarında ders vermiş, çeşit çeşit insanla karşılaşmış, yüzleri gibi huyları da birbirine benzemeyen çocuklarla haşır neşir olmuş, tarihi, bütün bir dünya tarihini boydan boya ve sayısız defa anlatarak yaşamış, yaşatmaya çalışmış. Bir 'başkası' olunduğunda ise bütün bunlar 'hiç'ti işte.

Peki, bu 'başkası'nın, tam üç aydır ormanının fısıltılarını dinlediği, saraylarına, müzelerine girip çıktığı, operalarına gittiği, şaraplarını içtiği, tarihiyle uzun uzun konuştuğu kentteki yeri nerede? Önünden sıçrayarak geçen sincapta mı, yeşillikler arasından üst katları seçilen yaşlılar yurdunda mı, bahçeler arasından sessizce akıp giden sabah otobüslerinde mi, kent merkezinin durmadan yiyip içen, en gençle en yaşlıyı aynı oranda taşıyan kalabalığında mı?

Her yanı Yunus tutmuş gibi. Bütün kent tarihini. Faruk'un ya da Nesrin'in, Asaf'ın arada bir belirip yitmelerinde bile onun payı var.

Çünkü henüz hiçbir şey geçmiş olmadı. Tarih olmadı. Henüz kestane ağaçları, çınarlar yapraklarını dökmedi. İlk güz yağmuru yağmadı henüz. Havanın nemli bunaltıcılığı sürüyor.

Nur'un getirdiği bembeyaz pıtrak çiçekli saksı çiçeğine daha sık su vermek gerek. Baygın baygın kokuyor. Bu koku, bodrum katından yükselen ağır kokuyu bastıracak, diye umuyor. Saksıya bu sabah su vermiş miydi? Yoksa, çimlerin, bahçe çiçeklerinin arasında onu unuttu mu? Nur'un o güzelim fulya'sını unutacağı aklına gelir miydi? Viyana Operası'nı yırtık blucinli, kirli fanilalı gençlerin de dolduracağı, buna karşın, töreye uygun olarak frak giyinmiş yer göstericileri, operanın önemli Alman izleyicileri sanacağı aklına gelir miydi? Milena mektupları konusunda, tarihin ve ticaretin bizi aldattığı gibi bir savla karşılaşacağı aklına gelir miydi? –Bülent kimse, Yunus'un her fırsatta hakemliğe çağırdığı o Bülent kimse, onunla karşılaşıp hesap sormalı! Yunus'a için için çok öfkelenmişti, ama çıbanın asıl başı bu Bülent olacak pislik üreticisi. Kafka, bencilin biri olsa bile, eseri değer yitimine uğrayacak değildi herhalde? Bazıları böyleydi zaten. Sağlamca ayak basacağımız tek metrekare kalsın istemiyorlardı. Ama bunu, burada, başka bir ufukta düşüneceği aklına gelir miydi? Barok bir duvar üstünde 'Yabancı, defol!' yazısını okuyacağı, kendisi de bir 'yabancı' olarak, daha yirmi iki yaşındayken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun arşidük bıyıklı subaylığına, oradan da prensliğe yükselen Eugène'in, Savoie Prensi Eugène'in yaptırdığı görkemli yazlık-kışlık sarayları önünde 'çingene baron'un o gün bugündür dilendiğine tanıklık edeceği aklına gelir miydi? Dünün nazisiyle dünün komünistinin şimdi el sıkışıp, yanyana durarak Büyük Müzik Festivali'ni açacakları aklına gelir miydi? Barok dönemden çıkma bir prense, hem de iki kere, biri Freyung'la Herrengasse'nin kesiştiği köşede, öteki küçük Michaeler Platz'ta rastlayacağı, onun bir reveransla kendisini selamlayacağı aklına gelir miydi?

Schotten metrosundan çıkmış, belki de bu kentte yeniden tanıdığı Yunus'u eskitmek, geçmiş kılmak için Cléa'yı aramaya koyulmuştu. Onunla oturma alışkanlığı edindikleri, turistlerden uzak, küçük, serin, Viyanalılığını hâlâ koruyan kahveye giderken, acaba Cléa son bir defa buraya uğrar mı, diyerek... Ondan utanıyor, Prens tarzı geniş reveransın bir işe yarayacağını ummuyordu. Oteline telefon etmek de istemiyor, kendisini "Gitti," yanıtını almaya hazır duymuyordu.

Güneş nekadar yükselmiş. Yine de üstünde sabahın serinliği var; ışınlar ılık dokunuşlarla dizlerini, parmak uçlarını okşuyor. Kalkması, markete kadar yürümesi gerek, ama kendisinde kımıldama isteği duymuyor. Evet, çok hoş bu ışınların dizlerini, çıplak ayaklarını okşayışı. Daha ilk günden, Cléa'nın öpüşleri gibi. Öpülmeyi unutmuş dudaklarını ısıtışı, ayaklarını sevmeyi öğretişi gibi...

Dün değil miydi? Yunus buraya gelmeden önce Cléa'yla dolaştıkları sokakları dolaştı yine. Birlikte oturdukları kahvelerde oturdu. Gözleri her tarafta gümüşe yakın kırlıktaki saçları kısa kesilmiş, bir tutamı hep yüzüne düşen gri-yeşil gözlü, ince boyunlu kadını arandı. Bedenlerinin her yanıyla tanıştıktan sonra, bir ilişkinin öylece bitmesini, ortadan silinip gitmesini içine sindiremiyor. Oysa, ilişkinin böyle sonuçlanmasına yolaçan kendisi. Hangi kendisi ama? Buraya kadar, bir kadının elini tutmuşsa ona gülümsemişse, o kadına karşı ömürboyu sorumluluk duymuştu. Karşı cinsten o kadar uzak bir ömür sürmesi, belki de bundan.

"Kendimi tanıyorum," diye yazacak daha sonra küçücük defterine. Cléa'yla birlikteyken daha iyi tanıyorum. Antonia'nın muzu soyup içini yedikten sonra kabuğunu önüne gelen yere fırlatışına, o muzu birinin karşısında suratına baka baka yerken, kişiyi de, muzu da unutuşuna yabancıyım. Beni alıyor, bir çiklet çiğner gibi çiğnemek istiyor. Ona, neden evlenmediğimi, Nesrin ile ilişkimin otuz yıla yakın neden öylece sürebildiğini anlatmam olanaksız. Antonia'dan korktum. Çok korktum. Fakat Cléa. Onunla buluşmuştum. Tende buluşmuştuk, sürmeliydi.

Deftere, Hem N., hem C., diye yazarken ayrı ayrı ürpermişti. "Kendimi tanıyorum"dan öte hiçbir şeyi açıkça satırlara dökmeye yüreklenemedi. Cléa'dan özür de dileyemedi. O olsa, belki açılabilirdi. Gitgide üstüne daha çok bastıran ağırlıklardan kurtulabilirdi, Yunus'tan... Yunus'u karşılamak, zamanının tümünü ona ayırmak, kimbilir belki de ondan gizli bir kadınla buluşmamak için Cléa'dan uzaklaşmadı mı? Ya Yunus'un bu ilişkiden haberi olursa, diye korkuların en büyüğünü yaşadı.

Ama işte artık korkutamaz, bitti. Bodrumdan kokular yükselirken evden çıkmadı mı? Hayır, evden çimleri suladıktan sonra çıktı. Islıklarla. Markete gidecek, kenti dolaşmaya çıkacak yine. Ulusal Kitaplığa da gidecek. Alma'nın ayak bastığı sokaklara ayak basacak... Cléa'nın...

Çok yürümekten yorgun, Michaeler Platz'da yeniden durmuştu; yüzünü Hofburg'un cümle kapısına vererek. Bir yanına eski sarayı, öte yanına yeni sarayı alarak, sırtını küçük kilisenin duvarına yaslamıştı. Saray girişinin biraz önünde arkeoloji öğrencileri, başlarında hocaları, kazı yapıyorlar. Tâ uzak günlerinin, Anadolu liselerindeki öğretmenlik zamanlarının kokusu gibi, topraktan eski bir koku yükseliyordu.

Geçmişin kokusu yoktur. Geçmiş erir; kan ve alınteri buharlaşır, havaya karışır gider. Elle tutulur, gözle görülür biçimde geriye kalacak olan sadece taşlardır. Yoksullara seyirlik bir cennet sunmak için zenginlerin yaptırdığı işte bu taştan, mermerden saraylar, duvarlar, heykeller, kiliseler, manastırlar, surlar ve kalelerdir.

Burnuna taze kazılmış toprak kokusu değer değmez, hiç de kendinden çıkmışa, kendi hayatından filizlenmişe benzemeyen bu cümleler, zihninden sel gibi akıp gitti. Ruhunu Giorgio de Chirico'nun ruhuna bağlayan düşünce gibi değildi bu, ayrı bir yerde duruyordu. Noktası konuyor, aynı cümleler bir ân sonra yeniden akışa başlıyordu. Ama, çıktığı yer arkeolojik kazı çukuru olduğu halde, kazıya bakarken değil. Kilisenin hemen arkasındaki dar sokağın başında, belki de tam yedi asırdır öylece duran enlemesine diktörtgen taş yapıya bakarken. Daha doğrusu o ağır taş yapının duvarını boydan boya kaplayan *Alte Hofapotheke* yazısına bakıp dururken. Fakat, bu iri kara harflerle yazılmış, –herhalde yakın bir geçmişte yazılmış–, yine de zamanın karasını yer yer soldurduğu yazı, sık görülüp de hiç ayırdedilmeyen şeyler gibi, henüz bilincine çıkmış, henüz 'görülmüş', değildi. Cléa'yla dolaştıklarında da, buraları sanki daha önceden, çok önceden görmüş gibiyiz, tanıyoruz, acaba başka bir hayatımız mı oldu, sarayın ve eczanenin buraya kurulduğu tarihte mi yaşadık, demelerine, bunu böyle bilmekten çok keyif almalarına karşın da 'görülmüş' değildi. Bir yandan da

Freyung köşesinde durup dururken neden o Prense rastladığını, aynı Prensi bir kere de bir Kontla birlikte gördüğünü, konuşmalarını nasıl işittiğini, işittiklerini nasıl olup da buraya kadar taşıdığını bulmaya çalışıyordu. Kazının az berisinde, burnunda hep geçmişin kokusuyla... Çürük armut kokusu değil hayır, o orada dursun, gözlerini kim kaparsa kapasın, sakın dönüp gelmesin, o zaman belki şimdiden çamaşır ipini satınalmak...

Oturduğu bank artık gölgeli değil. Güneş, dizlerinden karnına, göğsüne doğru yürüyor. Kollarının üstündeki seyrek beyaz kıllar günışınları altında da hiçbir dirilik işareti vermiyor. Kalksa mı? Nasıl oldu da başta Cléa, Hofburg'un önü, taş duvardaki yazı, kazıdan yükselen eski toprak kokusu zihninin bir köşesine itildi yine?

Küçük defterine şöyle bir şey de yazmamış mıydı: "Hayatımda dingin bir parantez açıldı." Ya da şunu: "Bukadar dingin bir ortamda hayatım bütün düzenini kaybetti." Sahi, arada sırada o deftere attığı küçük notlar neydi? Açıp bir baksa, ama işte, çimler sulanacak, Nur'un fulya'sı, en önemlisi de evin anahtarı unutulmayacak, derken, defteri yanına almayı unutmuş! Musluk temiz miydi? İnsanın Münih trenindeki kompartımanda, o küçücük musluk başında nasıl yıkandığını anlaması zor, şeyden sonra, Gropius'la pek ateşli bir buluşmadan sonra, tabii sözkonusu olan el yüz yıkama değil, o nedenle, kan ve alınteri buharlaşır gider, diyemezsiniz, dölsuyu buharlaşır gider, diyemezsiniz, Mari-Terez o kadar çocuğu birden nasıl doğurdu, hangi küvette? Terlemiştir, geçmişin kokusu her bir taraftan hücum eder, bodruma kapatsan da yukarı çıkar, sanki kazı yapılınca koku olduğu yerde mi kalır?

Cléa'yı son iki gündür deliler gibi nasıl aradığını düşünmüyor muydu? Asaf'ın bahçesi, bodrum katı değil hayır, bunlardan uzakta, sarayın önündeydi. Burnuna taze kazılmış toprak kokusu değer değmez de:

Geçmişin kokusu yoktur. Geçmiş erir; kan ve alınteri buharlaşır, havaya karışır gider... diye başlayan bir cümlenin diline takılmasıyla kazıyı gördü. Hatta bir fiaker, atlı arabalardan biri de, tam

bu sırada, ardında nal sesleri, tekerlek tıkırtıları bırakarak Balo Sarayı'na doğru uzaklaşıp gitti. Arabanın içinde gençten üç Japon turist kız vardı. Saçlarına tüyler, yüzlerine maskeler takmışlardı, karnaval eğlencesine gidiyorlardı. Herkes o yana gidiyordu. Demek cinayeti kimse görmeyecek. Küvete dolan suyu... Kan man yok. Kansız su. Kan buharlaşır, havaya karışır gider.

Gözlerini kırpıştırıyor.

Üç Japon kız, arabanın içinde uzaklaşıp gittiklerinde de gözlerini kırpıştırmıştı. Ya, gittiğini apaçık gördüğü araba hiç uzaklaşmamıştı ya da yeni bir araba gelip önünde, kazının az berisinde durmuştu.

Bu sefer perdeleri örtük bir arabaydı bu. On Yedinci Yüzyıl yarısının modeliydi. Kazıların yapıldığı yerde arkeoloji öğrencileri değil, kireç ocağı ve ocakta çalışan işçiler vardı. Taş işçileri ise bir yanda çat çat taş kırmakta, mermer işlemekteydiler. Havada ince beyaz bir toz bulutu savruluyordu. Araba, hemen oracıkta, sokağın başında, Eczane duvarının dibinde duruyordu.

Arabanın perdesi aralanıp da dışarı perukalı bir baş uzanacağını beklerken, dudakları kendiliğinden kımıldamaya, ağzından *Geçmişin kokusu yoktur* sözcükleri dökülmeye başlamıştı bile. İşte, yanılmamıştı! Tam da beklediği gibi, arabanın perdesi aralandı, eldiven kenarları bol dantelalı bir el göründü, sonra da üstünde kocaman madeni tokalar bulunan, ökçeleri hem kalın, hem yüksek barok ayakkabılar, dizlere kadar çıkan kalın beyaz çorapların sıkıca sardığı bodur, tombul bacaklar yere doğru indi.

Silkindi.

Araba yoktu. Gitmişti. Kireç ocağı da yoktu. Yanılmış. Boşuna telâş, korku. Cesedi sormaya gelen kimse yoktu. Saray zaptiyesi falan, hepsi şu çukurun içine gömülmüştür. Kimse bilmiyor zaten. Bilmeyecek de. Ancak, şaşılacak şey, dört taş işçisi, tak tak taş kırmayı, mermer işlemeyi bırakmış, yüzü yanık içinde bir başka taş işçisini kollarından bacaklarından tutmuş, sedyedeymiş gibi önünden geçiriyorlardı.

Ne olmuş? Ne olmuş?

Bu onun sessiz bir sorusu.

Sessiz bir yanıt geldi:

Kireç ocağına düşmüş!

Perdeleri inik araba yoktu. Madeni tokalı rugan barok ayakkabılar, kısa beyaz tombul bacaklar yoktu. Ceset falan yok, ama dantelalı bilekler duruyordu nedense. Bol dantel yığını ucundaki ipek eldivenli eller duruyor, eldiven üstüne, başta işaret parmağı olmak üzere parmaklara takılmış iri taşlı yüzükler duruyordu. Bileklerden biri, hafifçe şöyle bir kımıldıyor, iki parmak arası hareket, hani sanki sümkürmek için cepten bol dantelli kocaman bir mendil çıkarıyormuş gibi, 'götürün' işareti yapıyordu:

Götürün, ona birkaç kupa şarap içirin, bir şeyciği kalmaz!

Hâlâ aynı semt parkının aynı kanapesinde oturmaktadır. Bu sabah üstüne çöken ağırlıktan bir türlü kurtulamıyor. Önünde, çimlerin üstünde sıcakkanlı dolaşıp duran iki serçeye, sigarayı bıraktığından beri cebinden, çantasından eksik etmediği bisküvilerden birini ufalıyor. Bisküvi ufalayan iki parmak ucunu, Liechtenberg Prensi'nin bol yüzüklü parmakları sanıp irkiliyor. Nasıl irkilmesin ki? Sabahın sıcak nemli sisinde çeşit çeşit işlenen cinayetler, patlak gözler, kireç ocaklarına düşüp orada yananlar... Asaf'ın evinin arkasında yeni bir villa yapıyorlar, ama yanıbaşında bir kireç ocağına rastlanmıyor. Yapımlarda kireç hâlâ gündemde olsaydı fena mı olurdu? En kolayı buydu. Hazır, akşam dönüşlerinde hep yanından geçiliyorken, bir kolaylık...

Ne? Hangi kolaylık? Hayalci Hoca!

Gözlerinden tuhaf bir pırıltı geçiyor: O zamanlar, ders verdiğim sınıflarda çocuklarımın yaratıcılığına güven duymuştum. Birinin teyzesi mi, halası mı, neyse, radyodan dinlediği bir şiirime dayanıp, dikkat yavrum, bu seneki tarih öğretmenin hayalcinin biri, demiş bulunsa da, bunu benimsemelerinden hoşnuttum. Bırakalım hayalleri gelişsin. Bakarsın, böyle böyle, derken... Ama sonraları, 'Hayalci Hoca' adıma bir de 'Hanım' ekledilerdi; oldum 'Hayalci Hanım Hoca'. Buna da hiç itiraz etmedim. Etse miydim? Hayaller, düşler ölüm adına da gelişebilir çünkü. Çamaşır ipi, ustura, küvetteki su, kireç ocağı, zehir, ma-

kineli tüfek, fırın, fıçı... derken bir can kaldırılıp toprağa atılır, çarçabuk geçmiş kılınır; kokmaz, bulaşmaz; buharlaşır.

Sultanahmet'te dolaşırken, Topkapı'nın ya da Dolmabahçe'nin önünden geçerken gördüğü hayaller çocuklukta, ilkgençlikte kaldı. Ham hayaller... Tarihe karışıp kaç kere IV. Mehmet şenliklerini o zamanın insanlarıyla yanyana izlemişti. İstanbul surlarının bir köşesinden her geçişinde Konstantinopl'ü kaç defa Fatih'le birlikte topa tutmuş, Haliç'e kızaklar üstünde karadan inen gemilerin içinde olmuştu. Hem de Çakabey edasıyla, 'Foraaa!' diye haykırmış, yelkenler şişirmişti. Başka bir akşam, Dilhayat Hanım, yeşil feracesiyle Üsküdar İskelesi'nde belirivermiş, ortalığı uçucu bir gülsuyu kokusu sarmış; bestekâr sâzende hanım eteklerinin hışırtısıyla kendisini Göksu'ya götürecek arabaya binerken, kulaklarında evcara saz semaisi uğuldamıştır.

Sultan Cem yerine zindanlara kapatılan da kendisiydi, orada boğulan da. Tek başına Padişah'ı devirip 'halk iktidarı' kurmaya yekinen 'halkın çocuğu' Ali Suavi'nin suikast girişimi sırasında, gece duvardan atlarken ayak bileğinin incindiğine and içebilirdi; bileğin acısını duymuştu. Fiaker'ıyla kireç ocağının yanıbaşında beliriveren Liechtenberg Prensi'ne bakarken ise, bir ân Sultan Reşat'ın Cuma namazına gittiğini sanmıştı.

Sonraları, yaşı ilerledikçe, tarihin içinden bugüne yürek çırpıntıları, baş ağrıları, gülümseyişler ve gözyaşlarıyla çıkıp gelen her şey silindi; geriye gözlerini örten kalın bir sis kaldı. Bildiği bütün o yerlerde artık yıllardır gündüz düşleri görmüyor, görse de anımsamakta zorlanıyor; tarih, hızla üstünde yaşadığı coğrafyadan siliniyordu. Herkes gibi o da sık sık, şu eski yalının ne zaman ortadan kalkıp da yerine betondan bir subay gazinosu çıkıldığına şaşıp kalıyor, yanıp yıkılan her ahşap konakla başları krepli, göğüsleri süt ve lavanta kokulu kadınların, selviden çehiz sandıklarıyla kına gecelerini bekleyen genç kızların iniltilerini işitiyordu. Böylece artık, tarihin bugünle anlaşarak el sıkıştığı, kendini koruduğu kentleri büsbütün düşler, onları özler oldu. Venedik, Viyana... Geriye kalan tek hayal. Özlem.

Kuşlardan biri, küçük kanat çırpışlarıyla havalanıyor. Parkta ilk köpekli belirmiştir. Kendisi gibi erken uyanan, yalnız, yaşlı biri, bir kadın, tasmasını da, ağzındaki tel kafesini de çıkarıp köpeğini özgür bırakmış. Hayvan, çimlerde yıldırım hızıyla koşarken sahibesi, kocaman terlik ayakkabılarıyla ağır gövdesini iki yana sallayarak geliyor.

Köpek, hırlayıp havlamakta, kanapelerden birinde oturan yabancıya saldırmak için hanımından küçük bir işaret beklemektedir. İşaret gecikirse, saldırıyı tek başına gerekleştirmekte kararlı görünmekte. Çünkü, yabancılardan hiç hoşlanmadığını belli etmenin dozunu gittikçe artırıyor. Kadın da zaten, yabancının oradaki varlığını böyle anlıyor; köpeğini telaşlı telaşlı yanına çağırıyor; ona sakin olmasını söylüyor; canı biraz sıkılmış, tasmayı yeniden hayvanın boynuna takıyor, kafesini ağzına geçiriyor. Sadece köpekle konuşarak, onu yatıştırıcı yumuşak sevgi sözleri fısıldayarak kanapenin yanından geçip gidiyor; bakışları bir kere bile orada oturana değmeden...

Kanapede oturan ise kendini yine geriye, dünkü güne atarak korumaya almıştı. Şimdi yeniden *Alte Hofapotheke* yazılı duvarın dibinde oluyor.

Karıştırdım diyordu, karıştırdım. Bir yanlışlık var. Bütün bunları ben, Schotten metrosundan çıkıp Freyung'a yürürken görmüştüm. Bu köşebaşında değil, o köşebaşında. Kireç ocağı oradaydı. Liechtenberg Prensi Balthasar'ın görkemli yeni konağı tam orada kuruluyor, karısı Prenses Eléonore eskisinde vebadan ölüyordu.

Ansızın buldu sonra. Prensin adı, ağzında tel kafesiyle huysuz huysuz uzaklaşan köpeğin ardından bakarken nasıl kendiliğinden dilinin ucuna geliverdiyse, öyle. *Geçmişin kokusu yoktur,* diye yazan kitabı hatırladı. Fransızcaydı. Buraya gelişinin ilk haftalarında, Alma Mahler'i daha daha yakın tanımak için yeni ipuçları ararken, Wolzeille'de bir kitapçının önündeki sepete yığılmış kitaplar arasında bulmuştu. Bu kentte, Almanca dışında bir kitap bulmak için özel kitapçıları aramak gerekirken, şans önüne ikinci kere az çok bildiği dilden bir kitap çıkarıyordu. Kitabın kapağında kan ya da tentürdiyot lekesine benzeyen üç iri leke vardı. Ucuzluğa atılışı, besbelli, taşıdığı bu le-

kelerden. Bir cep kitabıydı. *Venedik'te Ölüm*'e, kendi zamanında değil, geçmişte, barok çağda yaklaşmayı denemiş bir roman. Adı da, herhalde büsbütün *Venedik'te Ölüm*'e yaslanmadığını belirtmek üzere, *Viyanalı Ölüm* idi. Güzellik ve ölüm. Süslülük, çılgınlık, tutku ve veba. Ölümü karnavallarla kovalayış. İlkel insanların, kötülüğü tamtamlar, danslarla kovmaya çalışmalarını hatırlatan, yokoluşu, parçalanışı, çürümeyi; bir kere daha tarihe karışıp gitmekte olan bir çağı göğüslemeye ya da unutmaya çigan-çengi, yüksek sesli çabalayış. Sonun sonunu geciktirmeye, yaklaşanı ürküterek püskürtmeye... Karanlıktan korkan adamın şarkı söylemesi. Hepsi bukadar.

Viyanalı Ölüm, kendini ahırın kapısına asmış bir adamla, bu ilk uğursuzluk 'alâmetiyle' başlıyor, bir yanda içki, eğlence, balo, dans, sefahat, fuhuş; görkemli yapılar, havuzlu, heykelli parklar, yaldızlı duvarlar, bir yanda pislik, sefalet ve hastalıkla sürüyor; kara kuşun kanadı Prenses Eléonore'a bile dokunup geleceğin kötü haberini veriyor, ama basiret bağlanmış, düğün dernek sürüyor ve azrail bedelini orağına takıp gidiyordu. Roma'nın son günleri neydi sanki? Nükleer veba gününün birer yarış alanına dönmüş tüketim pazarları, yiyip içmeler, uçmalar ne? Yüz elli metre uzunlukta şiş kebaplar, kuzu etinden gökdelenler, duvarları zeytinyağlı yaprak sarmalarından örülü villalar, ıssızlıklarda da, kalabalıklarda da durmadan patlayan silahlar, düşen uçaklar, çarpışan arabalar, onu, yirmisi, doksanı birden devrilen, sönen canlar?..

Prens Balthasar da, ölüm eşikteyken şehveti tatmıştı. Tutkusunun açık işareti yeni konak, Freyung'un ucunda yükseliyor, kireç ocağına bir taş işçisi düşüp yanıyor, adamcağız acıdan cançekişirken Prens, ağır yaralıyı taşıyanların önüne birkaç florin atıp: "Götürün, birkaç kupa şarap içirin, hiçbir şeyciği kalmaz," diyordu. Sonra yeniden arabasının içine çekiliyor, gözleri yarı kapalı konağın, hayır sarayının bitmiş halini düşlerken yanıbaşında Kont Montecuccoli'nin arabası beliriyordu. Kont, arabanın penceresinden ağır perukalı başını dışarı uzatmış, karşısında yükselen kapıya kıskançlıkla bakıyor, yapımı daha yeni biten malikânesinin bunun yanında nekadar sönük kalacağını düşünüyordu.

Prens de arabasının penceresinden başını uzattı, takıldı:

"Ah, demek zatiâliniz? Lütfedip söyler misiniz aziz Kontum, buralarda, bu toz toprak içinde ne arıyorsunuz böyle? Malikânenizin inşaatı bittikten sonra, şimdi de komşunuzun fakirhanesine mi gözdiktiniz yoksa?"

Kont altta kalır mı? Tabii ki kalmıyor.

Mermer işçilerinin keski seslerine, makaraların, bocurgatların gürültüsüne karşın sözleri işitilebiliyordu, ama devrin tumturaklı dilinden konuştukları için ne dedikleri biraz yakıştırılarak çıkarılabiliyor:

"Müsaadenizle Prensim, bendenizin tecessüsüne sebep odur ki, yaşadığımız şu devrin bu derecede bir taş saltanatı haline gelmesi kimin hükmüdür? Bizleri şehrin duvarları içinde bukadar ağır, böyle süslü binalar inşa ettirmeye iten âmil nedir, lütfedip beni irşat buyurur musunuz?"

Okumaya çalıştığı, ama bu sabah bir türlü tam içinde olamadığı kitap, Milena'nın hayatıyla ilgili olanı, dizlerinden kayıp yere düşüyor. Arasına koyduğu yaprak da. Kitabı yerden alıp yaprağı sayfaları arasına yeniden sıkıştırmadan önce, incecik küçük sapından dalgın dalgın döndürüyor. Sanki Nur'a soruyor: İçinde sürekli yaşadığım kentin hangi semtinde oturduğumu bilmek istemiştiniz cancağızım. Öyle, belki sadece laf olsun, diye. Ben de size, "Ne farkeder, başınızı ne yana çevirseniz beton duvarlar..." dememiş miydim? Nasıl, söylemedim demek? Demek aklımdan geçirmekle yetinmişim? Son zamanlar böyle oldum. Birçok ayrıntıyı unutuyor, söylediğimle söylemediğimi, yaptığımla yapmadığımı birbirine karıştırıyorum. Prens, *geçmişin kokusu yoktur,* diye ne zaman lafa başlamıştı, Kontla konuşmasının başında mı, sonunda mı, bunu da bilemiyorum.

Yunus gideli... Yo, Yunus'tan kurtulunca, kurtulduktan sonra... üstünde büyük bir yorgunluk var. Belki kenti yeniden, yeni bir gözle dolaşmanın yorgunluğu. Cléa'yı aramanın, onu bir kere daha görmeye çalışmanın yorgunluğu. Tarihin bu sahnesinde rollerini oynayıp da çoktan çekip gitmiş olması gerekenlerle her köşebaşında yeniden yeniden karşılaşıp selamlaşmanın yorgunluğu. Antonia'yı çırılçıplak kapı önüne koy-

manın, delikdeşik bluciniyle el kadar fanilasını ardından fırlatmanın yorgunluğu. O geceyi yok, olmamış saymaya çabalamanın, asıl bunun yorgunluğu. Prens'e de bak: Geçmiş erir, kan ve alınteri buharlaşır, havaya karışır gidermiş!

Tuna'ya, demek istiyor. Tuna'nın sularına karışır gider, kuşatmadan artakalan cesetler nehrin sularında şişer, balıkların parçalamadıkları Karadeniz'e ulaşır. Montecuccoli'ye göre de işte, hiçbir şey buharlaşmaz. Yine ona göre, can çekişmeye başlayan her çağ, saraylar, hanlar, hamamlar, kiliseler ve camiler kurmaya hız verirmiş. Bir halkı, tükenmediklerine inandırmak gerekirmiş. Bir ülkenin zenginlerini o derece gösterişe, tantanaya iten tek şey, ölüm duygusuymuş. Hayat, ayağını ölüme attığı ânda para dolaşıma girer, ticaret gelişir, silah üretimi artar, bankalar pıtrak gibi her köşede biter...

Bu, kahkaha ve gözyaşı, kan ve şehvet dolu sahne oyunundan sonuçta tek kârlı çıkan toprak kurtları olmalı.

Dün, Hofburg'un önünde, kazının yapıldığı yerde, arkeoloji öğrencilerinden biri, parmağının ucundan sarkan tombul solucanı arkadaşına gösteriyordu. Gülüşüyorlardı. Beri yanda Kont'un sesi hâlâ ortalıkta yankılanmakta:

"İnsanlara, ölümü örtbas etmeye çalışan kuru gürültü değil, soluk alabilecekleri geniş ufuklar gerekli pek aziz Prensim. Bence kentin surları yıkılmalı. Bizler duvarların içini durmadan taş, mermer yığınlarıyla dolduracağımız yerde, dışına doğru açılmalıyız, genişlemeliyiz."

Prens ise ona, otuz bin Osmanlı askerinin bu geniş ufkun önünü tuttuğunu, bu ufku Klosterneuburg'dan abluka altına aldığını hatırlatmaktadır:

"Durun bakalım Kontum, şu din seferleri bir nihayete ersin, Viyana, Osmanlı-Türk barbarlığına karşı Hıristiyanlığın müdafaa kal'ası olmaktan bir kurtulsun hele!"

Montecuccoli, güneşin ve kireç ocağının cehennem sıcağından bunalmış, şekerli su ve nişastayla sertleştirilmiş peruğuna konan sinekleri kovalayarak arabasının içine çekilmektedir. Kendi kalesinin içine. Çare yok, kentin gözünde kredi kaybına uğramamak için şimdi Prensinkinden de görkemli yeni bir yapı kurdurması gerekecek. Arabanın loşluğuna çekilmeden önce,

kenarları sırma püskül, ortası armalı kayık biçimi şapkasını çıkarıp bir baletinkine benzeyen el hareketiyle Prensi selamlamakta şimdi; bocurgatların artan gürültüsünden ötürü sesini daha da yükselterek:

"O zamana kadar, kentimizi kuşatan duvarlar içimizi de kuşatmış olmasın da..." demektedir.

Ca.. Ca.. Ka.. Ka.. Catherine.. Caroline... Christine... Bu kitabı yazanın adı neydi? Bir Fransızdı. Yine de adında Almana çalan bir yan vardı. Allah kahretsin, Yunus, hiç Fransızca bilmediği halde kitabı Antonia'ya göstereceğim diye elinden almış, sonra da, "Antonia'ya veremedim ki, otobüste unutmuşum," demişti, sanki hiçbir şey olmamış gibi. Tabii, iş Tuna'yla da halledilebilirdi, ama artık gerek yok, artık yeşil naylon çamaşır ipi... Yoksa, ustura mı? Ama kan?.. Kan da kurur, buharlaşır, havaya karışır gider. Christanelle? Yok, değil. Christiane! Tamam, buldum. *Viyanalı Ölüm* adlı barok romanın yazarı Christiane Singer'di, buldum!

Kentin duvarları o zamana kadar içimizi kuşatmış olmasın da! Buna yakın bir şeyi İtalyan asıllı Konta söyleten oydu. Daha önce, ülkesinden bir yazarın da, *içimize saklanıyoruz, tenimiz kabuk bağlıyor, dokunma duygumuz eksiliyor, kabuklu hayvanlara dönüyoruz, kendimizi bile hissedemez hallere geliyoruz,* diye yazdığını şimdi anımsıyor.

İşte, içine saklanarak ya da değil; geride birbirini hisseden insanlar hâlâ var; bir obanın insanları kadarcık da olsa, Chirico var, Hayalci Hoca, düşünsene!..

Chirico, der demez, Kontun arabası, bir barok zaman şantiyesi yanından havaya mermer tozları kaldırarak uzaklaşıp gidiyor.

Giorgio de Chirico, bankta oturanın kulağına yeniden fısıldıyor: *Yalnızca gözlerim kapalıyken gördüklerim gerçek.*

Usulca yumuyor gözlerini.

Yunus'u uçak terminaline kadar bile geçirmeye gitmeyecekti. O kadar erken kalkmayacak, keyfini bozmayacaktı. Uyanmıştı, ama gözlerini açmıyordu. Artık nasıl olsa Yunus gelir, kapısını tıklatır, aralar, "Ben gidiyorum hocam, hoşça kalınız, sakın kalkmayın, rahatsız olmayın, sağolun..." falan der. Evet, kalkmayacak, onu terminale götürmeyecek. Hayatının en değişik kararıydı bu, fakat içini rahatlatmıyordu. Üstelik Yunus'un da kapısını tıklattığı, yanına uğradığı yoktu. Sakın gitmiş olmasın? Kararını bozup, "Seni hiç değilse terminale kadar götüreyim," demek üzere kalktı. Ortalıkta tuhaf bir şeyler, kapı önünde mırıltılar vardı. Açıp baktı: Yunus, kendisinin üç ay içinde bir kere, o da şöyle çekine çekine selamlaşabildiği komşunun pırıl pırıl kırmızı arabasına, hem de öne oturmuş. Asaf'ın, işinin başından aşkın olduğunu, bir selamı bile güç verebildiğini nazikçe çıtlattığı komşu ise, Yunus'un çantalarını arka bagaja yerleştiriyor. Öyle görünüyor ki Yunus, "Çantaların birinde kırılacaklar var, aman dikkat edin, onu üste koyun," bile demiş. Bir şirket genel müdürü olan asık suratlı komşu.

Kapının önüne çıkınca adamdan utanmış, Yunus'a sormuştu:

"Ne yapıyorsun?"

"Hiç. Gidiyorum. Beni götürecek."

"Nereye kadar götürüyor seni?"

Yunus, yine her şey son kerte doğalmış gibi:

"Havaalanına!" demesin mi?

Komşu, bir oldu bittiyle karşılaşmıştı herhalde. Durumdan hiç de hoşnut görünmüyordu. Ama sesi de çıkmıyordu. Kuzu kuzu çantaları yerleştiriyordu.

Yunus'a bakıp kaldıydı: Demek böyle? Demek bu evde bu-kadar zaman birlikte kaldığımız, Viyana'yı ama hoşuna giderek, ama gitmeyerek birlikte gezdiğimiz, acı tatlı günlerimiz olduğu halde, bana bir, "Hoşca kalın hocam," demeden gidiyordun ha? Git bakalım, git. Kurtuluş. Hani mazaallah, "Uçağı kaçırdım," diye geri dönüp gelme de! Ya da belki genel müdürün sabrı taşar, "Unutmuşum, benim erken önemli bir randevum vardı," falan diyerek seni aşağıda, yolun kıyısında indiriverir. Yoo, bir neden göstermesi bile gerekmez; arabayı durdurur, "İn bakalım aşağı, hadi yallah..." deyiverir. Zaten bir ân şaşkınlığına rastlamıştır. Eminim öyledir. İki adım sonra aklı başına gelir.

Yunus'un iki sokak aşağıda arabadan indirilmesini dilemişti. Ortada kalakalsın da, elin adamının kendisi gibi olmadığını anlasın diye mi, gitmemesini, geri dönüp gelmesini gizli gizli hâlâ ummakta olmasından mı, geri dönmesinden korkmasından mı?..

Cebinde tek kuruş taksi parası olmadığını söylüyordu. Akşamdan, hocasını yeni bir hizmete sokmak, havaalanına rahat rahat varmak için her yolu denedi; sevimlileşti, iğneleyici kesildi, çeşitli dokundurmalarda bulundu, surat astı, acındırdı, terbiyesizleşti... Hepsini denedi. Fakat karar alınmıştı. Yunus'u terminale kadar bile götürmeyecekti: Al işte, şimdi gör Yunus'cuğum, gör işte, elin adamı neymiş. Yok havaalanına kadar götürecekmiş de, yok daha ne...

Ah işte kendi suçu. O kadar içten dilememeliydi. İşte genel müdür Yunus'u sahiden arabasından atmış, bu da dönüp gelmiş. Lânet olası! Hayır, artık bitti. Artık... Tam da küveti doldurmuş, içine şöyle bir uzanacak, son haftaların ağırlığını üstünden atmaya çalışacakken:

Ne o Hoca, küvete mi yatacaksınız siz?

Ağzının kıyısında ya küçümseyici, ya alaycı yine o gülümseyiş.

Marketten pırıl pırıl su yeşili bir çamaşır ipi almıştı, nerede o? Boşver. Ustura da olabilir. Parmaklar da işe yarar. Hayır küçük beyciğim, küvete ben uzanmayacağım, zatışahaneleri uzanacaklar. Böyle işte, böyle-böyle...

Kitapta anlatılan ölüm, Viyanalı bir ölümdü. Başka hiçbir yerli olamazdı. Ne işçilerin ağır taşlarla ördükleri duvarlar, ne görkemli mermer merdivenler bunu örtebilirdi. Adımları onu, kireç ocağının yanından ellerinde meşalelerle Katedral alanına doğru akıp giden karnavalcılar arasına çekiyordu. Azrail orağıyla geceyi yara yara gelirken, karnaval maskeliler de, gitarlar, şarkılarla, zamanı hızla eskitiyorlardı. Nasılsa Milena da kendisi gibi kalabalığa karışmıştı. Onu görebiliyordu. Fötr şapkası, kürk yakalı mantosuyla, topallayarak bir eczaneden ötekine girip çıkıyor, acılarını dindirecek morfin arıyordu. Veba şeytanını kovan melekler anısına dikilmiş anıtın dibindekilere başvurabilirdi, ama bu aklına gelmiyordu. Gelecek zamanı bu oranda tasarlayamadığından belki.

Onlar orada, mermer anıtın dibine uzanmışlardı. Sarı, yeşil, kırmızı saçları vardı. Kabile reisinin kaşları üstüne birer boynuz resmedilmişti. Karnavala Yirminci Yüzyıl'dan katılmışlardı. Katedralin çevresinde ise barok dilenciler, dilenciliği zevk ve şehvetle yerine getirenler...

Yağ kandillerinin kokusuna atların idrar, gübre kokuları, ekşi şarap, kusmuk kokuları karışıyordu.

Hepsi taptazeydi. Hiçbiri geçmiş değil.

Bu yandakine karşı, beri yandan, Am Hof üstünden de durmadan akıyordu karnavalcılar. Borular öttürülüyor, ziller çalınıyor; cadı, şeytan, melek, cennet ve cehennem maskeliler, çeşit çeşit, her yüzyıldan kıyafetler içinde akıl almaz bir gürültüyle taştan dar sokakları, Graben'ı, küçük ve büyük alanları dolduruyorlardı.

Daha önce gelenlerden Filistinlilerle Pakistanlılar, Okyanus balıklarının geniş kazanlarda durmadan kızartıldığı lokantaların önünde kuyruk olmuşlar; sosis-bira tezgâhlarının önünü, aralarında hala birkaç Alman ve Hollandalı bulunmakla birlikte, Akdeniz Eyaleti'nden olup Eskimo kılığına bü-

rünenler tutmuş; Amerikalılardan çoktan boşalmış Mozart Kahvehanesi'ne Azor Cumhuriyetlerinden gelenler Napolyon, Marie Antoinette, Robespierre, hattâ Petain, De Gaulle, Sartre ve Simone de Beauvoir kılıklarıyla doluşmuş; Japon Dükalığı'nın üyeleriyle Nijerya İmparatorluğu'nun emekli generalleri, karıları ve kızları pizzacılarda; Suudilerle Ürdünlüler, taydlar, mayolar, Commedia dell'Arte figürleri kılıklarıyla Çin ve Japon lokantalarında oturacak yer bırakmamış; Doğu ve Güney-Doğu'dan kalkıp karnavala katılmaya gelen yüzlerce küçük cumhuriyet insanı, akın akın hamburgercilere girip çıkmakta, külahta dondurmalarını yalamakta; bir avuç dar gelirli ve yoksul Amerikalıyla İngiliz, Alman ve Fransız, Cezayir-Fas-Tunus Kontlukları'ndan ithal portakallarla greypfrutların taze taze sıkılan suyuna yutkunarak bakmakta ve yüzlerine çarşaflarının peçelerini indirmekte; Persler, otuz yıl din savaşlarından sonra, Sacher'da, pastaların-çöreklerin arasına serilip kalmış bulunmakta ve hâlâ ayak parmaklarının arasını karıştırmakta, Pink Floyd'ların besteleyip haykırdığı âyetleri dinlemekte; Türkler köşebaşlarında çekirdek-fıstık satmakta, birçoğu da çeşitli Atatürk maskeleri takınmış olarak artık kimsenin içmediği filtreli sigaralardan içmektedirler. Gotlardan, Slavlardan, Kelt, Hırvat ve Macarlardan, Hitit ve Friglerden oluşma bir toplumun en üst tabakası ise, kalın kalın duvarlar gerisinde, yüzlerce, binlerce mumun aydınlattığı salonlarda, duvarları kaplayan aynalara sırtları dönük, uzun masaların çevresinde toplaşmış, geyik eti, bıldırcın, isli balık, hindi dolması ve daha akla hayale gelmedik yiyeceklerden yemekte, kristal bardaklar, gümüş kupalarda şarap içmekte; balo salonları ışıltılarla yanmakta, bankalardan kredi çekleri konfetiler gibi sürekli yağmakta, florin kâh inmekte kâh çıkmakta, kara para ak parayı kovmakta; kadınlar, korselerle sıka sıka ipek-kadife tuvaletlerinin apaçık yakalarından fışkırttıkları iri memeleriyle elmastan taçlar, zümrütten gerdanlıklar küpeler ve yüzlerinde iri iri benlerle sultanların, imamların kollarında dansetmektedirler. Ruletler dönüyor, Madonna haykırıyor, İsa vokalist, sahnede yüzlerce davulcu, binlerce elektrogitarcı; sazlar çalıyor Çamlıca'nın bahçelerinde; yaşlılar da bol tüylü

perukaları, ellerinde yelpazeleriyle altın yaldızlı koltuklarında mehtaba karşı yelpazeleniyor, imamın kızını kıronun oğluna münasip görüyorlar. İki karnaval arası düğün dernek kavilleniyor.

Karnaval, düğün, hattâ Çamlıca bahçelerinde çalınan sazlar geriliyor. Çünkü bu sefer de parkın alt ucundan, bir öncekinden daha iri bir köpek belirmiştir. Yanında yaşlı bir adam. Seksenlerinde gösterdiğine göre doksanlarında vardı. Köpek de, adam da yere bakıyor; köpek ayrıca çimleri kokluyor; besbelli o da kendince geçmişin kokusunu aldı, müthiş ulumalarla efendisinin elinden kurtularak az önce oradan geçen hemcinsinin peşisıra koşuyor. Havlamayı işiten kadınlı köpek de fırlayıp ona doğru seğirtiyor.

Adam köpeğini çağırıyor. Kadın köpeğini çağırıyor; adamla kadın birbirlerini hiç görmüyor sanki, gözleri birbirine hiç değmiyor. Yuvarlana topallaya iki uçtan gelip, bu yandaki tahta bankın, orada, parmak uçlarında buruşuk bir yaprakla oturmakta olan yabancının önünde karşılaşıyorlar. Birbirlerine tek söz söylemiyorlar. Kadın köpeğiyle konuşuyor, adam köpeğiyle. Tasmalarından yakalayıp köpeklerini ters yönlerde uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Sonra ne birbirlerini ne bankta oturanı görerek uzaklaşıp gittiler.

Orada oturuyor. Parkların, ormanların, çok eski sokakların köpeksiz tek yolcusu. Kimseyi gezdirmiyor, yalnız kendini gezdiriyor. Geçmişi koklayarak; geçmişin buharlaşıp gittiğine inanmayarak.

Kentteki ilk haftasında, Schönbrunn Sarayı'nın kabul salonundan çıkarken burnunda mumların parafin, kadınların ter ve zambak karışımı kokusu vardı. Orgların madeni kısımlarından ortalığa yayılan eski metal kokusu vardı. Ama ölüm kokusu, hayır.

Dün ise, Hofburg ana kapısı önünde toprak kazılırken geçmişin kokusunu duydu. Ölümün, yokoluşun.

"Bülent bana, buranın en eski kilisesi Rupprecht'i görmemi, Tuna'ya oradan bakmamı söylemişti. Burasını değil."

Yunus'u şu küçük kiliseye götürmüştü de!

Hani geçmişin kokusu yoktu?

Her adımda sıçrar olmuştu: Şimdi vebalı bir kentin üstünde yürüyorum.

"Oraya da gideriz Yunus'cuğum."

"Ne zaman? Vakit daralıyor. Ben daha..."

"Pekâlâ, sen istersen hemen şimdi git."

"İki metro biletiniz var mı?"

Biletleri alıp gitti.

Akşam dönüyor, sofraya oturuyor; ortaya şarap şişesinin konmadığını görüp:

"Şarap içsek..." diyor.

Tuhaf, tedirgin bir hali var. Birinci kadeh şaraptan sonra, önce bunun iyi bir şarap olmadığını söylüyor, ardından, gözlerini kaçırarak:

"Sizden ayrıldıktan sonra ne oldu biliyor musunuz? Cebimde Bülent'in kendisine özel marka traş kolonyasını, traş sabununu, dört de CD almam için verdiği para vardı, çaldılar. Çingene yüzlü biri çarpıp metro trenine atladı. Tren gitti, ardından bakakaldım. Ne yapacağım? Bülent'in istediklerini nasıl alacağım şimdi? Artık siz bana ödünç verirsiniz bu parayı, değil mi hocam?"

Bir para çalınmışsa, o para çalınmıştır. Bunun Bülent'in olup olmadığının bir anlamı yoktur.

Hem neden Bülent denen bu, her alanın uzmanı, bu başpapazın özel traş kolonyasını ben ödeyeceğim?

Dar bütçesi, Yunus'un gelişiyle zaten sarsılmıştı. Bunu ona böylece söylemek istemiştir, ama ağzından kaçmasın diye, başını önündeki yemek tabağının içine sokacaktı neredeyse. Ayrıca Yunus'tan: Beni yanınıza çağıran sizsiniz. Evsahibim de Asaf Bey, yanıtını almaktan çekindi. Bunu öyle bir şekilde söylerdi ki üstelik, Asaf bile ona karşı borçlu çıkabilirdi.

Artık kalkmalı. Sıcak iyice bastırmadan göletin yanından geçip markete inmeli. Evi temizledi, ama buzdolabı boş. Asaf için hazırlık yapmalı. Sevgili Asaf, giderken dolabı kendisi için tıklım tıklım doldurmuştu. "Bende araba var, taşıması kolay, size güç olur," demişti.

Ne spor yapan, ne araba kullanan, ne köpek gezdiren biri. En sonunda bukadar farklılaşabileceğini özellikle köpeksizliğine borçlu biri.

Süpermarketin yanındaki tütüncüden resimli bir kart aldı. Kartın arkasına yazdı:

Nesrinciğim, değerli dostum, nekadar tenhalaştığımı bir bilsen! Ruhumun vücudumdan ayrıldığını, Milena'yı karnavalda, hayatını çantamda bıraktığımı bilsen! Yok, iyiyim, çok iyiyim, Asaf'ı bekliyorum. Seni özlüyorum. Yine bir sabah gezintimden, hasretle.

Asıl ilk günler farklıydı. Ütülü pantalonlar giyiyor, Venedik'ten beri kravatından nihayet kurtulmuşsa da kruvaze ceketini üstünden eksik etmiyordu. Ama çevresine bukadar da aykırı düşmeme çabası biryana, Haziran ayının yumuşak, okşayıcı havaları Temmuz'la bungun sıcaklara dönünce, o da dizlerine kadar inen bir şortla beş parmağı açıkta bırakan bir çift sandal edinmek zorunda kalmıştı. Bu sefer de nedense, Yunus geldikten sonra ayaklarını masaların altına gizlemek, çıplak dizlerini herhangi bir şeyle örtmek ihtiyacını hisseder oldu. Delikanlının bakışından mı, geçmişini bilen birinin önünde yeni biri olmanın güçlüğünden mi? İkisi ve kimbilir daha ne çok... Kenti kuşatan duvarlar, içimizi de kuşatmış olmasın...

Kartın altına ekledi:

P.S.– İki çok yalnız, çok güçsüz yaşlının ne bir üçüncüyle ne de birbirleriyle konuşmaları, insanı ürpertiyor Nesrin'ciğim. Biz sakın böyle olmayalım.

PTT'leri, postacıları düşündü; açık gidecek bir kartta bukadar özelin yeralması onu ürküttü. Ayrıca zaten, Cléa'dan sonra Nesrin'e yazmaya kalkması bile dürüstlük değildi. Peki hiç mi yazmamalı? Onu merakta mı koymalı? Onu da, sadece köpekleriyle konuşanlar gibi yapayalnız mı bırakmalı?

Bir başka sabah, kentin eski alanlarından birindeki en eski fenere asılmış ökçeli beyaz bir kadın iskarpini teki görmüştü. Aynı gün, yine bir şeyin 'alâmeti' gibi, evin altındaki otobüs durağı direğine yine tek beyaz bir kadın iskarpininin asılı olduğunu gördü. Bu 'alâmet'in ne anlama geldiğini hâlâ bilmiyor-

du, ama direklerde, fenerlerde tek tek asılı yazlık iskarpinler buralarda çok yalnız ruhların gezindiğini haber vermekteydi.

Oysa, az yukardaki kır lokantasından kahkahalar işitiliyordu. Bahçe kapısının üstüne çam dalı asılmış, altında küçük ışıl ışıl bir lamba yanıyor, insanın içini de aydınlatıyor. Birkaç sokak aşağıda ise direğe asılı tek kadın iskarpini.

Milena ne renk, ne biçim ayakkabılar giyiyordu acaba? Viyana'daki o güç günlerinde nekadar yalnızdı? Yoo, bu kentte yalnız olmadı. Burada sadece âşıktı o. Garda hamallık ediyordu. O sıralar ayakkabı, manto seçme hakkı fazla olmamış olabilir, fakat zaman zaman çok hoş şeyler giydiğini düşleyebiliyor. Kürklü yakalar, geniş kenarlı fötrler, aksaklığını gizleyen rugan iskarpinler.

Kitabı bu sefer gerçekten koyuyor alışveriş çantasına: En iyisi Nesrin'e üstünde Milena'nın fotoğrafı bulunan bir kart göndermek. Karnaval sırasında, uyuşturucu peşinde koşarken değil ama, Kafka'nın yeni bir hikâyesine tanıtım yazısı yazarken. Kartın arkasına şu notu düşmeli mi?

Viyana'nın her pırıltılı, zeki kadını, ailelerinin kesin karşı çıkışlarına aldırmayıp zamanın Yahudi erkeklerine bağlanmış, kendilerini onların kolları arasına atmış. Herhalde, sanatın, edebiyatın, bilimin en pırıltılı insanları onlar olduğu için. Viyana'da son yüzyıl öyle bir dönemmiş ki, oğulları sanata, edebiyata meyletmeyen babalar utanç duyarlarmış. Onlar şair, ressam olsun diye her özveriyi göze alırlarmış.

Bunların hiçbiri, bir karta sığacak şeyler değil. Kartı zarflasa bile. Bugün kart yazmaktan vazgeçmeli. Zaten her şey o kadar yanlış, hattâ yalan olacak ki...

Cléa tabii, ne Alma idi, ne Milena. Ayrıca kendisi de bir Yahudi dehası değil. Ancak, buluşmaları neredeyse Alma Mahler'in Münih treninde Walter Gropius'la buluşmaları gibi bir şey olmuştu. Yaşlı bir Alma ile, yaşlı bir Gropius buluşması, ama basbayağı ateşli.

Genç Alma'nın üstünde pelerinli mantosu, elinde manşonu, korsesi, üstünde kat kat içetekleri, ipek bürümcük astarlar, onun üstünde, dokunsan eriyecek incelikte ipek dantel giysisi, boynunda incileri, yakasında broşları. Başında tüllü şapkası vardır. Şapkanın tülü saçlarıyla birlikte yüzünün yarısını da ör-

tüyordur. Ayaklarında açık, ökçeli iskarpinler değil, on altı düğmeli, bilekleri tafta kaplı botlar... Walter Gropius'la trende acele bir sevişme için bukadar kalabalıktan nasıl soyunduğu, birkaç ay önceki gibi hâlâ aynı merakla aklını kurcalamakta.

Cléa, ikinci buluşmalarına, o herkesin giydiği beyaz basket pabuçlarından sıyrılıp, kasa ökçeli, her yanı açık, bandlı hafif sandallarla gelmişti. Ayak tırnakları mora kaçan bir pembeye boyalıydı; ayrıca yaldızlı gibiydi. Oturur oturmaz çıplak, hattâ yer yer mor damarlı bacaklarını hemen rahatça öne doğru uzatıyor ya da bağdaş kurar gibi, birini altına alıveriyordu. Ellisinden sonra oldukça sarkmış zayıf göğüslerini saklamaya, başka türlü göstermeye çalışmıyor, sutyen bile takmıyordu. Her haliyle işte ben böyleyim, etlerim sarktı, buruştum, ama bir erkekle birlikte olmak, ona dokunmak isteğime de, hakkıma da hiçbir şey olmadı, diyordu:

"Sizinle sevişmek istiyorum. Siz de ister misiniz?"

Genç bir adamı yeğleyebilirdi tabii, ancak kendileriyle fazla öğünüyorlar, küstahlık ediyor, miğde bulandırıyor, sorun çıkarıyorlar, diyordu.

İncecik bir etek, çıplak tenine dört düğmesi birden açık gömlek. Hepsi bu. Güneş yanığı hafif buruşuk, çok çilli kol derileri, beş derin çizgisiyle boynu, balonlaşmış gözaltları... İlkağızda bunların böyle olduğunu seçmek güçtü. Olduğu gibi oluşu, özgürlük tutkusu, bedenini sevişi, ne istediğini bilişi karşısında yaşını düşünmek olanaksız. Ayrıca gözleri, onlar çok canlı. Cléa kimyagermiş.

Başına keten şapkasını koyuyor, kalkmaya hazır:

Nesrin'le yirmi yılda toplasan yirmi kere yatmamışımdır. Cléa ile, bakışlarındaki, elimi tutuşundaki derin çağrıya uyup, daha ilk karşılaştığımız gün yatağa girdim. Utangaç bir genç kız, bir kadın olan bendim. Onun otelinden çıkarken Nesrin'in bedenini, çıplaklığını benden nekadar kaçırmış olduğunu düşündüm. Sonra, şunu da: Gövdenin gençliğini utangaçlığından gizlemişti, yaşlandığında ise kaçıyor. Zaten, o ender sevişmelerimiz, kızı on sekizine basınca bitti. Bitirdik. İyi ki evlenmedik. Evlenseydik dost kalamazdık. Ama, evlenseydik, yaşlılığını benden kaçıramazdı. Ben de ondan.

Bunları hep, Cléa'yla ilk yatışımdan sonra düşündüm, anlamlandırdım. Şunu da: Yunus'la burada bir süre birlikte olmasaydık, onun tâ dört yıl önce evime ilk gelişinde, çalışma odama girer girmez divana nasıl oturduğunu unutup gitmiştim. Aklımda bile yoktu.

Sık sık telefon ediyordu. "Hocam, filanca dergideki denemenizi okudum, konuşmak isterdim," diyordu.

Kendisi de denemeler yazıyordu. Hocasının bütün dergilerde adamı olduğunu sanıyordu. Ona takılırdı:

"Canım, bir iki yerde, bir iki eski öğrencim çıkıyor işte, bana iltimas yapıyorlar," derdi.

Sonra, bir başka sefer, "Hocam, kabul buyurursanız sizi dışarda yemeğe çağırmak istiyorum, özür dilerim, öyle çok lüks bir yere götüremem ama, yemekleri iyi bir yer biliyorum."

Onu kırmak istememişti. Burnu büyüklük olur, diye düşündü. Yunus, Hocasını almak için eve uğradı. Dosdoğru çalışma odasına girdi. Ayakkabılarını kapıda çıkarmamıştı da, orada çıkardı ve divana boyluboyunca uzanıverdi.

Bir şey anlatmak istedi, ama ne? Belki de sadece değişik olmak istedi. Değişik olduğunu göstermek istedi. Yemeğe çıkacakları sırada ise:

"Eyvah, hocam, çok üzgünüm, cüzdanımı unutmuşum," dedi.

Evde yediler. Giderken, utana sıkıla Yunus'un cebine taksi parası koydu. Yemekten sonra çantasından çıkarıp okuduğu, anahtarlarla kilitler üstüne denemesi hiç de fena değildi. Basbayağı bir şeyleri incelemişti. Bir reklam şirketinde grafikçi olarak çalışmaya başlamış, ama ücret düşükmüş, iş ise ağır. Bütün özlemi, kişisel sergisini açabilmek. Koyuluklar içinde erimiş, gizli çizgiler. Böyle ortaboy tablolar yapıyordu. En büyük ilgiyi ve satışı hakettiğine inanıyor. İlk girdiği bir eve, hocasının divanına boyluboyunca uzanıp kırmızı çoraplı ayaklarını havaya dikmesi gibi, bazan anlı sanlı koskoca ressamlardan küçük adlarıyla sözaçıp insanı şaşırtıyor. İşte zaten artık onun da gözleri, patlak patlak, en büyük şaşkınlıkla bakmakta. Boynunda ip. Beş kere dolanmış. Cléa'nın boynunda beş ince çizgi var, yaşlılığını söylüyor. Nesrin'le yatak ilişkimizi yirmi yıl çevreden gizleye-

bildik. Çünkü, kendimizden bile gizledik, her yatıp kalkıştan sonra, sanki hiç olmamışa getirdik. Cléa ile hiçbir güçlük olmadı. Yunus gelene kadar. Aman yarabbi, o bilmesin de, hiçbir şey sezmesin. Yaşayabileceğim son tensel aşk. İlk hattâ. İlk ve son. Dün, Cléa'yla birlikte oturma alışkanlığı edindiğimiz kahveye uğradım; yolda *Viyanalı Ölüm*'e rastladım. Harry Lime, Harry Lime! Ne diyorum? Bir şey yok. Biraz karışıklık oldu, o kadar? Ben eve yorgun dönmüştüm, Cléa'yı bulamamıştım. Ondan duyduğum utanç büyüdükçe büyümüştü, küveti doldurmuştum, dinlenecektim, nihayet, ooh deyip rahat bir soluk alayım, olan oldu artık, geçen geçti, yapacak hiçbir şey yok genel müdür de onu iki sokak aşağıda bıraktıysa bıraktı, dönüp gelmemeli, gelirse: Ne o hoca, küvete mi uzanıyorsunuz?

Alışveriş torbasını boynuna asmış, kestane ağaçlarının altından geçiyor. Süpermarkete inip Asaf'a hazırlık yapmayacak mı? Süt, yoğurt, balık fleto, dondurma, kek, meyve, salata, peynir çok iyi marka iki şişe de şarap almayacak mı? Yunus bütün içkileri bitirdi. Ben yerine koydum, o bitirdi. Artık bütçem de sonuna erdi, o pahalı pahalı konyakları, şampanyaları yerine koyamam ki, Antonia kim oluyor da Asaf'ın Fransız şampanyalarından sunuyorsun ona. Bencil, arsız, terbiyesiz ve isterik. Seni bulamazsa benim yatağıma girmeye kalkıyor, babası yerinde olduğumu bile düşünmüyor, pis, kokuyor, iğreniyorum, benimle alay ediyor, ne hakla bu eve getirirsin bu bencil esrarkeş kızı, kız mı artık karı mı, dilimi de bozdun, bana beni yabancı kılmak için, marketten su yeşili ipi renk çok hoşuma gitti diye aldım, daha almadım da alabilirim yani, artık özgürüm çamaşırlarımı terasta, güneşte kurutabilirim şöyle mis gibi bodrum kata indim ki orada hiç beyaz mosel kalmamış mı evsahibimizin özel kavında diyerek artık bukadar da olmaz ama emanete bukadar ihanet ve hiyanet neyse ki orada fare zehirini, çiçek ilaçlarını, çim bitleri için...

Ah Cléa, dün bütün bu curcunadan, karnavallardan uzak küçük serin kahvede yoktunuz, eski saray eczanesinin duvarı dibinde de yoktunuz Miss Smidt.

Gece iyi uyudu. Dinç uyandı. Miss Smidt nereden çıktı peki?

Ormanın üstünden bir uçak geçiyor. Kimbilir, Cléa belki de bunun içindedir. Kanada'ya geri dönüyordur, ülkesine. Eğer öyle ise bitti. Bir daha görüşemezler. Adresini bile almamış.

Batıda, gökyüzünde birkaç sıcak bulut dolaşıyor. Uçak bulutların kızılımsı sarı aydınlıklarını yararak yükselip gidiyor; hayatın ve hayat kumarının içinde tasasız, özgür adımlar vaadeden bir ilişkiyi büsbütün havada asılı bırakıyor.

En iyisi büyücek yeni bir defter edinmeli, ilk sayfasına hemen şunları yazmalı:

Şimdiki ben, o zamanki ben olsaydım, elbette sizi kendimden uzaklaştırmazdım. Âşığıyla buluşan ikiyüzlü, pis evli kadınlar gibi davrandım; kocam geldi, artık bitirelim, diyen karılar gibi. Miğdenizi bulandıran, sizi iğrendirenlerden daha kötü...

Sevgili Milena, henüz siz yoktunuz, Yunus yoktu. Veba ve ölüm çılgın bir karnaval maskesindeydi. Cléa'ya küçük obamdan, Nesrin'den, Yunus'tan, Sizden, hattâ Alma Mahler'den sözaçmak istedim istemesine, kendisini ilgilendirmediğini söyledi.

Hâlâ nemli çimler, çıplak ayak parmaklarını ıslatıyor: Hiçbir şey yazmayacağım. Her yazdığım Yunus'un gözü önünde olduktan sonra.

Ne yazdı ki, hem neden onun gözünün önünde olsun?

Demek, bir Yunus korkusu gelmiş, içine çöreklenmiş. Burada en korktuğu şeyin başına yapraklardan bir taç takıp, eline de uzun bir sırık alarak: "Ben İsa oldum!" diye dolaşmaya başlamasıydı. Aman, aman, nekadar çok İsa ve Musa vardı, metrolarda, pazar yerlerinde, kalabalık alanlarda. Çok şükür, hiç değilse ne İsa olmuştu, ne Musa, rahat sandallarıyla güzel güzel alışverişine gidiyordu işte: Sonra da alt yoldan dönerim, göletin orada biraz dinlenirim. Milena'mı biraz daha okurum, Cléa'nın beni hoşgördüğünü umarım. Çimler burada daha ıslak, aa tabii çim fıskiyesini açmışlar, nem tabanlarıma yürüyor, hoşuma da gidiyor.

Cléa, otel odasındaki geniş yatağında ayak parmaklarını hafif hafif ayaklarında gezdiriyor:

"Üşümüşsünüz siz," diyordu.

Sonra da ekledi:

"Nekadar biçimli ayaklarınız var. Onları öpmek istiyorum."

Aman nasıl olur? Hızla doğrulmuş, battaniyeye sarınarak yatağın bir ucuna kaçıp oraya büzüşmüştü. Bir kere, ayaklarının ne olur ne olmaz, kokması, ömrünü kaplamış en büyük korkularından biri, başlıcası. Nekadar çok şey var korkulacak.

Galiba Cléa bu kaçışı, bu telâşı da sevdi.

"Siz çok incesiniz, hem de çok," diyordu. "Büyükannemin bayıldığım ipek dantel giysileri, ipek eldivenleri gibisiniz."

Çocuk değildi ya, iç dünyasına çekilmiş, şehvette deneyimsiz biri de olsa, bukadarını anlayabiliyordu: Cléa'nınki değişiklik özlemi. Doğulu, ince efendi ve 'sorun çıkarmayacak' bir adamda bir çeşit güven arıyor da olabilirdi. Tatilini ya da yaz 'tetebbu'larını kruvaze ceket, ütülü pantalon, boyalı iskarpinlerle geçiren kim kalmıştı ki ortalıkta? Kaldırımda biri yanından geçerken hafifçe kıyıya çekilen, kapıları açıp yanındaki önden geçsin diye bekleyen, ardındaki için de kanadı elinde tutan?

Bunlardan ötürü seçilmiş olduğunu düşünmek hoşuna gitmedi değil. Ama asıl, ipek yerine konulmak, ömrünün sonlarında hayalden somuta, omurgalı bir sevişmenin kucağına atılmaya yetip de artmıştı bile. Nesrin, bu türden sözler bilmez, bukadar uyandırıcı dokunuşların acemisi. Hiç, "Sevgilim," diyemez meselâ, kulağına bir iki çıplak söz fısıldayamaz. Olsa olsa, "Canım," der, "canım, canım..." Hoş o, sevgisi kabarınca da, öfkesi ayaklanınca da 'canım' der. Nesrin'i bütün çıplaklığıyla bir kere bile görmedi. Hep belden aşağılarını yorgan altında birbirlerinden gizleyerek seviştiler. Ah dostum Benn, üstadım Necatigil, bizim okumuş yazmışlarımız yatakta da öyleydiler; alt yanları insansa, üst yanları hayvan; üst yanları insansa, alt yanları hayvan...

Cléa, odanın içinde anadan doğma geziniyor, sevişirken yere düşen küpesini aranıyor, sonra boşverip duşa gidiyor, oradan sesleniyordu:

"Sen de gelmez misin?"

Birlikte yatana kadar, 'siz'di, ama sonra 'sen' olmuştu.

Duşun altında yeniden seviştiler. Niye kendinden saklasın ki, bunda da Cléa'nın büyük yardımı oldu.

Gökyüzünde uçağın izi bile kalmayınca, o da sanki ömrünün en uzun, en kısa, en tatlı, en baharatlı, en yumuşak, hem de en gaddar, acımasız yazını bitirmiş oluyor.

Zaten Alma Mahler peşine düştüğünde hayatın kumar masasına oturmuştu bile. Cléa'yla oyuna girdi. Bu kumarda kazandığını mı, kaybettiğini mi bir türlü bilemiyor. Süpermarkete doğru, yokuşaşağı, gittikçe hızlanan adımlarla iniyor ve parmak uçlarında artık asfaltın sıcaklığını duyuyor: Bütün gece Baden'daki Casino'nun rulet masası başında dikilmiş, yanına kontlar, kontesler gelip gitmiş, Alma yine bir şişe Benediktin bitirmiş; Cléa uzay kadınları gibi giyinmiş, Nesrin, *Roma Tatili*'nin masum yüzlü Audrey Hepburn'ü olarak kirpiklerini indirip kaldırmış, indirip kaldırmış; Yunus, şeytan külah, şeytan maske ve kara peleriniyle arkadan yanaşıp iki kere şampanya kadehini devirtmiş, birinde yanlış sayıya oynatmış, üstelik de *Üçüncü Adam*'dan Harry Lime'ın purosuna şarap rengi sırmalı kadife redingotunun kolunu yaktırmıştı. Fakat asıl canını sıkan, sabaha doğru dışarı çıktıklarında Antonia'nın, kapıda bekleyen Paşa arabası önünde çırılçıplak soyunarak, yeniçeri askerinden aktarma uzun bıyıklı, serpuşlu arabacıyı delirtmesiydi. Askercik zaten Viyana İkinci Kuşatması diye, haftalarboyu elin tepesinde nöbet tutmuş, kaleye lağım kazılarak girilmesi işinde çalışmış, bundan da sonuç alınamamış; uykusuzluk, açlık ve kadınsızlık bir yandan, Ağustos sonu girişilen hücumda da başarı sağlanamamış; bunlar daha iki hafta öööyyyle, pusuda bekle ha bekle, derken Eylül'ün on biri, gece sabaha karşı, Kara Mustafa Paşa ile maiyeti davul zurna, sancak bayrak, tam teçhizat toplaşırlar; iki saat bekleşirler; düşmandan çıt yok, çıt çıkacağı da... O zaman Paşa, hadi bari, diyesi, bu ara ben bir kaplıcalara gidip geleyim; birkaç asker, arabacı; Prens Eugene'le tavla atmalar, Casino'da bi iki el oyun, biraz üzerinize afiyet bağırsak sancısı, derken, haber ulaşası; amanın yetişin Paşam, ordumuzun sağ kanadına doğru kara bir bulut akıp geliyor. Meğer Leh

Kralı Jan Üçüncü Sobieski ve müttefikleri toplaşıp hücuma geçmemişler mi? Elli binlik mi, atmış binlik mi bir ordu, fırtına hızıyla yaklaşıyor. Yeniçeriden arabacı da meğer zaten Baden Casino'dan Merzifonlu Paşa'yı almak için gelmiş, bekliyor; Antonia işte tam bu en hassas ânda arabacının sinirleriyle oynayıp onu delirtiyor. Tabii bu, atların delirmesine de yolaçıyor ve Viyana yolunda Kara Mustafa Paşa'nın arabası, içinde Antonia'nın çırılçıplak oturup esrar çektiği arabaya bindiriyor. Tarihler bunu yazmıyor, ama bilen bilmektedir ki, eğer Merzifonlu Paşa bu kazadan ötürü ordunun çadır kurduğu Kahlenberg'e varmakta gecikmeyip Sobieski ve müttefiklerine karşı askeri tam zamanında savunu düzenine geçirebilseydi, ünlü bozguna uğranmaz, Viyana'ya bu sefer pekâlâ da girilirdi. Her şeyin bir şeyi var. Antonia'yı gecenin bir saati evden dışarı atması, yırtık bluciniyle el kadar penyesini de ardından fırlatması az bile!

Alışveriş için bukadar geç kalmamalıydı. Parkta da o kadar uzun oturmamalıydı. Geceleyin olup bitenler, derken evi derleyip toplamak, çimleri sulamak yormuştu. İşte sıcak arttı, yürüyüş büsbütün işkence halini aldı. İnsanın beyni karışıyor, nereden nereye atlıyor. Ne Casino'su, ne kontu paşası, hangi araba kazası? Tabii ki bunlar rüya canım, uykuda görüldü. Şimdi market serindir; biraz kendine gelir. Kent merkezi tütüyordur. Her yan taş kaplı. Bu tepeler yine iyi. Akşamüstleri batıdan usul bir esinti çıkıyor, kulaklara fısıltılarla, yüreklere ferahlıklarla doluyor. Ay yükseliyor. O zaman, üzüm bağlarının kıyısındaki kır lokantasında serin şarap içerek anıları kaleme almak, bir yana bir iki not düşmek çok hoş oluyor: Hayatımda dingin bir parantez açıldı.

O parantezi bir kere daha açabilir.

Bir ân önce akşamın olmasını özlüyor. Tabii ilkin eve dönülecek; alınanlar yerlerine yerleştirilecek. Sonra duş yapacak. Belki küveti doldurur, içine uzanır. E peki, küvet boş mu, temiz mi, ip orada mı yoksa başka yere mi gitti lafa bak uçak kaçtı olur mu taksi parası yok diye dönmüş geri gelmiş hani ne oldu komşu havaalanınaydı hani ben sana söyledim bunlar çekmez

yolun altında silkeleyiverirler dedim şimdi yeni bir bilet alınması gerekecekmiş Bülent'in plak sabun paralarını da çaldırdım artık siz ödersiniz değil mi Hoca somon füme seviyor boşver bir duş alırım sonra biraz uzanır kitap okurum dinlenirim bakalım belki Faruk telefon eder belki Asaf çıkagelir artık bugünlerde gelmesi gerekir ama ne olsa önden haber verir yine de hazırlıklı olmalıyım herkesin işi var gücü var evi ona güzelce teslim etmeliyim ben de artık yavaş yavaş dönüş yoluna hazırlanmalıyım tabii de bu bodrumda kokarsa ne yapmalıyım en iyisi fare zehiriydi belki o da şişirir bukadar konukluk yetmeli fazla istismar etmemeli hele Asaf gelsin çimleri çiçekleri bir göstereyim bakalım memnun kalacaklar mı ancak eksilen şampanyalar neyse bari kırılan kilidi onarttırdım anahtarını içerde unutmuş gecenin bir saati Antonia'yla geliyor beni uyandırmak istememiş laf ben Antonia'yı görünce bozuluyorum diye usulca girmek istemiştir elin kilidini kırıyor bir de ayıp değil mi neyse ki aynı kilitten buldum hiç belli olmadı daha dün bir bugün iki kurtuluş demeye kalmadan zır kapı çıkıp geliyor hadi arkasından yine Antonia allahtan yeşil ip var çamaşır ipi yoksa dayanılır mı tam da Cléa'yı aramaya başlıyorum, ondan bir özür dileyeyim, bahçede ben de ona mum ışıklarında şık romantik bir sofra hazırlayayım demeye kalmıyor ben buraya şeyetmeye gelmedim ki tarih ve Alma'nın sevme sanatını anlamaya diye sonra ne olsa o kadar yıl bugünleri beklemişim Asaf gelince evde görmekten hoşlanacağı ne alsam acaba neyi sever lisedeyken su kabaklarına dünyayı resmederdi ruhların haritasını kabaklara nasıl resmedecek ayrıca bilmem ki buralarda yuvarlacık su kabakları nerede bulunur artık bari şöyle iyi peynirlerden seçeyim de iyi şaraplardan...

Keşke tekerlekli alışveriş çantasını alsaydı. Yokuşyukarı o şişeleri taşımak.

Markette fazla kalmamaya kendi kendine sözverdi. Herbiri dünyanın bir yanından çeşit çeşit yiyecekler önünde saatlerce eğlenebilir yoksa. Hele paketlerin, kavanozların üstlerindeki etiketlerin kalori, yağ, şeker oranlarını öğrenmeye kalkışırsa!.. Bir de hazır salata sosunun nerede olduğunu bulamaz, derdini

çalışanlara anlatamazsa, artık dön dur yiyecek içecekler arasında. Her seferinde de gözü değişik bir şeye takılır.

İçerisi fazla kalabalık değil. Beklediği gibi serin de değil. Donmuş yiyeceklerin başına koşarsa belki serinler: Ah işte, saçları erkek gibi kesilmiş profesör halli kadın bana yine bir şey soruyor. Yine sözlükten edindiğim Almancayla aynı yanıt: Ich verstehe nicht Deutsche.

Yunus da Almanca bilmiyor, ama o hiç gayret göstermez.

"Yunus, evlâdım, şu sözlüğe bak bakalım, kepek ne demek?"

O kadar ekmek türü öğrenmiş, kepeklisini bir türlü anlatamamakta. Burada Yunus'un yapıp yapacağı tek yardım ise, sözlüğün kendisinde olmadığını söylemektir. Evden çıkarlarken ona, yanlarına almalarını hatırlatmamış mıydı? Kendisi boş şişeleri torbalara doldurur, alınacaklar listesini çıkarırken o da sözlüğü cebine koyverseydi ne olurdu? Üstelik, kendi odasına götürmüş. Yalnızken bir kere bile yanılıp yanına sözlüğünü almadan sokağa çıkmamıştı. Her şey aksıyordu, her şey. Öğrencisine iyi güzel günler sunmak istedi, bunu coşkuyla istedi; yeni ufuklar tanımak için kendisi gibi ille emekli olmayı beklemesin, dedi: Beni özlemiş, yol parası biriktirmiş, mektup mektup üstüne yazıyor, eh sorun sadece yatacak yerse, buyursun bari, Asaf'a sormadan olmaz, ona sormak da benim için çok güç ama, böyle kocaman evde tek başına keyif çatmak da bencillik olur.

'Parantez içine alınmış dingin bir hayatı' bir buçuk-iki ay kadar yaşamak da yeterliydi. Zaten yalnızlık çekmeye başlamıştı. Yunus sevdiği bir genç. Son öğrencilerinden. Varsın gelsin. Gördüklerini onunla paylaşmak ne güzel olur. Nesrin yazın sonunda kızının düğününü yapma hazırlıkları içine girmiş. Keşke o gelebilseydi. Gençler artık evlenme boşanma tarihlerini kendileri kararlaştırıyorlar, yoksa tâ baştan, Venedik turuna çıkılırken Nesrin de niyetliydi, pat diye nişan-düğün meselesi...

Demek Yunus sözlüğü cebine koymamış. Ama bundan bir rahatsızlık duyduğu da yok. Onun yerine:

"Giderken Bülent'e vakumlanmış isli balık götüreceğim, Baltık somonunu o çok sever," demektedir.

Daha dönüş gününe bir hafta varken, uzanıp serin yiyecekler bölümünden ağırca iki paket isli somon almakta, tekerlekli alışveriş arabasının içine koyvermektedir. Hem sanki orada, büyük şık marketlerde isli balığın köküne kıran girdi de... Kepekli ekmeği alamadılar, zaten Yunus bunun için çaba göstermedi. Keşke Bülent kepekli ekmek de istemiş, bunu da çok seviyor olsaydı!..

Kendisi yola çıkana kadar ortalarda Bülent diye biri yoktu.

Önceden hiç düşünmemişken kendine bir paket somon füme alıyor. Bülent'e seçilenler kadar ağırından değil, şöyle yüz elli gramlıklardan. Bir yandan da neredeyse yüksek sesle:

"Hiç tanımadığım birinin isli balığını da bana aldırdı!" diye söyleniyor.

Yüz elli gramlık paketi geri bıraktı, iki yüz elli gramlık olanından aldı. İyi marka iki şişe de beyaz şarap seçti.

Tepenin eteklerindeki ağaçlıklı ince yoldan geçerek göletin başına geliyor.

Gölde birkaç ördek süzülmekte. Suyun yüzeyinde ince sinekler uçuşuyor. Batıdaki bulutlar hâlâ çok yükseklerde, çok içine kapalı. Bugün de yağış olacağa benzemiyor. Ağaçların sık yaprakları günışınlarını suyun yüzeyine kırık ışıltılarla düşürmektedir.

Yanından bisikletli küçük bir kız geçiyor.

Peşinden zıplayarak minik bir köpek koşuyor.

İki yanda çiçekli otlar sallanıyor.

İlkokulların resimli kitapları.

Uzun zamandır kendisini terketmiş huzur yumuşak adımlarla geri geliyor gibi. Burası serin. Otlar çağırgan. Sırtüstü uzanıyor.

Dün, Cléa'nın Viyana'daki son günüydü. Öyle söylemişti. Unutması olanaksız. Yunus olduğu sürece de onu delice özledi. Üstelik teniyle, dudakları, çizgili boynu, bacaklarının arasıyla. Kendini zaman zaman gencecik Mari Vetsera tutkunu Arşidük Rudolf sanıyor, bundan da utanıyor. Alma Mahler tutkusu daha büyük bir çılgınlıktı, ama sonuçta bu çılgınlık kendi içinde, gizli kalabilirdi, tanıksızdı. Cléa'yla öyle değil ki.

Yunus'tan 'kurtulur kurtulmaz' onu aramaya koştu. Utancından oteline gidemezdi, fakat her gün uğradığı kahveye son bir defa uğrayabilir diye, alışık bulunduğu saatte uzun süre bekledi, Cléa gelmedi. Neden gelmedi? Neden gelsin? İlişkiniz mi sürdü, yoksa burada buluşmak için sözleştiniz mi? Son gün, insanın yeniden görmek istediği yığınla yer vardır, başka insanlar; hem kimbilir, seviştiği başka bir adam. Sen bıraktın diye kendini yalnızlığa mahkûm edecek değildi ya?

"Özür dilerim, artık buluşamayacağız..."

İki hafta boyunca oteldeki yatağını paylaşasıya yaklaştığı bir kadına, ezik büzük, sünepe halli, böyle dediydi.

Cléa, bir çocuğu yatıştırmaya çalışır gibi, okşayıcı sesiyle sormasın mı?

"Seni telefonla da aramayayım mı?"

Büsbütün batkı, büsbütün utanç, kem-küm:

"Aramasanız iyi olur."

Önce Japon kızlar, sonra Prens Balthasar, Kont Montecuccoli arabaları içinde çekilip gitmiş, karnaval bitmiş, Milena'cık ancak yatıştırıcı iki hap bulabilmiş, dargın gözlerle, hattâ ayıplayan bakışlarla yanıbaşından geçmiş, rüzgâr uyumuş, sular dalgın, hava hep öyle çok bungun. Kıyısında dikildiği küçük eski alanda kazıya bakarken, o çukura düşmeyi, arkeoloji öğrencilerinin de tarihi, kokusuyla birlik yeniden gömer gibi, üstüne bol toprak atmalarını istedi. Yer yarılsa, içine girse. Vebada ölen, kireç ocağına düşen tek kişi kendisi olsa. Altı kaval üstü şişhane, yarısı karga, yarısı zürefa adam! Yunus geliyor diye Cléa'yı dehlemek. Onu ortadan kaldırmak. İzini silmek. Namussuz katil. Yeşil çamaşır ipiymiş, usturaymış, Emma zehiriymiş! Geçmişi silmek, yoketmek mi istiyorsun? Önüne ağır taş duvarlar örersin, olur biter.

Cléa, solgunlaşmaya boyun eğmeyen gözlerini yüzüne dikmişti:

"Sen bir şeyden çekiniyorsun, neden?"

Apaçık sordu. Apaçık bir yanıt bekliyor. Serçe parmağını önündeki bol sodalı Campari bardağının ağzında dolaştırıyor, dolaştırıyor; yanıt gelmiyor.

"Hadi, söyle bana, neden çekiniyorsun?"

Utanıyor, sonra utancından dehşetli utanıyor, gözlerini önüne, masayla karnı arasına dikmiş, ağzından tek sözcük çıkmıyordu.

Bu da başka bir kentor türü: Bir yandan tarihin bilgisiyle yüklü, çeşit çeşit çağlar, yüzyıllar içinde yürür; oralardan çeşitli manzaralar çıkarıp üstüne denemeler yazar; bir yandan şiirleri çeşitli dergilerde görünür; yıllar içinde üçer beşer toplanmış okurunca sevilir, sayılır. Öte yandan, otel odalarında bir kadınla halvet olduğunun hele genç bir öğrencisi tarafından bilinmesinden ödü patlar. Maskara olmaktan. Karnaval soytarısı. İlişki öğrenilir öğrenilmez her değerlendirmenin ilk iki sözcüğü mutlaka aynı şey olacaktır: Bu yaşta...

Bu ise yaygın bir korku türü: Bu yaşta, bu yaşta bir kadınla buluşmanın gülünç karşılanmasından çekinmek...

Kaz bakalım, tarih biryana, kendi toprağını daha derin kaz, yedinci katında ne bulacaksın? Cléa'yı yanıtlayamadan utanç içinde ayrılışını mı, ayrılır ayrılmaz ise onunla Yunus arasında kendine mümkün bir yer aramaya koyuluşunu mu, Yunus'un seni çok özlediğini söyleyerek gelmeye kalkışından derin mutluluk duyuşunu, varlığını bu duyguya hasretmek isteyişini mi, yoksa onun iki cinse eşit ilgisinden ortaya çıkacak karnaval çılgınlığına kendini hazır duymadığını, asıl bundan korktuğunu mu? Ama macera, tehlikeli ve yorucu olduğu oranda da çekicidir.

Çimlerde yüzüstü dönüyor; burnunu otlara, bakışlarını büsbütün içine daldırıyor.

Büyünün etkisi altına tâ Venedik'te, bir vaporettoda, Alma Mahler'le tanışır tanışmaz girmişti. Peşinden sürüklene sürüklene vardığı nokta ise bu işte:

"Canım hoca, besbelli kadında para bol, bir yaz serüveni yaşamaya çıkmış. Nekadar önemsiyorsunuz bunu!"

Hah hah ha, size gerçekten önem verdiğini, tutulduğunu falan sanıyorsunuz...

Yunus, aslında bunu demek istemiştir. Sonradan ayırdında oluyor o yanpiri gülüşün, ama böyledir. Ona Cléa ile yakınlığından elbette sözaçmamıştı. Bunu yapabilecek olsa, seviştiği kadından, mahallemize geldik, aman yanımdan uzaklaşın, il-

kelliğiyle ayrılmazdı. Yoo, tabii ki Yunus'a Cléa'yla çok özel ilişkisini açıklamamıştı. Yalnız alay edilmekten çekindiği için değil, çok özel ilişkilerin öte yanına, karşı tarafına her zaman çok özel bir saygı duyduğu için de. Daha çok, bir 'vicdan ağrısını' dindirmek isteğiyle galiba, şöyle dediydi:

"Pek akıllı, pek kültürlü bir kadınla tanıştım. O da benim gibi yalnızdı. Hofburg'un oralarda karşılaştık. Birlikte gezsek, diyordu. Telefon numarasını da verdi. Arasak mı?"

Canım hoca, besbelli kadında para bol............

Sonra ne düşündü, bilinmez, –yo, niye bilinmesin, apaçık belli– ağzını aramaya kalkışmıştı: Sahiden böyle biri var mıymış? Tanışmaya değer miymiş? Kanadalı mı demiştiniz, kimyager mi, niye gelmiş, iş için mi, gezmeye mi? Ama sakın kendini birilerine taşıtmak istiyor olmasınmış...

Burnuyla yetinmeyip, yüzüstü uzandığı otlardan bir miktar ağzına da alıp çiğniyor. Çiğnerken çiğnerken baktı, kendini hoşgörmeye, affetmeye yatkın hale gelmiş: Ben iyi ki Cléa'dan uzaklaşmışım. Bir sezgi. Tanışsalardı bizim genç adam onu öyle bir kırardı ki, iki haftalık birlikteliğimiz de kirlenirdi. Şimdi hiç değil geride örselenmemiş sayılabilecek bir anı. Cléa zaten gençleri zaman zaman pek miğde bulandırıcı buluyormuş; ben herhalde biraz da bundan kaçındım Yunus'la onu tanıştırmaktan. Neyse ne, bence sonu belirsiz, muhtemelen de kötü olabilecek bir şeye yolaçmaktansa... Tabii biz ilelebet dost kalabilirdik, arasıra yazışabilirdik. Nesrin yakında torun sahibi olur. Bana hiç zaman ayıramaz artık. Biz de bayram seyranlarda telefonlaşıp, "Nasılsın bakayım?", "Eh işte, bacaklarım boynum ağrıyor," "Ah sorma, benim de," "Görüşelim ayol," "Ya görüşelim," deyip deyip hiç görüşmeyenlere döneriz. Konuşacak neyimiz kalmıştır ki?

Kenti bir süre daha dolaştıktan, müzelere girip çıktıktan sonra Cléa ile sevdikleri kahveye otururlar; birden içinden gelir, ıslıkla bir şey çıkarmaya çalışır, bir parça. Cléa gülümser, "Bu nedir?" der, o da: "Bu, Aslan Yürekli Rişard'ı kurtaran parça," der. "Nasıl yani?" der Cléa, ballandıra ballandıra anlatır o da: "Melk'e vapur bağlantılı bir tur almadınız mı henüz? Mutlak gidin. İsterseniz birlikte gideriz, Melk Manastırı'nı, hele ki-

taplığı yeniden görmek isterim doğrusu. Giderken yolda Durnstein Kalesi görünür. Buranın bir efsanesi var. Biliyorsanız anlatmayayım. Emin misiniz? Herhalde biliyorsunuz, fakat unutmuşsunuz. Hani, şöyle bir şeydi: bin yüz doksan birlerde bir gün, Kudüs'e doğru Üçüncü Haçlı Seferi'ne başlandığında, Aslan Yürekli Rişard, Babenberg Prensi Beşinci Leopold'ü feci öfkelendirir, çünkü vardığı bir menzilde Prens'in armalı bayrağını indirip yerine Avusturya sancağını dikmiştir. Prens de ona ölüm fermanı çıkarır. Bunun üzerine Aslan Yürekli Rişard, tebdil kıyafet eyler. Yine de bir gün, köylü kılığı içinde tanınır, derdest edilip Durnstein Kalesi'nin en kuytu zindan hücresine atılır. Onu aramaya çıkan sadık adamı Blondel, bir gün ıslık çalarak kalenin yanından geçmektedir. Islıkla çaldığı parçayı ikisinden başka kimse bilmez, aralarında bir şifre gibidir. Arslan Yürek, ıslığı işitir, bunun Blondel olduğunu hemen anlar tabii, parçaya gücü yettiği kadar yüksek sesle yanıt verir. Blondel, adamlarıyla kaleye hücum eder, Rişard'ı kurtarır. Halbuki Aslan Yürek, bu kalede tam yirmi üç bin kiloluk altın karşılığında rehin tutuluyormuş. Bu miktar altınla o zamanlar Sicilya'ya sefere çıkmak, ayrıca da Viyana'yı baştan sona yeni kale duvarlarıyla çevirmek mümkünmüş."

"Bizim de ikimize ait bir şarkımız, bir parçamız olsun. Bilinmez ki, bakarsın birimizden birimizi zindana kapamışlar. Ya da bakarsın, biz kendimizi ayrı ayrı kendi zindanımıza kapamışız... Islıkla şarkımızı çalar, kurtuluruz. Sen beni kurtarır mısın?"

Hep öyle, çayırda yüzüstü, biraz delimsek, kikir kikir gülüyor. Öyle bir kikirdeyiş ki, karnı da pıt pıt yere vuruyor: Pekii Aslanım, sen ne dedindi o zaman? O zaman ben de dedim ki:

"Elbette kraliçem. De bon Coeur! Maalmemnuniye... Fakat, bizim parçamız ne olsun?"

Otlara yapışık dudaklarıyla ıslık çalmaya başlıyor.

Cléa, kahvede, ıslıkla *Üçüncü Adam* filminin melodisini çalmaya başlamıştı. Az önce *Alte Hofapotheke* yanından bir kere daha geçerken, ikisi aynı an'da, "Aaa, tabii ya, burasıydı işte, karşı kahveden görünen köşe burası olmalı, hani *Üçüncü Adam* filmindeki?.." demişlerdi de. Belleğini ziyaret edip edip giden

Harry Lime de bu filmdeydi. Ama kızla adamın ayrıldığı köşe neresiydi, o kahve? Cléa, Anton Karas temasını çalıyor. Bunu çıkarabilmesi bir mucize! Kendisi de ıslıkla katıldı. Temayı birlikte, gözgöze bakışarak mırıldandılar. Kendilerinden sonra gelenler Karas'ın bu temasına yabancıydılar. Bu temaya savaş sonrasının kederi, örselenmişliği ve yeni arayışlar, umutlarla yeniden sahip çıkılmasına yabancı. Onların çoğu, yanmış yıkılmış bir Viyana'da, vur patlasın, çal oynasınların bedelini ağır ödeyen bir Viyana'da, dırdırcı bir kontes eskisinin yıkık konağındaki bir odaya sığınmış, işsiz, yalnız tiyatro sanatçısı Miss Smidt'ten de habersiz. Miss Smidt ve kedisi. Açlıkla yüzyüze; şu sefil odadan da her gün dışarı atılmayı beklemekteler. Gençler bundan, o dönemin bu ruhundan habersiz. Kentin yeni bir tasalluda gebe oluşundan...

Islığı bırakıp parçayı bir süre de öylece mırıldandılar. Cléa sürdürürken, o susmuştu. Şunu söylemek için:

"İmparator François Joseph'in metresi de bir tiyatro sanatçısıydı, fakat nerede o, nerede Miss Smidt, değil mi? Şekerim Miss Smidt, modern zamanlar sanatçısı: Atlı arabalı, konaklı ve on sekiz uşaklı tiyatro sanatçılarının ceremesini o ödedi."

Der demez, Cléa da pat diye Anton Karas temasını mırıldanmayı kesti. Durdu, düşündü, düşündü. Ne yapacak acaba? Ağzını kulağına yaklaştırıp fısıldamaz mı?

"Seni yine istiyorum. Otelime gidelim. Sevişelim."

Kendisi ise, utangaç utangaç gözlerini yarı kapamış, ne diyeceğini bilmiyor. Aşkı, daha çok aşk duygusu olarak seviyordu, ama işte yollara düşeli, iki arada bir derede.

Cléa, yüreklendirici:

"Üşüyorum. Bak işte, o yalnız kızcağızı düşün, dostunu aramaya çıkan gazeteciyi, siyahlar içinde çoktan kaybolmuş Orson Welles'i düşün, kediyi sonra. Kediyi hatırlıyorsun değil mi, yalnız, tutamaksız tiyatro sanatçısının kedisini? Onun, gece, bir kapı girişinde Harry Lime'ın, Welles'in yani, ayakkabılarını koklayışını düşün. Bir zaman, yanından bir kerecik geçmiş ayakların kokusunu alışını. Savaşı unutma, ölümü," diyor. Sanki tepelerin akşam esintisi kulaklarını fısıltılarla dolduruyor. Akşam, akşam...

Dün, Michael Platz'da yalnız Prenslere, Kontlara rastlamadı. Yalnız ölüme ve toprak kurtlarına değil. Cléa'yı ararken, hem saray eczanesinin duvarı, hem karşı köşe bu sefer sahiden 'görülmüş' oldu. Bir şeyi ilk defa 'görünce' de:

"Cléa..." diye hemen hemen inledi. "Cléa, rüzgârın nişanlısı..."

Az önce gökyüzünde uzaklaşıp giden uçağın içinde miydi acaba?

Hızla sırtüstü dönüyor, sıcağın sisiyle örtülmeye başlayan gökyüzüne doğru fısıldıyor o da:

Alte Hofapotheke! Kaç defa önünden geçtik. Sonuçta, filmin buralarda bir yerlerde dönüp dolaştığını bulduyduk da, kızla adamın hangi köşedeki hangi kahvede ayrıldıklarını bulamadıydık. O duvar, hangi duvardı, önlerini örten? Alte Hofapotheke! Biz hep Albertine tarafından geliyorduk. Sırtımız bu duvara dönük oluyordu. Yine de alanda durunca görmüş olmalıydık. Defalarca görmüş olmalıyız; defalarca kızla adamın, Miss Smidt'le gazetecinin, herhalde Graham Greene'in kendisi olan yazarın ayrıldıkları yerden geçtik, defalarca Amerikan, Fransız, Rus bölgelerinin sugözünden. Kadın ve adam tam orada ayrıldılar.

İki adım ötede de onlar ayrıldı. Rastlaştıkları 'özgür bölge'nin kıyısında, sınırda.

Ağaçlardan dökülen günışınları tam gözünün içine dalıyor: Kapat gözlerini, çünkü ancak o zaman gördüklerin gerçek.

"Siz de yalnız mısınız? Eğer öyle ise, birlikte olabiliriz."

"Çok dikkatli, çok duyarlı bakışlarınız var. İnsanı gören gözler."

Cléa, aynı duvarın dibinde, aynı yerde, ama ayrı ayrı yapılara, heykellere bakarlarken söylemişti bunları. Herhangi bir turist gibi: "Franz Jozef heykeli bu mu oluyormuş?" diye sormadı meselâ. "Eski Lahanacılar Pazarı ne yanda kaldı bayım?" diye de sormadı, "Kömür Pazarı ne tarafa düşer?" diye de... Kendisi de Cléa'ya: "Burayı neden kazıyorlarmış böyle?" demedi. Fransızca konuşan, saçları aka yakın kır, oldukça yaşlı görünen göğsü bağrı rahatça açık kadının sesine dönmeden ön-

ce, bír yandan karşısındaki yapılara bakıyor, bir yandan Nesrin'e kafasından şöyle bir kart daha atmış bulunuyordu:

Üstünde resmini gördüğün yapıya tam anlamıyla Barok denemez. Ama kapıların, pencerelerin kıyılarında barok süslemeler var, her pencere kıyısına heykeller ikişer ikişer konmuş bak. Her şey, yetinmesizliği söylüyor. Bu kente geç gelen, geç giden, kaldığı sürece de Viyanalının hayatına bürünen barok.

Yazacakları tek karta sığmayacak. O zaman ona bir tane de Kokoschka'nın *Rüzgârın Nişanlısı* tablosunun basılı olduğu karttan almalı, arkasına ressamın Alma'ya çektiği şu tarihi telgrafın sözlerini aktarmalı: *Biz bu tablo ile birbirimize ebediyyen bağlıyız.* Ve eklemeli: Sahi, sensiz ben buralarda ne arıyorum?

Alışveriş torbasındaki füme balığın bu sıcağa daha nekadar dayanacağı da tam o sırada aklına geliyor. Bu sefer yüzünde daha tuhaf, büsbütün delimsi bir gülüş beliriyor. Burun kanatları oynuyor: Geçimişin kokusu... Geçmişin kokusu... Geçmiş, füme balık gibi kokar. Alma'yı Venedik'te Florian kahvesinde bekletip bekletip de gelmeyen pis ressam Kokoschka'nın ağzı burnu gibi kokar, bodrumdaki ölü gibi, Tuna'da yüzen cesetler gibi... Canım Alma'cığım, elinin değdiği her erkeği adam ettin, onların ilham perisi oldun, onların güzel senfoniler bestelemesini, tablolar yapmasını, şiirler yazmasını, binalara, eşyalara imza atmasını, hepsinin büyük başarılarını sağladın ve tam da elin bana değdiği sırada... Yalancı alçak, masum Nesrin'ciğe nasıl yazarsın, biz rüzgârın nişanlısıyız diye, bu tablo bizi birbirimize ebediyyen bağlamıştır, diye? Ne hakla? Ne hakla senin Alma'n olacak kadını, Cléa'yı da her yanı pis pis kokan öğrencinle aldatıyorsun herkesi herkesle aldatıyorsun tarihin toprak kurdu soluğu düzensiz dengesiz adama yanyana barok ve Itri de diyemiyorsun, kolay mı bu geniş geniş nefes alıp vermekler ister yüzyıllar boyu çalışmak ister Baden kaplıcalarında yatmakla, karısız kızsız kalınca elden ayaktan da kesiliveren kıllı yeniçeri askeriyle olmaz tabi, akıl akıl akıl öyle lök gibi oturmuşun masaya, elin çenende ne yapıyorum burada ben böyle ne düşünüyorum diyerek kımıldamadan sünepe sünepe...

Gülüyor, gülüyor, gülüyor. Gözlerinin yumulu olması yetmiyor; sımsıkı, sımsıkı kapıyor onları, daha daha, göz kasları elverdiği oranda kapatıp kısıyor:

"Ne düşünüyorsun Yunus?"

"Viyana'ya kiminle gelsem daha iyi olurdu acaba, diye..."

Yunus'un giderek apaçık bir küstahlık edinmiş karanlık gülümseyişi. Bu gülümseyiş, kapının yanındaki manken müşteriye çarpıp boyutlarını büyüterek geri dönmüş, soruyu soranın bağrına saplanmıştır.

Burası elbette önceleri Cléa ile buluştukları kahve değil. Başka bir kahve. Girişte bir manken oturmaktadır. Mankeni ilk gördüğü gün, Yunus yokken işte, tam on dakika cansız sanmıştı. Besbelli bir zamanlar Stalinci işçilerdenmiş. Bıyıklarını buna uygun uzatmış. Sonra da artık hangi gönül kırıklığına uğradıysa, kendini içkiye vermiş. İnançlı işçilik günlerinden sırtında deri ceketi ve işte bu bıyıkları kalmış. Deli, alkolik bakışlarla orada öyle oturuyor, lânet olsun, hepiniz oralara, o masalara kadar terfi ettiniz, ben burada kapı ağzında kaldım yine, diyordu...

Bu kahvede bir zamanlar Lenin'le Troçki'nin satranç oynadıkları söyleniyordu. Sosyalist aydınların toplandıkları bir yer. Yunus da görsün istediydi. Ona daha kahvenin tarihiyle ilgili birşeyler söyleyecekti, ama genç arkadaşı ilgili görünmüyor, hep susuyordu. "Ne düşünüyorsun Yunus?" Keşke sormasaymış! O zaman belki eski saray eczanesinden Emma'nın zehirini almazdı. Hadi o neyse, marketten çamaşır ipini de...

Kahvede, o güzelim yuvarlak masalardan birinde oturuyorlardı. Yunus'un gelişinin on yedinci günü, gidişine üç gün kala. Yani hemen hemen dört gün önce. Yoksa yanılıyor mu, giden yok, gelen var, günler uzun. Kente birlikte son inişleri. Öğle yemeğini birlikte yemişler, yemekten sonra Yunus kendisinden ayrılıp alışverişe gitmişti. Bu kahvede buluşmak üzere sözleştiler. Akşam... Akşam... Günler bitti. Sersemletici bir hızla, kaos, karnaval akıp gitti.

Kapıda belirdi. Elleri kolları paketlerle doluydu. Aldığı şeyleri sayıp döküyor. Şaşıp kalmamak olanaksız. Hiç de yol

giderlerini güç bela denkleştirmiş, parasını çaldırmış, her şeyi bilirkişi arkadaşının özel traş losyonuyla ısmarladığı plakları başkasına aldırmaya zorunlu kalmış birine benzemiyor.

Bunları kafasından çarçabuk sildi. Herkesin hesabı kendineydi. Ayıp etmeyelim. Kırılıp yarılan bir şeyler varsa, şu son günlerin hatırına elimizden geleni yapıp onaralım:

"Ne içersin Yunus'cuğum?"

Yunus, yorgunlukla arkasına yaslanmış, listeyi incelemeye koyulmuştu:

"Bira içeceğim. Ama yemek de yiyeceğim. Çok acıktım."

Aradı, taradı, listeden en pahalı yemekleri seçti, sonra ekledi:

"Üstüne bir de şu Peter-Altenberg favorisi denen meyve salatasından yiyeceğim, bakalım ne özelliği varmış."

Aaa, evet, tabii ya, şimdi buldu! Kapının girişindeki sarkık bıyıklı manken, gazeteci Altenberg! Sosyalist gazeteci... İşçi gibi giyinmesi bundan. İmparator sosyalizmi S o s... diye diye yavaş yavaş kabul ediyor, Habsburgların sandıklarında son kalanları da bozduruyor; işçiler Tuna'nın öteki yakasında Lunapark'a doğru yürüyor; geçmişin karnaval maskeleri, renkli kotyonlar bir bir dökülüp düşüyordu da ne oldu? Arşidük'ü vurdular ve son yemeğinde ne yediğini hâlâ kimse bilmiyor. Fakat, şu hale bak, Yunus'un o kahvede, Altenberg'in öfkeli bakışları altında ne yediğini çok iyi bilmekteyim.

Göz kasları yorgun, yine de o durumunu sürdürmektedir: Çok iyi bilmekteyim.

Yunus, hesabı kendisi ödeyecekmiş, üstelik yanındakine de bir kezcik bir teşekkür, bir 'gud bay' yemeği ısmarlayacakmış gibi garsonu çağırmış, rahat rahat siparişlerini veriyor. Ancak bu siparişler sırasında eski tarih öğretmenine herhangi bir teklif yok. O zaten yemeği burada yiyeceklerini sanmıyordu. Kahvesini yudumluyordu. Bütçesi o kadar cılızlaşmıştı ki, sabah marketten düşüne taşına alışveriş etmiş, akşam yemeğini evde yiyeceklerini hesaplamıştı. Daha Asaf'a da hazırlanmalı, dolaba bir şeyler koymalı...

Kısılmış gözlerinin üstüne iki yumruğunu bastırıyor, daha derinlere bakıyor:

Genç arkadaşından, eski öğrencisinden beklediği elbette bir yemek teklifi değildi. Hiç aklına gelmedi. Ama bir şey beklediği de açık. Acaba ne? "Sizi özledim Hocam, kalacak yerim olsa ben de gelirdim..." diyerek mektuplar yazan, telefonlar açan Yunus'a, "Hadi gel, benimle kal, evsahibimizle konuştum, kalabilirsin," demeden önce rastlasaydı ya Cléa'ya. Tam da o arada, çocukcağız yol hazırlıklarına başlamışken, biletini ayırtmışken...

Cléa'yla, tarihin içinden yeniden, yeni biri olarak doğuyor, kentin büyüsü onu çılgınlıktan çılgınlığa çağırıyordu. Hayır Yunus, gelme. Sakın gelme. Artık gelme!

Gecelerce uykusu kaçtı, eli telefona gitti gitti geldi. Sonuçta, genç adamı düş kırıklığına uğratmamak için, kendi düşlerinin önünü kesti. Bu, şimdi Yunus'tan gelecek minicik bir yakın bakışı haketmiyor muydu? Hoş bir sözü, tatlı bir esintiyi? Bekliyor, evet bir şey bekliyor. Ayıp da olsa, gereksiz de, acıklı da olsa, gülünç de, bekliyor. Meselâ, garsona siparişlerini verirken ona desin ki:

Biliyor musunuz, masasında oturduğum kişi benim sevgili öğretmenimdir.

Ülkede bunun böyle olduğuna inandırmıştı. Bu kent, aynı zamanda sonsuz zalimliğin kenti miydi peki? Herhalde öyle. Su yeşili naylon çamaşır ipini gözünü kırpmadan geçiriyor boyna, iki ucundan çekiyor çekiyor, patlayan gözler bodruma taşınan ceset en iyisi Tuna'ya götürmeli yakında kokabilir Tuna'da balıklar yemezse Karadeniz'i bulabilir. İpi de terasa ger, güneş güzel, çamaşırları açıkta kurutmak iyidir, güneş sağlıktır. İşte tam böyle olmuştur. Geçmişin kokusu ortalığı tutmuştur ve okun ucu geleceği göstermektedir.

Yunus, güzel bir iştahla yemeğini yemiş, meyve salatasından ise bir çatal aldıktan sonra:

"Bu Peter-Altenberg de beş para etmezmiş!" diyerek tabağı bir yana itmiş, kahvesinin yanında konyağını yudumluyordu. Kahveye kremayı koyuşunda, şekeri karıştırışında tuhaf bir içe çekilmişlik. İnsana, şu ân sıcacık, sevgi yüklü bir şey söyleyecekmiş umudu veren bir duyarlık. Öyle olmasa bunu sormazdı herhalde. Herhalde sormazdı:

"Ne düşünüyorsun Yunus?" diye.

Elini, yüzünü, gözlerini, kulaklarını, yüreğini uzatmış, baştan sona umut dolu, bekliyordu:

Sizinle geçirdiğim, bana ayırdığınız bütün bu günler çok güzeldi. Bunun bitmekte olduğunu düşünüyor, ona üzülüyorum.

Yumruklarını gözlerinden ansızın çekiyor, ama gözlerini açmadan çimlerde yuvarlanmaya, yuvarlanırken kahkahalar atmaya başlıyor. Dön, dön, dön... Kurtuluş... Ona üzülüyorum... Sen ne diyecektin? Sen de diyecektin ki: Daha çok güzel günlerimiz olacak. Burada olduğu gibi orada da. Orada olduğu gibi burada da. Çok. Keşke seni Cléa'yla da tanıştırsaydım. O zaman belki daha zengin, daha çılgın anılarla giderdin. Keşke...

"Viyana'ya kiminle gelsem daha iyi olurdu acaba?"

Uzaklardan bir gökgürüldemesi işitiliyor. Galiba artık yağacak.

Yanıbaşındaki alışveriş torbasını, içindeki füme balığı, peynirleri, şarap şişelerini boşvermiş, çimli yamaçtan aşağı yuvarlana yuvarlana bırakıyor kendini. Yeryüzü dönüyor, gökyüzü dönüyor, içindeki her şey dönüyor.

Geçmiş henüz çürümemişti. Toprağa karışıp gitmemişti. Kan ve ter buharlaşmamıştı henüz. Göletteki ördekler çok uzakta kalmıştı. Et ve kemik, Tuna'nın sularında sürükleniyor, kokudan değilse de acıdan burnunun direği sızlıyordu.

Hâlâ sızlıyor.

Teni, bütün iç organları tutuşuyor. Her yanını ısırgan otları dalıyor, delirtiyor.

Kireç ocağı. Ocağa düşmüş, yanıyor.

Kurtarın beni!.. Kurtarın beni!..

Kont yok, Kontun adamları yok, taş işçileri yok.

Bayırın altında, kumluğun orada yer kızgın. Yanıyor.

Cléaaaa!..

Yukarda gökgürlemesi sürüyor.

Geliyorum dayan!.. Dayan, geliyoruuum!..

Dayanamıyor. Teni, bütün organları içiyle dışıyla her şeyi tutuşuyor.

Üstündeki gömleği atıyor, sonra şortu, sandalları: Adam onu öyle yolun altında indirivermiş, taksi parası da yok uçağı kaçırmış dönüp gelmiş ben ona gelme dedim bir daha görünme ölürsün dedim zaten gece uyumamışım Antonia'sı saatin bilmem kaçında kapıyı çalmış nerde o diye geldi yatağıma girmek istedi ben seninle kalırım o zaman diye gidecek hiçbir yeri yokmuş zaten dayanamıyormuş sen Milena'dan bilirsin hangi eczaneydi uyuşturucu bulalım hadi yalvarırım kurtar beni ben zaten o pis bencili değil seni istiyordum birlikte karnavala da gideriz sana bacaklarımın arasını gösteririm istediğin kadar öptürürüm onun gibi bencillerden hoşlanmıyorum zaten öyle aman aman bir erkekliği olsa bari bizi çeşni diye kullanıyor o kadar yattı kalktı demek bir hoşça kal demeden paramı geri vermeden kaçar gider öyle mi görür o çağır şunu konuşmak istiyorum bana ne senin Asaf'ından, emanetmiş de evsahibi kibar biriymiş de bana ne pezevenk dünya çağır şunu paramı istiyorum cebimdeki parayı aldı puşt kaptırır mıyım arkadaşına bok alacakmış da parasını metroda kaptırmışmış ben sana yarın veririm hocamdan alıp diye bana ne şimdi ne yapayım bilmem artık git Milena'dan iste o bulsun madem öyle kurtar beni yanıyorum hadi benim nazik sevgilim al beni Lubeck'e gidelim birlikte asılırız ağzına sıçtığımın dünyası bizi ne hale getirdi yine cumhuriyetler kuracağız yeni azizler deyip deyip hadi git Peşte'de iş var Viyana'da iş var Bosna'da mosnada iş yok deyip paramı çaldın pis moruk mecbursun bakacaksın bana tabi sırtında taşıyacaksın başka ne anlamam domatesleri ince ince soyarken maydanozları ince ince doğrarken iyiydi yok gülsuyu lavanta kokularıymış da amma kafa tütsülediniz be Allah belanızı versin tarih geveleyip durdun yok kokusuymuş yok kanıymış kemiğiymiş nerde be nerede katiller bi saray konak hizmetçisi bile olamadık senin gibiler yüzünden elbette sırtında taşıyacaksın anlamam bana bulacaksın yoksa değil şuramı buramı da koklatmam bilmiş ol hayalci dümbeleği sen de bağırırım karışamazsın gitmiyorum çıkmıyorum sen kim oluyorsun söyle ona çıksın o zaman versin paramı bana ilaç lazım her şey lazım lazımlık lazım itme pezevenk ne itiyorsun çıkmıyorum işte kibar evsahibinin evini yakayım da gör elli altınızı birden yaka-

cağım ben yanmışım madem herkes yansın herkes yansın alçak sefil geceyarısı beni nasıl atarsın sokağa böyle çırılçıplak kim için soyundum ben senin için değil mi katil cani o gitmedi ben biliyorum öldürdün seni ihbar edeceğim rezalet neymiş o zaman görürsünüz siz bana Antonia demişler, Azize Antonia! Hah hah hah hah!.......

Sandallar, gömlek, şort, en sonra da el kadar bikini don. Kırmızı üstüne mavi mavi çiçekleri var.

Kumlukta öyle, anadan doğma durmuş, kulakları dikili, bir ân dinliyor. Dinliyor. Derken yerde üç takla atıp kalkıyor. Geniiiş, çok geniş bir soluk alıp veriyor.

Bulutlar kapkara, gök yere inecekmiş gibi gürlüyor ve sanki yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlıyor.

Anadan doğma bir adam, caddeye doğru koşuyor, koşuyor, koşuyor:

"Geliyooor, Salâh Peygamber geliyor! Dayanın, geliyor!"

Ömründe hiç o kadar rahat bir soluk alıp vermemişti. Venedik'te tur arkadaşlarını atlatıp, kendini Viyana trenine attığı ânda bile.

VI.

"rüzgârın nişanlısı"

Bir de, Roman öldü, diyorlar. Ölmek kolay mı? Roman, arkasında kocaman ayısı, küçücük merkebi, elinde defiyle ortalıkta dolanıp durmakta, çalıp oynamaktadır. Üstelik, sevilsin sevilmesin, kendini asfaltta, alanlarda, dağda bayırdakinden daha özgür duymakta, atını alan da çoktan Üsküdar'ı geçmiş bulunmaktadır.

Olsa olsa ne olmuş olabilir? Eskilerin enine boyuna, ağırsıklet 'tik' romanları, bir yanda zurna-def, öte yanda çeşit çeşit cinayet girişimciliğinin yolaçtığı yırtıcı çığlıklar, bela ve şeytan kovucu tam tam, zom zom'lar nedeniyle 'stres olup' 'tike yakalanmış', roman–tik bir hal almıştır.

Belki içinizde hâlâ, bütün bu makul açıklamaları yeterli bulmayarak: "Ne oluyor böyle Londra-Hyde Park'lar, baroklar ve hortlaklar, Kastamonu-Kütahya'lar, sultanlarla sazlar, Venedik-Viyana'lar, imparatorlarla uşaklar?" diye soranlarınız vardır. "Hadi bunlar yine neyse ne; bir de Alma'lar-Milena'lar, Yunus'larla Cléa'lar, yetmedi Antonia'lar, hele hele ikide bir ortaya çıkan su yeşili çamaşır ipi, fare zehiri, Tuna dalgaları, dalgalarla sürüklenen ceset(ler?), kanlar-kemikler, kokmuş şeyler! "Hani, birini arayan biriyle hocasını arayan biri vardı ya, tarih öğretmeni(niz) bu arada kadından kadına atlayarak alışverişe çıktıydı? O da ne yere bakan, yürek yakanmış ya, kruvaze ceket dedik, bikini donuyla karşılaştık, ya sonra?" diye soranlarınız...

Yere bakan, yürek yakan, demesi kolay, ama ölmek kolay olmadığı gibi, yaşamak da kolay değil. Dünyada kolay olan ne var, derseniz, annemizin bizim için çiğneyip hazır hazır ağzımıza verdiği lokmayı yutuvermemizdir. Fakat bu da yalnızca dişlerin çıkmadığı bebeklik döneminde olur. Besbelli, bukadarcık bir alıştırma dahi insanlarda yerleşiklik kazanabilmekte, değişmez alışkanlıklara yolaçabilmektedir.

Bütün bunlar, soruları yanıtlamaya, sorunları çözmeye yançizildiği anlamına gelmesin. Bunu, romanın romantik olduğu, henüz arada bir sinir-sınır çizgisiyle roman-tik çağına girmediği zamanların yazarları yaparlarmış; biraz da kurnazlık edip, yanıtlardan, açıklamalardan kaçınırlarmış. Nerede artık o tanrılar, şimdikileri kim takar? Roman-tik, yerlerde sürüklenmekte, her şeyinin hesabını hem de herkese vermekten sorumlu tutulmaktadır.

Efendim, ben de anlatanların anlatıcısı, onların yalancısıyım. Herkesin tamtam'larla şeytan kovmaya ayırdığı değerli vaktini almamak için de kestirmeden gitmek zorundayım:

Malûmunuz, tarih öğretmeni(MİZ), Anadolu liselerinin haritasız sınıflarında yıllaaar yıllarboyu, hep öyle efendi ve çelebi, kruvaze ceketinin düğmeleri ilikli, kurulan devletleri, yayılan dinleri, batan ve çıkan imparatorlukları, alınan-verilen kaleleri, kuleleri, hattâ biri ötekine benzemez cumhuriyetleri anlatıp durmuştur. Bu bir çeşit, altında koltuk yokken koltukta oturma biçimidir. Gerçi, öyle dura dura vücut artık koltukta oturuyormuş gibi olur, o şekli alır, ama beri yanda da kıç, konacağı yeri çılgınca özlemeye başlar, bunu ister. İşkencelerin en etkilisi neymiş bakalım? Tutsağa tuz yedirip, her yanı bağlı, sadece gözleri açık olarak gürül gürül akan bir çağlayanın karşısında oturtmakmış!

Bugüne kadar anlatılanlardan anladığımıza göre, tarih öğretmeni(MİZ) de, aynı şeyleri koltuksuz, yani haritasız anlata anlata hayalinde canlandırdığı, hayalinde canlandırdıkça da daha bir ballandıra ballandıra anlattığı çağları, yerleri, şeyleri çılgınca aramaya, özlemeye başlar. Fakat, hem olanakları sınırlıdır, hem de hayat yemeğinin kendince en iyi lokmasını en so-

na saklayıp, şöyle ağır ağır, tadını çıkara çıkara yemek istemekte, bunun için dişini sıkmaktadır. Sıka sıka dişleri dökülmeye başlayınca, andiçmiş bulunur: Emekli ikramiyesini alır almaz kendi duvarını yıkacak, Pink Floyd bir yanda haykırırken sınırını aşacaktır. Hayallerinde dolanıp durduğu, karnavallarına olduğu kadar savaşlarına da gözlemci sıfatıyla katıldığı tarih sayfalarına artık gerçekte ayak basacak, oraları dünya gözüyle görecek, emekli adımlarıyla kıyı köşe, kilise-müze dolaşacaktır.

Onun zamanında insanlar, and bile içmiş olsalar, öyle akıllarına estiği yere, köyden kalkıp şehire hop diye göçemez, oturdukları yerde kırk yıl oturur durur, kırk yılda bir de yeni bir dünya yüzü göreyim deseler, sağını solunu, ardından da aklını şaşırırlardı. Şuradan kalkıp buraya, dağdan kalkıp bayıra inmek akıncılar, savaşçılar, bir de haydutlar ve serserilerle çalgıcıların işiydi.

Hiçbir şey bilip anlamasak da, herhalde artık şukadarını bilmekteyiz: Emekli tarih öğretmeni(m), ne savaşçı, ne akıncı. Serserilikle çalgıcılığın ise yanından geçmez. Tarih üstüne bazı denemeler, incelemeler ve ince şiirler yazarıdır. Ancak, Lord Byron gibi orada burada şatolarıyla soylu akrabaları, altında atları arabaları, buyruğunda uşakları olmaması biryana, Yahya Kemal gibi de 'öteki' ufuklarda resmen, tayinen bulunmuş değildir. O, tayinen sadece Anadolu'da görev yapmış biri. Kuşkusuz, emekli olduğu güne kadar sınırlarının dışına hiç de taşmamıştı denemez. Kısa süreli kurs-burs, mesleki görgü ve bilgi arttırma formülleri altında vuku bulan fırsatlarla bir iki kere kendi duvarında küçük yarıklar, çatlaklar açtığı olmuştur. Ama, sorumluluk duygusunun dozundaki yükseklik nedeniyle bunlar, geniş yürek, rahat solukla yaşanması olanaksız duvar geçişler, sınır atlayışlardır. Bir çeşit, kendine göre acemi hırsızlık. Kaçamak. Anahtar deliğine göz uydurmak, daha çok da deliğe yapıştırılmış kâğıdı delip 'öteki' tarafa geçebilen süpürge çöpü olmak. Yanlış, ayıp, günah duygularıyla dopdolu, çöpün deliğinden sızmak, bu sızışta 'orası' nekadar seçilebilirse o kadarını seçmek. Çünkü, unutmayalım, yalnız Prens Balthasar'ın değil, Fatih'in de, Altıok Cumhuriyeti'nin de kurdurup koruduğu kalın taş duvarlar, önünde sonunda 'bu taraf'taki insanların içini de

çoktan kuşatmıştır. Hattâ, o derecede ki, örnekse, saygıdeğer tarih öğretmeni(miz), İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden aşağı yukarı on üç yıl sonra, on beş günlüğüne gönderildiği Fransa'nın Nancy kentindeki bilgi-görgü artırma gezisinde Paris'e yaptığı iki günlük kaçamağın vicdan ağrısını, Romanın ayısı ve defiyle ortalıkta sere serpe dolanıp durduğu günlerde dahi hala taşımaktadır. Arkeolojik kazılardan anlaşıldığına göre, o çağlarda vicdanları bukadar yufka insanlar da yaşarmış; tuhaf bitkilermiş; bunlara dünkü çocuklar çok şaşarmış.

Yine de, emekli olduktan sonra, içi büyük oranda rahatlamıştır, diye düşünebiliriz. Ama hâlâ birtakım vicdan sorunları olduğu anlaşılmaktadır. Doğallıkla bunların bir kısmı özel kaynaklıdır. Tâ Konya Lisesi'nden meslekdaşı, tek çocuğu ile erkenden dul kalmış, aşk ve tabiat şiirleri delisi edebiyat öğretmeni Nesrin Hanım, aynı kayıtlardan anlaşıldığına göre, tam o sıralar kızının düğün hazırlıkları içindedir. Mutlu hazırlıklar da olsa, onu bukadar telâş, bukadar heyecan arasında yalnız bırakıp gitmek bencillik değil midir? Kadıncağız ekonomik darlıklar da çekmekte; emeklilik ikramiyesinin sınır ötelerinde, el ellerinde harcanması bu nedenle de ayrı bir utanç duygusu yaratmakta. Hem, gidilecekse, insanın bunu hayatının tek kadını ile yapması daha uygun ve güzel olmaz mı?

Fakat, beri yanda şu da var: Nesrin Hanım'la artık daha seyrek buluşmaktalar. Buluştukları zamanlarda ise, konuşacak şeyleri gitgide daha az. Tam da birbirlerine ayıracak daha geniş zamanlarının olacağı, elele tutuşup parklarda, deniz kıyılarında gezinecekleri, şuraya buraya küçük otobüs turları alacakları sırada, Nesrin'in biricik kızının hayatı büsbütün öne çıkmış bulunmaktadır. Evlerin akmayan suyu, bozulan çamaşır makinesi, gelmeyen onarımcı, damada alınacak altın kol saati de... Yarın öbürgün torun sökün eder, büyükanne kendini onlara adar; büsbütün uzaklık...

Eskiden böyle değillermiş. Böyle şeylerden pek az, okudukları kitaplardan, gördükleri filmlerden, ülkenin, dünyanın halinden ise daha çok konuşurlarmış. Arada karşılıklı iltifatlarla birbirlerini sevindirdikleri, yanyana çektirdikleri fotoğraflara bakılırsa, güne güzel başlamanın yollarını kahvaltı sofrasına

cam bir çanak içinde yasemin çiçekleri koymakta aradıkları olurmuş. Hattâ, şaşılabilir ama, ağızlarından utana çekine bir iki aşk sözü, sevişme lafı da çıkmıştır. Arada, büsbütün utana sıkıla, tarihçinin evinde sevişmişlerdir. Yine aynı kayıtlardan anlaşılıyor, Nesrin Hanım'ın uzak dağlardan, tepelerden usul esintilerle kalkıp gelerek tarih öğretmeni(niz)in burnunu hafif hafif okşayan bir kekik kokusu varmış ki, yazık, bu koku da artık duyulamamakta, Nesrin Hanım, kızı nişanlandığından beri yılların dost sevgilisinden tende kesin uzak durmaktadır. Bu uzaklığı o, "Hem senin incelemelerin, yazıların var, şiir çalışmaların falan. Bak ne güzel, dergilerden mergilerden de sık sık aranıyorsun, vaktini almayayım, sana ayak bağı olmayayım," diye de bir inceliğin arkasına gizlemektedir.

Nesrin de beni yüreklendiriyor, vicdanımı rahatlatmaya çalışıyor, bu sefer olmazsa bir dahaki sefere birlikte gideriz, diyor; o halde artık başımı alıp gitsem mi, şu sınırı geçsem mi, ne engel var, geçmeliyim tabii, ama geçersem de bilmem ki, diye kıvranan saygıdeğer Kâmil Kaya için sorunlar elbette sadece böyle özel türden değil. Bunların bir de genel türden olanları var: Ülke şu durumda, borç harç içindeyken, benim kendi keyfim için el ellerine çıkıp gitmem doğru olur mu, bu sarfiyata yazık değil mi? Üstelik kan gövdeyi götürüyor, şimdi sırası mı? Ülkem ne olacak, nasıl kurtulacak, pahalılık artacak mı, okullar hep paralı olacaksa, herkes çocuğunu nasıl okutacak, vatandaş sağlığı ne zaman güvence altına alınacak, kim nerede nasıl iş bulacak, insanda değer kaybına ne zaman dur denecek?

Böyle kaygılar. Sanki alınyazısı. Bir sonsuzluk işareti. Bitmez tükenmez sorular, sorunlar, kaygılar, tedirginlikler...

Ezeli ve ebedi bu türden sorularla sorunların üstünü örtüp rafa kaldırmadan bile, emeklilik ikramiyesini, bir yana sadece kefen parasını ayırarak son kuruşuna kadar yeni ufuklara doğru ayak bastı ücreti diye tüketmekten duyduğu hoşnutluk derecesi hayli yüksek sayılır. Elinde avucundaki üç kuruşla yatırım yapacak, fabrikalar kuracak hali yok ya!..

Yine anlatanların anlatıcısı, onların yalancısıyız: Kendileri hiç evlenmemiştir. İstanbullu küçük ailesinin bütün fertlerini ise, tarih öğretmeni olarak ilk Anadolu lisesine tayin edilmeden

az önce kaybetmiş bulunmakta imiş. Titiz, temiz, eli evişlerine yatkın, bu nedenle takma adı 'Hayalci Hanım Hoca' zaten; oğlan çocuğa sevgisi kız çocuğunkine eşitse de, aşırı titizliğinden ötürü kız çocuklarına fazla yakın gelmemeye özenli. Sonuçta, besbelli ki Nesrin Hanım ve ülkeden başka, vicdanının yakasına ceketinin ucuna yapışan el yok.

Bütün bu ahval ve şerait altında, oynamayı kurduğu kumarda kaybedebileceği üstüne tek olasılık, minik serveti, tarihin sayfalarında somutlukla dolaşırken bittiğinde hâlâ yaşıyor olması. Çünkü, planını programını, o zamana kadar öleceği üstüne kurmuştur. Ya bir zamanlama hatası varsa?.. Varsa da, bu olasılık oranı yüksek sayılmaz. Yaşıtı ya da kendisinden beş on yıl yaşlı yirmi kadar eşinden dostundan artık sadece beşi hayattadır. Bunlardan da ikisi yetmişini aşmış durumda, bu ikisinden birinin de dünya ile ilgisi hemen hemen kesilmiş, bir ayağı çukurda bulunmaktadır. Kısacası, 'öte yana' geçme kumarında yanlış numaraya oynama olasılığı işte şu yirmide bir buçuk kadar bir şey.

Ancak, aynı hesap karşıt olasılığın da işareti sayılmalı. Zaten bu işaret kendisini, sık sık içinden geçen bir şarkıyla ele verip durmaktadır: *Dönülmez akşamın ufkundayız / Vakit çok geç...*

Hâtıranızla çok yaşayın Yahya Kemal,

Münir Nurettin.

Sonra, bir de şiir: *Akşam, yine akşam, yine akşam...* Ya da: *Gün bitti. Ağaçta neş'e söndü.* Teşekkürler, Ahmet Haşim.

Acele etmeli.

Nesrin'di, kızının düğünüydü Nesrin'in, ha, öyle ya, asıl bir de son öğrencilerinden genç dostu Yunus'un, "Ah siz de gidince ben artık büsbütün yalnız kalırım, keşke benim de olanaklarım olsa"ları, ülkeye, topluma vicdan sorumlulukları derken, yürek duruverir, gün bitiverir, hayaller solar, göz açık ve arkada gidiverir.

Böylece, yola acilen ve ilk adım olarak bir turla çıkar. Vaktin daraldığı duygusu o kadar baskındır ki, ne olur, ne olmaz, deyip, en yakınlardan başlar. İtalya'dan. Mayıs ayı sonlarında otobüsle on günlük, çok hızlı, yoğun programlı bir İstanbul-Ve-

nedik-Floransa-Milano-İstanbul turu düzenleyen acentanın kafilesine katılır. Fakat, yıldızın parladığı değil ama, tarihin çanını çaldığı ânlardan biridir: Venedik'e varışlarının daha ertesi günü, henüz doğru dürüst Dükalar Sarayı'nı, Rialto'yu bile görememiş, saray zindanlarında katledilenlerin acısına ortak olamamışken, Lido'ya giden vaporettolardan birinde bir kitap bulur. Oturduğu yerde, kimbilir hangi turist tarafından unutulmuş bu hayat hikâyesi kitabını şöyle bir karıştırayım derken okumaya başlar; fakat asıl o gece, kaldıkları oteldeki odasında elinden bırakamaz; saatler, bir Venedik sabahına daha yaklaşırken o da, kitabın son sayfalarına yaklaşmıştır. Ama ne yaklaşış! Gazeteci, eski Fransız bakanlarından Françoise Giroud'nun hikâye ettiği hayat tarafından büyülenmiştir. Çok güçlü bir çekim altına girmiştir. Ömründe ilk defa kendine tanıdığı 'öte yaka'ya geçme hakkını kullanmak üzere hazırlık adımlarını atarken dahi bukadar heyecanlanmamış, böyle sabırsız olmamıştı. Yatağında, bir yandan son sayfaları parçalarcasına yutmakta, bir yandan büyücünün çırılçıplak göründüğü sahneleri dönüp dönüp yeniden okumaktadır. Artık durduğu yerde duramamakta...

Tur kafilesindeki insanlar uykularının en tatlı saatlerindeyken sokaklara fırlamak, onu, kitaptaki hayatın kahramanını, bütün erkekleri peşinden koşturan bu 'Viyanalı Siren'i, kafasını altüst eden, herhalde bir asır sonra kendi kanını da tutuşturan 'Rüzgârın Nişanlısı'nı işte burada, burada, Venedik evinde, girip çıktığı kahvelerde, yemek yediği lokantalarda, localarına ışıltıyla yerleştiği operalarda görmek, sesini işitmek, kokusunu koklamak ister. Direnilemeyecek bir çağrı. Aşk gibidir. *Aşktan da üstün.* Dehşetli bir çekim. Geçmişten öç almak. Dünü bugüne, bugünü yarına borçlu çıkarmak. Düşman kırmak. Hesap sormak. Şeytana uymak. Kendini bırakmak. Ölüme meydan okumak.

Burada, gecenin bu saatinde kendimden de bir şeycik eklemek isterim: Böyle kentler vardır. İnsanları sonsuz özgürlüğe, ölüme çağırır. Parantezi kapatıyorum.

Kitabı vaporettoda unutan Fransız turist, belki bir film rejisörü, bir senaryo yazarı belki, sayfalarda bazı satırların üstünden yeşil ispirtolu kalemle geçmişti. Örnekse şunların:

Venedik'te bir ev satınaldı.

Rialto'da ressama rastladı. Eski aşığı ona Florian Kahvesi'nde randevu verdi, ama randevusuna gelmedi.

Bu sayfanın kıyısına el yazısıyla bir not düşülmüş: Ressam, Kokoschka'dır.

Yatağında hırsla kımıldanıp, "Oskar Kokoschka alçağı!" diye homurdanmış, "aşkın kadını, sevme sanatının ustası, seni kollarına aldığı, senin yaratı ateşin olduğu, hattâ sana modellik ettiği, ömrünün en güzel tablosunu *Rüzgârın Nişanlısı*'nı ilham ettiği günler iyiydi!.. Finolar gibi eteğinin ucundan ayrılmaz, iki gün senden uzaklaşsa ona mektup üzerine mektup döşenirdin, sefil..." diye öfkeler kusmuştur. Derken gözlerini kapatır, ezim ezim ezilen içine bakar: Onu en iyi kendisi sevebilir.

Sabahın olmasını bekleyemeyecekti; otelden hemen çıkacaktı; o evi arayacak, eşiğinde ıslak kedi gibi oturacak, inleyecek, aşkların kadını herkesi dışarı çıkarsın, onu içeri alsın, diye bekleyecek.

Gözlerini açmış, üstü yeşil ispirtoluyla çizili satırlara yeniden gözatmaya başlamıştır:

Avusturya'da durum çok karışıktı. Viyana'da ayaklanmalar başlamıştı.

Ama, baroku geç tanıyan, tanıyınca da kendine benzetip ucunu koyvermek istemeyen Viyanalı, hâlâ işin farkında değilmiş; her yanda vur patlasın, çal oynasın! O kadar ki, romancı Robert Musil, daha sonraları şöyle yazmıştı: *Avusturyalı'nın yüzü aralıksız gülümseyen, gülen bir yüz halini almıştı, çünkü suratında kas diye bir şey kalmamıştı.*

Sabah olmadan, gün doğmadan Venedik sokaklarına fırlamadıysa, Musil'in bu sözünü anımsadığındandı, deniyor. Kayıtlar ayrıca, Musil'in bu çok etkili betimlemesinin ona Tanpınar'ı, yazarı hiç tanımamış bulunanlar için açıkca belirtelim ki, Ahmet Hamdi Tanpınar'ı düşündürdüğünü açıklıyor. *Bizim asıl sorunumuz mukavemetsizliğimiz. Ne geçmiş, ne bugün için direniyoruz,* diyen yazar.

Beri yanda, ikinci, üçüncü kere okunan yeşilli satırlar sürmekte:

... Viyana'da ayaklanmalar başlamıştı. 'Viyanalı Siren', Venedik'te bir ev satınalmakla akıllılık ettiğini düşünüyordu.

Aşkın kadını.
Sanatın kadını.
Aşk sanatının kadını.
Franz, Viyana'dan kalkıp gelmeseydi, kendisini aldatan âşığını bütün kentte aramaya çıkacak, ondan bu atlatılmanın hesabını soracaktı.
Üstünden yeşil geçilmiş bu satırların yanında ise şu not: Hesap soruş. Ödetiş. O.K., cezalardan ceza beğensin!
Musil'e, Tanpınar'a karşın, kanı daha çok yanıp tutuşan emekli tarih öğretmeni(miz), elyazılı bu notu sökünce tuhaf bir sevince de yakalanır: Evet, evet, Kokoschka cezalardan ceza beğensin artık. Florian'a gitmeyip tapılası bir kadını nasıl bekletir! Viyanalı sirenim, rüzgârla nişanlım, bu adama bol tuz yedirip, gözleri hariç her yanını bağlayarak gürül gürül, buz gibi, köpüklerle akan bir çağlayanın yanına bırakıvermeli. Zaten Alma mutlaka öyle yapacaktı; üne kavuşturduğu şımarık Oskar'ın önünde soyunacak, ama ona parmağını bile koklatmayacaktı. Ne çare, yeni âşık, genç şair Franz Werfel çıkıp gelmiştir. Kokoschka'nın cezası ertelenir.
Viyana'ya döndü.
Yine bir not: Hangi yıl? Hangi ay? Hitler'den az önce?
Daha geçen kış, genç ozan Franz Werfel, bir opera dönüşü tapılacak kadının evinde verdiği şampanya partisinde onu, o sanatların, sanatçıların koruyucu meleğini vestiyerde gizlice kolları arasına almış, hizmetçilerin, uşakların görüp işitebileceklerine aldırmadan aşkını çılgınca fısıldamış, göğsünü, boynunu, gözlerini, en son da dudaklarını ateşli öpücüklere boğmuştu.
Ahh, bu kış ise:
Franz'la kavga etti. Artık bıkmıştı. Hiçbirini istemiyordu.
Bu sefer de tarihçimiz, yeşille gölgeli bu satırın yanına şu notu düşer; onun açısından büyük cesaret işi şu satırı:
Sizi hiç üzmeyecek, hiçbir zaman terketmeyecek biri var.
Sizden hiçbir şey beklemeksizin ebediyyen sadık kulunuz kalacak biri, diye de eklemek ister, ama cesareti tek satıra yeter.
Ruhu, umut ve umutsuzluğun doruğunda çırpınmaktan bitkin, hemen hemen inildemektedir: Kendinizi aşkla, cömertçe

verdiğiniz o erkekler, hepsi sizi yalnız bıraktı. Ününden burnu havalarda ilk kocanız, zaten sizden yalnızca kendisini mutlu etmenizi istemiş. O güzelim sesinizle şarkı söylemenizi, genç kızlığınızda yaptığınız gibi şarkılar bestelemenizi yasaklamış, bencil! Sonra Klimt, ressam Klimt, yine ressam malûm Kokoschka, sonra mimar Gropius, sonra şair yazar Franz Werfel ve nihayet din adamı, geleceğin kardinali Johannes... Hepsini başarının, ünün doruğuna siz çıkardınız, onları aşkın sanatıyla donattınız, yücelttiniz. Ah benim rüzgârla nişanlım, bilseniz, hiçbiri size karşı beslediğim çılgın tutkumun tırnağı etmez, bilseniz, sizden hiçbir şey beklemeksizin tapıyorum size, hiçbir şey. Sadece yüzünüzü görmek, ayak bastığınız, el sürdüğünüz yerlere elimi yüzümü sürmek, bir defacık da Viyana Operası'nda sizinle bir locada yanyana, yanyana istemezseniz bir adım gerinizden Valküri'yi izlemek istiyorum; çok sevdiğim için değil, en uzunu bu olduğu için, sizinle, Rüzgârın Nişanlısı'yla...

Artık bıkmıştı. Hiçbirini istemiyordu.

Dönüp dönüp okuduğu bu cümle, hem yüreklendirici, hem umut kırıcıdır. Hem çekici, hem iticidir.

Gerçi şu satırlar da farklı bir kışkırtı tonu taşımaktadır ya:

Kızı Anna'yla yeniden Venedik'e gitti. Burada sıkılıp Roma'ya geçti. Yakın arkadaşı, Mussolini'nin metresi Margaritha Sarfati ile buluştu. Ona Viyana'da işçilerin ayaklandığını, Yahudi düşmanlığı başladığını anlattı. Avrupa'da neler olup bittiğini sordu.

Kâmil Kaya, dayanamaz, bu satırların kıyısına kapital harflerle: KORKUYORDU, ne yapsın? diye yazar.

Oskar dışında, kocalarının, âşıklarının hepsi Yahudi idi, hep Yahudilerle ilişki kurmuş meğer! Sarfati'ye hem Hitler'i, hem Mussolini'yi desteklediğini, onların her zaman dostu olduğunu söylemişti. Bu yüzden Venedik'e içi biraz rahat döndü, ama Sarfati'nin de Yahudi olduğunu ne kendisi, ne Mussolini biliyordu.

Çok geçmedi, Mussolini metres değiştirdi.

Kendi sınırını aşmak üzere yola çıkmış emekli tarih öğretmeni(miz), otel odasında, hep aynı büyünün pençesindedir, fakat bu sefer artık bu pençeden kurtulmak ister. Hayır, 'Viyanalı Siren'i sevmeyecek, ardından koşmayacaktır. Ancaak, dönem o dönem, kimse bir şeyin farkında değil; Avusturyalılar hâlâ ça-

lıp oynayıp duruyor; ne bilsin, güzellikler ve aşklar prensesi, sanatın kraliçesi, ortaya bir 'âri ırk' fırtınasının çıkacağından nasıl haberli olsun, 'bilmiyordu' ki... Hayır, bilmeliydi!

İçi kavrulur: Bunu nasıl yaparsınız azizem, nasıl bukadar kör davranıp da, Mussolini'yi, Hitler'i desteklediğinizi söylersiniz? Evet, genç âşığınız Franz tehlikede, Franz Werfel tehlikede evet, onu, onun yaratıcı hayatını kurtarmak için yaptınız, yine de bu katillerden yanayım, demek, olmaz; kurtulmalıyım, sizden uzaklaşmalıyım, diyerek gözyaşları içinde kıvranmaktadır: Peki ama ne yapacaksınız? Güzellikler kadını, hayatınız çok karıştı, nasıl korunacaksınız? Size tutulduğum için utanıyorum, sizden kurtulmak istiyorum, aynı zamanda canımı canınız uğruna hazır tutuyorum. Ah işte, o sıralar günlüğünüze şöyle yazmışsınız:

Franz için Venedik'e gitmek zorundaydım.

Franz, yeni eseri üstünde çalışıyordu, ama heyhaat, yolda faşistlerin saldırısına uğramış.

Geçen gün, şu tahammülfersa Pfitzner çıkageldi. Masaya koyduğum Tokay şaraplarını içip içip sarhoş oldu. Ben ve Franz da hayli içmiştik. Pfitzner'le Franz arasındaki siyasi konuşma kısa zamanda kavgaya dönüştü. Hitler üstüne anlaşamadılar. Konuğumuz yumruğunu masaya indirdiği gibi, "Hitler sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösterecek şair bey!" demesin mi? Onu evden kovdum.

Güzel, ama şimdi tehlike daha arttı. Yine günlüğünüz:

Franz Werfel'le evlenmeyeceğim. Tuttu, Lenin'in ölümü üzerine onu yüceltici bir şiir yazdı. Hayır, istediği kadar yalvarsın, evlenmeyeceğim onunla.

Yine umut: Keşke son aşk yıllarınızı uzaklardan gelme birine ayırabilseydiniz.

Franz'la evlendi.

Yine umutsuzluk.

Arthur Schnitzler'in, bir İtalyanla evli olan biricik kızı, Venedik'te kalbine sıktığı bir kurşunla intihar etmişti. Franz'la evlilik, korkuyu uzaklaştırıcı bir şenlik halinde kutlanmak istenirken ise, yakın dostlarından Hofmannsthal'ın oğlu Hugo, daha yirmi yaşında, beynine kurşun sıkarak intihar etti.

Kalın taş duvarlar ruhları bir bir tutuklamakta.

Tarihte olduğu gibi, Kâmil Kaya'nın titremelerle okuduğu kitapta da herkes intihar etmeye başlamıştır. Ya O'na da bir şey olursa? Ya bu acılara, korkulara dayanamaz da Emma zehirinden içerse? Ah, KORKUYORSUNUZ cancağızım, anlamaz mıyım? Sizi korumalıyım, bir şey yapmalıyım, evet yapmalıyım!

İçindeki yangın, durulmak biryana, büsbütün alevlenmiştir; ne yapacağını şaşırmıştır. Allahın bildiğini kuldan niye saklasın ki, Franz'ı bu sefer de Viyana'da dövdüler, diyen sayfada içinden engel olamadığı bir sevinç dalgası geçer. Sonra kahrolur, büsbütün utanır.

Avusturya'da sosyal demokratlar ezilmiştir. Dollfuss idam edilir.

Öğretmenlik yıllarında bunlar, bu olaylar yakın zamanların olayları sayılırdı, lise tarih müfredat programına alınmazdı. Ama, Birinci, İkinci Viyana, derken, Avusturya-Viyana hayatının, uzağı-yakınıyla kendisi için bilinmedik yanı mı kalmıştı?

Demek, kalmış. Hem de en kışkırtıcı yanı: *Mavi Tuna* sadece kollarınızda ateşli bir kadın varsa mavidir.

Ama işte:

Prag Operası'nda yuhalandı.

"Yahudi kancığı" diye yuhalandı, O, aşk sanatının kadını! Prag'a, ölmüş, çok ünlü ilk kocası onuruna çalınacak Dokuzuncu Senfoni'sinin galası için gitmişti.

Emekli tarih öğretmeni(m)nin Venedik'teki otel odasında günün ilk aydınlıkları pancurların arasından içeri sızmakta, tarihini izlediği dönemin Viyana'sında ise hayat, hızla kararmakta, her şey göçmektedir.

Venedik'teki evi sattı.

Bu cümlenin bulunduğu sayfanın kıyısında ise daha uzunca bir not: Viyana'daki bütün malının mülkünün idaresini de üvey babasının idaresine bırakarak Werfel'le Amerika'ya kaçış. Ölünceye kadar orada kalır. Elinden düşürmediği Benediktin şişesiyle çok şişman ve çok yaşlı ölür.

'Viyanalı Siren', 'Rüzgârın Nişanlısı' Alma Mahler'in hayatının günü böyle batar. Ama burada da, Venedik'te şafak sökmüştür. Emekli tarih öğretmeni(NİZ), gözyaşları, yürek tutuşmaları içinde, utanç ve coşkuyla kendi sınırını asıl şimdi aşmaktadır.

Yatağından fırlar.

Venedik'te de o kadar ateşli aşklara, kavgalara ve elbette sanata sahne olmuş ev neredeydi acaba, hangisiydi? Florian Kahvesi ne yana düşmekte? Alma, biten bir aşktan sonra, o kahvede ressamla buluşmaya hangi kılıkta gitmiştir, çenesinin altına kadar ilikli taftasını mı giymiştir? Kahvenin hangi masasında oturmuş, beklerken ne içmiştir? Saat kaçtı? Çok mu erkendi, çok mu geç? Herhalde orada oluşu bu saatte değildi. Akşamüstüydü. O saate kadar da bekleyemez ki, Florian'ı hemen bulmalı, orada Alma'yı...

Yatağının üstünde duran kitabı yine alıp açmıştır. Kitap, Alma'nın ressamla buluşma saatini söylemiyordu; yanılmamış. Kahvede ne içtiğini de yazmıyordu. Benediktin mi içmişti yine? Yüzünün anlamı nasıldı acaba? Kulakları uğuldamış mıydı, yüreği çok mu çarpmıştı? Nekadar çarpsa, şimdi, buradaki kadar olamaz! Gustav Mahler'inki de çiğlik. Gencecik karısına şarkı yazmayı da, söylemeyi de yasaklıyor. Hoş zaten senfonilerinden bellidir, bunların çoğu bayağı şeylerdir; Bir ve Dört hariç tabii. Alma onu o kadar aldattıysa, kocanın o güzelim kadını sevmesini bilmemesindendir.

Hemen çıkmalı, hemen. Önce, Venedik'teki evini bulmalı, orada, geride kalan güzelliklerin gölgesine sığınmalı; ama kime sormalı? Kitap adres söylemez, fakat semt adı da belirtmemektedir.

Eli ayağına dolaşarak sokağa çıkma hazırlıklarına başladığı sırada, biz de bir ân durup düşünsek: Acaba, tutulduğu Alma'nın kendisi midir, yoksa onun Venedik'i, özellikle de Viyana'sı mı? Bilemiyoruz. Bizdeki kayıtlara göre, bunu saygıdeğer Kâmil Kaya'nın da bilmediği anlaşılıyor. Sonuçta, ortada görünen ise şu: Sanki kendisi rüzgârdır da, uğuldaya uğuldaya Venedik'in dar sokaklarında dolaşacak, pancurları, kapıları çarpacak, alanlarda esecek, kanal kıyılarını yalayacak; hep böyle uğuldayarak gidip Nişanlı'nın asıl kenti Viyana'ya varacak, kulaklara Alma aşkını, tutkusunu fısıldayacaktır. Orada, bu müzik ve kan, neş'e ve ölüm, oburluk ve sanat kentinde.

Kumar bir kere başlamış, hızını almış, sürmektedir.

Sürüyor.

Tâ, Viyana'da, eski üniversitenin karşısındaki yenilenmiş bir lokantada ilk öğrencilerinden Asaf'a rastladığı son el'lere kadar da sürecektir.

Alma'ya nişanlı bir rüzgâr gibi giyinip hazırlanırken her zamankinden temiz olmaya özen gösterir. Traş usturasıyla yüzünde herhangi bir çizik, yara açmamaya dikkat eder. Duşta uzun kalır; otelin küçük sabunu yerine kendi Hacı Şakir kokulu sabununu kullanır, çünkü bunun olabilecek en saf, en temiz koku olduğuna her zaman inanmıştır.

Günün ilk ışıklarıyla otelden çıkar.

Tur arkadaşları, kahvaltıya indiklerinde, "Herhalde Hoca uyuyakaldı," falan derler, onu beklerler belki, ama beklemesinler: Kafileden zaten pek hoşlanmamıştır. Böyle bir turla yola çıkmasını zaten kendisinin bir acemilik hatası kabul etmiştir. Zaten yol arkadaşları, gittikleri, gezdikleri yerlerin, alanların, yapıların tarihiyle hiç ilgili değiller; herkes alışveriş yapmak istemektedir. Üstelik de daha ilk günden abuk subuk şeyler satınalmışlardır. Tur rehberi de zaten bir şeyden anlamamakta, en ünlü kilisenin yerini dahi bilememektedir. Bu durumda onlarla yola devam etmesi zaten mümkün görünmemekte...

Bahanesi çoktu, çünkü kendisine gerekliydi: Alma'nın rüzgârı olmak, tek başına sadece onu solumak istemektedir.

Turizm büroları, kahveler, rehber kitap, broşür satan kitapçılar, tabii nasılsa San Marco'nun bir köşesinde karşısına çıkıveren Florian da henüz açılmamıştır. Bir büfeyle sabah gazetelerinin satıldığı kiosklar açıktır, ama buradakiler de, Alma Mahler Evi, dendiğinde yüzüne bomboş gözlerle bakmışlar, biri ise anlayamadığı İtalyanca bir şaka yapmıştır. Şaka olduğu belliydi, hoş olmadığı da. Oradan, Alma'nın gözleri önünde küçük düşürülmüş gibi, utançla uzaklaşmıştır.

Saat dokuzu biraz geçe, kentin en büyük otellerinden birindeki turizm bürosuna başvurur. Büronun adamı, *Yeryüzü Şarkısı* bestecisi müteveffa sanatçıyı soruyorsa, gelecek hafta La Fenice salonunda kendisinin de en sevdiği senfonilerinden biri olan Birinci Senfoni'nin Venedik Belediye Orkestrası tarafından filanca ünlü yönetmenin değneği ucuyla seslendirileceğini

açıklar. Gerçi konser biletleri ilk günden tükenmiştir, ama eğer senyor ısrar ediyorlarsa belki acenta kontenjanından bir şeyler...

Oradan da hemen çıkar. Yolda bir sabah kahvecisine, bir papaza, üniversite öğrencisine benzeyen bir gence, bir de rahibeye ayrı ayrı, "Per favore, Alma Mahler evi dove, mi scusi, neresi, dove Alma ev?" diye sorar. Hiçbirinden belirli bir şey öğrenemez. Ancak, çok yaşlı bir gondolcu, Büyük Kanal üstünde, uzakta, sisler arasında bir saray yavrusunu işaret ederek makineli tüfek gibi bir şeyler söyler; bu karşılaşmadan da yüzünde sadece gondolcunun konuşurken filit gibi püskürttüğü bol tükrük kalır.

Tur rehberi tarafından kafilenin otel lobisinde, sabah saat on'da, hep birlikte hazır bulunmaları istenmiştir. Eli kolu bomboş, tutkusunda ise büyük bir artışla kan ter içinde otele döndüğünde, herkes lobide kendisini beklemektedir. Yol arkadaşlarından göbeklice bir bey, açık büfe kahvaltıda yiyip içtikten sonra yanına da aldığı çöreklerin birinden büyücek bir lokma kopararak, "Ooo hocam, kandili nerelerde söndürdünüz bakalım?" diye takılmaya kalkışır. Murano Adası'na, şişe-camcılara gidilecektir. Ama, göbekli beyin hoşlanmadığı tarzdaki şakasına tepki duyar, yüreklenir; söz aramızda, kendisi için aradığı en uygun bahane hazırcana önüne düşmüş olur; tur rehberinden de, yol arkadaşlarından da yordamıyla özür diler: Gece uyuyamamıştı. Sabah gezintisinde de bir başdönmesi geçirmişti. Herhalde tansiyon düştü. Odasına çıkıp uzanmalıydı; onlara yazık ki katılamayacaktı; artık akşama buluşurlardı: Sizlere iyi geziler efendim.

Bütün gün gondolla Büyük Kanal'da gitti geldi, sabah sisinin içinde gördüğü saray yavrusunu göremedi. Emekli ayakları ve adımlarıyla dar sokaklarda, Rialto'da, Piazza'da, Florian'da, 'Şarka Açılan Kapı'larda, Doğu'yla Batı'nın-Kuzey'le Güney'in dört yol ağızlarında, La Fenice Tiyatrosu önünde, dön geri, Vecchie'de, 'Avrupa Salonu'nda uğuldayıp durmuş, içinde olanca zenginliğiyle taşıdığı Alma'nın dışarda, bütün bu dolandığı yerlerde tek ayak izine rastlayamamıştır. Hız artırır; yukarı, kuzeye doğru gidecektir.

Kafile, akşam otele ellerinde renkli cam bardaklar, kristal sigara tablaları, ikişer üçer kilo ağırlığında vazolar, sürahilerle döndüğünde ise, –unutmayalım, bunlar, geç gelmiş, uzun sürdüğü için de yeniden yeniden çarpıklığa uğramış barok bir dönemde oluyor,– tansiyonu düşmüş arkadaşlarının yeni bir haberiyle karşılaşır: Odasında dinlenirken, Viyana'daki çok eski, saygıdeğer bir dostunu telefonla aramıştı. Meğer o da kendisini İstanbul'daki evinde arar dururmuş. Dostu Avusturyalıdır. Değerli bir tarihçidir. Kızını evlendiriyormuş; büyük, güzel bir düğün olacakmış; tarih profesörünün kırdaki yerinde, eski usul bir düğün. Mutlaka kendisi de gelsin istiyormuş. O kadar güç bir şey değilmiş. Birkaç gün için Viyana'ya gider, geri dönebilirmiş. Pek ısrar etmiş. Öyle ki, kendisine bir uçak bileti bile göndermeye kalkışmış da, güç önlemiş; ısrardan utanıp, aman ne yapıyorsunuz, ben trene atlar gelirim, demiş. Artık böyle sözvermiş. Kafilenin Floransa dönüşünde, Milano'da yeniden buluşurlardı, ne olacak. Bu değerli tarihçi, sık sık İstanbul'a gelmiştir; Osmanlı ve Cumhuriyet tarihimiz üstüne pek değerli incelemeler yapmış, Topkapı'da çekilen bir film için de danışmanlık üstlenmiştir. Ne zaman Türkiye'ye gelse, arar, ama kendisi onu hiç arayamamış; bir kere bile iade-i ziyarette bulunamamış, hiç değilse düğün vesilesiyle... –Ahhh köle kalbim, kale duvarları içine hapsolmuş köle kalbim, tutuklu tutkum, yalan hayat, yalanlar aaah!–

Anlatanların anlattığını anlatanlara göre, o ân içinden bunlar geçmiş; böyle haykırmak isteyesi!..

Gruptan homurdananlar olmuştur. Alkışlayanlar, onu haklı bulanlar, gıpta edenler, suçlu çıkaranlar, "Aaa, siz de daha baştan hep mızıkçılık ediyorsunuz Hoca!" diye yarı tehditkâr ses yükseltenler... Yalnızca 'özgür' yurtdışı tur günlerinde giyildiği belli küçük kareli ketenden komik şapkasıyla –hatırlayalım, dört K, Kâmil Kaya'nın kader kâğıdıdır,– bodur, tombul bey aynı şekilde: "Hocam, sakın yine çapkınlığa mı?" diye takılmıştır. Bakışlarında hiç de iyi gizlenemeyen kıskançlık benekleri...

Şirket sorumlusu, işte o, transferleri, otelleri ayarlayan acemi rehber, asıl o korkutucudur. Yolu yokuşa sürdükçe sürmüş, bin dereden su getirmiştir: "Haa, bakın, Milano'da buluşama-

yabiliriz. Yolculuk bu. Allah korusun otobüs bir kazaya uğrar, otellerde bir değişme olabilir, içimizden biri hastalanır, gecikebiliriz, ortada kalırsınız. O zaman biz karışmayız, şirket mesul olmaz, mesuliyet size aittir. Artık ne yaparsanız yaparsınız..."

–Tamam. Peki. Oldu.–

Bütün sorumluluğu üstlenir. Senet sepet de mi imzalamak gerekiyor, pekâlâ. Onu da imzalamıştır. Hani sanki kafilenin başına bir hal gelse, herkes kendi derdiyle başbaşa kalmayacaktır da... O zamanlar böyle dargelirli turizm turları, dargelir devletleri gibiymiş. Alacağına şahin, vereceğine kuzgun. –Sizde nasıldır?–

İnce ince terlemekte. Emeklilik ikramiyesi ile özgür olacağım, derin soluk alacağım, geride kalan birkaç yıllık ömrümü kapıların 'öteki' yanında, geniş ufuklarda geçireceğim, hayatımın da ilk kumarını tadacağım, derken kendini turistik bir turun el kadar ordusu tarafından esir alınmak üzere bulmuştur. Kaç. Kaç!..

Öyle ya, kimbilir, belki de yolu böyle yokuşa sürmeler, kafile fertlerinin çeşit be çeşit dokundurmaları, tehdit tonları, acemi rehberin korku salan hali de kendisini Viyana'ya atmasında etkili rol oynamıştır. Ne yapalım, hayat böyle: Hani, yol arkadaşlarıyla üç gün daha birlikte olsa, onlardı, Floransa'ydı, buranın yeşil-pembe-mavi mermerli, kubbeli katedrali, ak-sarı zambaklarıydı derken, sanki Alma Mahler'in o tuhaf, baharatlı şehvet kokusu burnundan, durmadan çağıran rüzgârlı sesi kulaklarından silinip gidecek, bu tutkuyu yaşatmaya sözvermiş Viyana kenti ise, yaşanması başka zamana ertelenen coğrafyalar listesindeki yerini alacaktır. Yıkmak isterken, ruhunu daha beter saran Altıok duvarlarından kaçış zamanını bu nedenle çabuklaştırmış olabilir. Bir akşam karanlığı babasına isyan edip, bisikletine atladığı gibi, "Canınız cehenneme!.." ulumalarıyla evi terkeden yeniyetme misali, kendisini hemen o gece Venedik-Viyana treninde bulur.

Tasarladığı üzre, bir geceyarısı treni.

Alma da bu trendedir. Viyana'ya dönmektedir.

Kompartımanlarda, yüzü yarı yarıya şapkasının tülüyle örtülü, yakası kürk mantolu, korseler, iki kat etek, on altı bağcıklı

botlar içinde, inci kolyeler, mineli broşlar takınmış bir kadını aramaya koyulur. Avrupa'da 'âri ırk' salgını başlamadan önce, Alma'nın Venedik'te sahibi bulunduğu söylenen, ama kendisinin, kovaladıkça uzaklaşan hayal gibi, bir türlü ulaşamadığı saray yavrusu, Büyük Kanal kıyılarında, daha da kalın bir sis perdesi ardında kalır.

Vagondan vagona, bir dizi kompartıman önünde gidip gelmekten büsbütün bitkin, oturması gereken yere oturur; gözkapakları usulca örtülür.

Tren, yolcuları beşik gibi sallamakta, herkes uykuya dalmış bulunmakta. Dev bir su tankeri biçimindeki yirmi tekerli buharlı lokomotifin çuf çuf'ları, arada bir de düdüğün çığlığı sayılmazsa, gecenin derin sessizliği...

Trene ara istasyonlardan birinden, bin dokuz yüz on'ların Alman subayı kılığında, sarışın, genç, yakışıklı bir adam biner. Onu yalnız emekli tarih öğretmeni seçer: Prusyalı burjuva bir ailenin oğlu, mimarlığının ilk yıllarında bile dikkatleri üstüne çekebilmiş Walter Gropius'tur. Tutkusunun ateşiyle ilerde Bauhaus'u da kuracaktır, ama sessiz, karanlık gecede trene gizlice binişinin tek nedeni Alma'dır. Hemen onun kompartımanına girer; çarçabuk kapıyı örter. Emekli tarihçimizin yüreği bir yandan acıyla kavrulurken, bir yandan da, ne oldu, Viyana yerine Münih trenine mi bindim, demeye kalmaz; kompartımanın koridora bakan camlarının storları aşağı iner. Fakat, lacivert storlar, içerde hızla çıkarılıp atılan bir subay şapkasının, ceketinin, sonra bir korsenin çarpışıyla titrer. Hattâ, çılgın bir sevişmenin yolaçtığı derin solumalarla...

Derken, stor sırıyla kaplı camın aynasında, sülün gibi bir genç kız belirir. Görüntü gitgide netleşmiştir. Bu, Alma'dır. Pencerelerinden yeşillikler görünen geniş, aydınlık bir odada, piyanonun başında, ayakta şarkı söylemektedir. Üstünde bembeyaz, yakası, omuzbaşları, etekuçları incecik Venedik danteliyle süslü ham ipekten yapılma giysi, şakaklarına lülelerle dökülen saçlarında çiçekler vardır. Bir elini, piyanoda kendisine eşlik eden, orta yaşlarda, favorili, boynu fiyongalı bir adamın omuzuna koymuştur. Bu, genç kızın koruyucusu, hocası, hattâ âşığı, üvey babasının da en yakın dostu Max Burghardt'ın tâ

kendisidir. Genç Alma'nın onun omuzunda gezinen parmakları, sanat sosyetesinde ağırlığı bulunan ressam Burghardt'ın yürek atışlarını ölçmekte olduğu duygusu vermektedir.

Piyanodaki yüzünü şöyle bir çevirir. Aa, meğer Alma'nın şarkısına tuşlarla eşlik eden ortayaşlı bu ressam değil, genç ve henüz hiç tanınmamış ressam Klimt imiş! Alma ise bu sefer pembeler giyinmiş, piyanonun öteki ucuna geçmiştir. Klimt'in tuşlardaki parmakları solgun, redingot yenlerinin de havı dökülmüş. Ama genç kıza bakan gözlerinde kıvılcımlar patlamakta, ortalığa resmen yaldızlar gibi saçılmakta. Kıvılcımlar, Alma'nın şarkısının tonu yükseldikçe artar; bir örs çekicinden çevresine sıçrayan, demirciyi de, örsü de görünmez eden ateş yağmuru kesilir. Kıvılcım yağmuru, giderek sağanak halini alır.

Sonuçta, nasılsa her şey yokolmuş, arkası storla kaplı camın aynasında, artık o camın aynası olmayan bir Klimt tablosu belirmiştir. Boydanboya çok süslü, kirpiklerine dek incecik yaldızlarla kaplı bir kadın resmi. Aslında meğer bu da Alma'ymış. Yaldızlarla giyinik bedeninde göğüsler, bütün bir çıplaklıktan daha büyüleyici görünür.

Tablonun ışıltılı Alma'sı, öptürmek için elini şöyle usulca bir kaldırmasıyla çevresinde birçok erkek beliriverir. Şarkı susmuştur. Ortalığı, bir trenin perdeleri örtük kompartımanından gelir gibi fısıltılar, derin solumalar kaplamıştır. Tablodaki kadın mı dalgalanmıştır, tren mi sallamaktadır, bir ân birbirine karışır. Dalgalanışlar sürdükçe, yaldızlı Alma, bir deniz kızı görünümü alır. Burghardt'ından Franz Werfel'ine, Mussolini'sinden Kardinal Johannes'ine, hattâ Gustav Mahler'inden Elias Canetti'sine kadar –onun suratı biraz asıktır,– Kokoschka, Klimt, hattâ babaoğul Strauss'lar dahil, herbiri kendilerine özgü kılıkları içindeki erkekler kalabalığı, Deniz Kızı'nı, 'Viyanalı Siren'i kollarında bir Olympos tanrıçası gibi taşıyarak ipek şal örtülü bir divana taşır, oraya uzatır. Hepsi, Alma'nın tılsımlı parmaklarını kendilerine dokundurmasını istemekte, bunun için gizlice itişip kakışan izci oğlanlara benzemektedirler. Fısıltılar, solumalar gittikçe artmakta, Alma da, parmaklarını değil ama, ince bir gümüş çubuğun ucundaki parlak yıldızı hafif hafif erkeklerin başına dokundurmaktadır. O böyle dokundukça, bedenini örten yaldızlar bir bir

dökülür, sonuçta çırılçıplak ve yalnız kalır. Hâlâ aynı ipek şal kaplı divanda, salt kızılımsı sarı çözük saçlarının tepesinde kelebeklerden bir taçla uzanmaktadır. Anadan doğma ve gebe.

Alma Mahler, öylece, gözlerini emekli tarih öğretmeni(MİZ)e dikmiş, bakışlarıyla onu çağırmaktadır. Umut, fısıldayışlarla sessiz, karanlık geceyi doldurmakta...

Bir sarsıntıyla gözlerini açar. Tren durmuştur. İlkin nerede olduğunu anlayamaz. Sonra, aydınlanır: Çağrıya uymuş, beklendiği düğüne, şey, bekleyene koşmaktadır.

Küçük bavulu, Venedik turu için yaptırdığı ince kumlu kumaştan kruvaze ceketi, küçük mavi, kırmızı çiçekli, kendine göre de 'hayli koket' kravatıyla Güney Garı'nda Viyana'ya ayak basan emekli, efendi ve çelebi, şair ve şimdi esrik tarih öğretmeni Kâmil Kaya Bey, nekadar alçakgönüllü, barışçıl olmaya çabalarsa çabalasın, kendini Üçüncü Viyana Kuşatması'nın eşiğinde bulur. 'Öte yan'da rüzgârın nişanlısı, Viyanalı siren, çırılçıplak, dokuz ay dokuz günlük gebe haliyle uzandığı divanda, sanki dünyaya umudu getirecekmiş de, onu beklemektedir.

Bu durumda sorumluluk duyguları depreşir; dizleri nekadar ağrırsa ağrısın, yanılıp Baden Kaplıcaları'na gitmemeye and içer.

Şeytanın omuzlarına koyduğu pelerinle havalanır, uğultularla esmeye başlar; gökyüzünden surların içine, kent merkezine doğru yolalır. Fetih stratejisine göre, Opera binasının çatısında iki kanada ayrılacak, bir kanat Freyung, Am Hof, soldan Aziz Stefan Katedrali; öteki kanat, Kärtner, sağdan Aziz Stefan Katedrali; birleşip Rotenturm, Hoher Markt, Et ve Balık Pazarı derken, On Bir, On İkinci Yüzyıllardan kalma Ruprecht Kilisesi'nin ahşap duvarlarında, küflü çatılarında, bacalarında uğuldadıktan sonra, en eski kent Vindobona'yı böylece kuşatıp Tuna Dalgaları'na ulaşılacaktır.

Kendi uğultusunda boğulmak üzeredir. Dokunduğunu pırıltılarla bezeyen aşkın ecesine, elinde Benediktin şişesi, çok şişman ve çok yaşlı New York'ta ölmeden önce, doğum halinde yetişebilecek, Şark'ın sabır ve vefasıyla o da Alma'yı büyüleyebilecek midir?

Çiçek tozlarıyla dolu havada Mayıs rüzgârları gibi eserken, ansızın aklına sünnetli olduğu gelir. Bunu düşünür düşünmez, esintinin şiddeti biraz düşer, ama dinmez.

Esriklik esrikliktir. Sünnetli sünnetsiz, farketmemektedir. İçkinin fazlasıyla hayalin ötesinin ise aynı kapıya çıktığı söylenmektedir. Fakat bu, bir kural değildir.

VII.

öte/yan

Yazar da, nesli tükenmeye yüztutmuş bir okurun ince ilgisinden esrikleşmişti, deniyor.

Bu okur, umudunu yitirdiği, artık hiç beklemediği bir ânda belirmiş; gecelerboyu sayfalar, kargacık burgacık yazılar arasında uğuldarken çatılara, bacalara, kalın duvarlara çarpmaktan aldığı yaralarını berelerini sarmış, örselenmiş ruhunu kekik yağı, ardıç katranıyla ovmuş, ondan özenini esirgememişti. Üstelik kendisine yüreğini açmış, kaybını, bu kayıptan duyduğu derin kederini, tedirginliklerini dile getirmiş, yok olanın ardından avunabilmek için ona başvurmuştu; herkesin kaldırımlara atmaya kalkıştığı bir sırada onu adam yerine koymuştu.

Geceyarısından sonra, Doktor Asaf'ın evinden hafif sallanarak çıkmış. Hani sanki, alacağını almış, yükünü tutmuş bir doygunlukla karanlıklara dalmış. Rüzgâr kulaklarına artık gizemler değil, giziller fısıldıyormuş; dudaklarına ise ıslıklar dolanmış. Yaprak hışırtıları ortasında üzüm bağlarının yamaçlarından aşağı inerken, ıslıkla çaldığı havanın:

His var mı bu âlemde nekahet gibi tatlı?

dizeleri üstüne kendisinin öylece, adımlarının ahengine uyarak çıkarttığı bir beste olduğu sanılıyor. Hattâ: İşte, Bach oldum, Itrî oldum! İşte Schubert oldum, Haydn, Dede Efendi, Kul Mustafa oldum! İşte, ha Vivaldiiii, ha been, diyesi...

Bu, hemen hemen ipin ucunu kaçırasıya neşeli halin salt, okur ilgisi yanında özel kavın beyaz şarabı üstüne kahve-konyak kremasından ileri gelmediğini belirtmek belki iyi olur. Düşünülürse, soluğunun tıkandığını, Alma Mahler iksirine karşın cançekiştiğini sanırken son zarını atmış, karşısına terbiyeli, ilgili, hem de ruh doktoru bir okur çıkmıştır. Kazısında inmek istediği yedinci kata inebilmek için bundan iyi kazma kürek bulamazdı.

Sözde, ipleri eline asıl bundan sonra geçirmiş; asil okuruyla iki gün sonra buluşacakları yeri ve saati, buluşma şekline kadar kendisi böylece tayin etmiş. Bundan sonra da, olması gereken ne varsa, aynen öyle olacağını azbuçuk biliyormuş.

Onun, bir zamanlar her türlü çarpışmadan uzakta, sessiz bir kıyıda, dünü de, yarını da, yani kayıdı, yazıyı da biryana koyarak, kısacık bir süre, hayatında dingin bir ŞİMDİ parantezi açarak bunu yaşama özlemini anımsayanlar varsa, bilecektir. Ne olmuştu? Anlaşıldığı kadarıyla kayıtlar, coğrafyalar, hayaller, tasarılar yine de peşini bırakmamış, o kaçtıkça bunlar peşinden kovalamış, sonuçta olması gereken olmuştu: *Yazsonu.* Düşbozumları... Deveşukunun Dramı.

Bu defa, hayalse de, değilse de, olması gerekliyse de, gereksizse de her şeyin üstüne üstüne gidecekti. Gördüğünü GÖRECEK'ti. Kayıtsa kayıttı, tarihse tarihti, köfteyse köfte, tutkuysa tutkuydu; yazılacak olan böyle yazılacaksa, böyle yazılacaktı, hattâ bu özellikle istenecekti. Lânet olsun! Her satır, her göz tarafından o ân bağırsakların çalışmasına uygun elli ayrı kılığa sokulacak olduktan sonra, rahatça soluklan ve bas gaza!

Güzel ama, bu sefer de Kâmil Kaya Bey, geride bir iki ciltlik şiir, bir iki ciltlik de tarih, deneme, incelemeleri bırakarak uzayda gözden uzaklaşıp gitmiştir. Yazarsa, bitkindir.

Burdan öteye artık, birden belirip yazarın yaralarını saran, ama kendi yaralarının da sarılmasını, merakının giderilmesini bekleyen terbiyeli, cömert okurla, ruh doktoru Asaf Beyle ilgilenebiliriz. Daha doğrusu yazar, ortalıkta tek tük rastlanan böyle vefalı, doktor bir okura borcunu ödemeye karar vermiştir.

Doktor Asaf, geceyarısı yazarı evinden uğurladıktan sonra geçirdiği iki gün içinde de, izini kaybettiği eski tarih öğretme-

ninden herhangi bir haber alamamıştır. Kentteki ortak tanışları Nur ile Faruk'un da yaz tatillerinden henüz dönmedikleri anlaşılıyormuş. Telefonları günün hiçbir saatinde yanıt vermemekte. Zaten bunda ısrar gereksizdir. Geride, arasıra ilgilenmeleri kendilerinden istenmiş yaşlı ve yalnız birini bıraktıklarına göre, dönmüş bulunsalar, bir şey bilseler, ilk işleri Asaf abilerini haberli kılmak olmaz mı?

Bu arada karısı Münih'ten doktoru iki kere telefonla aramış, ne zaman dönebileceğini sormuş, O da, hocasını hâlâ bulamadığını, huzursuzluğunun gitgide arttığını söylemiş; yazardan hiç sözetmeksizin, bir iki gün sonra çaresiz artık polise haber vereceğini bildirmiş. Aynı zaman içinde hastanesinden de birkaç defa aranmış. Kendisi de orayı dört kere arayarak uzaktan uzağa asistanlarının yükünü hafifletmeye, hasta randevularını yeniden ayarlatmaya çalışmış.

Artık yazarla buluşacağı saati iple çekmeye başlamıştır. Bütün umudu ona bağlanmıştır. Eski öğretmeninin evde bıraktığı küçücük defteri yeniden yeniden karıştırmış, şifre gibi notları birkaç kere okumuş, onun kayboluşunu aydınlatacak tek ipucu bulamamıştır.

İp, deyince, banyodaki su yeşili naylon çamaşır ipini durduğu yerde, olduğu gibi bırakmış. Yazarla buluşmak üzere hazırlanmadan önce duşa girdiğinde, aynı şeyi düşünmüş: Demek öğretmenimin dönüp geleceğinden umudumu kesmedim. Geri geldiğinde, kendi satınaldığı ipi bıraktığı yerde bulmalı ki, incinmesin; artık burada istenmediği duygusuna kapılmasın. Yok canım, bundan değil, polis soruşturması için de her şeyi olduğu gibi bırakmak gerek. Bodrumdaki bir kutu fare zehirini bile. Ne olmuştu acaba? Aşağıda, bahçe araç gereçlerinin, fazla öteberinin durduğu yerlerde fare mi görmüştü? Fakat zehir kutusu hiç açılmamış. Belki hoca bir tıkırtıdan kuşkulandı; tedbirlidir; marketten bunu aldı, sonra baktı bir şey yok, kullanmadı.

Giyinmiş, tam gidip arabasını garajdan çıkaracak, kapının altında bir pusula bulur. Açar, okur:

Ümit delisi bunaklar! Hepiniz öleceksiniz.

Notun altında kocaman bir A harfi vardır.

Ruhunu daha derin bir sıkıntı kaplamıştır. Dünyanın her

yerinde Ölüm'den, Şiddet'ten başka bir şey terennüm etmeyen çeşit çeşit tarikatlar türemişti; bu da onlardan birinin üyesi olmalıydı. Demek veba mikrobu dalga dalga yayılarak ormanın eteklerindeki huzur dolu bu evin, o güzel sığınağın eşiğine kadar dayanmış! Kendi halinde, akıllı uslu, efendi bir yaşlı adamın tehlike mikrobunun taşıyıcısı olacağı aklının ucundan geçmezdi.

İçi daha beter daralır. Karısını, kızını bir uçağa falan attığı gibi, uzak, geniş ufuklara doğru gitme özlemi duyar. Beri yandan, yaşlı öğretmeninin bir kazaya kurban gitmesinden çok, bir cinayete kurban gittiğinden kuşkulanmaya başlamıştır.

Arabasını yazarla buluşacakları kahveye doğru sürerken ise, yazarın yüzü gözlerinin önünde ilk defa şeytansı bir anlamla belirmiş. İki gece önce, hafif çakır keyif yanından ayrılırken, sokak kapısı lambasının ışığı altında, bakışlarında beliren tuhaf pırıltıyı yeni GÖRMÜŞ. Bir şeyler biliyor da, gizliyormuş gibi bir pırıltı.

Bilincine neden sonra çıkan bu pırıltılar, bütünüyle sönük umut ateşini alevlendirir gibi olmuş. Kendi kendine, bakmışın şimdi kahvede hocamla oturmuşlar, beni bekliyorlar, dediği bile olmuş.

Fakat, Cafe Central'e girdiğinde, değil ikisi, yazar bile ortalarda yokmuş. Üstüne çöken bungunluktan, bezginlikten sıyrılmak için hemen saatine bakmış. Meğer kendisi, sözleştikleri saatten yedi dakika daha erken gelmişmiş. Beş on dakika kadar da yazar gecikebilir. On beş dakikalık bekleyişler doğaldır. Evinde kalması, rahat etmesi, mutlu olması için o kadar ısrar ettiği emekli tarih öğretmeni, yıllardır içinde bir süre yaşama, tarihini bilmediği yerleri bir ucundan görme hayalleri kurduğu Viyana'da bir cinayete kurban gitmiş olmasın da, ne olursa olsun! Baksana, herkes kendi karnavalımı yaşayayım derken, veba çukuru cesetlerle dolmaya başlamış meğer!..

Hayatın kumarı. Eski Üniversite'nin oradaki eskiden yenileme lokantada eski tarih öğretmeniyle karşılaşmasaydı, şimdi huzur içinde karısının, kızının yanında, işinin başında olacaktı; kapısının altında, Ölüm, diyen pusulalar bulmayacaktı. İyi ama, yıllardır hiç çocukluğu, ilkgençliği yokmuş gibi, hep ya-

bancılar arasında, sadece hayatının yetişkin diğer yarısıyla yaşamıştır. Belki, üstü insan, altı hayvan kentor'lardan değildi, ancak, hayvansa da, insansa da, yarımdı, yarım! Ya altı, ya üstü, bir yanı eksikti. Eski hocasını yeniden görmek, hele onunla dağ bayır dolaştıklarını, bazan uyku tulumları içinde uyuduklarını anımsamak, kendisine tamamlandığı duygusunu vermemiş miydi? Bu bütünlenme duygusuyla esrikleşmedi mi?

Belki sabrı, sabır taşında o kadar da bilememek gerek.

Kafasında böyle çeşit çeşit düşüncelerle tarihi kahvenin her köşesine şöyle çabucak gözatmış. Yerleri gümüş rengi, çilli mermerle kaplı çokgen salon, her zamanki gibi küçük yuvarlak masalar, onların çevresindeki hafif Thonet iskemlelerle benekli. Yemek yenmeyen, sadece kahve içilen, aperatif alınıp gazete, dergi karıştırılan örtüsüz, sarı kumlu mermer masalar sayılmazsa, o saatte içerde hareketli bir siyah beyaz egemenliği vardır. Tam karşıda iki iri mermer sütun yükselmesine karşın, garsonların, hizmet veren kızların siyah pantalonları, siyah etekleri, bellerine sarılı geniş ak önlükleri gözalmaktadır. Oysa, çokgen salonun tam ortasında, kocaman gür yeşil bir saksı bitkisi de var. Sonra, daha içeri adım atıldığı anda burna çarpan, kremalı kahveyle taze ştrudelin vanilya kokusunu bile örten, yanmış şeker kokusu...

Hepsi yerli yerinde, ama yazar gerçekten gelmemiş.

Kapıdan hemen görünebileceği bir masaya yerleşmeden önce, gazete, dergilerin durduğu masaya yönelmiştir. Bu arada gözü, kapının yanındaki masada oturan manken müşteriye çarpmış. Aynı ânda, hocasıyla telefonla Viyana-Münih arası konuşurlarken onun bir defasında, "Cafe Central'e ilk girişimde oraya Merkez Kıraathanesi adını takmıştım ya, epeydir oraya gitmedim. Bu aralar daha küçük, daha gözden ırak bir kahveye dadandım," dediğini anımsamış. Hattâ, "Genç dostum Yunus gelince, onu tabii Merkez Kıraathanesi'ne de götüreceğim," dediğini. Yunus'a, kapı yanında oturan manken müşterinin eski sosyalist yazar Peter Altenberg olduğunu hemen açıklayacakmış ki, çocukcağız kendisi gibi tam on dakika onu işçilikten ayyaş bir müşteri sanmasın. Buranın tarihi öneminin Lenin'le

Troçki'nin buluşup satranç oynamalarından daha büyük olduğunu aklının bir köşesine yazsın.

Bu konuşma sırasında hoş hoş gülüştüklerini de anımsamış.

Ruhuna belli belirsiz bir hafiflik gelir. Gazete sehpasından sopanın ucuna takılı bir gazete, bir de dergi çekerek seçtiği masaya yerleşir. Garsona bir bardak soğuk Lancers söyler. Sadece soğuk içilebilen kırmızı bir Portekiz şarabı. Bu kentin artık yerlisi sayılır; bu kahveye de oldukça sık gelmiştir, ama burada böyle bir şarap verildiğini geçen gece yazardan öğrenmiş. Onu beklerken hemen tatmak istemiş. Yazar, bu şarabın yalnızca bu kahvede içilebileceğinin altını öyle özenle çizmiştir ki, garsonun yanıtı, ona daha da şaşkınlık verici gelmiş. Burada bu tür bir şarap bulunmuyormuş. Adını bile duymamışlar.

İlkadımda boygösteren iki aksaklık ne olsa miğde bulandırıcıdır: Yazdıkları iyi olabilir, ama bu yazar belki de yalancının biri!

Herneyse, geldiğinde şu Lancers konusunda onu garsonla başbaşa bırakmaya karar verir; sodası bol bir Campari ısmarlar; gazetesini açar. Demeye kalmadan, omuzbaşında bir gölge belirir. Yazarın tuvaletler tarafından, iki mermer kolon arasından geldiğini, "Merhaba" deyip yanına oturacağını sanır; başını şöyle bir kaldırırken gölgenin:

"Her Doktor," dediğini işitir. "Doktor Asaf?"

Bakar, başgarson. Elinde küçük bir tepsi, tepsinin üstünde küçük bir kapalı zarf, kolunun altında da kalınca bir sarı zarf var.

"Evet?"

Bunun üzerine başgarson hafifçe eğilerek önce tepsideki küçük zarfı alıp ona uzatmıştır:

"Size vermem istendi efendim. Bir de şu."

Kolunun altındaki şişkin sarı zarfı da masaya bırakmış. Ardından eklemiş:

"Yazar bir dostunuzdanmış. Öyle söylememi istediler."

Besbelli, yazardan kaybolan hocasının izini bulmasını, sorununu çözmesini, hattâ derdine ortak olmasını beklemesi bir hata.

"Ne zaman bıraktı bunları size?"

"Tam bilemeyeceğim doktor. Siz gelmeden üç beş dakika önce olabilir. Ceketli, kravatlı, bu bunaltıcı havada, düşünün. Gerçekten yazar mıdır efendim, ne yazıyorlar?"

Başgarson bunu sahici bir ilgiyle sorduğu için, Doktor Asaf'ın da aklından ister istemez, sahici bir Viyanalı, bir sanatçıyı, yazarı her zaman önemser; bu onun genlerinde var, diye geçmiştir.

Sahici Viyanalı ne olursa olsun, onun da nesli tükenmektedir. Önünde duran zarf da daha çekicidir. Başgarsona, doktorluk tavrını takınıp:

"Yazar, evet," der. Adamın çekilip gitmesini sağlar, ama daha ilk adımda ardından seslenerek durdurur:

"Bir dakika! Ceketli mi demiştiniz?"

"Evet efendim. Kruvaze."

"Ne renk? Yani nasıl bir kumaş?"

"Ne renk?.. Sanırım, gümüş rengi. Evet öyle, açık gri, çok ince kumlu. Şöyle, yazlık tvidden... Ah işte, Campari'niz de geldi!."

Garsonların ikisi de uzaklaşmış, o, önünde bol sodalı bir bardak Campari, iki kapalı zarf, kafasında da çeşitli sorularla başbaşa kalmıştır.

Başgarsonun tarif ettiği ceket tıpatıp izini yitirdiği, yazar gelmeyeceğine göre, büsbütün yitirdiği eski tarih öğretmeninin ceketiydi. Ama o, kravatı, gömleğiyle birlikte bu ceketi de evde bırakmıştı; ayrıldığında üstünde bunlar olmadığı apaçıktı. Yazar, 'Edebiyat Notları' dosyasıyla birlikte yaşlı adamın ceketini, pantolunu, gömleğini de ödünç almamıştı ya?

Zihnini zorlamış, hocasının yattığı odada, bir iskemlenin ardında asılı durduğunu sandığı incecik kumlu kumaştan ceketin gerçekten orada olup olmadığını anımsamaya çalışmış; anımsayamamış.

Merak, kuşku, yıkılan umutlarının yerini alan yeni, silik umutlar içindedir. Aynı ânda, kapısının altında bulduğu pusuladaki: Ümit delisi bunaklar, hepiniz öleceksiniz! yazısını, altındaki kocaman A harfiyle birlikte içi ürpererek anımsar. Ne olsa uzmanlığı, yüzünü gördüğü, eliyle dokunduğu insanlar için geçerlidir.

Artık ne varsa, şu kapalı zarfların içinde var.

Dili damağına yapışmaktadır. İçkisinden bir yudum alır ve önce küçük zarfı açar; içinden elyazısıyla yazılmış şu mektup çıkar:

"Değerbilir okurum,

"Sizinle yeniden buluşmaya söz vermiştim. Bunun böyle gerçekleşmesinden başka çare yok.

"Ekteki zarfta bir dosya sunuyorum. İzini yitirdiğiniz emekli tarih öğretmeniniz Kâmil Kaya Bey'in ne olmuş olabileceği üstüne burada bazı ipuçları bulabileceğinizi umuyorum.

"Bence, şimdi oturduğunuz yerden hiç kımıldamayın. Bu gece bana ayıracağınız saatlerin hepsini bu dosyayı okumaya ayırın.

"Sözkonusu hayatla ilgili olarak elimde ne kadar belge, bulgu, bilgi varsa, zaman zaman kendi tuttuğum notlar, çektiğim fotoğraflar dahil, hepsini bir düzene sokmaya çalıştım. Sizinle ansızın karşılaşmam kadar, evinizden ödünç aldığım 'Edebiyat Notları' dosyası da, elimdeki her şeyi böyle bir düzene sokmamda yardımcı oldu. Anladığım kadarıyla Kâmil Bey, kendini gizlemek için, bu dosyaya 'Edebiyat Notları' adını vermiş; başkalarını açığa vurmamak için de birçok kimsenin ya sadece adlarının baş harflerini yazmış, ya 'O genç adam,' 'Bu ressam', 'Sevgili palamut', 'Eski öğrenci' 'İnce yaprak', 'Şair', 'Parası çalınan X Bey', 'Kimyager bayan' vb. gibi özne belirleyici tanımlar kullanmış. Benim V. Bölüm'de *Geçmişin Kokusu* ve *Kulaklarda Fısıltılar* başlıkları altında derleyip toparlamaya çalıştığım epey genişletilmiş, yeniden kurgulanmış bu notlar, iade ettiğim dosyada göreceğiniz gibi, aslında eski öğretmeninizin üçüncü tekil kişi olarak göstermeyi yeğlediği, kendi iç dünyasıyla ilgili, orada birikerek tortulaşmış şeylerin küçük küçük dışavurumlarından ibaretti. Ben, yine iyi kötü bir bütünlük uğruna, kaygı, tutku, geri çekiliş, ileri atılış, kendini bırakış, coşku, bozgun, kırgınlık, sabır, sabırsızlık, özlem, umut ve derin umutsuzluk benzeri bu duygu patlayışları, düşünce kırıntıları arasında bir kan dolaşımı sağlamaya çalıştım.

"Bütün dosyanın düzenlenmesinde de, bu notların böyle kurgulanmasında da kendi kaygı ve tutkularımın, geri çekiliş, ileri atılışlarımın, özetle gözlerim kapalıyken gördüklerimin desteğini buldum.

"Buralarda ben, tarihte ikinci defa yaşandığını sezdiğim geç, dolayısiyle hayli çarpık bir baroka ait ipuçları arıyordum. Bütün bir yaz bu kentte böyle bir çekim alanı içinde yaşadım. Tuhaf olan şu: Barok'un aslını ararken, Romantik'e rastladım. Bana, kim olduğunu yine de, tarihinin büyük bölümü, uzun sürdüğü için birkaç kat daha şekilsizleşmiş geç barokla örülü coğrafyalarda anlayabildiğini söyledi.

"İşte, her şey ruhumuzu saran duvarları yıkmak için.

"Elimde avucumdakileri düzene koyarak bu dosyayı size böylece sunmamda bana rehberlik eden bu düşüncem olmuştur.

"Başta da söylediğim gibi, bu sayfaları okuyup bitirince, eski tarih öğretmeni(MİZ)nin nerede olduğunu anlayacağınızı umuyorum. Ancak, mesleki uzmanlığınıza karşın, onu hemen geri getirebileceğinizi sanmıyorum.

"Bazı yolculuklar böyledir. Bizi büyüler ve sınırın 'Öte Yan'ına, orbidin dışına kadar sürer gider; ondan sonra da artık hep sürer. Tıpkı, derin deniz diplerinin dalgıcı büyülemesi benzeri, dönüş noktası artık aşılmıştır. Artık ayın karanlık tarafında bulunulmaktadır. Yeniden aydınlığa çıkmak, yeryüzünde görünür olmak ve yeryüzünü GÖRMEK için yeniden yüzyıllar, yüzyıllar geçmesi gerek.

"Viyana'nın bu çok uzun, çok nemli-bungun yaz aylarında akşamüstleri ormandan çıkıp gelen esintinin kulaklarıma fısıldadıkları çekici, büyüleyiciydi.

"Bu çekim sonucu, benim yolculuğumda dönüşü olmayan noktayı aşmamayı sadece sizinle yeniden buluşmak üzere verdiğim söze, sözümü yerine getirmek için de bu dosyayı sunabilecek bir şekle sokma çabalarıma borçluyum. Bu yeryüzünde herkese yetecek kadar da mazeret vardır.

"Önünüze açtığım bu çok süslü barok kapıdan 'Öte Yan'a geçip geçmemek, orada eski tarih öğretmen'LERİMİZİ yeniden bulup bulmamak konusunda tek yönlendiricinin tutkularımı-

zın, meraklarımızın şiddeti olduğuna, güçlü çekimlerin önünü kesecek mazeretlerden ise hiç yoksun bulunmadığımıza inancımın tamlığını bildirir, sizi ekte sunduğum sayfalarla başbaşa bırakırım, efendim.

"Haaa sahi, şu Campari'yi de boşverin. Garsondan bir bardak buz gibi kırmızı Lancers isteyin. Ben ısmarlıyorum."

Bu yalancı yazarın olmayan şarap üstüne ısrarı okurun büsbütün canını sıkmak üzereymiş; sırmalı redingotlu, eldivenli, hattâ lüle lüle ak perukalı bir garson, küçücük, oval, eski bir gümüş tepside, buğusu şimdiden insana büyülü bir ufkun kapılarını açan çok güzel bir bardak şarapla gelmiş. Yakut ışıltıları saçan bardağı önüne bırakıp, Campari bardağını geri almış; nesli tükenmeye yüztutmuş terbiyeli, ince, özenli, hattâ meraklı okurun, "Hani burda böyle bir şey yoktu?" sorusunu, bilmediği bir dilde sorulmuş gibi yanıtlamamış; sağır ve dilsiz, onu kalın sarı zarfın içinden çıkan su yeşili bir dosyayla başbaşa bırakarak çekilip gitmiş.

Emekli tarih öğretmeni kadar yazarı da çok merak etmeye başlayan ruh doktoru bu okur, damağına iksir hafifliğiyle değen bir yudum soğuk şaraptan sonra, dosyanın kapağını kaldırmış; ilk sayfada şu başlıkla karşılaşmış:

ROMAN-TİK
Bir Viyana Yazı

Peki ama, diyeceksiniz, sen kim oluyorsun da bize bu masalı anlatıyorsun?

Söylemedim mi? Ben de anlatılanların yalancısıyım, demedim mi?

Londra, 1989
İstanbul, 1989
Viyana, 1990
İstanbul, 1992-93

Adalet Ağaoğlu Türk edebiyatının, sanatsal arayışından ödün vermeden yaygınlaşabilmiş, yapıtını geniş kitlelere ulaştırabilmiş ender yazarlarından biri. Romanları, öyküleri, oyunları ve denemeleriyle sağladığı bütünlük onu çoktan kültürümüzün kilit kişilikleri arasına yerleştirdi.

Romantik / Bir Viyana Yazı, temelde yaşadığımız dünyanın ağırlığını üzerinde taşıyan insanların romanı. Bir ucu Tarih'in sık sık maskelenen gerçeğinin, bir ucuysa hatları belirsiz bir geleceğin içinde yol açan şahısların sorgulayıcı merceklerinden bakıyor ve yazıyor Adalet Ağaoğlu.

Her romanında yeni, korkusuz bir serüvene dalmayı göze alan bir yazarın mükemmel labirenti.

Kapak Resmi: Mehmet Ulusel

ASIN!

ISBN 975-363-243-6

9 789753 632430

ADALET AĞAOĞLU • ROMANTİK / BİR VİYANA YAZI

YKY